

**YURTDIŞINDA ÇALIŞAN TÜRKLERDE KUŞAK
FARKININ SOSYOLOJİK TEZAHÜRÜ: Y VE Z
KUŞAĞI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA**

Kader UÇAR

**Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Dr. ÖĞr. Üyesi Sait GÜLSOY
2024**

Her Hakkı Saklıdır.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Kader UÇAR

YURTDIŞINDA ÇALIŞAN TÜRKLERDE KUŞAK FARKININ
SOSYOLOJİK TEZAHÜRÜ: Y VE Z KUŞAĞI ÜZERİNE BİR
ÇALIŞMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Sait GÜLSOY

ERZURUM-2024

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum " **YURTDIŞINDA ÇALIŞAN TÜRKLERDE KUŞAK FARKININ SOSYOLOJİK TEZAHÜRÜ: Y VE Z KUŞAĞI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA**" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

[31.01.2024]

Aslı Islak İmzalıdır

[Kader UÇAR]

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğretim Üyesi Sait GÜLSOY danışmanlığında, Kader UÇAR tarafından hazırlanan bu çalışma 31 / 01 / 2024 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Yalçın KAHYA

İmza: ☒ Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÖZ

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Sait GÜLSOY

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR DİZİNİ	VIII
TABLolar DİZİNİ	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ	X
ÖNSÖZ.....	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KUŞAK KAVRAMI VE TÜRLERİ

1.1. KUŞAK KAVRAMI	5
1.2. KUŞAKLARIN SINIFLANDIRILMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER.....	9
1.2.1. Sessiz Kuşak	12
1.2.2. Bebek Patlaması Kuşağı.....	13
1.2.3. X Kuşağı.....	15
1.2.4. Y – Milenyum Kuşağı	16
1.2.5. Z Kuşağı	17

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMI VE NEDENLERİ- TÜRLERİ

2.1. GÖÇ KAVRAMI.....	22
2.2. GÖÇLERİN ORTAYA ÇIKMASINA NEDEN OLAN FAKTÖRLER.....	23
2.3. GÖÇ OLGUSUNUN ETKİLERİ VE SONUÇLARI.....	26
2.4. GÖÇLE İLGİLİ KAVRAMLAR	27
2.5. GÖÇ TÜRLERİ	33
2.5.1. Mesafesine Göre Göç Çeşitleri.....	33
2.5.2. Süresine Göre Göç Çeşitleri	37
2.5.3. Oluşum Süreçlerine Göre Göç Çeşitleri.....	38
2.5.4. Yasal Dayanağına Göre Göç Çeşitleri.....	40
2.6. GÖÇ KURAMLARI	41

2.6.1. Ravenstein’ın Göç Kanunları	42
2.6.2. İtme-Çekme Kuramı.....	44
2.6.3. Petersen’in Göç Tipleri	45
2.6.4. Schouffer’ın Kesişen Fırsatlar Kuramı	46
2.6.5. Merkez-Çevre Kuramı.....	46
2.6.6. Göç Sistemleri Kuramı.....	47
2.6.7. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı.....	48
2.7. ULUSLARARASI GÖÇ İSTATİSTİKLERİ	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİMLİK: TEMEL KAVRAMLAR VE YAKLAŞIMLAR

3.1. KAVRAM OLARAK KİMLİK.....	51
3.2. İLGİLİ KAVRAMLAR.....	54
3.2.1. Özne	54
3.2.2. Kişilik.....	56
3.2.3. Benlik	57
3.3. KİMLİK İNŞASI VE BENLİK SUNUMU	60
3.4. KİMLİK TÜRLERİ.....	65
3.4.1. Bireysel Kimlik	65
3.4.2. Kolektif Kimlik	66
3.4.2.1. Ulusal kimlik	67
3.4.2.2. Etnik kimlik	68
3.4.2.3. Siyasal kimlik	70
3.4.2.4. Dini kimlik.....	70
3.4.2.5. Cinsel kimlik	71
3.4.2.6. Sosyal kimlik	72

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜR

4.1. KÜLTÜR NEDİR?.....	74
4.2. KÜLTÜRÜN UNSURLARI	77
4.3. KÜLTÜR VE DİL	77

4.4. KÜLTÜR VE İNANÇ	78
4.5. KÜLTÜR VE DEĞER.....	79
4.6. KÜLTÜR TÜRLERİ	80
4.6.1. Popüler Kültür – Kitle Kültürü.....	81
4.6.3. Alt Kültür – Karşı Kültür	82
4.7. KÜLTÜREL SÜREÇLER	83
4.7.1. Kültürleme.....	83
4.7.2. Kültürel Yayılma (Difüzyon)	84
4.7.3. Kültürleşme	85
4.7.4. Kültür Şoku	85
4.7.5. Zorla Kültürlenme	86
4.7.6. Kültürel Özümseme.....	86
4.7.7. Kültürel Değişme veya Kültür Değişmesi	87
4.7.8. Kültürlenme.....	88

BEŞİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

5.1. KONU, AMAÇ, ÖNEM VE KATKI	91
5.2. YÖNTEM VE ARAŞTIRMA.....	93
5.2.1. Araştırma Evreni ve Örneklem.....	95
5.2.2. Amaca Yönelik Örneklem	97
5.2.3. Kartopu Örneklem	98
5.3. VERİ TOPLAMA VE ANALİZ SÜRECİ	99
5.3.1. Veri Toplama Yöntem ve Araçları.....	99
5.3.2. Derinlemesine Görüşme	100
5.3.3. Sesli ve Görsel Materyaller	101
5.3.4. Veri Analiz Süreci	101
5.3.5. Betimsel Analiz	103
5.4. ARAŞTIRMANIN KISITLARI, UYGULAMADA KARŞILAŞILAN	
GÜÇLÜKLER VE ETİK SORUNLAR.....	103

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

6.1. DEMOGRAFİK BİLGİLER	105
6.2. GÖÇÜN NEDENİ, ZAMANI VE MEMNUNİYETİ ÜZERİNE.....	107
6.2.1. Göçün Nedeni, Zamanı ve Memnuniyeti Bölüm Değerlendirmesi.....	114
6.3. İŞ YAŞAMI.....	115
6.3.1. Göç Öncesi ve Sonrası Çalışma Şartları	124
6.3.2. Göç Öncesi ve Sonrası Çalışma Şartları Bölümünün Özeti ve Tartışma	127
6.4. GÖÇÜN GÖÇMEN YAŞAMINA EKONOMİK ETKİSİ	130
6.5. GÖÇLE GELEN ZORLUKLAR	133
6.5.1. Göçle Gelen Zorluklar Bölümünün Özeti ve Tartışma	136
6.6. GÖÇ VE PİŞMANLIK.....	143
6.7. KUŞAĞIN ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE GÖÇMEN KİMLİĞİ.....	145
6.8. KURUMLAR SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN GÖÇERİN TAHAYYÜLÜNDE	
TÜRKİYE	149
6.8.1. Sağlık.....	150
6.8.2. Eğitim	151
6.8.3. Aile	154
6.8.4. Din.....	156
6.8.5. Ekonomi	158
6.8.6. Devlet	159
6.8.7. Boş Zamanları Değerlendirme	161
6.8.8. Kurumlar Sosyolojisi Açısından Göçerin Tahayyülünde Türkiye Bölümünün Özeti ve Tartışma	163
6.9. GERİ DÖNÜŞ ÜZERİNE SÖYLEMLER.....	164
6.9.1. Türkiye Özlemi	164
6.9.2. Asla Dönmeyecekler	165
6.9.3. Ekonomik Rahata Erme Şartı	166
6.9.4. Geri Dönüş Üzerine Söylemler Bölümünün Özeti ve Tartışma.....	167
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	169
KAYNAKÇA	177

EKLER.....	201
EK-1. Görüşme Formu	201
EK-2. Etik Kurul Onay Belgesi.....	203
ÖZGEÇMİŞ.....	204

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YURTDIŞINDA ÇALIŞAN TÜRKLERDE KUŞAK FARKININ SOSYOLOJİK
TEZAHÜRÜ: Y VE Z KUŞAĞI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Kader UÇAR

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sait GÜLSOY

2024, 204 sayfa

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Sait GÜLSOY
Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÖZ
Doc. Dr. Yalçın KAHYA

Yurtdışında Çalışan Türklerde Kuşak Farkının Sosyolojik Tezahürü: Y ve Z Kuşağı Üzerine Bir Çalışma adlı bu araştırma, Türkiye’ den yurt dışına göç etmiş ve orada çalışan Y ve Z kuşağının deneyimlerini, beklentilerini ve isteklerini anlamak adına tasarlanmıştır. Teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve erişim kolaylığı, çeşitli imkanları tanımaları ve elde etmeleri açısından Y ve Z kuşaklarının dış göç kararlarını etkileyen önemli faktörlerdendir. Göç eden bireylerin deneyimleri kuşak farklılıkları başta olmak üzere göç, kimlik ve kültür ana başlıklarıyla tartışılmıştır. Çalışmanın uygulama kısmında dijital etnografya yapılmış, derinlemesine görüşmelerle veriler toplanmıştır. Çalışmada cinsiyet eşitliğine dikkat edilerek toplamda 12 erkek ve 12 kadın olmak üzere 24 katılımcıyla görüşülmüştür. Ayrıca, saha çalışmaları sırasında araştırmacılar tarafından notlar alınmıştır. Araştırmanın nitel bulguları, bireylerle gerçekleştirilen birebir görüşmelerin zengin içeriğinden türetilmiştir. Katılımcılarla yapılan bu kişisel ve derinlemesine görüşmeler, araştırmacılara bireylerin deneyimlerini, beklentilerini ve isteklerini daha derinlemesine anlama fırsatı sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kuşak, Kuşak Farklılıkları, Y Kuşağı, Z Kuşağı, Göç, Kimlik, Kültür, Çalışma Ortamı

ABSTRACT

MASTER THESIS

**SOCIOLOGICAL REFLECTIONS OF GENERATION DIFFERENCE BY
ABDOAD TURKISH WORKERS: A STUDY ON Y AND Z GENERATIONS**

Kader UÇAR

Advisor: Assist Prof Sait GÜLSOY

2024, 204 pages

Jury: Assist Prof Sait GÜLSOY

Assist Prof İsmail ÖZ

Assoc. Prof. Dr. Yalçın KAHYA

The Sociological Manifestation of Generational Differences in Turks Working Abroad: A Study on Generation Y and Z is designed to understand the experiences, expectations, and desires of Generation Y and Z who have migrated from Turkey and are working abroad. Factors such as technological advancements, globalization, and ease of access play a significant role in influencing the migration decisions of these generations by providing various opportunities. The experiences of migrants are discussed in the context of generational differences, focusing on migration, identity, and culture. In the application part of the study, digital ethnography was performed and qualitative data were collected with in-depth interviews. The study included a total of 24 participants, ensuring gender equality with 12 males and 12 females. Additionally, field notes were taken by the researchers during the fieldwork. The youngest participant from Generation Z was 20 years old, while the oldest was 28. For Generation Y, the youngest participant was 29, and the oldest was 43. The qualitative findings of the research were derived from the rich content of one-on-one interviews with the participants. These personal and in-depth interviews provided researchers with an opportunity to gain a deeper understanding of individuals' experiences, expectations, and desires.

Keywords: Generation, Generational Differences, Generation Y, Generation Z, Migration, Identity, Culture, Work Environment

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BB	: Baby Boomers (Bebek Patlaması Kuşaağı)
BBC	: British Broadcasting Corporation
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ERC	: European Research Council (Avrupa Araştırma Konseyi)
IOM	: International Organization for Migration
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
OECD	: Organisation for Economic Co-Operation Development
PISA	: Programme for International Student Assessment
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TBB	: Türk Tabipleri Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Farklı Kaynaklarda Kuşak Sınıflandırılmaları	8
Tablo 1.2. Kuşakların Özelliklerine Göre SWOT Analizi	9
Tablo 1.3. Farklı Çalışmalarda Z Kuşağı Doğum Tarihi Aralıkları	19
Tablo 6.1. Görüşülen Katılımcı Dağılımı.....	105
Tablo 6.2. Katılımcı Listesi	106
Tablo 6.3. Katılımcı Yurtdışı Çalışma Memnuniyeti Profili.....	118
Tablo 6.4. Katılımcı Pişmanlık ve Kararlılık Tablosu	143
Tablo 6.8. Gençlerin (18-24 Yaş) Eğitim ve İstihdam Durumu (%).....	153

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. İbn-i Haldun'un Jenerasyonel Sistemler Teorisi	11
Şekil 2.1. Göç Nedenleri	26
Şekil 2.2. Göç Kavramları	28
Şekil 2.3. Göç Çeşitleri	33
Şekil 2.4. Ravenstein'in Göç Kanunları	43
Şekil 2.5. Lee'ye Göre Göç Hareketini Başlatan Etmenler	44
Şekil 2.6. Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göçün Cinsiyete Göre Dağılımı, 2021-2022.....	49
Şekil 2.7. Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göçün En Fazla Olduğu Yaş Grupları, 2022	50
Şekil 3.1. Farklı Disiplinlerde Kimlik.....	54
Şekil 3.2. Etnik Kimliğin Dört Boyutu	69
Şekil 4.1. Kültürün Özellikleri.....	76
Şekil 4.2. Kültürleşme Stratejileri	89
Şekil 6.1. Yıllara Göre Göç Nedeni	107
Şekil 6.2. Türkiye'de Asgari Ücret, Düşük Gelirli AB Üyelerinin Gerisinde Kalma Grafiği	132
Şekil 6.3. Dış Göç Sonrası Zorluklar	141

ÖNSÖZ

Günümüzde, teknolojik ilerlemeler ve değişen iş dinamikleri, bireylerin yaşam tarzları üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Bu değişen dinamiklerle birlikte, Türkiye'den yurtdışına göç eden Y ve Z kuşağı bireylerin deneyimleri ve bu deneyimlerin sosyolojik boyutu, beni derinlemesine bir araştırma yapmaya yönlendirdi. Bu bağlamda, "Yurtdışında Çalışan Türklerde Kuşak Farkının Sosyolojik Tezahürü: Y ve Z Kuşağı Üzerine Bir Çalışma" başlıklı bu araştırma, bu önemli konuyu anlamaya yönelik bir çaba olarak ortaya çıktı. Çalışmanın temel amacı, Y ve Z kuşağı temsilcilerinin Türkiye'den uzaklarda çalışma deneyimlerini, beklentilerini ve isteklerini anlamak üzerine odaklanmaktadır. Teknolojik gelişmelerin sunduğu imkânlar, küresel bağlantılar ve iş olanakları, bu kuşakların göç kararlarını etkileyen önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, araştırma; göç, kimlik, kültür ve çalışma ortamı gibi temel başlıklar altında, Y ve Z kuşağı arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri inceleyerek, sosyolojik bir perspektifle değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmamın oluşumunda büyük etkisi olan önerilerde bulunan ve beni her aşamada destekleyen kıymetli danışman hocam, Sayın Dr. Sait GÜLSOY' a, bilgi ve tecrübeleriyle sağladığı değerli katkılardan dolayı içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, çalışmamda bölüm hocalarıma da minnettarlığımı ifade etmek isterim. İlgilerini ve desteklerini esirgemeyen bu değerli hocalarımla birlikte bu çalışmayı gerçekleştirmek, benim için büyük bir şanstı. Aileme, değerli sevdiklerime içten teşekkürlerimi sunarım. Her zaman yanımda olan, desteklerini ve sevgilerini esirgemeyen aile üyelerim sayesinde bu yolculukta güçlü bir destek buldum. Onların sevgisi ve özverisi, benim için en değerli motivasyon kaynağı oldu. Teşekkürlerimi bir borç olarak değil, kalbimden gelen içten bir minnettarlıkla ifade ediyorum. Ailem, bu başarıda sizin payınız büyük. Size olan şükran duygularımı sonsuz bir sevgiyle ifade ederim. Umarım bu çalışma, Y ve Z kuşağı temsilcilerinin yaşadığı deneyimleri anlamak, göç sürecinin sosyolojik boyutlarını keşfetmek ve gelecek kuşaklara ışık tutmak adına bir kaynak oluşturur. Okuyucuların bu çalışmadan keyif almasını ve bilgi edinmelerini dilerim.

Erzurum, 2024

Kader UÇAR

GİRİŞ

Kuşak kavramı, belirli bir zaman diliminde ve belirli bir coğrafyada doğmuş ve büyümüş bireyleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu kavramın incelenmesi, geçmişten günümüze süregelmektedir ve kuşaklar arasındaki farklılıkları anlamak amacıyla kullanılmaktadır. Gasset (2013) kuşak varlığını insan yaşamının yapısı ile eşdeğer görmektedir. Bu bakış açısı, tarihsel olayların gerçekleştiği dönemi anlamak için olayların hangi kuşağın yaşamı üzerinde meydana geldiğini anlamının önemini vurgulamaktadır. Bu anlamda, olayların insanlığın varoluş sürecindeki konumunu anlamak, tarih boyunca gerçekleşen olayları anlamak için temel bir adımdır. Aynı olayın farklı kuşakların başına geldiğinde, bu olayın tamamen farklı bir yaşamsal ve dolayısıyla tarihsel gerçeklik taşıdığını belirtmektedir. Her kuşak, kendi varoluş şartları, kültürel bağlamı ve deneyimleriyle olayları algılamakta ve yorumlamaktadır. Bu bakış açısı, tarihsel olayları sadece nesnel birer gerçek olarak değil, aynı zamanda bu olayların bireylerin ve toplumların yaşamında nasıl bir anlam taşıdığını anlamak için incelenmesi gereken öznel deneyimler olarak da ele almaktadır. Kuşak sınıflandırması yapılırken tarihsel olaylar sadece bir kronolojiyi ifade etmez, aynı zamanda her kuşağın kendi varoluşsal bakış açıları ve deneyimleriyle şekillenen anlamlı yaşam deneyimlerini de yansıtmaktadır.

Kuşaklar arasındaki farklılıklar, genellikle teknolojik gelişmeler, ekonomik koşullar, siyasi olaylar ve kültürel değişimler gibi etmenlere dayanabilmektedir. Örneğin, bir kuşak teknolojik gelişmeleri farklı bir şekilde deneyimleyebilirken, başka bir kuşak ekonomik zorluklarla karşılaşmış olabilir. Bu farklı deneyimler, kuşakların değerleri, tutumları ve yaşam tarzları üzerinde etkili olmaktadır. Kuşak kavramının incelenmesi, toplumların evrimini ve değişimini anlamak, iletişim stratejilerini belirlemek ve toplumsal etkileşimleri daha iyi kavramak için önemlidir. Bu analizler, kuşaklar arası anlayışı artırarak toplumsal uyumu güçlendirebilir ve bireyler arası iletişimi kolaylaştırmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin, dış göç ve erişim kolaylığı ile ilişkisi bulunmaktadır. Bu faktörler birbirini etkileyebilmekte ve bireylerin dış göç kararlarını belirleyebilmektedir. Teknolojik gelişmeler, iletişim araçlarının ve bilgi erişiminin artmasına katkıda bulunmuştur. Bu durum, bireylerin farklı coğrafyalardaki iş fırsatları, eğitim imkânları ve

yaşam şartları hakkında daha fazla bilgi edinmelerini sağlayabilmektedir. İnternet üzerinden sağlanan bilgi ve iletişim, bireylerin potansiyel göç hedefleri hakkında daha bilinçli kararlar almalarına olanak tanımaktadır. Teknolojik gelişmeler, iletişim araçlarının ve bilgi erişiminin artmasına katkıda bulunmuştur. Bu durum, bireylerin farklı coğrafyalardaki iş fırsatları, eğitim imkânları ve yaşam şartları hakkında daha fazla bilgi edinmelerini sağlayabilmektedir. İnternet üzerinden sağlanan bilgi ve iletişim, bireylerin potansiyel göç hedefleri hakkında da daha bilinçli kararlar almalarına olanak tanımaktadır. Teknolojik ilerlemeler, küresel iş piyasalarının genişlemesine katkı sağlamaktadır. Bu durum, bireylerin yurt dışındaki iş fırsatlarına daha kolay erişmelerini sağlamaktadır. Ayrıca teknoloji sayesinde göç eden bireyler sosyal medya ve diğer dijital platformlar aracılığıyla kendi kültürlerine bağlı kalmak ve diğer göçmenlerle sanal topluluklar oluşturmak için daha fazla fırsata sahiptir. Bu durum, yurtdışına göç etmeyi düşünen bireyler için kültürel adaptasyonu kolaylaştırabilmektedir. Böylece bireyler yurtdışında eğitim alma ve daha sonra çalışma fikrini olumlu karşılamaktadır. Bu faktörlerin birleşimi, bireylerin dış göç kararlarını etkileyen dinamik bir ortam oluşturmaktadır. Teknolojik gelişmeler, dünya genelinde daha fazla fırsata erişim sağlar ve bireylerin yaşam kalitesini ve kariyer olanaklarını artırabilir, bu da dış göç eğilimini etkileyebilir.

Teknolojik gelişmeler ve erişim kolaylığı, Y ve Z kuşaklarının dış göç kararlarını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Y ve Z kuşakları, teknolojik gelişmeler sayesinde dünya genelindeki iş ve eğitim fırsatlarına daha kolay erişebilmektedir. İnternet üzerinden yaygınlaşan iş ilanları, uzaktan çalışma seçenekleri ve çevrimiçi eğitim programları, genç bireylerin kariyerlerini ve eğitimlerini daha geniş bir coğrafyada geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Y ve Z kuşakları, sosyal medya ve diğer dijital platformlar aracılığıyla kültürel bağlantıları sürdürme ve farklı kültürleri keşfetme şansına sahiptir. Bu sanal bağlantılar, genç bireylerin yurtdışındaki yaşam tarzları, iş kültürleri ve sosyal normlar hakkında daha fazla bilgi edinmelerine yardımcı olabilmekte, bu da dış göç kararlarını etkilemektedir. Y ve Z kuşakları, teknolojinin getirdiği uzaktan çalışma fırsatlarına ve serbest çalışma modellerine daha yatkındır. Bu durum, genç bireylerin dünyanın farklı yerlerine gidip orada çalışma esnekliğine sahip olmalarını kolaylaştırabilmektedir. Teknolojik gelişmeler, ulaşım kolaylıklarını da artırmıştır. Online rezervasyonlar, uçuş arama motorları ve ulaşım uygulamaları, genç bireylerin seyahat planlarını hızlı ve etkili

bir şekilde düzenlemelerine olanak tanımaktadır. Bu, bireylerin dünya genelinde daha fazla yer görmelerini ve farklı ülkelerde yaşamayı düşünmelerini teşvik etmektedir. Y ve Z kuşakları, teknoloji sayesinde kendi beceri setlerini çeşitlendirebilecekleri çevrimiçi kurslara, dijital platformlara ve serbest çalışma fırsatlarına daha rahat erişebilmektedir. Bu da onların kariyerlerini geliştirmeye ve kişisel gelişimlerini desteklemeye yönelik dış göç düşüncelerini tetiklemektedir. Y ve Z kuşakları için teknolojik gelişmeler ve erişim kolaylığı, dünya genelinde daha fazla fırsata ulaşmalarına ve kariyerlerini şekillendirmelerine olanak tanımaktadır. Bu da onları yurtdışında çalışma ve yaşama konusunda daha açık ve istekli hale getirmektedir.

Bu çalışmada; Türkiye’den göç etmiş ve yurtdışında çalışan Y ve Z kuşakları arasındaki kuşak farkının sosyolojik tezahürünü yapabilmek için yurtdışında yaşayan bireylerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Böylece, çalışmada Y kuşağı ile Z kuşağı arasındaki iş beklentilerini ve iletişim tercihlerini inceleyerek, yurtdışında çalışan Türkler arasında kurulan profesyonel ilişkilerde kuşak farklarının nasıl yansıdığını anlamaya çalışılmıştır. Y ve Z kuşaklarının iş değerleri, iş hayatına bakış açıları ve çalışma kültürüne olan etkilerini araştırarak, yurtdışındaki iş ortamlarında kuşak farklarının nasıl tezahür ettiğini anlamaya çalışılmıştır. Her iki kuşağın da teknolojiye yaklaşımını ve iş hayatındaki teknolojik kullanım alışkanlıklarını analiz ederek, yurtdışında çalışan Türklerin teknolojiyle etkileşiminde kuşak farkları araştırılmıştır. Y ve Z kuşaklarının çeşitlilik algısı, kültürel uyum beklentileri ve iş birliği stratejilerini değerlendirerek, yurtdışında çalışan Türkler arasında kuşaklar arası etkileşimleri incelenmiştir. Y ve Z kuşaklarının kariyer hedefleri, gelişim beklentileri ve eğitim tercihleri üzerinden, yurtdışında çalışan Türklerin kariyer yönetimi ve gelişimi üzerindeki kuşak farklarını incelemek amaçlanmıştır. Y ve Z kuşaklarının esnek çalışma koşulları, iş-yaşam dengesi, işyeri stresi gibi konulardaki tutumlarını ve bu tutumların yurtdışında çalışan Türklerin iş performanslarına etkilerini değerlendirilmiştir. Böylece Türkiye’den göç eden Y v Z kuşağı katılımcıların çalışma ortamlarından beklentileri, hangi sebeplerden dolayı göç ettikleri yerlerde kaldıkları, göç sonrası memnuniyetleri anlaşılmıştır. Alanda yapılan çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada; Y ve Z kuşağının iş yerinde değer görmek istediği, sadece maddi doyumu değil manevi değer görmek istediği, çalışma saatlerini önemseydiği, iş ve yaşamın dengede tutulmasını istediği, iş

yerinde giyiminden, siyasi görüşünden ziyade profesyonel olarak değerlendirilmek istediği sonucu çıkartılmıştır.

Yurtdışında çalışan Türkler arasında kuşak farklarını daha iyi anlamaya ve bu farklılıkları yönetmek için etkili stratejiler geliştirmeye yardımcı olması açısından yapılan bu çalışmada altı bölüm bulunmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde, kuşak kavramı ve türleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. İkinci bölümde, katılımcıların yurtdışına göç etmelerinden kaynaklı göç kavramları, göç sebepleri, göç türleri ve göç kuramları gözetilerek incelenmiştir. Üçüncü bölümde, kuşakların kimliklerini daha iyi anlamak adına kimlik, temel kavramlar ve yaklaşımlar ele alınmıştır. Dördüncü bölümde, kültür konusu detaylı bir şekilde işlenerek, kuşakların kültürel bağlamdaki kimliklerinin daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlanmıştır. Beşinci bölümde, çalışmada kullanılan yöntem yer verilmiştir. Altıncı bölüm araştırmanın bulgular ve tartışma kısmıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUŞAK KAVRAMI VE TÜRLERİ

1.1. KUŞAK KAVRAMI

Günümüz tartışmalarının önemli konularından biri olan kuşak kavramı, sosyolojide oldukça dikkat çeken bir çalışma alanı olarak yer almaktadır. Sosyoloji sözlüğünde kuşak; bir toplumun takriben aynı dönemlerde dünyaya gelen ve aynı yaşta olan bireylerinden meydana gelen, benzer tarihi ve sosyal durumlara şahitlik etmiş, birtakım olay ve olgulara yönelik benzer düşünce, deneyim ve bakış açısına sahip insan grubunu ifade etmektedir (Marshall, 1999, 439; Çetinkaya, 2021: 1). Türk Dil Kurumu (TDK) kuşak kavramını çeşitli bilim alanları açısından açıklamıştır. Bunlardan toplum bilimi alanındaki tanımına bakıldığında “yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın, jenerasyon” şeklinde tanımlanmıştır. Felsefe alanında ise: “yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu” şeklinde tanımlandığı (‘kuşak’, TDK, 2023) görülmektedir.

Modern dönemde yaşanan iletişimde ve teknolojideki ilerlemeler, toplumların temel dinamiklerinde köklü değişikliklere yol açmıştır. Bu değişimler, küresel çapta birbirine bağlı, hızlı ve dinamik bir toplum yapısının oluşumuna zemin hazırlamıştır. Gelişen teknoloji ile zaman içindeki dönemlerin, bireylerin yaşamları üzerindeki etkisi de belirgin bir biçimde farklılaşmıştır. Bu farklılaşmalar, insanları doğdukları dönemlere göre adlandırma ihtiyacını ortaya çıkarmış, kuşakları zamana göre sınıflandırmak kaçınılmaz hale gelmiştir. Kuşak kavramını sadece zaman faktörü açısından değerlendirmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bu yüzden kuşakları toplumsal gruplar halinde kendilerine has özelliklere, hislere, düşünce ve deneyimlerine göre açıklamak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Güncel olan sorunların ve değişimlerin daha kapsamlı anlaşılabilmesi için kuşak sosyolojisi açıklayıcı bir niteliğe sahiptir. Kuşaklar, doğdukları tarihsel dönemden bağımsız değildir. Kuşaklar siyasi, sosyo-ekonomik yapılardan etkilenirler ve bu etkilenme onların değer, tutum ve yaşam tarzlarında belirleyici olmaktadır. Elbette bu yapıların analizi de sosyolojinin temel konularındandır.

Mannheim'in (2018: 327), "Kuşaklar söz konusu olduğunda taslağı çizme görevi kuşkusuz sosyolojiye düşer" şeklindeki ifadesi sosyolojinin konu üzerindeki rolünü tayin etmektedir. Kuşakların analizi de diğer sosyolojik analizler gibidir. Her kuşak bir önceki kuşakla bağlantılı ve etkileşim halinde olduğu gibi bir sonraki kuşakla da sürekli etkileşim içerisinde. Ancak sürekli iletişim halinde olsalar da olaylara bakış açıları, aile ilişkileri, çalışma prensipleri, toplumsal hayattaki konumları, toplumsal hayatı algılamaları ve etkilemeleri birbirinden farklı olabilmektedir. Sürekli değişen ve gelişen dünyada, toplumları tanımlayan özellikler bile kendi içerisinde farklılık gösterirken kuşakların özelliklerinin de kendi içerisinde farklılıklar göstermesi mümkündür.

İnsanın var olduğu ilk dönemden günümüze kadar insan, içinde yaşadığı toplumu tanımaya ve yaşadığı dönemin şartlarına ayak uydurmaya çalışmıştır. Kuşak sorunu da bu bağlamda incelenen konulardan biridir. Toplumsal değişim tartışmalarında evrimci görüşlerin toplumsal dönüşümü açıklarken kuşak kavramına başvurulduğu görülmektedir. Toplumların belirli aşamalardan geçtiğini ve evrildiğini öne süren bu görüş, kuşakların değişimine de vurgu yapmaktadır. Bu noktada kuşak sosyolojisi, A. Comte, Durkheim gibi evrimci, yapısal- işlevci görüşlerle açıklanabilmektedir. Pozitivist yaklaşımın kurucusu olan Comte, toplumsal bilginin üç aşamadan geçtiğini belirtmiştir. Bunlar teolojik evre, metafizik evre ve pozitif evredir. Bu evrim modelinde toplumsal statik ve toplumsal dinamik arasında kalmışlığını belirtmek için kuşak kavramını kullanmıştır. Burada metodolojik olarak kuşaklar arası farklılığa dayanarak açıklamıştır. Comte, sosyal olaylara bakıldığında, önce bireyin fizyolojik yasalarının etkisini gözlemleneceğini ve ardından, bu yasaları değiştiren ve bireylerin birbirleriyle etkileşiminden kaynaklanan özel olaylar ortaya çıkacağını savunmuştur. Ona göre, bireyin, diğer bireyler üzerindeki etkileşimi, bir kuşağın ardından gelen kuşak üzerinde son derece karmaşık bir etkiye sahiptir (Comte, 1967: 250). Toplumsal evrimi açıklamaya çalışan Comte, kuşakların birbirlerine aktardıkları deneyimler ve etkileşimler sonucunda toplumsal ilerlemenin olacağını savunmuştur. Böylece gelişim içerisinde olan toplum, sosyal belleğini oluşturacaktır. Bu da kültürün devamlılığını ve kuşakların kendi kimliklerini oluşturmasını sağlayacaktır. Başka bir ifadeyle kuşakların göç yatkınlıkları da hem kimliklerinin hem de o toplumun ilerleyişinin bir tezahürüdür denilebilir.

Durkheim'a göre de toplumsallığın sürekliliği kuşakların birbirine bıraktığı mirastır. Toplumsallık, bireyler arasında tekrarlanmakta ve kendisini dayatmaktadır.

Toplumsallık, toplumun tamamını kapsamakta; aynı zamanda bireyler arasındaki etkileşimleri, ilişkileri ve grup dinamiklerini de içermektedir. Bu kavram hem bireyin toplum içindeki rolünü hem de bireyin diğer bireylerle etkileşimini anlamak için önemlidir. Önceki kuşaklardan gelen âdet ve inançların sonraki kuşaklarda devam etmesinden de anlaşılabilir. Geçmiş kuşaklardan günümüze ulaşan âdet ve geleneklerin benimsenmesi bireyleri ortak değerler ekseninde toplaması ve birbirini anlaması açısından önemlidir (Durkheim, 2013: 44). Bu bağlamda Durkheim; bireylerin öleceğini, kuşakların değişeceğini ve yerine yeni kuşakların geleceğini fakat toplumun ortak bilincinin canlı kalacağını ifade etmiştir. Strauss (1997: 16) aynı tarihlerde doğup ortak bir kişiliği paylaşanların toplamına nesil demek ve bu kuşak tanımlaması Durkheim’ın fikirlerini desteklemektedir.

Kuşaklar tanımlanırken belirli tarih aralıkları verilse de yapılan çalışmalara bakıldığında araştırmacıların farklı tarih aralıklarını kullandıkları görülmüştür. Görmez (2021); 1925-1945 arasındakilere Sessiz Kuşak, 1946-1964 arasındakilere Bebek Patlaması (Baby Boomer) Kuşağı, 1965-1979 arasındakilere X Kuşağı, 1980-1995 arasındakilere Y Kuşağı ve 1996-2010 arasındakilere Z Kuşağı, 2010 sonrası doğanlara ise Alfa Kuşağı demiştir. Günümüzde işgücü ve sosyal hayata katılım açısından baktığımızda yoğunlukla Bebek Patlaması Kuşağı, X Kuşağı, Y Kuşağı ve Z kuşağı birbirleri etkileşim halindedir.

Kuşaklar hakkında çeşitli araştırmalar yapan Stillman’ın “İşte Y Kuşağı/ Genç Kuşak İşyerini Nasıl Dönüştürüyor?” (2017) kitabında yer verdiği kuşak sınıflandırması, bu tez çalışmasında da temel alınacak olan tarihlere göre şöyledir:

- Gelenekçi (Sessiz Kuşak) 1946 Öncesi
- Bebek Patlaması Kuşağı 1946-1964
- X Kuşağı 1965-1979
- Milenyumcular 1980-1994
- Z Kuşağı 1995-2012

Reeves ve Oh ise, 2007 yılında yaptığı çalışmasında farklı kaynaklardaki kuşak sınıflandırmalarını Tablo 1.1.’de ele almıştır. Bu tablodan da anlaşılacağı gibi farklı kaynakların kuşak sınıflandırmalarında çeşitli görüşler olsa da kimi benzerlikler olduğu da görülmektedir.

Tablo 1.1. Farklı Kaynaklarda Kuşak Sınıflandırmaları

Yazar	Kuşakların Sınıflandırması				
<u>Tappscott</u> (1998)	-	Bebek Patlaması Kuşağı 1946-1964	X Kuşağı 1965-1975	Dijital Kuşak 1976-2000	-
<u>Zemke ve ark.</u> (2000)	Emekli Askerler 1922-1943	Bebek Patlaması Kuşağı 1943-1960	X Kuşağı 1960-1980	Gelecek Kuşak 1980- 1999	-
<u>Howe ve Strauss</u> (2000)	Sessiz Kuşak 1925-1943	Bebek Patlaması Kuşağı 1943-1960	13. Kuşak 1961-1981	Milenyum Kuşağı 1982-2000	-
<u>Lancaster ve Stillman</u> (2002)	Gelenekçiler 1900-1945	Bebek Patlaması Kuşağı 1946-1964	X Kuşağı 1965-1980	Milenyum Kuşağı 1981-1999	-
<u>Martin ve Tulgan</u> (2002)	Sessiz Kuşak 1925-1942	Bebek Patlaması Kuşağı 1946-1960	X Kuşağı 1965-1977	Milenyum Kuşağı 1978-2000	-
<u>Oblinger ve Oblinger</u> (2005)	Yetişkinler 1946 ve öncesi	Bebek Patlaması Kuşağı 1947-1964	X Kuşağı 1965-1980	Y Kuşağı 1981-1995	Z Kuşağı (Milenyum Sonrası) 1995-Günümüz

Kaynak: Reeves, T. ve Oh, E., 2007

Tablo 1.1. incelendiğinde, kuşakların başlangıç ve bitiş noktaları konusunda fikir ayrılıklarının olduğunu fakat isimlendirme konusunda kısmen görüş birliğinin sağlandığı görülmektedir. Tablo 1.1.' de belirtilen kuşakların başlangıç ve bitiş noktaları, genellikle belirli bir dönemde yaşanan sosyal olaylara, kültürel değişimlere veya araştırmacıların tercihlerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu bölümde kuşak kavramı ve kuşak sınıflandırılması hakkında bilgi verilerek kuşakların özelliklerine ilişkin SWOT analizi Tablo 1.2.'de belirtilmiştir. Kuşakların SWOT analizine yer verilmesindeki maksat ise, tezin tali konularından biri olan iş yaşamı hususunda hangi kuşağın nasıl bir iş yaşamı karakterinde olduğunu serimlemektir.

Tablo 1.2. Kuşakların Özelliklerine Göre SWOT Analizi

	Üstünlük	Zayıflık	Fırsat	Tehdit
Sessiz/Savaş	Uyumlu Pragmatik	İtaatkar Riskten hoşlanmaz	Birikim	Büyük Buhran II. Dünya Savaşı
Bebek Patlaması	İdealist, Kuralcı, Takım çalışmasına yatkın	Eğlence Düşkünü, Bencil, Egolu	Refah Düzeyi, Fikir Özgürlüğü, Teknoloji ile ilk Tanışan olma	Değişim, Nüfus patlaması
X	Çalışkan Realist	Duygusal, Para Odaklı	Haberleşme	Petrol Krizi, Belirsizlik, İş yaşamında Y kuşağı
Y	Yaratıcı, Özgürlüğüne düşkün, Çevreci	Tüketim eğilimi, Kural tanımaz, Sabırsız	Kültürel etkileşim	Nüfus, Küresel Isınma
Z	Network, Doğuştan Dijital	Mekanikleşme, Depresiflik	Teknoloji	Pandemi

Kaynak: Gür, G., Wolff R. A., 2021

Kuşakların çeşitli kaynaklara göre belirleyici ortak özellikleri yukarıda verilen tablo 1.2.’te görülmektedir. Ancak bu ortak özellikler her ne kadar genel ifadeler kullanılsa da kuşak üyeleri içerisinde farklı özellikler gösterdiği de gözden kaçırılmamalıdır.

1.2. KUŞAKLARIN SINIFLANDIRILMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Kuşak gruplamaları kuramı ya da kuşaklar kuramı ilk olarak Alman Sosyolog Karl Mannheim tarafından 1928 yılında yazdığı “Das Problem der Generationen” adlı kitapta ileri sürülmüştür (akt. Taylor, 2008). Arslan ve Staub’ un (2015) iddiasına göre, kuşak sınıflandırmalarına farklı bir bakış açısı kazandıran Strauss ve Howe’un çalışmalarından etkilenen bazı araştırmacılar ise onun fikirlerine “Strauss-Howe Kuşak Kuramı” adını vermiştir.

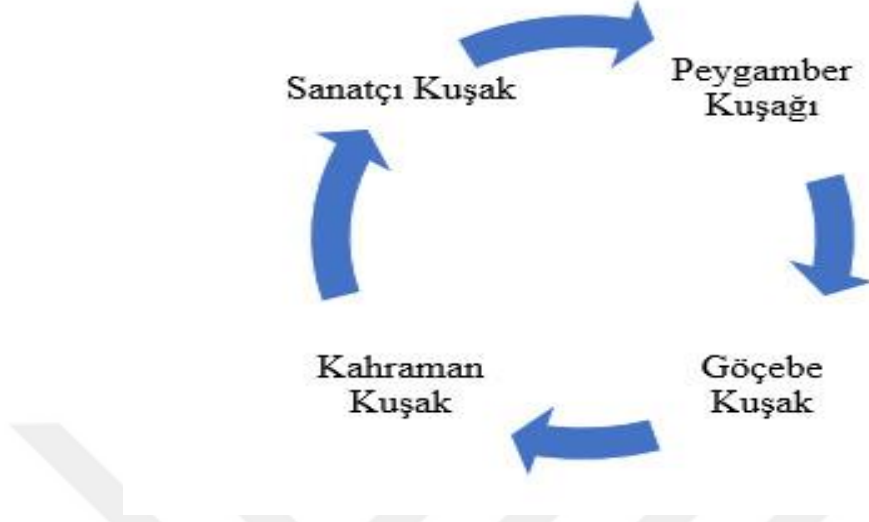
Toplumsal değişim çalışmalarında kuşak kavramını destekleyen araştırmacıların aksine, kuşak kavramının doğru bir sınıflandırma olmadığını iddia eden araştırmacılar da bulunmaktadır. Kuşak sınıflandırmasının belli aralıklarla ele alınmasında ve bu

aralıkların belirlenmesinde; savaşlar, teknolojik ilerlemeler, internetteki gelişimler gibi önemli olaylara göre sınırlandırma yapılmasının yeterli olmadığını savunmuşlardır. Ancak dönemlerin insan üzerindeki etkisi de kaçınılmazdır. Kuşak kuramı; bireylerin doğdukları, büyüdükları ve yaşadıkları dönemin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik olaylarından etkilendiği fikrini temele almaktadır. Bu etkileşimlerin sonucu olarak bireylerin inanç, değer, tutum ve beklentilerinde farklılıklar olabilmektedir. Yaşanılan dönemler bireylerin dünya görüşünü ve sosyal değerlerini de şekillendirmektedir. Kuşaklar arasında bireysel farklılıkların olup olmayacağı üzerine araştırma yapan Gürbüz (2015); çoklu kuşak kuramından etkilenerek yapılan batı kökenli kuşak sınıflandırması olan Bebek Patlaması kuşağı (1945- 1965), X kuşağı (1966-1979) ve Y kuşağının (1980-1995), Türk toplum yapısı baz alındığında geçerli olmadığını ileri sürmüştür. Kültürel ve tarihsel farklılıklar gözetilmeden yapılan küresel kuşak sınıflandırmasının doğru olmadığını ifade etmiştir. Bu kuramın evrenselliğine eleştirel yaklaşmıştır.

Kuşakları kuramsal açıdan bilişim teknolojilerindeki gelişmeleri ve küreselleşmenin kültürden bağımsız bir şekilde birbirine yakınlaşmasını açıklayan fikirlere eleştirel yaklaşan Özer, Eriş ve Özmen (2013: 16), kuşak kavramını kültürel bağlamdan bağımsız değerlendiremeyeceğini ifade etmiştir. Kuşakları anlamının yolunun sadece teknolojik gelişmelerin etkilerinden değil aynı zamanda kültürün ve sosyal dinamiklerin etkisinden kaynaklanabildiğini de vurgulamışlardır. Kuşak sınıflandırması üzerine yapılan eleştirilerin aksine, toplumsal yapılarıdaki değişimlerin kuşaklar arasında farklılıklara yol açtığını savunan görüşler de bulunmaktadır. Aynı işte çalışan farklı kuşakların bakış açılarının da farklı olmasından dolayı iletişim zorlukları çektiklerine değinen Ayhün (2013), farklı kuşaklarda olan bireylerin aynı ortam içerisinde birbirlerini tam olarak anlayamamalarının temelinde kuşak farklılıkları olduğunu belirtmiştir.

Bir toplumun ekonomisinde istikrar ve refahın yaşandığı dönemde yetişen bireylerle; ekonomik ve sosyal problemlerin olduğu dönemde yetişen bireylerin özellikleri arasında farklılıklar görülebilmektedir. 14. yüzyılda kuşaklarla alakalı döngüsel bir teoriyi ileri süren İbn-i Haldun; “Jenerasyonel Sistemler Teorisi” adını verdiği kuramıyla, dönemlerin nesiller üzerindeki etkisini incelemiştir. İbn-i Haldun’un Jenerasyonel Sistemler Teorisi’ne göre, toplumlar tarih boyunca dört farklı kuşaktan geçmiştir. Bunlar; Sanatçı Kuşak, Peygamber Kuşağı, Göçebe Kuşak ve Kahraman

Kuşak'tır. Sosyolojik açıdan bu dört kuşak döngü içerisinde. Her bir kuşağın ömrü 80 ile 100 yıl arasında olup sürekli kendini tekrarlamaktadır (Aka, 2015: 16).

Şekil 1.1. İbn-i Haldun'un Jenerasyonel Sistemler Teorisi (Alıcıoğlu, İ., 2015.)

Toplumsal yapıdaki değişimler sonucunda oluşan bu döngüsel süreç belirli bir doğal düzenden ve toplumsal yasadan etkilenmektedir. Bu evrimsel süreç doğal yasaların sonucunda oluşmakta ve bireylerin iradesinin dışında gelişmektedir (Yıldız, 2010: 44). Sadece tarihsel döngüyü ve toplumların evrimlerini açıklamayan bu teorinin amacı; geçmişe bakarak geleceği öngörmek ve kuşakların tutumlarını, davranışlarını anlayabilmektir. İbn-i Haldun'un ortaya koyduğu Jenerasyonel Sistemler Teorisi; tarih, sosyoloji, antropoloji ve diğer sosyal bilim alanlarında yapılan bilimsel araştırmalara kaynak oluşturmuştur.

Sosyolojik açıdan güçlü bir temeli olan kuşaklarla ilgili iş yaşamı ve diğer ortamlarda yapılan genellemelerin, sınırlandırmaların bilimsel açıdan çeşitli karışıklıklara sebep olması mümkündür. Eski dönemlerde insanların kuşak farklılıklarını açıklayabilmek için çocuk, genç, yaşlı şeklinde tanımlamalar kullandığı görülmektedir. Günümüzde ise dönemlerin bireyler üzerinde oluşturduğu benzer yaşam deneyimlerini vurgulamak için yapılan sınıflandırmalarda kuşak ya da nesil adı kullanılmaktadır. Günümüzde toplumlar daha çok kuşak isimleriyle adlandırılmakta ve günümüz toplumlarında toplamda altı temel kuşak bulunmaktadır (Kaya, 2020). Bu kuşaklar sırasıyla şöyle açıklanabilir.

1.2.1. Sessiz Kuşak

Kuşak sınıflandırılmalarında yer alan ilk kuşak Gelenekselciler (Traditionalists) olmuştur. Farklı kaynaklarda, Sessiz Kuşak (Silent Generation); Savaş Kuşağı, Gaziler (Veterans), Kıdemliler (Seniors), Radyo Bebekleri (Radio Babies), Yetişkinler (Matures), Sadık Kuşak (Loyalists), Uyumlu Kuşak (Adaptive Generation) gibi isimlerle anılmaktadır (Ok, 2019). Çoğunlukla “Savaş Kuşağı ve Sessiz kuşak” olarak bilinen bu kuşak 1925-1945 yılları arasında doğan kişileri kapsamaktadır. Bu dönemde Büyük Buhran (1929-1939) ve II. Dünya Savaşı (1939-1945) gibi önemli tarihsel hadiseler yaşanmıştır. Dolayısıyla II. Dünya Savaşı boyunca birçok alanda sıkıntılı zamanlar geçirmişlerdir. Yaşanan bu hadiseler sonucunda 1940-1945 yıllarında daha az bebek dünyaya gelmiş ve nüfus artış hızı bariz şekilde düşmüştür (Gündüz ve Pekçetaş, 2018). O dönemde dünyada meydana gelen savaşlar insanların ekonomik krizlere tanık olmalarına ve savaşın olumsuz etkileriyle mücadele etmelerine neden olmuştur. I. ve II. Dünya Savaşı insanları gerek sosyal gerek ekonomik gerekse psikolojik açıdan derinden etkilemiştir. Bu durum sessiz kuşak üzerinde önemli bir iz bırakmış ve zorlu koşullarla mücadele etmek mecburiyetini yaşattır (Ok, 2019). Bu dönemde yaşanan olayların kişiler üzerinde hissettirdiği baskı, stres ve sorumlulukların fazlalığı dünya üzerinde konuşulmuş bir konu olup, Time Dergisi tarafından 1951 yılında yayımlanan makalede “Sessiz Nesil” adıyla ifade edilmiştir (Time Dergisi, 2023). Dönem içerisinde fazlaca hissedilen işsizlik, ekonomik ve sosyal sorunlar; bireyleri sosyal ve finansal açıdan tutumlu olmaya yöneltmiş ve bu dönemde doğum oranı artmamıştır.

Bu kuşağın doğduğu yıllardaki en etkili iletişim aracı radyodur. ABD’ de “Radio Corporation of America” adında, radyo iletişimini sağlayan uzman bir şirket kurulmuş ve radyo yayınları savaşın bireyler üzerindeki etkisini azaltmak ve bilgilendirmek amacıyla kullanılmıştır. Öyle ki; 30 Ekim 1938 yılında ABD’de, Herbert George Wells’in (1866-1946) “Dünyalar Savaşı” isimli kitabının, radyoya uyarlanmış halinin okunmasıyla, radyonun toplum üzerindeki etkisi ve bilgiyi hızlıca yayabilme gücü anlaşılmıştır. Bu radyo programının başını kaçırıp ya da uyarıları dikkate almayan dinleyiciler, konuyu Marshallların Amerika’yı istila ettikleri şeklinde anlamasıyla insanları paniğe sürüklemiş ve gerçek bir olayın yaşandığını sanan birçok kişi şehirleri terk etmeye çalışmıştır (Korkmaz, 2020). Bu durum medyanın önemini ortaya koymaktadır. Savaş

acıları, ekonomik zorluklar, kıtlık ve yaşam standartlarında düşme yaşayan bu kuşağın çocukları da çeşitli zorluklar ve yokluklar içerisinde yaşamıştır (Yaylagül, 2006).

Yaşları itibariyle günümüz çalışma temposu içerisinde olmasalar da böylesi zorlukları görmüş bu kuşağı, araştırmacılar genellikle sadakatli olarak tanımlamaktadır. Çünkü yaşamak için çalışmak durumundadırlar. Fizyolojik ihtiyaçlarını ve güvenlik ihtiyaçlarını yeterince karşılayamayışları onları elindeki ile yetinmeye yöneltmiştir. Bu kuşak çağımızın en yaşlı üyelerini oluşturmaktadır. ERC (European Research Council) 2011 Raporu'na göre, bu kuşak direktif bekleyen otoriteye sadık bir kuşaktır. Denge ve düzene itaat eden bir yapıya sahip oldukları için uzun süre aynı işte kalabilmektedir. Disiplinli ve istikrarlı bir iş etiğine sahip olmaları, onları bir işte ömür boyu çalışma eğilimine yöneltmiştir. Aynı zamanda sorumluluklarına bağlılıkları ve pragmatik yaklaşımlarıyla da bilinmektedirler. Güven duygusu sessiz kuşak için önemli bir değerdir (Ekşili, 2014). Bu da sessiz kuşağın iş değerlerine yaklaşımının iş tatmininden çok dürüstlüğü ve otoriteye önem vermek üzerine kurulu olduğunu göstermektedir. Hiyerarşik düzeni önemseyen ve iş değiştirmeye sıcak bakmayan bu kuşak, geleneklere ve kurallara uymaktadır. Onlar için yaptıkları işe adanmak önemli bir vazifedir. Genel iş değerleri arasında yaptıkları işten memnuniyet duyma ve sabırlı olma vardır (Koçer ve Aysel, 2019). Bu kuşağın otoriteye karşı gösterdikleri saygı, onlara bu isimle hitap edilmesinde etkili olmuştur. Ülkemizde bu kuşak, nüfusun en az kesimine sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarını görmüş, kurallara ve otoriteye saygı göstermiştir. Azimli, fedakâr, onurlu, çalışkan ve sabırlı olmaları onların temel değerlerinden bazılarıdır.

1.2.2. Bebek Patlaması Kuşağı

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD nüfus sayım bürosunun ortaya attığı bu kavram; 1946-1964 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde, yıllık doğum sayısının yaklaşık üç milyondan dört milyona çıkışını ifade etmek için kullanılmıştır. Başka bir ifadeyle bebek sayısındaki artışın nüfus kurumu tarafından mecazi bir ifade ile patlama olarak nitelendirilmesi bu kuşağa, Bebek Patlaması Kuşağı adını verdirmiştir (Stillman, 2017: 15).

I. ve II. Dünya Savaşı'nın insanlar üzerindeki olumsuz etkilerini gidermek amacıyla uygulanan refah politikalarıyla birlikte ekonomik büyümenin de “altın çağ” olarak

adlandırıldığı bu dönemde büyüyen bir kuşaktır (Altuntuğ, 2012). Savaş sonrası yaşanan ekonomik refah, teknolojideki gelişmeler ve sosyal değişimler bebek patlaması kuşağının yaşam tarzını etkilemiştir. Bu durum onların toplumsal, kültürel ve ekonomik dinamiklere katılımında belirleyici olmuştur. Aslen Amerika’da ortaya çıkmış “baby boomer” terimi benzer şekilde nüfus artışının olduğu Türkiye gibi ülkelerde savaş sonrası döneme denk gelen neslin çocuklarını tanımlamak için de kullanılmıştır (Kuran, 2018: 58). Bebek patlaması kuşağının okul ve gençlik yılları 1960’ların kültürel gelişiminin önemli bir parçası olmuştur. Kadın-erkek eşitliği mücadelesi, ırk ayrımına karşı mücadele ve çevreye duyarlılık gibi önemli mirasları sonraki kuşaklara bırakmıştır (akt. Çetin ve Başol, 2014).

Muhafazakâr yönetim politikalarının etkisiyle, bu kuşağın iş anlayışında maddi başarı ve geleneksel değerler ön plana çıkmıştır. İş yerlerine bağlılıklarıyla bilinen bebek patlaması kuşağı olumlu iş ortamı oluşturmalarına ve kişiler arası güçlü bir iletişim bağına sahiptirler (Akten, 2016). Bireyin yaptığı işe kendini adanması ve çok çalışması bu kuşağı hak ettiği karşılığı alacağına inandırmıştır. Bunun için uyumlu ve amaç odaklı bir iş ortamını benimserler. Bebek patlaması kuşağı çatışmalardan kaçınma eğiliminde oldukları iş ortamlarında sürekli büyüyen bir kariyerin, bir işte yüksek düzeyde başarının, bireysel büyüme ve gelişmenin, etkili takım çalışmasının, finansal başarının ve statünün peşindedirler (Toruntay, 2011).

Bu kuşak Amerika Birleşik Devletinin ekonomisinin büyümesini etkilemiştir. Aynı zamanda bu dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler bu kuşağın ve kendi çocuklarının arasında teknoloji ve bilgi açısından farklılıklar oluşturmuştur (Fındık, 2013). Benlisoy’a göre (2008: 31) bebek patlaması kuşağını tüm diğer kuşaklar arasında farklı bir yere koyulmasının sebebi 68 kuşağının da mimarları olmasındandır. Bu özelliği önemseyen Benlisoy’a göre, bebek patlaması kuşağının televizyonla büyümesinden kaynaklanan kabiliyeti televizyonu etkili bir iletişim aracı olarak kullanan ilk nesil olmalarıdır. Bu kabiliyet sayesinde yerel eylemler, küresel bir ifade ediş ve istekler manifestosuna dönüşmüştür. Aynı zamanda bebek patlamasının yaşadığı dönem, radyonun da altın çağını yaşadığı bir dönemdir. Türkiye’nin ihtilal ve çok partili döneminin sancıları da bu nesil üzerinde izler bırakmıştır. Aynı yerde uzun süre çalışarak kariyerlerinde yükselmeyi hedefleyerek ilerlemişlerdir. Bu bağlamda istikrar ve sadakat ön plana çıkmıştır.

Türkiye’deki Bebek Patlaması Kuşağı en çok istedikleri şey kendilerine ait bir evlerinin olmasıdır (Sarioğlu, 2021: 10).

1.2.3. X Kuşağı

Kuşak kavramı için keskin çizgiler ve zaman aralıklarının söz konusu olmadığına ve literatürde farklı kategorileştirmelere rastlandığından bahsedilmiştir. Farklı kategorileştirmelerden nasibini alan temel kuşak olarak X kuşağından söz etmek yerinde olacaktır. Öyle ki, literatüre bakıldığında 1965 yılı X kuşağı için başlangıç tarihi olarak kabul edilse bile 1976, 1979 ve hatta 1981 tarihine kadar uzanan bir aralık söz konusudur. Başka bir ifadeyle bebek patlaması kuşağının nihayete erdiği tarihte hemfikir olan araştırmacılar, bebek patlaması kuşağının etkilerini (ebeveynleri veya iş arkadaşları/patronları) de yaşayan X kuşağının nihayete erdiği tarih için farklı sosyal olayları ve etkileri incelemektedir denilebilir (akt. Yener, 2017). 1965-1979 yıllarında yaşanan siyasi ve ekonomik krizler X kuşağını fazlaca etkilemiştir. Bebek Patlaması Kuşağının etkisi altında olan X kuşağı, özellikle 68 Kuşağı’nın belirgin etkilerini yoğun bir şekilde hissetmiştir (Taş ve Kaçar, 2019). Stillman’ a (2018: 16) göre, Matematikte X, bir değişkendir ve bu sembol kendini kaybolmuş gibi hisseden bir kuşak için gayet uygundur. Türkiye’de “X Kuşağı” ifadesinin yanı sıra “Geçiş Dönemi Kuşağı” ya da “Kayıp Kuşak” ifadeleri de kullanılmaktadır (Şalap, 2016).

Önceki kuşağın savaş sonrası buhranla mücadelesi ve toplum sorunlarına odaklanması, X kuşağının daha özgür bir ortamda yetişmesine olanak tanımıştır. Söz konusu dönemde, özellikle küresel siyasi gelişmelerin ve özgürlükçü hareketlerin etkisiyle, kendi özgürlüğüne düşkünlük gösteren bireyselci bir nesil ortaya çıkmıştır (Evlek, 2019). Bireyciliği temsil eden duvarlarını da pop şarkıcılarıyla süsleyen kuşak; ilk renkli televizyonu, ilk cep telefonunu, ilk e-postayı deneyimleyen kuşaktır (Bayhan, 2019, 34). Diğer taraftan iş ve yaşam dengesi kavramını gündeme taşıyan bir kuşaktır. Genel olarak bu nesil sessiz kuşağın çocukları olarak anılmakta ve çalışkan, realist ve kanaatkâr olmalarıyla bilinmektedir (Sarioğlu, 2021: 10). Daha iyi kariyer olanaklarını arayan bu kuşak, toplumsal sorunlara karşı duyarlılık gösterir ve iş motivasyonuna sahiptir. Aynı zamanda kadınların iş dünyasına girmesi ve az sayıda çocuk sahibi olunması da bu kuşağın belirgin özelliklerindendir (Keleş, 2013). Duygusal bir yapıya

sahip olan bu kuşak; yaşanan olumlu ve olumsuz olaylardan hızlı ve derin etkilenir, bu da mutluluklarında anlık değişimlere neden olabilmektedir (Şenbir, 2004: 24).

Kendi sorumluluklarını erken yaşta alan X kuşağı, çalışma ortamında yaratıcılıklarını kullanarak hedeflerine ulaşmak istemektedir. Bu isteklerinin sebebi kendi kendilerine büyüme deneyimine sahip olmalarıdır (Aydın ve Başol, 2014). Bu kuşak petrol krizlerinin ve ekonomik iniş çıkışların gölgesinde yetişmiştir. Türk tarihi bağlamı açısından bu kuşağın ilk temsilcilerinin Türkiye’de sağ-sol çatışmalarının yaşandığı bir dönemde çocukluk geçirdikleri göz önünde bulundurulmalıdır (Sarıoğlu, 2021: 11). Güncel nüfus oranlarına bağlı olarak kesin bir oran vermek mümkün olmasa da ortalama Türkiye nüfusunun %20 ila %30’unu oluşturmaktadır (Sabırcan ve Gedik, 2021).

1.2.4. Y – Milenyum Kuşağı

1980 ile 1995 yıllarında dünyaya gelmiş kişilere Y kuşağı denmiştir ve bu kuşaktakiler günümüzde 28-43 yaş aralığındadırlar. İş dünyasında etkili olan Y kuşağı, iş kültürünü önemli ölçüde şekillendirir (Taş ve Kaçar, 2019). Dijital teknolojinin yaygınlaştığı ve internetin geliştiği dönemde büyüyen kuşaktır. Genellikle bu kuşağın özelliklerine ve deneyimlerine bağlı olarak çeşitli isimler verilmiştir. Bu kuşağa verilen diğer bazı isimler: internet kuşağı¹, echo boomers², millenial³ ve nexters⁴’tir. İlk olarak 1993 yılında X kuşağından farklı olduğunu vurgulamak için “Y Kuşağı” terimi kullanılmıştır (Büyüksulu, 2017). Her şeyi sorgulama eğiliminde olmalarından dolayı “WHY Kuşağı” olarak da bilinmektedir. Bu dönemde Körfez Savaşı, Irak Savaşı, dünya çapında terör saldırıları ve doğal afetler gibi büyük olaylar yaşanmıştır. Aynı zamanda internet, Google, MSN, MP3, dijital kameralar ve cep telefonları gibi teknolojik alanda büyük ilerlemenin canlı tanıklarıdır (Akçakanat, Mücevher ve Demirgil, 2017). Y kuşağının akla gelen ilk özelliği teknolojiye olan güçlü bağlıdır. Teknolojiyi yaratıcı bir şekilde kullanma konusunda yeteneklidir. Bu yeteneklerini verilen görevleri etkili bir

¹ Bu terim Y kuşağının internet ve dijital teknolojinin geliştiği dönemde büyümelerinden kaynaklı kullanılmıştır.

² “Echo boomers” terimi baby boomer’dan esinlenerek oluşturulmuş, eko patlaması anlamına gelir.

³ Millenial ifadesi milenyum yani bin yıl anlamına gelir. Bu kullanım 2000 yılları başlarında genç yetişkin olmalarından dolayıdır.

⁴ Nexters yani bir sonrakiler terimi x kuşağından sonra geldiklerini vurgulamak amacıyla kullanılmaktadır.

şekilde ilerletmek ve olumlu sonuçlar elde etmek için kullanırlar. Genellikle yaptıkları işlerin toplumsal ve küresel düzeyde bir anlam taşımasını isterler (Keleş, 2011a).

Howe' dan (2006) aktaran Pendergast'a (2010: 9) göre, Y Kuşağının yedi temel özelliği vardır. Bu özellikleri; özel, korunaklı, kendinden emin, takım odaklı, geleneksel, baskın, başarıma isteği yüksek şeklinde sıralanmıştır. Bu özellikleri kısaca açıklamak gerekirse özel olmaları gizliliğe ve kişisel alana saygı duymalarıyla ifade edilebilir. Korunaklı olması savunma mekanizmalarının yüksek olmasıyla tanımlanabilir. Kendinden emin olmak yeteneklerinin farkındalığını ifade ederken takım odaklı olmak, ekip çalışmasına yatkınlığı belirtmektedir. Değer ve normları önemsemeleri geleneksel yapılarını gösterirken liderlik eğilimleri baskınlıklarını ön plana çıkarır. Hedeflere ulaşmadaki kararlı ve azimli olmaları da başarıma isteklerinin yüksek olduğunu gösterebilir.

Okur ve Öz'ün (2021) özetlediği üzere özgüvenli olmak, yüksek öz saygı sahibi olmak, iyimserlik, yaratıcılık, büyük hayallerin peşinden gitmek ve büyük beklentilere sahip olmak, iyi eğitilmiş olup etkin iletişim kurabiliyor olmak iş yaşamındaki Y kuşağının temel özellikleridir. 1980 sonrasında doğan Y kuşağı iletişim, bilgi alışverişi ve eğlence alanlarında internet teknolojisini aktif kullanmaktadır. Geleneksel iş modellerine meydan okuyup uzaktan çalışma, serbest çalışma veya proje bazlı iş modellerini benimsemişlerdir. Sosyal medya platformlarını, işleri için kullanabilecekleri bilgi ve yetenek havuzuna dönüştürmüşlerdir (Balcı ve Ark, 2013).

1.2.5. Z Kuşağı

Topluma ait değerleri bünyesinde taşıyan kültür, teknolojik ve bilimsel alanları maddi kültür kapsamında değerlendiren bir kavramdır. Sosyolojik bağlamda Gökalp'in üzerinde durduğu temel kavramlardan biridir. Gökalp kültür medeniyet dikotomisi yapmış, kültürü “maddi kültür” ve “manevi kültür” diye ayırmıştır. Teknolojik gereçler, bilimsel ürünler, makineler, aletler, fabrikalar maddi kültür araçlarıdır. Maddi araçlarla manevi değerler arasında kaçınılmaz ilişki söz konusudur. Gökalp'e göre manevi kültürün “hars” olduğunu (milli olduğunu) medeniyetin ise maddi olduğunu ve değişebilir olduğu söylemek mümkündür. Kültür zaman içerisinde farklılaşabilen, evrimleşen ve diğer kültürlerle etkileşebilen yapısıyla dinamik bir olgudur. Bu değişimler, sosyolojik

açından bakıldığında elbette kültürün yozlaştırılması için değil, toplumsal dinamiklerin bir sonucu olarak oluşmaktadır (Çelik, 2006). Modern dünyada yaşayan her birey toplumun statik olmadığını, toplumsal, siyasal, kültürel değerlerin değişim halinde olduğunu bilmektedir. Dolayısıyla yaşanan değişimlerin kuşaklar tarafından aktarımından bahsedilebilir. Buradan anlaşılabileceği üzere maddi kültürün kuşaklar üzerinde etkisi kaçınılmazdır.

Francis Fukuyama'ya göre tarihin son insanları Z kuşağıdır. "Tarihin Sonu ve Son İnsan" (2016) adlı eserinin ana temasını bu kuşak oluşturmaktadır. Günümüz gençlerinin de içinde olduğu düşünülen bu kuşak üzerine çok farklı tezler ortaya çıkmıştır. Olumlu ve olumsuz özellikleri masaya yatırılmış özellikle teknolojinin içine doğmuş olmaları noktasında yaşayış biçimleri, düşünceleri, ilgi alanları ve görüş farklılıkları hakkında araştırmalar yapılmıştır. Demir'e (2018) göre; Z Kuşağı "İnternet Kuşağı", "Teknoloji Çağı Çocukları", "Kristal Çocuklar" gibi çeşitli isimlerle de adlandırılmaktadır. Kuşaklar üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında araştırmacıların birbirinden farklı görüşler belirttiği görülmektedir. Genel anlamda kuşak çalışmalarında görülen kuşakların benzer zaman aralıklarında ama farklı başlangıç ve bitiş tarihlerde sınıflandırılması, Z kuşağını tanımlamaya çalışan kaynaklarda da görülmektedir. Yukarıda Z kuşağı için kullanıldığı belirtilen çeşitli adlara ve/veya sıfatlara yer verilmiştir. Bu isimlerle adlandırılmasının sebebi önemli bir temel olayın kuşağın başlangıcı veya bitişiyle ilişkilendirilmesidir. Kısaca şunu ifade etmek yerinde olacaktır ki Z kuşağı, yerli ve yabancı araştırmacıların üzerinde tartıştığı, henüz milenyuma varmadan ortaya çıkan bir kuşaktır.

Z kuşağının kapsadığı tarih aralıkları konusunda Avrupa temelli birçok çalışmada Oblinger'e göre sınıflandırma yapıldığı görülmektedir. Günümüzde adı sıklıkla geçen bu kuşağı "internet kuşağı" olarak tanımlayan ve onları Net Generation kitabında anlatan Oblinger'e (2005) göre, 1995 sonrasında doğanlar Z kuşağı olarak tanımlanmaktadır. Amerikalı uluslararası yönetim danışmanlık firması olarak bilinen McKinsey & Company (2018) şirketinin "True Gen: Generation Z and its implications for companies"⁵ adlı araştırma raporunda da 1995-2010 arasında doğan kişiler Z kuşağı olarak ele alınmıştır. 1995 sonrasında doğan Z kuşağı ile WWW (World Wide Web)⁶'nın erişime açık olduğu ve internetin yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandığı dönem hemen hemen aynı

⁵ Gerçek Gen: Z Kuşağı ve Bunun Şirketlere Etkileri.

⁶ Dünya Çapında Ağ.

zamana denk gelmiştir (akt. Karadoğan, 2019). Mccrindle' a (2019) göre, 1995-2009 tarihleri arasında doğanlar Z kuşağıdır. Türkiye’de kuşak çalışmaları yapan Görmez’e (2021) göre de 1996 ve 2010 yılları arasında doğan kişiler Z kuşağı olarak adlandırılmaktadır.

Tablo 1.3. Farklı Çalışmalarda Z Kuşağı Doğum Tarihi Aralıkları

Z Kuşağı Tarih Aralığı	Yazar
1994 ve Sonrası	Williams ve Page (2011)
1995 ve Sonrası	Oblinger ve Oblinger (2005). Su vd. (2015)
1996 Sonrası	Parker ve Igielnik, 2020
2000- 2020	Kuran (2019)
2000 ve Sonrası	Crumpacker ve Crumpacker (2007), Tutgun Ünal (2013), Sarı vd. (2015), Sarı (2017).
2001 ve Sonrası	Hammil (2005)
2004- 2005	Howe ve Strauss (2005)

Kaynak: Sarı, 2021

Z Kuşağı’nın “Dijital Yerliler” ve “Teknolojik Doğanlar” ya da “Ekrançençliği” olabilmesi için gerekli olan ilk şart internetin yaygınlaşması olarak görülebilir. Bu da 1990-1995 yıllarına denk gelmektedir. Bu sebeple bu kuşağın tarihsel olarak belirlenmesinde 1995 yılının başlangıç olarak alınması daha uygun görülmektedir (Karadoğan, 2019). Bu çalışmada Z kuşağının başlangıç tarihini 1995 yılı olarak kabul edilecektir. Toplumsal yapı ve sosyal değişim insanlar üzerindeki etkisini anlamak için kullanılan diğer kuşaklar gibi Z kuşağı da bu açıdan önemlidir. Z kuşağının bağdaştırıldığı teknoloji, insanların yaşamlarının gelişimi ve değişimi konusunda önemli bir yere sahiptir. Z kuşağının teknolojiyle iç içe geçmiş yaşam tarzlarındaki, hayata bakış açılarındaki değişiklikler hem olumlu hem de endişe vericidir. Henüz kesinleşmeyen sonuca göre; bu değişikliklerin sonraki kuşakları etkileyecek kalıcı izlere mi sahip olacağı yoksa zamanla normal hale mi geleceğidir. İçinde yaşanan toplumu ve gençlerini daha iyi anlamak ve davranışlarının altında yatan sebepleri öğrenebilmek için bu kuşağa dair bilgi edinmenin ne kadar önemli olduğu aşîkârdır.

Araştırmacıların ilgisini çeken bu kuşak, tam olarak teknolojinin içine doğmuş ve kısa sürede teknolojiyle bütünleşmiş dijital bir kuşaktır. Z kuşağı, Irak / Afganistan Savaşları, Asya’da meydana gelen tsunami felaketi, Wikileaks Olayı ve Arap Baharı

başta olmak üzere; Gezi Parkı gibi sosyal ağlar aracılığıyla örgütlenen, çok sayıda ağlar oluşturan toplumsal hareketlere tanık olmuşlardır. Z kuşağı; Instagram, Youtube ve Twitter gibi sosyal ağlar aracılığıyla iletişim kurmaktadır. Böylelikle Z kuşağı için sosyal ağlar, akıllı telefonlar gibi kanıksanmış bir teknolojidir (Çaycı ve Karagülle, 2014. s. 192). Teknolojiye doyumlu, küresel ilişkiler ve eğitim açısından donanımlı olan bu kuşağın diğer kuşaklardan farkı, değişimin çok hızlı ve derin kırılmalarla olduğu döneme denk gelmiş olmalarıdır. İnternet, sosyal medya ve teknolojiyi çok iyi kullanabilmeleri sayesinde dünyanın herhangi bir yerinde olan değişimi, olayı çok hızlı öğrenebilmektedir. Böylelikle dünyanın herhangi bir yerinde olan insanlarla rahatça iletişim kurabilmektedir. Değişime açık, yaratıcı, hızlı ve anlık tüketimi önemseyen bir kuşaktır.

Başka bir ifadeyle Mc Luhan'ın (1962) zamanında uydu teknolojileriyle biçimlenen televizyon yayıncılığı için öngördüğü küresel köy durumu, internet ve sosyal medya aracılığıyla Z kuşağının deneyimlediği bir hakikat olarak değerlendirilebilir. Global köy, Marshall Mc Luhan'ın (2017), Gutenberg Galaksisi kitabında üzerinde durduğu bir kavramdır. Mc Luhan o dönemde büyük kitlelere ulaşması açısından radyo, televizyon gibi popülaritesi yüksek olan iletişim araçlarının insanların iletişimi ve birbirlerine ulaşımı konusunda etkisi üzerinde durmuştur. Günümüz toplumuna baktığımızda da özellikle ele aldığımız Z kuşağı internet, akıllı telefon, sosyal medya gibi araçlarla aktif zaman geçirmekte ve kolayca her kültürü tanıyabilmekte ve farklı kültürlerden insanlarla diyalog kurabilmektedir. Bu açıdan Z kuşağı genel olarak tanımlanırken fiziksel davranışlarına göre sanalda daha sosyal bireyler olarak değerlendirilebilir. Çünkü sanalı yönetmeleri ve sanal iletişimleri daha güçlüdür.

Sonraki bölümde ele alınacak olan göç ve göç kuramları ile ilişkili olması adına bu başlıkta aktarılanların özü mahiyetinde, Z kuşağı açısından önemli birkaç karakter özelliğinin altını çizmek yerinde olacaktır. İlk olarak Z kuşağı bireyleri eğitilidir. Z kuşağı bireyleri içine doğdukları teknolojilere uyumludur ya da uyum sorunu yaşamamaktadır. Z kuşağının sosyalleşmesi fiziki dünyada olduğu kadar ve daha fazlasıyla sosyal medya ağları üzerinden gerçekleşmektedir. Dünyanın neresinde olursa olsun Z kuşağındaki birey, teknoloji ile iç içe olan ve dünyanın pek çok yerindeki insanlarla iletişim kurmak için iletişim teknolojilerini kullanan; ayrıca öğrenme süreçlerini de dijital içeriklerden karşılayan bir nesildir. Dijital yerliler olarak tanımlanan Z kuşağı bireyleri için aynı zamanda dünya vatandaşı olmayı yeğleyen bir profil de

öngörülebilir. Zira sosyal medya aracılığıyla bir yerin ya da yaşam imkanının var olduğunu bilmek Z kuşağı için cezbedicidir (Boztilki, 2023). Zira gerek eğitim için gerekse de yaşam şartlarını iyileştirmek adına göç etmek söz konusu olduğunda hem eğitilmiş olmaları hem de zaten dijital sosyalleşmeleri sırasında dil, yalnız olmaları gibi bazı engelleri aşmaları veya dönüştürmeleri, göçü kolaylaştırıcı bir etki yaratmaktadır denebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMI VE NEDENLERİ- TÜRLERİ

Bir bölgeden başka bir bölgeye giden canlıların mekanla, spesifik olarak insanların da bölge halkıyla ilişkisini açıklayabilmek için göç kavramının derinliklerinden yararlanılmaktadır. Dolayısıyla göçün zaman içindeki etkilerini anlayabilmek için göç nedenlerini ve türlerini bilmek önemli olacaktır (Ekici ve Tuncel, 2015). Göç, geçmişten günümüze ekonomik, sosyal, kültürel, politik sebeplerle, zorunlu olarak ya da gönüllü bir biçimde gerçekleşen ve aynı zamanda bireyler, topluluklar ve toplum içinde farklı etkileri beraberinde getiren önemli bir toplumsal olgudur. Y ve Z kuşaklarının son zamanlarda yurtdışı göçlerini çekici bulmalarının altında yatan temel nedenleri anlayabilmek için göç literatüründen faydalanılacaktır. Bu çalışmada göç kuramları referans alınacaktır. Temelde bu bölümde Göç Kavramı, Göçlerin Ortaya Çıkmasına Neden Olan Faktörler, Göç Olgusunun Etkileri ve Sonuçları, Göçle İlgili Kavramlar, Göç Türleri, Göç Kuramları ve Uluslararası Göç İstatistikleri başlıklarına sırasıyla yer verilecektir.

2.1. GÖÇ KAVRAMI

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de göç kavramı, göç eden kişileri etkilediği kadar bulunduğu bölgeyi ve o bölgede yaşayan kişileri de etkilemektedir. Her toplumda muhtemel meydana gelebilecek göç olgusu aynı ülke içerisinde olduğu gibi farklı ülkeler arası da olabilmektedir (Dindar, 2022). Bireyler, zorunlu veya isteğe bağlı bir şekilde doğdukları yerlerden ayrılıp farklı coğrafyalarda yaşayabilmektedir. Göçlerin etkisiyle sadece fiziksel bir mekân değişimi olmaz; aynı zamanda bireyler, yaşadıkları yeni ortamda bireysel ve sosyal hayatlarını yeniden inşa ederken, tüm ilişkilerini yeniden oluşturmaktadırlar (Adıgüzel, 2018: 3).

Ayrıca göçmenin yaşamını şekillendiren göç ve yerleşme, gelecek kuşakları da etkileyecek uzun vadeli süreci kapsamaktadır. Toplumsal değişimin etkisiyle meydana gelen bu kolektif eylem, sadece göç alan değil; aynı zamanda göç veren ülkedeki toplumsal yapıyı da derinlemesine etkiler (Köse, 2017). Uluslararası Göç Örgütü'nün (2009: 22) göç terimleri sözlüğünde ülke içinde yapılan yer değişikliği ya da uluslararası sınırların geçilmesiyle süre, yapı ve neden fark etmeksizin yer değişikliğiyle yapılan

nüfus hareketliliğini göç olarak tanımlamıştır. TDK (2023a) sözlüğüne göre, bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme eylemi olan göç, ekonomik, toplumsal veya siyasi nedenlere dayalı olarak gerçekleşen bir taşınma, hicret ya da muhaceret olarak tanımlanmaktadır. Temelde bir yerden bir yere taşınmayı, yerleşmeyi ele alan göç eylemi, hem bireyin ayrıldığı yeri ve kendisini hem de gittiği yeri dolaylı veya doğrudan etkilemektedir. Sadece mekânsal bir değişiklik olmayan göç; özellikle göç eden bireyleri de ruhsal, kültürel kimlikleri açısından etkileyen değiştiren dönüştüren bir etkiye sahiptir.

Göçü sosyolojik olarak tek bir tanıma sığdırmak mümkün değildir. Ayrıca göçle ilgilenen çeşitli disiplinlerin de kendi bakış açılarına göre yapmış oldukları göç tanımları vardır. Konu kapsamında araştırmalar yapıp bunların etkilerini, sebeplerini, toplumlar ve bireyler açısından göçle beraber yaşanan değişimleri olumlu veya olumsuz oluşan durumları tartışabilmek mümkündür. Göç; çeşitli açılardan incelenmesi gereken bir konu olmanın yanı sıra, önceden tahmin edilemeyen etkileriyle daha sonra başa çıkılması zor bir dizi soruna neden olabilen bir olgudur (Ekici ve Tuncel, 2015). Göçü tetikleyen faktörler ve göçün yarattığı durum, sosyolojinin birçok alanıyla ilişkilendirilmektedir. Sosyoloji, toplumu etkileyen her türlü olayla ilgilenen bir bilimdir. Özellikle sebepleri ve etkileri açısından göç olgusu, sosyolojinin derinlemesine incelediği bir konudur (Özkan, 2019). Göç olgusu incelendiğinde bireylerin yaşadığı göç süreci ve göç konusuyla beraber kendini oluşturan göçmen kavramı, göç çeşitliliği, sonuçları da önemli diğer bileşenlerden bazılarıdır. Göçün kökenleri ve göç sürecinin seyri, göçün etkilerini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Göç olgusunu daha iyi anlayabilmek için göçü ortaya çıkaran nedenleri de bilmek gerekmektedir.

2.2. GÖÇLERİN ORTAYA ÇIKMASINA NEDEN OLAN FAKTÖRLER

Geçmişte göçün temel sebepleri arasında doğal olaylar, afetler ve kıtlık bulunurken günümüzde ise öne çıkan faktörler arasında ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal birçok etken bulunmaktadır (Çetinkaya ve Oral, 2017). Bireylerin başka bir yere veya başka bir coğrafyaya gitmelerindeki göç sebepleri değişkenlik gösterse de bu sebepler birbiriyle ilişkilidir. Göç etme süreci, göç edilen yerde karşılaşılan zorluklar, göç masrafları, yeniden düzen oluşturma, göç süresi ve mesafesi, göç etmede kullanılan araçlar gibi çeşitli kültürel veya sosyal caydırıcı, zorlayıcı birçok etken bulunmaktadır. Göçün

gerçekleşmesinde savaş, doğal afet, terör, barınma ve yiyecek temini, işsizlik gibi itici nedenlerin olmasının yanında daha iyi bir iş, eğitim, sağlık, konforlu bir yaşam, özgürlük veya daha yüksek sosyoekonomik düzey isteği gibi çekici faktörler de olabilmektedir. Her toplumun kendi içinde özel koşulları ve kendine has kültürel değerleri bulunmaktadır. Diğer taraftan, göçü anlamlandırmak ve nedenlerini açıklayabilmek adına toplumların sosyo-ekonomik yapısını da bilmek gerekir. Zira ekonomideki yapısal değişimler göçü doğrudan etkileyebilmektedir (Başel, 2011).

İnsanlar, doğup büyüdüğü ve yaşadıkları coğrafyada bireysel isteklerini karşılayamadığında, başka bir ifadeyle mevcut beklentilerini göç edecekleri yerde gerçekleştirecekleri umuduyla harekete geçerek göç etme eğiliminde olabilmektedir. Dünyada ve Türkiye’de göçün nedenleri tarihsel süreç içerisinde çeşitli farklılıklar göstermiştir. Bununla birlikte göç edenlerin yaşamları da göç serüveninden etkilenmiştir. Dolayısıyla göç nedenlerinin açıklaması yapılırken olabildiğince tüm etkenleri dikkate almak gerekmektedir. Bu açıdan göçün nedenlerini bazı temel başlıklar altında incelemek işlevsel olacaktır. Göçün bölgesel, sosyal, ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel, ailevi, dini, eğitim amaçlı, etnik sebepler, terör ve güvenlik sorunları ya da doğal afetler gibi çeşitli nedenleri bulunmaktadır (Çetinkaya ve Oral, 2017). Ancak yine de göçün temel nedenlerini dört başlık altında sıralamak mümkündür:

- Ekonomik Nedenler
- Siyasal Nedenler
- Sosyo/Kültürel Nedenler
- Doğal Nedenler

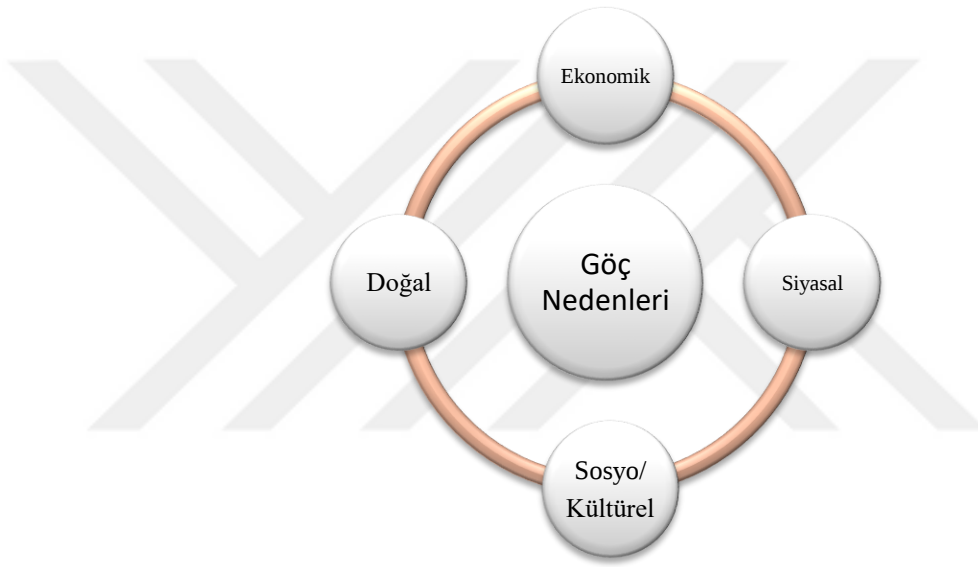
Göçün nedenleri arasında en çok görülen ekonomik temelli gerekçelerdir. İnsanlar bulundukları yerde iş olanaklarının yetersizliği, istihdam sıkıntıları, giderlerini karşılayamamaları durumunda farklı bir yer, daha iyi bir imkân arayışı içerisinde girmesi sonucu göç etmektedir. Çoğunlukla nüfus hareketlerinin az gelişmiş, gelişmekte olan yerlerden gelişmiş yerlere doğru olduğu söylenebilir. Kırsal ya da tarımsal bölgelerde teknolojik gelişmelerle beraber gerçekleşen tarımdaki makineleşme de göçe sebep olmaktadır. Tarımda kullanılan iş makineleri, daha önce bir grup insanın el ve beden gücüyle gerçekleştirdiği işleri daha kısa sürede ve daha verimli bir şekilde tamamlamaktadır. Bu durum, tarımsal işlerde çalışarak geçimini sağlayan bireylerin, iş

makinelerinin etkisiyle iş kaygısı ve işsizlik gibi sebeplerle iç veya dış göç arayışına yönelebileceği anlamına gelmektedir (Yalçın ve Kara, 2016).

İnsanların göçe yönelmelerinde bir diğer belirleyici etkense güvenlik ihtiyacıdır. İnsanlar çevreden kaynaklı veya kişisel bir güvenlik sorunu hissettiklerinde göç eğiliminde bulunmaktadır. Dolayısıyla güvensiz oldukları yerlerde kitleler halinde evlerini, iş yerlerini terk etmek durumunda kalabilmektedir. İçinde güvenlik faktörünü barındıran terör olayları, savaşlar ve bunların yarattığı olumsuz koşullar, göçün temel nedenleri arasında belirgin bir rol oynamaktadır. Savaşların ortaya çıkardığı zorbalıklar, sivillerin maruz kaldığı psikolojik ve fiziksel şiddetle baskı, bireyleri göçe yönlendiren etkenler arasında öne çıkmaktadır. Özellikle Türkiye'deki nüfus hareketliliği incelendiğinde göç alma ve göç vermede bu durumun önemi ortadadır (Oral ve Çetinkaya, 2017). Politik göç; devlet, özel bireyler veya kurumların etkisiyle ortaya çıkan ve genellikle politik çıkarlar etrafında gelişen nüfus hareketlerini kapsar. Buna ek olarak bireylerin dini motivasyonlar, etnik politikalar, askeri darbeler, işgaller ya da savaş gibi etkenlerle karşılaştıkları saldırılardan kaçınmak amacıyla zorunlu olarak yer değiştirmeleri, politik göç bağlamında değerlendirilmektedir (Öksüz, 2019). Siyasi rejimlerin uyguladığı mübadele politikaları, devletin koordinasyonunda gerçekleşen kitlesel göçlere sebep olabilir. Aynı zamanda mezhep ayrılıkları, dini baskılar ve gruplar arasındaki olumsuz ilişkiler de göçün temel motivasyon kaynaklarından biridir.

Göç hareketinin belirleyici sebeplerinden olan diğer bir konu da sosyo-kültürel nedenlerdir. Hızlı nüfus artışı ve bu artışın kentlere doğru hareketi de bu açıdan sosyal nedenler arasındadır. Doğurganlık hızının arttığı yerlerde kırsaldan kente doğru bir göç durumu oluşacaktır. Örnek verecek olursak Türkiye'de Doğu ve Güneydoğu kırsal kesimlerinden ülkenin batısına veya kente doğru bir göç hareketi bulunmaktadır. Yine de göç alan bölgelerin gelişmişlik seviyesinin yüksek olması ve yaşam kalitesinin bulundukları yere göre daha iyi olması bireylerin bu bölgelere göç etmelerinde belirleyici bir faktördür. Bireylerin, önceden göç etmiş olan akraba, hısım ya da hemşerileriyle kurdukları ilişkiler ve göç etme konusundaki tutumları, mevcut bölge sakinlerinin göç etmeye karar vermelerini etkileyebilmektedir. Bu duruma ek olarak, yaşanan yerde ortaya çıkan kan davaları, kız kaçırmalar veya benzer olaylar da göçlere neden olabilmektedir (Başel, 2007).

Göçü sadece bu bahsedilen sebeplerle sınırlı tutmak doğru olmayacaktır. Bununla beraber eğitim, sağlık, ulaşım ve iletişim, doğa olayları veya emeklilik durumu gibi çeşitli göç sebepleri de bulunmaktadır. İnsanların daha iyi bir yaşam arayışı doğrultusundaki isteği; genel olarak ülke içinde veya uluslararası düzeyde yer değiştirmeyi simgelemektedir. Bu da göç olgusunu beraberinde getirir. Söz konusu göç olgusu, sadece göç eden ve ev sahibi ülkelerin değil, aynı zamanda göçmen bireylerin bakış açısından da çeşitli olumlu ve olumsuz etkileri beraberinde getirmektedir (Özkan, 2019). Bu bağlamda, göç olgusunun etkilerini ve ortaya çıkan sonuçları araştırmak önem arz etmektedir.

Şekil 2.1. Göç Nedenleri

2.3. GÖÇ OLGUSUNUN ETKİLERİ VE SONUÇLARI

Göç olgusu bünyesinde hem sebepleri hem de sonuçları barındırmaktadır. Kentleşme ve sanayileşme göç hareketlerinin oluşmasına zemin hazırlarken, göçün gerçekleşmesi sonucunda da çarpık kentleşme, gecekondulaşma, iş alanında yığılmalar, nüfus dağılışındaki dengesizlikler, kültür çatışmaları, sağlıkta ve eğitimde yetersizlikler, kimlik karmaşaları gibi çeşitli sonuçlar oluşabilmektedir. Bu sonuçlar hem toplumu hem de bireyi doğrudan veya dolaylı etkileyebilmektedir. Bireyin yaşadığı çevresini değiştirmesi de bireye psikolojik ya da ekonomik sorunlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla göç sonuçları değerlendirildiğinde göçün hem olumlu hem de olumsuz sonuçları oluşmaktadır.

Bunun yanı sıra, kırdan kente göç eden bireylerin kent yaşamına entegre olma sürecinde karşılaştığı zorluklar gözlemlenmiş ve genellikle göç edilen bölgelerin gecekondulu mahalleleri olduğu tespit edilmiştir. Bu mahalleler genellikle kentin problemlili bölgeleri olarak algılanmaktadır; ayrıca altyapı, ulaşım ve eğitim gibi konularda sorunları sıkça deneyimlemektedir. Kentlere umutla gelen bireyler, uyum sağlama ve temel ihtiyaçlarını karşılama konularında çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır (Çağlak, 2017). Göç sebebiyle meydana gelen herhangi bir olay sonrası, göç veren ve göç alan bölgelerde çeşitli zorluklar ve sorumluluklar söz konusu olmaktadır. Göçün uzun ve kısa vadeli etkileri, çeşitli bilim alanlarında araştırılmıştır. Göçle birlikte, bir bölgedeki nüfusun dinamik kesimi başka yerlere göç ettiğinde, terk edilen yerlerde daha pasif kesimin kaldığı gözlemlenmektedir. Bu durum, göç veren yerlerin gelişme hızını olumsuz yönde etkileyebilir. Göç eden bireylerin sadece üretim faktörü olmadığını, tüketiciler olarak da değerlendirilmesini, göç veren bölgelerin bir pazar olarak göreceli imkanlarını kaybettiklerini ve bu durumun gelişimi farklı bir şekilde etkilediği ortaya çıkmaktadır (Şen, 2014).

Türkiye'deki büyük şehirlere göç hareketleri, ekonomik yapıyı ve kentleşmeyi olumsuz etkilemiştir. Çarpık kentleşme, uyum sorunu, entegrasyon süreci, patronaj ilişkileri, istihdam problemleri ya da gecekondulaşma iç göçün kontrolsüz gerçekleşmesinin başlıca sonuçlarıdır. Aynı zamanda nitelikli iş gücü yurt dışına göç etmesi, göç veren ülkeye çeşitli sorunlar oluşturabilmektedir. Göç; düzenli ve düzensiz göç şeklinde sınıflandırılacağı gibi, göç eden bireylerin göç ediş biçimlerine göre de mülteci, sığınmacı, göçmen, şartlı mülteci, ikincil koruma, yabancı, vatansız ve geçici koruma gibi tanımlanabilmektedir. Bu yüzden göçle ilgili çalışmalarda kavramların doğru ve şartlara uygun kullanımı önem arz etmektedir (Öztürk, Altuntepe, 2008; Fansa, 2021).

2.4. GÖÇLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Ad verme, ad verilenin varlığını temsil etmektedir. Göç eden kişilerin adlandırılması da toprak üzerindeki temsiliyetlerinin göstergesidir. Göç söz konusu olduğunda toplumun içerisinde yer alan, hayatın her alanında kendisine yer açmaya çalışan, göç eden kişi; yasal ya da yasal olmayan tanımlamalarla kendisine yer edinir (Şehitoğlu, 2021). Göç ve göç ediliş şeklinin bilinmesi göçün sebeplerini, etkilerini ya da kontrolünü sağlamada daha etkili olacağı için bu tanımlama ekseninde ilgili kavramları

bilmek yerinde olacaktır. Mülteci, sığınmacı, göçmen, misafir gibi isimlendirmelerin her biri birbirinden farklı anlama gelir ve bu adlandırmalar değıştikçe hukuksal açıdan farklı statüler de ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2.2. Göç Kavramları

Türkiye’de son zamanlarda çok kullanılan kavramlardan biri olan mülteci kavramı, yaygın anlamda çeşitli baskılar sonucu yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan insanlar için kullanılmaktadır. İnsanların savaş, şiddet, zulüm ya da kendi istek ve menfaatleri sonucu göç ettiklerinde bu ifade kullanılır. Mülteci kavramının hukuki ve özel bir anlamı da vardır. Urk’un yorumuyla (2010) mülteciyi tanımlayan özellikler şöyledir:

- Kişinin ırkı, dini, milliyeti, toplumsal grubu veya siyasi görüşü sebebiyle,
- Bireyin vatandaşı olduğu ülkede maruz kaldığı zulümden kaynaklanan haklı endişesi,
- Bireyin, kendi vatandaşı olduğu devletin sağladığı korumadan yeterince yararlanamadığı veya bu korumaya sığınmak istemediği durumlar,
- Bireyin kendi ülkesinde maruz kaldığı potansiyel tehlikeler veya ayrımcılık sebebiyle, güvenli bir şekilde geri dönme imkanının olmaması, gerekmektedir.

Mülteci kavramının bu hukuki tanımı İkinci Dünya Savaşı sonrasına dayanmaktadır. 1950 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kurulan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) imzaladığı 1951 tarihli ve İkinci Dünya Savaşı sonrası mültecilere yardım etmek maksatlı Cenevre Sözleşmesi'nin 1A maddesine göre mülteci kavramı aşağıdaki ifadeyle tanımlanmaktadır (BMMYK Kıbrıs Ofisi, 2017: 3):

... ırkı, dini, uyruğu, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve o ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut uyruğu yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu zulüm korkusu nedeniyle dönmek istemeyen kişiler ...

Mültecinin tanımı, ekonomik faktörlerin ötesinde, ırk, din, toplumsal yapı ve siyasi durumlarla oldukça iç içedir. Korku ve zulmün haklı sebeplerle geride bırakılması, geride bırakılan bölgeye dönmeme isteği, mülteci hareketlerinin altında yatan en önemli etkenlerdir (Çelik, 2022). Mülteci göçü, genellikle bir ülkedeki siyasi otoriteyle ya da rejimle yaşanan çatışmalar sebebiyle can ve mal güvenlikleri tehlikede olan bireylerin ve küçük grupların, çoğu kez yasadışı yollarla veya sahte belgelerle başka bir ülkeye göç etme eylemini ifade etmektedir (Barışık, 2020).

Uluslararası düzeyde giderek artan ve önemini gün geçtikçe daha da hissettiren göç meselesi, yeni hukuki kavramların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnsanların çeşitli sebeplerle kendi ülkelerini terk etmek zorunda kalmalarının sonucunda genellikle göç ettikleri ülkelerdeki statüleri kullandıkları göç yöntemlerine göre belirlenmektedir (Savar, 2019). Genellikle sığınmacı, mülteci ve düzensiz göçmenler, insanlar tarafından kavramsal açıdan karıştırılıp birbirlerinin yerine kullanılsa da aralarında belirli farklılıklar bulunmaktadır. Yine de bu göçler birbirleriyle benzer özellikleri taşıyabilmektedir. Göç Terimleri sözlüğüne (2009: 49) göre sığınmacılar (asylum seekers) uluslararası veya yerel belgelerle bir ülkede mülteci olarak tanınmayı hedefleyen bireylerdir ve mültecilik statüsüne yönelik başvurularının sonuçlarını beklemektedir. Ne var ki, başvurularının olumsuz değerlendirilmesi durumunda, bu bireyler ülkeden ayrılmak zorunda bırakılırlar. Eğer insani veya başka sebeplerle ülkede kalma izni verilmemişse; bu bireyler, diğer yabancılar gibi düzensiz bir statüde kabul edilir ve ülkeden sınır dışı edilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti de mülteci haklarını koruma kapsamında hazırlanmış olan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Türkiye temsilciliği, ilgili kanun maddelerini paylaşarak bu taahhüdü desteklemiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen ve 11 Nisan 2013 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, göç ve iltica konularında önemli değişikliklere yer vermiştir. Söz konusu kanun, 1994 Yönetmeliği'nde sığınmacı olarak adlandırılan ve misafir olarak değerlendirilen mültecilere yönelik önemli düzenlemeler içermektedir. Yeni düzenlemelerle birlikte, mülteciler artık “mülteci”, “ikincil koruma” ve “şartlı mülteci” statülerine dahil edilerek uluslararası koruma altına alınmıştır. Bu düzenlemeler, Türkiye'nin uluslararası standartlara uygun bir şekilde mültecileri ve sığınmacıları koruma amacını içermektedir (Muğlu, 2022).

29656 sayılı ve 17 Mart 2016 tarihli Resmi Gazete' de yer aldığı şekliyle şartlı mülteci kısaca Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen statü sahibi yabancıyı ifade ederken, ikincil koruma ise mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olmasından dolayı, menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen kişiye verilen statüyü ifade etmektedir. İki statü de geçici koruma amacını taşıırken, ikincil koruma genellikle kişilerin geri gönderilme durumunda maruz kalabilecekleri ciddi risklere karşı korumayı hedeflemektedir. Öte yandan, koşullu mülteci statüsü, belirli şartların varlığına bağlı olarak bireylere geçici koruma sağlamaktadır. Ancak, genellikle bu koşullar, bireyin yaş, engellilik, hamilelik gibi özel

durumları ile ilişkilidir ve geçici koruma süresi, bu koşulların devam etmesine bağlı olarak revize edilebilir.

Göç olgusu ile yakın bir ilişki içerisinde olan göçmen kavramının açıklanması, ikisi arasındaki bağlantının ortaya koyulması ve anlaşılması bakımından önem taşımaktadır. Tıpkı göç kavramında olduğu gibi göçmen kavramına yönelik de birden fazla ve çeşitli tanım söz konusudur (Gemicibaşı, 2023). Uluslararası alanda, “göçmen” teriminin tek bir hukuki tanımı bulunmamaktadır. Birçok kural koyucu, uluslararası kuruluş ve medya organları, “göçmen” terimini genellikle göçmenleri ve mültecileri içeren geniş bir kapsamda kullanır. Örneğin, küresel göç istatistikleri; genellikle uluslararası göçü, sığınmacı hareketlerini ve mülteci akımlarını içeren geniş bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir (UNHCR, 2016).

Göç Terimleri Sözlüğünde (2009: 22), göçmen (migrant) terimi, genellikle bireyin kendi özgür iradesiyle ve dışarıdan bir zorlama olmadan, "kişisel rahatlık" amacıyla göçe karar verdiği durumları içermektedir. Bu bağlamda, göçmen terimi, bireylerin ekonomik ve sosyal koşullarını geliştirmek, aynı zamanda bireyler ve aile bireylerinin geleceğine dair hedeflerini yükseltmek amacıyla farklı bir ülkeye veya coğrafyaya göç eden kişileri ifade etmektedir. Mülteciler ve sığınmacılar, göçmen kategorisine dâhil olan bireylerdir. Ancak her göçmen, sığınmacı veya mülteci olarak değerlendirilmemektedir. Göçmenlik ve mültecilik kavramları bazı durumlarda karıştırılabilmektedir. Genellikle göçmen; ekonomik nedenlerle veya yaşadığı sosyal koşullardan memnuniyetsizlik sebebiyle, kendi ülkesini terk edip yasal veya yasadışı yollarla başka bir ülkeye giden ve orada yaşayan yabancı bir bireyi ifade eder. "Ekonomik göçmenler" terimi, özellikle ekonomik refah veya daha iyi sosyal koşullar arayışında olan bireyleri tanımlar. Ekonomik göçmenler genellikle mülteci statüsünden yararlanamazlar (Ziya, 2012).

Göçmen; kendi ülkesinden ayrılırken, seyahat esnasında diğer ülkeleri geçerken, hatta göç etmeyi düşündüğü ülkeye giriş yaptığı ve orada bulunduğu süre boyunca, bulunduğu ülkenin yasal düzenlemelerine uyup uymama durumuna bağlı olarak yasal ya da yasa dışı olarak sınıflandırılabilir (Barışık, 2020). Birleşmiş Milletlerce göçmen kavramı; gönüllü terk veya zorunlu sebepler, göç rotaları, planlı ya da plansız nitelikler gibi unsurlardan bağımsız olarak, bir yıldan daha uzun süre yabancı bir ülkede ikamet eden birey olarak sınıflandırılmaktadır (Adıgüzel, 2018: 5). Ayrıca Adıgüzel (2018)

göçmenleri “düzensiz göçmen” ve “ekonomik göçmen” olmak üzere iki kavram üzerinde sınıflandırmıştır. Düzensiz göçmen; giriş koşullarının ihlali veya vize süresinin sona ermesi gibi durumlardan kaynaklanan sonuçlarla, transit veya ev sahibi ülkede, yasal statüsü bulunmayan bireyi tanımlar. Ekonomik göçmen ise ülke dışına yerleşerek yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen bireyi tanımlayan bu terim, genel olarak göçmenlerle zulümden kaçan mülteciler arasındaki farkı belirlemek amacıyla kullanılır.

Göçmenlerin entegrasyonunu sağlayamadığı algısı, son yıllarda birçok Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD) ülkesinde geleneksel göçün zorlaştırılma eğilimini artırmıştır. Bu kapsamdaki hedef, göçmenlere kendi entegrasyon süreçlerinde daha etkin bir rol alma şansı tanımak ve teşvik etmektir. Yeni yerleşim yerinde ekonomik ve kültürel entegrasyonun hızlı bir şekilde gerçekleşmesi, potansiyel psikolojik risk faktörlerinin etkisini azaltabilmektedir (Akıncı, Nergiz ve Gedik. 2015).

Göçlerin çeşitli yönleri olduğu gibi göç nedenlerine göre de göçmenler sınıflandırılmaktadır. Daha iyi eğitim olanaklarından faydalanmak için farklı bir yere göçen bireyleri, eğitim göçmenleri olarak sınıflandırmak mümkün olacaktır. Son yıllarda yaşanan gelişmeler ve ulaşımdaki kolaylıklar sayesinde insanlar daha iyi eğitim alabilmek ve kendilerine farklı uzmanlıklar katabilmek için uluslararası göçler yapmaktadır. Eğitim göçleri de ülke içinde bir bölgeden farklı bir bölgeye yapıldığı gibi, ülke dışına da yapılmaktadır. UNESCO verilerinden hareketle Euronews (2022) haber sitesinin açıklamasına bakıldığında 2019 yılında, 47 bin 628 Türk öğrenci üniversite eğitimi almak için yurt dışına gitmiştir. Türk öğrencileri üniversite eğitimi için en çok ABD ve Almanya’yı tercih etmiştir.

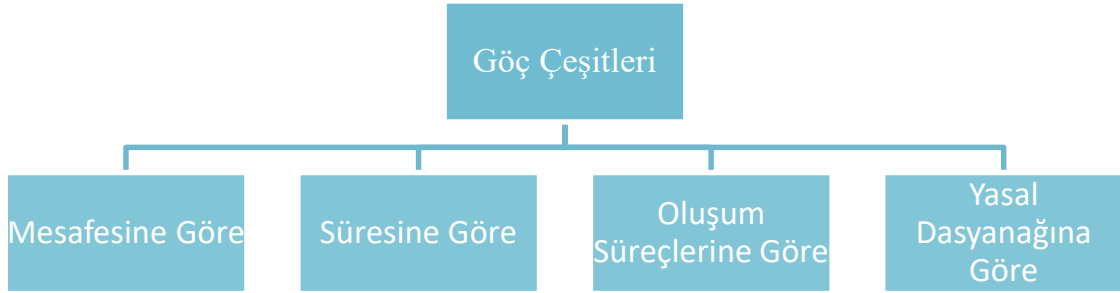
Teknoloji ve internete erişim olanaklarının artmasıyla beraber insanların teknoloji kullanımındaki farklılıklarını ve becerilerini vurgulayan Marc Prensky (2001) “dijital yerli” ve “dijital göçmen” kavramlarını kullanmıştır. Dijital yerli ifadesi; bilgisayar oyunları, video, internet gibi dijital araçları içselleştiren ve bu teknolojilerle büyüyen nesilleri ifade eder. Bu bireyler, dijital dünyada doğup büyüdüğü için dijital becerilere daha hâkimdirler. Dijital göçmenler; geleneksel iletişim araçlarıyla büyümüş ve yaşamış bireyleri tanımlamaktadır. Bu kişiler, teknolojinin yaygınlaşması ve dijital dönüşümle birlikte bu yeni teknolojilere uyum sağlamaya çalışan, ancak bu süreçte çeşitli zorluklarla karşılaşan bireylerdir. Bu farklılık; eğitim, iş dünyası ve sosyal ilişkiler gibi alanlarda

dijital becerilere ve teknoloji kullanımına uyum sürecini anlamak ve yönetmek için kullanılmaktadır. Dijital yerliler, genellikle daha hızlı öğrenme ve teknolojiyi daha etkili bir şekilde kullanma eğiliminde olup bu becerileri çocukluklarından itibaren kazanmışlardır. Dijital göçmenler ise, bu becerilere daha geç yaşta veya sonradan sahip olmaya çalıştıkları için uyum sürecinde daha fazla çaba sarf etmektedir. Dijital göçmen ifadesi 1980 öncesi doğanları tanımlamak için kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle teknoloji, özellikle de internet teknolojileri ve bilgisayar uygulamaları da bir kuşak belirteçidir. Göçmenlerin uyum sürecini desteklemek için çeşitli entegrasyon çalışmaları gerçekleştiren ülkelerin bu durumu göz ardı etmemesi gerekmektedir.

Bu bölümde göçün nedenleri, sonuçları ve göçle ilgili kavramlarla birlikte göç türleri de ele alınmış olup, bu sayede göç olgusu daha geniş bir bakış açısıyla yaklaşmak, çalışmanın konusuyla göç kuramları arasında ilişki kurmaya çalışmak hedeflenmektedir.

2.5. GÖÇ TÜRLERİ

Göç tanımlamalarında ve çeşitlerine göre sınıflandırmada genellikle mesafe, zaman, kalıcılık, oluşum süreci ve yasal olup olmama durumu kriter olarak görülmektedir.

Şekil 2.3. Göç Çeşitleri

2.5.1. Mesafesine Göre Göç Çeşitleri

Mesafeye göre göçlerde göç edilen yerlerin uzaklığı dikkate alınmaktadır. Ülke içindeki hareketlilik "iç göç" olarak adlandırılırken, ülke sınırlarını aşan göçlerin

"uluslararası göç" olarak adlandırıldığı iki başlık söz konusudur. İç göç, bir ülke içindeki nüfusun yer değiştirmesini ifade eder. Bu hareketlilik, bir bölgeden diğerine, bir şehirden başka bir şehre veya bir ilçeden farklı bir ilçeye doğru olabilir. İç göç, genellikle sürekli veya geçici bir süreç olarak gerçekleşerek; bireylerin, ailelerin veya toplulukların yaşam yerlerini değiştirmelerini ifade eder. İç göçlerin sonucunda, ülke genelindeki toplam nüfusta bir değişiklik olmamaktadır. Ancak, bu göçler belirli bölgelerin veya şehirlerin nüfusunda oransal değişikliklere neden olabilmektedir. Ekonomik, sosyal veya çevresel faktörlere bağlı olarak bireylerin tercihleri veya ihtiyaçlarındaki değişikliklerden kaynaklanan iç göçler; bir ülkenin içindeki demografik yapı, işgücü dağılımı ve kalkınma düzeyinin değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Türkiye'de iç göçlerin nedenleri, 1950'lerden başlayarak kapitalistleşme sürecinde meydana gelen sanayileşme ve tarımdaki hızlı makineleşme faktörlerinden kaynaklanmaktadır. Bu süreçte, kırsal bölgelerde toprak-nüfus dengesinin değişmesiyle birlikte, tarımsal faaliyetlerdeki evrim ve üretimle ilişkisi olmayan işgücünün yaşam kaynaklarını artırmak amacıyla büyük şehirlere yöneldiği gözlenmiştir (Koçak ve Terzi, 2012). Şantaş'a (2019) göre, her ne kadar kentlerin büyümesi ve kentleşmenin artışı Türkiye için olumlu gözükse de kırsaldan kente göç edenlerin kentin dış bölgelerinde ikamet ettiği, gecekondulaşmayla barınma sorununu çözmeye çalıştığı, haliyle kente sosyokültürel adaptasyonlarında zorluklar çektiği bir gerçektir.

Türkiye'de genelde görülen iç göç yönü kırsaldan kente, doğudan batıya şeklinde gerçekleşmektedir. Geleneksel olarak çiftçilik ve hayvancılıkla geçimini sağlayan bireyler, tarımda makineleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte iş gücü talebinin düşmesi sonucu ülke içinde işsizlik ve geçim zorlukları gibi nedenlerden dolayı kırsaldan kente göç etme zorunluluğunda kalmıştır. Bundan dolayı sanayi imkânlarının fazla olduğu kentlere doğru göçler görülmektedir. Büyük kentlere yapılan göçler sonucunda oluşan şehirlerdeki nüfusun hızlı artışı, büyük şehirlerde yaşama sıkıntısını da beraberinde getirmiştir. Son dönemlerde kent yaşamının getirdiği yoğun trafik, insan kalabalığı, metropolün stresi, yılların birikimiyle gelen yorgunluk, deprem riski, emeklilik beklentisi, bireylerin büyük şehirlerdeki beklentilerini karşılayamayışları veya kırsal yaşama duyulan özlemleri sebebiyle küçük yerlere göç etme eğiliminde oldukları da söylenebilir. Bunlar iç göçlerin farklı şekilleridir.

Dış göçler, tipik olarak en az iki ülke arasında gerçekleşen yer değişimlerini ifade eder. Bu göçler, özellikle meşru devlet sınırları içindeki idari yerleşim birimleri arasındaki hareketlilik olarak tanımlanmaktadır. Ancak günümüzde, zorunlu nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalan nüfus hareketlilikleri dış göç teriminden ziyade mülteci veya sığınmacı kavramlarıyla değerlendirilmektedir (Güreşçi, 2016). Dış göç kavramı genel bir tanımla genellikle siyasi sınırların aşılması, iş bulma veya yerleşme amacı güdülmesi, geçici veya sürekli bir yerleşim amacıyla gerçekleşen hareketlilikler olarak tanımlanmaktadır. Dış göçleri etkileyen unsurlar çeşitlilik göstermektedir. Global bağlantılar, ekonomik değişkenler, çevresel etmenler ve teknolojik ilerlemeler, bireyleri mevcut yerleşim yerlerini terk etmeye ve farklı ufuklara yönelmeye sevk eden entegre bir ağ oluşturmaktadır. Bu noktada Değer (2019: 17), dış göçlerin nedenlerini şöyle sıralamıştır:

- Dış göçlerin temel itici güçlerinden biri ekonomik faktörlerdir. Bu bağlamda, bireylerin daha iyi iş imkânları ve daha yüksek ücretlerle çalışma arzusu ön plana çıkması.
- Nüfusun yoğunluğuna ve potansiyel iş gücünün bolluğuna rağmen, kaynak ülkede içerideki iş ve istihdam alanlarının kısıtlı olması.
- Ülkenin sınırları içinde ortaya çıkan doğal afetler, çeşitli felakete sebep olan olaylar.
- Ulusal topraklarda yaşanan çatışma ve savaşlar, ülkenin iç dinamiklerinde ortaya çıkan çeşitli mücadeleler.
- Ulusal siyasi sahnedeki evrimlere bağlı olarak, ülkelerin siyasal yapısında ortaya çıkan değişimler, politik arenada gerçekleşen önemli dönüşümler.
- Bireylerin etnik kökenleri nedeniyle zulme uğramaları ve şiddetle karşılaşmaları.
- Uluslararası sınırlardaki değişimler veya uluslararası anlaşmalar.

Yukarıdaki tanımlardan farklı olarak ortaya çıkan dış göçün iki önemli kolu da bu çalışmada bulunmaktadır. Bunlardan biri son yıllarda evden çalışmaların ve online eğitimlerin sıklıklaşıyla öğrenilen dijital göçebe (Digital Nomad) kavramıdır. Bu kavramın kullanım amacı; internet ve bilgisayarın olduğu her yerden çalışabilen veya eğitim alan insanları tanımlamaktadır. Bu terim, bireylerin işlerini internet ve bilgisayar

teknolojisi aracılığıyla herhangi bir yerden yürütebilme yeteneğini ifade eder. Mobil teknolojinin ve internetin hızlı gelişmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu kavram; bireylerin bağımsızlık, esneklik ve coğrafi bağımsızlık isteklerini yerine getirmiştir (Taşdelen, 2023). Diğeri ise iyi alanlarda eğitimler almış, kendini geliştirmiş kişilerin daha iyi koşullar için kendi ülkelerinden ayrılp başka ülkelere giden yetenekli, nitelikli göçler kapsamında incelenen beyin göçüdür.

Uluslararası Göç Örgütünün (2013: 14) göç terimleri sözlüğüne göre, beyin göçü terimi, eğitilmiş ve nitelikli bireylerin, göç etmeden önceki ülkesinde yetenek kaynaklarında azalmaya neden olacak şekilde terk etmesiyle, başka bir ülkeye yönelik göçünü ifade etmektedir. Bireyin fırsatları yakalamak, daha iyi bir kariyer gelişimi ve müreffeh bir ülkede yaşama arzusuyla göç etme kararı alan nitelikli göçleri ifade etmektedir. Bu fırsatların aranması ve elde edilmiş olması, bireyin mutluluğu elde edecek olduğu anlamına gelmemektedir. Kendi ülkesinde daha mutlu olan yüksek nitelikli bireyin yurtdışında ekonomik veya bilimsel fırsata erişme imkânı yakalamış olması, yaşam doyumunun bir boyutunda azalma, farklı bir boyutunda da artış anlamına gelebilmektedir (İyici, 2023).

Araştırmalara göre, ileri düzeydeki meslek insanları ve bilim adamları olarak anılan kişiler genellikle ‘beyin takımı’ tabiriyle anılmaktadır. Bu terim; geniş bir bilgi birikimine sahip, üniversite düzeyinde eğitim görmüş, yüksek nitelikli bireyleri ifade etmektedir. Beyin göçünü gerçekleştiren bireyler; akademisyenlerden yetkin teknisyenlere, yöneticilerden iş dünyasının liderlerine kadar uzanan geniş bir profesyonel çeşitliliği kapsamaktadır (Cansız, 2006). Beyin göçü, tarih boyunca gözlemlenen bir olgu olmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, beyin göçü daha da önemli hale gelmiştir. Bu dönemden sonra, bilim ve teknolojiadaki hızlı ilerlemeler, nitelikli insan gücüne ve bilim insanlarına artan talep yaratmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, beyin göçüne en çok yatırım yapan ülkedir. ABD'ye eğitim almak için giden öğrenciler genellikle daha sonra ülkelerine dönmemektedir. ABD'nin büyümesinde ve ilerlemesinde beyin göçünün etkisi büyüktür (Elüstü, 2021: 8). Beyin göçünün hem göç alan hem de göç veren ülkeler açısından önemli ekonomik, kültürel ve sosyal etkileri vardır. Göç eden bireylerin uzmanlıkları ve yetenekleri, aldıkları eğitim seviyeleri, göç ettikleri sektörler ve kalış süreleri, beyin göçünün karmaşıklığını belirleyen unsurlardır (Durmaz, 2017). Durmaz, bu unsurları şu şekilde sıralamıştır:

- Beyin göçü olarak tanımlanan göç hareketleri için, göç eden bireylerin genellikle yüksek nitelikli, profesyonel ve uzman düzeyde yeteneklere sahip olmaları gerekmektedir.
- Göç eden bireyin, göç nedenleri ne olursa olsun, belirli bir süre boyunca anavatanına dönmemiş olması gerekmektedir. Bu durum, beyin göçü çalışmalarında genellikle, göç edilen yerde uzun süreli olarak kalan bireyleri kapsamaktadır.
- Göç hareketinin yanı sıra bireyin gittiği ülkede çalışması, üretmesi, kültürel yayılımı ve bilimsel katkıda bulunması gibi unsurların da değerlendirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de, yurtdışına göç eden bireylerin genellikle iyi eğitilmiş ve deneyimli bireylerden oluştuğu gözlemlenmiştir. Bu durum ülkenin gelişimi açısından kritik bir öneme sahiptir. Türkiye'deki yetkililer, genellikle kırsal bölgelerden gelen göç başvurularına daha fazla odaklanmış olmalarına rağmen, yüksek eğitilmiş bireylerin yurtdışına yönelik göç eğiliminin devam ettiğini göz ardı etmiştir. Vasıflı işçilerin yoğun göçü, ülkede vasıfsız iş gücünün fazlalığına ve çeşitli meslek gruplarında vasıflı iş gücü eksikliğine neden olmuş; üretim sektöründe önemli düşüşlere yol açmıştır (Bakırtaş ve Kandemir, 2010).

2.5.2. Süresine Göre Göç Çeşitleri

Yalçın (2004), bu göç türlerini yerleşme esasına göre ele almakta ve geçici nitelikteki göçlerle sürekli yerleşme hedefine yönelik göçleri ayrı ayrı incelemektedir. Sürekli göçler, bireylerin gönüllü ya da zorunlu olarak gerçekleştirdiği göçler olarak iki temel kategoride değerlendirilmektedir. Bireyler, yaşam kalitesini artırmak veya eğitim almak gibi kişisel motivasyonlarla göç etmeye kendi inisiyatifleri doğrultusunda karar verebilmektedirler. Savaş, doğal afet veya kan davası gibi etkenler, devletin bireyler adına göç kararı almasına neden olabilir. Sürekli göçler, bireylerin gittikleri yerde kalıcı olarak yerleştikleri göç türleridir (Barışık, 2020). Bu göçlerde; ekonomik etmenler, sosyal ve siyasal olaylar ile doğal afetlerin etkisi gözlemlenmekte olup genellikle kırdan kente doğru bir eğilim görülmektedir.

Bireylerin kısa süreli, geçici veya dönemsel olarak bir bölgeden başka bir bölgeye göç etmesi mevsimlik göç olarak tanımlanmaktadır. Çoğunlukla tarımsal işlerle uğraşan insanların senenin belli bir dönemini bulundukları yerden işlerini yapabilecekleri farklı yerlere giderek yaptıkları göç türüdür. Örneğin, çay toplama döneminin başlamasıyla birlikte, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden Karadeniz bölgesine giden işçilerin, iş süresince bölgede konaklaması, mevsimlik göç türünü oluşturmaktadır. Mevsimlik göçlerin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. En belirgin sebebi maddi gelir elde etmek ve yıllık ihtiyaçlarını karşılamak için tarım bölgelerine mevsimlik göç edilmesidir. Bu durum, mevsimlik tarım işçiliği teriminin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Orhan ve Akpınar, 2018). Türkiye'deki iç göç dinamiklerine odaklandığımızda, özellikle ulaşım imkânlarının gelişiminin etkisiyle artan mevsimlik göçlere vurgu yapmak önemlidir. Türkiye'deki iç göçlerde, tarımın önemli bir faaliyet olduğu bölgelerde çalışmak üzere tarım sektöründe çalışmak ya da inşaat sektöründe iş bulmak amacıyla mevsimlik göçler gerçekleştirilmektedir. Bunun yanı sıra, ülkenin Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz Bölgesi'nde hayvan otlatma ve arıcılık gibi faaliyetlerde de mevsimlik göç alımında belirgin bir artış yaşanmaktadır (Özdemir, 2012).

2.5.3. Oluşum Süreçlerine Göre Göç Çeşitleri

Göç; küresel çapta toplumsal, siyasal ve ekonomik faktörlerle şekillenen, gönüllü ve zorunlu sebeplere dayanan yaygın bir olgudur (Zhanadilova, 2018). Oluşumlarına göre göç çeşitleri de bu açıdan gönüllü göç ve zorunlu göç kapsamında değerlendirilmektedir. Gönüllü göç, bireylerin dış etkenlerden bağımsız olarak kendi isteği ve motivasyonu ile gerçekleştirdiği bir süreçtir. Bu tür göçler genellikle bireylerin yaşam standartlarını yükseltme amacını taşır. Gönüllü göçü tetikleyen faktörler arasında, yaşam kalitesini artırmaya yönelik etkenler önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda, daha iyi bir gelir elde etme ve yaşam standartlarını iyileştirme hedefiyle yapılan göçler öne çıkmaktadır. Ekonomik açıdan bakıldığında, göç edilen ülkedeki gelirin, terk edilen ülkedeki gelire kıyasla daha yüksek olması beklenmektedir. Bu durum, bireylerin ekonomik refahlarını artırma ve daha güçlü bir gelecek kurma amacıyla tercih edilmektedir (Göğebakan, 2019). Gönüllü göçler, temelde bireyin iradesine ve isteğine dayanmakta, bireyin kararlarına bağlı olarak yapılmaktadır. Gönüllü göçmenler, genellikle ekonomik veya kariyer odaklı hedeflerle daha iyi şartlara sahip olmak için kendi istekleri doğrultusunda yaşadıkları

yerden ayrılan bireylerdir. Bireyin özgür iradesi ve belirli hedeflere yönelik gerçekleştirdiği bir adımdır (Önemli, 2021).

Ekonomik bakımdan, genellikle göç edilen ülkedeki veya bölgedeki gelirin, terk edilen ülkedeki/bölgedeki gelire kıyasla daha yüksek olması beklenmektedir. Bu beklentileri şekillendiren faktörler ise o ülke hakkındaki duyulan ve sahip olunan bilgilerdir. Doğru ve güvenilir bilgilere sahip olmak, doğru kararlar almada ve nihayetinde memnuniyetle sonuçlanmada kilit bir rol oynamaktadır (Gürkan, 2006). Başka bir önemli motivasyon ise daha üstün eğitim imkanlarına ve kariyer fırsatlarına kavuşmak amacıyla daha gelişmiş ülkelere yönelik, eğitilmiş ve nitelikli bireylerin gönüllü göç etmeleridir. Zorunlu göçler gönüllü göçlerin aksine seçici olmayan bir özellik taşımaktadır. Zorunlu göçler, bireylerin ve grupların kendi iradeleri dışında, çeşitli sebeplerden dolayı zorunlu olarak aldıkları kararlar sonucunda meydana gelen nüfus hareketleridir. Bu tür göçler, Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kuruluşlar tarafından titizlikle takip edilmektedir (Çağırkan, 2020). Göç kararında niteliklere bakılmaksızın, ilgili göç gerekçesine dâhil olan herkes genç veya yaşlı, eğitilmiş veya eğitimsiz, meslek sahibi veya değil, zorunlu göçe katılmak mecburiyetindedir (Zeytinli, 2012).

Zorunlu göçe maruz kalan bireyler, genellikle devletlerin ekonomik, sosyal veya siyasi baskılarına maruz kaldıkları için yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda bırakılmıştır. Dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen çatışmalar, zorunlu göçleri tetikleyen en kritik etkenlerden biridir (akt. Kahraman, 2015). Ülkede ortaya çıkan iç çatışma ve savaş; göç sorunlarının öncülüğünde bulunsun da çevresel faktörler, doğal afetler, salgın hastalıklar, kıtlık gibi etkenler de göçü etkilemektedir. Ayrıca etnik baskıların tetiklediği çatışmalar, toplumsal, ekonomik ve siyasi etmenler, mecburi yer değişikliklerine sebep olmaktadır. Bu mecburi yer değişikliklerinin ardından ortaya çıkan alt göçmen türleri arasında mülteciler, sığınmacılar ve zorla göç ettirilmiş gruplar da bulunmaktadır (Mavi, 2022). Doğal kaynaklı zorunlu göçler; genellikle doğal afetlerle ilişkilendirilirken insan kaynaklı zorunlu göçler ise savaş, şiddet ve çatışmanın yanı sıra bireylerin dini veya etnik kökeni gibi sebeplerle zorla göç ettirilebilmelerini de içermektedir (Dindar, 2022).

2.5.4. Yasal Dayanağına Göre Göç Çeşitleri

Uluslararası göç hareketlerini açıklamak amacıyla, son zamanlarda göç literatüründe düzenli ve düzensiz göç kavramlarına başvurulmuştur. Bu sınıflandırmanın sebebi, küreselleşme çağında hızla artan düzensiz göçmen sayısının etkilerini ele almaktır (Cengiz, 2019). Bu bağlamda hukuki yönüne odaklanıldığında, tüm uluslararası göç hareketleri genellikle yasal açıdan düzenli ve düzensiz göç şeklinde iki ana sınıfa ayrılmıştır.

Düzenli göç, tipik olarak hukuki bir çerçeve içinde, yani belirli prosedürleri izleyerek gerçekleştirilen göçtür. Düzenli göç, bireyin gitmek istediği ülkenin onayı sonucunda gerçekleşebileceği gibi, bazı ülkelerin kendi nüfus ve işgücü ihtiyaçlarına bağlı olarak belirledikleri kotalar doğrultusunda da meydana gelebilmektedir (Somuncu, 2006). Dindar'a (2022: 8) göre düzenli göç; bireylerin ya da toplulukların hukuki prosedürleri takip ederek, vatandaşı oldukları ülkenin sınırları dışındaki bir ülkeye giriş, yerleşim ve çıkışlarını kapsayan, düzenlemelere uygun olarak gerçekleşen bir yer değiştirme sürecini temsil etmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından birçok genç insanın ölümü büyük bir iş gücü kaybına neden olmuştur. Bu dönemde iş gücü ihtiyaçlarını karşılamak için Avrupa ülkeleri diğer ülkelerden düzenli göç almaya başlamıştır. Bu durum, Avrupa ülkelerinin düzenli göçü teşvik etmesini ve göçmenleri "misafir işçi" olarak görmelerini sağlamıştır (Parlak, 2021). Örneğin 1960'lı yıllarda Almanya, işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla Türkiye, Yugoslavya ve Güney Avrupa gibi işgücünün fazla olduğu ülkelere misafir işçi almıştır. ABD'de her yıl binlerce kişiye kura sistemiyle oturma izni verilmektedir. Yeşil Kart uygulamasıyla, başvuran bireyler arasından önceden belirlediği ülkelere belirlenen kota sınırları içinde oturma izni vereceği bireyleri seçmektedir (Öksüz, 2019).

Uluslararası Göç Örgütü (2009: 15) düzensiz göçü; gönderen, transit ve alıcı ülkelerin düzenleme normlarından saparak oluşan hareketler şeklinde ifade etmektedir. Göçmenin, gideceği ülkeye gerekli izin ve belgeler olmadan giriş yapması düzensiz göçü oluşturmaktadır. Bu da ayrıldığı ülke için pasaport veya seyahat belgesi olmadan çıkış yaptığı için düzensizlik yaratmaktadır. Bu durum yasadışı göç teriminden farklıdır. Yasadışı göç genellikle göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle ilişkilendirilmektedir. Ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlar yaşanan az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelere ya

da ülkenin sınırlı imkânlarının bireyleri göçe sürüklemesi, aynı zamanda gelişmiş ülkelerin uyguladığı yasal göç yollarını sınırlayan göç politikaları düzensiz göçleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda, düzensiz göç; tüm bu faktörlerle etkileşim içinde olan, ne zaman, kimin, nasıl ve nereye yönleneceğini önceden tahmin etmenin zor olduğu bir kavram olarak şekillendirmektedir (Özmen, 2022). Göç olgusunun karmaşıklığını azaltmak adına devletler çeşitli önlemler almaya çalışmıştır. Gerekli belgelere sahip olmadan kaynak ülkeden ayrılmak, eksik veya gerçek dışı evrakla yasadışı yollardan giriş yapmak, yasal olarak bir ülkeye girdikten sonra o ülkedeki ikamet ve çalışma prosedürlerini ihlal etmek ya da ülkeden çıkış yapılması gereken tarihte ülkeyi terk etmemek, düzensiz göçe temel teşkil eden durumlardır (Akıncı, 2020).

2.6. GÖÇ KURAMLARI

Sosyal bilimlerde, yarım asırdır göç olgusu incelenmiş, kuramsal perspektiflerle ele alınmış ve göç politikalarına dair çeşitli çözümler önermeye çaba gösterilmiştir (Uslu Ak, 2021). Geliştirilen kuramlar, aynı göç olgusunu açıklamak adına birbirinden oldukça farklı hipotezler, kavramlar ve önermeler içermektedir. Bu durum, tek bir uluslararası göç kuramının varlığından ziyade, çağdaş göç süreçlerinin çoklu bir kuram ya da disiplinle açıklanması gerektiğini gösteren yapıyı işaret etmektedir (İnce, 2019). Göç kuramları başlığı altında, göç eylemine etki eden unsurları araştıran teorisyenlere ve onların kuramlarına değinilmiştir. Kaya'nın (2018a) tasnifiyle bu kuramlar şöyledir:

- Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı
- Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı
- Yeni Ekonomi Kuramları
- İkiye Bölünmüş (Segmented) Emek Piyasası Kuramı
- Dünya Sistemleri Kuramı
- İlişkiler Ağı (Network) Kuramı
- Kurumsal Kuram
- Kümülatif Nedensellik ve Göç Sistemleri Kuramı
- İtme-Çekme Kuramı
- Parekh'in Göç Kuramı Sınıflaması
- Marksist Kuram olarak sayılabilmektedir.

2.6.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

Göçle ilgili kuramsal tartışmaların kökeni her ne kadar tarihsellik açısından eski zamanlara dayansa da 19. yüzyıla kadar belirginlik kazanmamıştır. Akademik literatürde göç alanındaki ilk çalışma; 1885 ve 1889 yıllarında E.G. Ravenstein'in yazdığı "Göç Yasaları"⁷ adlı makalesidir. Göç teorilerine erken dönemde katkı sunan ilk kişiler, T. R. Malthus, W. Farr ve E. G. Ravenstein'dir (Özdil, 2023). Ravenstein, göç olgusuyla ilgili pek çok mikro ve makro düzeyde teori ortaya atmış ve yaptığı bu girişim sayesinde göç tartışmalarına önemli katkıda bulunmuştur. Ravenstein çalışmasını, 1871 ve 1881 yılı İngiliz nüfus sayımı istatistiklerinin verilerine dayandırmış ve bu verilerden hareketle göç olgusunu yedi temel kanuna indirgeme çabasına girmiştir. Bu çalışma, ilerleyen yıllarda geliştirilecek olan göç kuramlarına ve modellerine rehberlik etmiştir (Adıgüzel, 2018: 22-23). Ravenstein, göç yasalarını ortaya koyarken kendi ülkesi olan İngiltere'de başlayan ve sonrasında Batı Avrupa ile Kuzey Amerika'ya sıçrayan sanayileşme ve bu gelişmelerle bağlantılı olarak ortaya çıkan kentlileşme düşüncesini çalışmanın merkezine yerleştirmiştir. Bu yüzden bazı teorisyenler ve araştırmacılar tarafından eleştiri aldığı kısımlar olmuştur (Gemicibaşı, 2023). Ravenstein'in çalışmasının ayrıntı vermeden uzak ve güçlü bir çözümleme hususunda yetersiz olduğu söylenmektedir. Yine de Ravenstein'in bu gözlemleri göç konusunda önemli bakış açıları geliştirmiştir. Kendi döneminde, kırsaldan endüstriyel gelişmelerin olduğu yöne doğru olan göç hareketlerini incelemiş iktisadi, sosyal, politik şartlar bağlamında değerlendirmiştir. Araştırmasında, göç hareketleri daha çok iktisadi ve sosyal bakımdan daha olumlu şartların olduğu yöne doğru olduğunu ifade etmiştir. Ravenstein; göçü tetikleyen temel faktörün genellikle ekonomik nedenler olduğunu, diğer etkenlerin ise çevresel etmenler, eğitim olanakları ve varış noktasındaki yaşam maliyetleri olduğunu ifade etmiştir. Ravenstein, oluşturduğu analitik ve ampirik model ile göç olgusuna dair bazı yasaları ortaya koymuştur (Topbaş, 2007: 12).

⁷ The Laws of Migration

Şekil 2.4. Ravenstein'in Göç Kanunları

Özcan'a (2017: 54-55) göre Ravenstein'in yasaları özetle şöyledir:

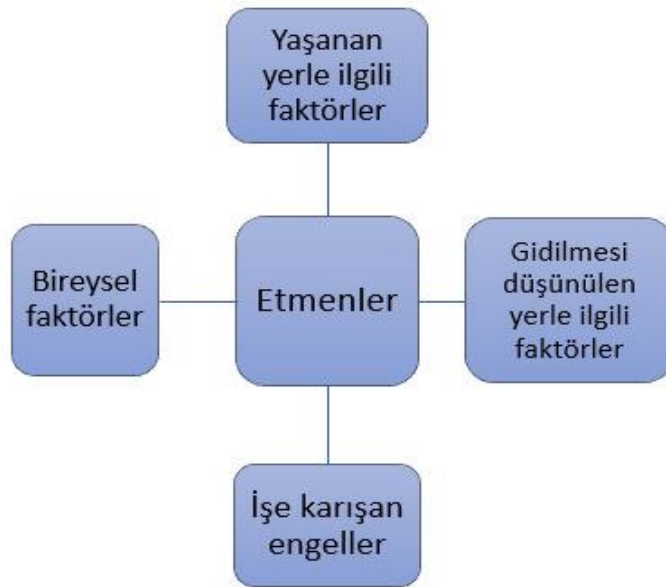
- Göç edenlerin büyük bir çoğunluğu genellikle kısa mesafelerdeki yerlere göç etmektedir. Oluşan göç akımlarının genel yönü, göçmenleri etkileyen büyük ticaret ve endüstri merkezlerine doğru olmaktadır.
- Yerleşim birimleri arasında sınırlı ancak ülke genelinde yaygın olan bu hareketin doğal bir sonucu olarak, içine çekme süreci kentlere doğru olan göçü arttırmakta, boşalan kırsal bölgeler de uzak mesafelerden gelenler tarafından doldurulmaktadır. Bu durum, ülke genelinde bir yayılma sürecine neden olmaktadır.
- Bu yayılma süreci, içine çekme sürecinin zıttı olmasına rağmen benzer özellikler göstermektedir.
- Her göç akımı, bir dengeleme karşı akımını doğurmaktadır.
- Uzak bölgelere göç eden bireyler genellikle büyük ticaret veya endüstri merkezlerini tercih etme eğilimindedir.

- Ülkenin kırsal bölgelerinde yaşayan bireylerin, kentsel bölgelerde yaşayanlara kıyasla göç etme eğilimi daha yüksektir.
- Kısa mesafelerde kadınların göç etme eğilimi genellikle erkeklerden daha yüksektir, erkekler ise genellikle uzun mesafeli göçlere daha yatkındır.

Ravenstein'ın göç kuramları günümüzdeki göçleri tam anlamıyla açıklamak için yeterli olmasa da kendi döneminde İngiltere'deki göçü anlatmakta başarılı olmuştur. Ayrıca bu çalışmada da görüleceği üzere yurtdışına göçün ekonomik, eğitim ve yaşam maliyeti temelli bir yön izlediği gerçeği de göçe ilişkin Ravenstein'ın yazdıklarını doğrular niteliktedir, ancak elbette bunlar yüzeysel bulgulardır.

2.6.2. İtme-Çekme Kuramı

Göç olgusu açısından diğer önemli isim de Everret LEE (1966)' dir. Yalçın'a (2004: 30- 31) göre Lee kuramında, odak noktasını göçten çok göçmene çevirerek göçmenin göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu çerçevede, Lee ilk olarak temel karakteristik ortak özelliklerini belirlemeye çabalamış ve bu bağlamda göçü etkileyen çekici ve itici faktörleri tanımlamıştır.

Şekil 2.5. Lee'ye Göre Göç Hareketini Başlatan Etmenler

Lee'nin belirlediği bu etkenler, itme-çekme teorisinin ana bileşenlerini oluşturmaktadır. Lee, göçün belirleyenlerine odaklanmış, bireysel (mikro) ve bireysel

olmayan (makro) olarak iki ana faktörü vurgulamıştır. Bu kuramı dikkate alarak göçü düşünen bireyler, yaşadıkları yerdeki olumlu ve olumsuz faktörleri çok iyi anlamakta ve değerlendirme yapabilmektedir (Adıgüzel, 2018: 26).

2.6.3. Petersen'in Göç Tipleri

W. Petersen, Everett Lee gibi, itme- çekme faktörlerine odaklanmıştır. Çağlayan'a (2006) göre Petersen, herkesin aynı olduğu ve göçün sıradan bir olgu olduğu düşüncesine karşı çıkararak, neden bazı bireyler göç ederken bazılarının etmediğini sorgulamıştır. Petersen itme-çekme faktörlerinin temelinde yatan nedenleri araştırmıştır. Bu neden, kimileri için bir yenilik arayışı⁸ olabilirken kimileri içinse sahip olduğu değeri ve kimliği korumak⁹ adına gerçekleştirdiği yer değişikliğidir. Burada Petersen, itici ve çekici faktörlere odaklanarak itici faktörleri göç sebepleri olarak görmüştür (Anık, 2019, 26). Bu itici ve çekici faktörlerin göçmenlerin kararlarını nasıl etkilediğini de önemsemiştir. Göç tiplerini ise ilkel, zoraki, yönlendirilmiş, serbest ve kitlesel şeklinde beş farklı türde değerlendirilmiştir. Çetinkaya ve Oral'ın aktarımıyla (2017: 16) bu kategoriler şöyledir:

İlkel göçler; doğal çevrenin baskısıyla meydana gelen göçlerdir, itme etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Bu göç türü içinde Petersen, göçebe toplulukların dönemlik göçlerini de kapsayan bir tanım yapmaktadır. Zoraki ve yönlendirilen göçler ise sosyal durumun baskısı, göç sürecini etkileyen belirgin bir özellik olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, potansiyel göçmenlerin göç etme veya etmeme tercihlerini belirleme gücünü ellerinde bulundurmalarını, yönlendirilen göç olarak tanımlanmaktadır. Serbest göç tipinde ise kişiler, topluluklar ve toplumlar üzerinde herhangi bir zorlayıcı durum ve itici güç olmaksızın gerçekleşen durumlar söz konusudur ve özgür iradeyle gelişen olaylardır. Kitlesel göç tipi teknolojik ilerlemeye paralel olarak gelişen bir durumu ifade eder. Bu durum, küresel ulaşım yollarının ve imkanlarının artmasıyla birlikte göçün kitlesel bir boyut kazandığı vurgulanmaktadır.

⁸ innovating

⁹ conservative

2.6.4. Schouffer'ın Kesişen Fırsatlar Kuramı

Göç olgusunu açıklamaya yönelik bir diğer yaklaşım, Schouffer'ın kesişen fırsatlar¹⁰ kuramıdır. Bu teori, kentlerde mevcut fırsatların matematiksel olarak nasıl hesaplanabileceğini ele almaktadır (Yalçın, 2004: 28). Bu teoriye göre; göç sürecini belirleyen başat etmenler göç mesafesi, hedef ülkedeki olanaklar ve olanakların seviyesidir. Bu faktörlerin birleşimi göçün şiddetini etkilemektedir. Nitekim küresel göçlerde, başlangıç ve hedef ülke arasındaki uzaklık arttıkça, göçmenin karşılaşabileceği sınırların ve engellerin çoğalması muhtemeldir. Bu durumda, her sınırdaki farklı mekanizma ve hukuki süreçlerin devreye girmesi, göçmenin hedef ülkeye ulaşma olasılığını azaltmaktadır (İnce, 2019). Buna rağmen eğer bir yerde fırsatlar çok ise o yer göç alır, fırsatlar ne kadar az ise o ölçüde az göç almaktadır. Schouffer esas olarak, teorisini iş bulma açısından ele almıştır. Schouffer'ın çalışması eksik olarak eleştirilse de temelde göçün daha iyi yere doğru olma motivasyonunu yansıtabilmektedir (Kırıcı, 2020).

2.6.5. Merkez-Çevre Kuramı

Merkez-Çevre (center-periphery) teorisi, oldukça popüler olan göç kuramlarından biridir. Bu teori, Dünya Sistemi Kuramı ya da Bağımlılık Okulu diye de bilinmektedir. Samir Amin (2020) Avrupa- Merkezcilik Bir İdeolojinin Eleştirisi kitabında, Immanuel Wallerstein (2010) Avrupa Evrenselciliği-Gücün Retoriği kitabında, Andre Gunder Frank (1995) Ekonomik Kriz ve Azgelişmiş Ülkeler kitabında bu kuram üzerinde durmuştur. Bağımlılık okulunun geliştirdiği bu teorinin temelinde merkez ve çevre olarak dünya ikiye ayrılmakta ve bu ikili dünya sistemi birbirine ekonomik açıdan bağlanmaktadır. Ancak Wallerstein bu kurama dünya sistemleri kuramı adını vermiş ve dünyanın sadece merkez ve çevre olarak değil yarı- çevre olarak adlandırdığı ülkeleri de işin içine katarak üçlü bir sınıflandırmaya gitmiştir (Wallerstein, 2010).

Sermaye eksikliği çeken çevre bölgelerden, sermayenin yoğun olarak bulunduğu merkez bölgelere doğru hizmet akışı ve bu bağlamda gerçekleşen göçmen akını, bu teorinin temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Eş zamanlı olarak ise merkezden çevreye

¹⁰ intervening opportunities

emtia yayılımı söz konusudur. Ancak, bu düzen içinde kapitalist olmayan çevre, sürekli bir göçmen üretimiyle karşı karşıya olacaktır. Çünkü çevre, insan kaynaklarını dışarıya saldıgı müddetçe kendi sanayileşme çabalarını sürdürememektedir. Bu yapı içerisinde çevre, sermaye birikimini ve endüstriyel gelişmeyi elde edememektedir. Göçmenlerin sürekli olarak ayrılması, yerel ekonominin gelişmesini engeller ve çalışanlara sürdürülebilir gelir sağlama konusunda sınırlama koymaktadır. Çevre, dışa göç verdiği sürece kendi sanayi kapasitesini yeterince oluşturmamakta ve bu da çalışanlara yeterli miktarda gelir sağlayamamaktadır. Dolayısıyla çevre, bu duruma devam ettiği sürece göç ve emtia dağıtımı devam etmektedir. Bu teoriye göre, göç sürekli devam edecek ve çevre, kendi ekonomik potansiyelini gerçekleştiremedikçe bu döngü devam edecektir. Bu döngü, kapitalist sistem içinde yapısal eşitsizliklerin devam ettiğini ve göçün bir nevi kaçınılmaz bir durum olduğunu vurgulamaktadır (Suna, 2022: 198).

2.6.6. Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramı, uluslararası ilişkilerde ekonomik ve politik etkenlere odaklanarak gelişmiş teorik bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, iki veya daha fazla ülkenin karşılıklı göçmen değişimi aracılığıyla göç sistemi ve ilişkiler ağı oluşturduğunu öne sürmektedir. Bu bağlamda ilişki ve ağ, sadece coğrafi yakınlığa dayanmakla kalmaz, aynı zamanda birbirinden uzak ülkeler ve bölgeler arasında da inşa edilebilmektedir. Bu kuram göçün sadece bireyin fiziksel hareketliliğine değil, aynı zamanda ülkelerin de birbirleriyle olan etkileşim ve entegrasyonuna dikkat çekmektedir (Çağlayan, 2006). İlişkiler Ağı Kuramı, göç sürecinde yaşananları ve göçmenlerin sosyal ağlarını incelemiştir. Göçmenlerin var olan sosyal ağları, yeni bir ülkede yaşama kararı almalarını kolaylaştırmaktadır. Bu tür ilişkiler, maliyet ve risk açısından göçmenler için olumlu sonuçlar doğurabilir. Tanıdık bir çevre, uyum sürecini hızlandırabilir ve başarılı bir entegrasyonu destekleyebilir. Göç edilen yerdeki akrabalar veya dostlar, yeni gelenlere yönelik yerel kaynaklara erişimde yardımcı olabilmekte ve bu da uluslararası göçü artırabilmektedir (Zhanadilova, 2018). Bu nedenle, göç kuramcıları, göçü sadece bireysel ekonomik kararlarla değil, aynı zamanda daha geniş toplumsal, ekonomik ve politik bağlamlar içinde değerlendirmenin gerekliliğini savunmaktadır. Göç kuramcıları, göçü anlamak ve etkili politikalar geliştirmek için bu çok boyutlu yaklaşımın gerekliliğini vurgulamaktadır (Ilık, 2017: 38).

2.6.7. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

İlişkiler Ağı Kuramı, göçmenlerin köken ülke ve hedef ülke arasında oluşturduğu sosyal ilişkilerin temeline dayanır ve bu ilişkinin diğer göç hareketlerine olan etkisini incelemektedir. Uslu Ak (2021: 1754), Abadan Unat'ın ilişkiler ağı kuramını savunurken temel aldığı prensipleri şu şekilde ortaya koymaktadır:

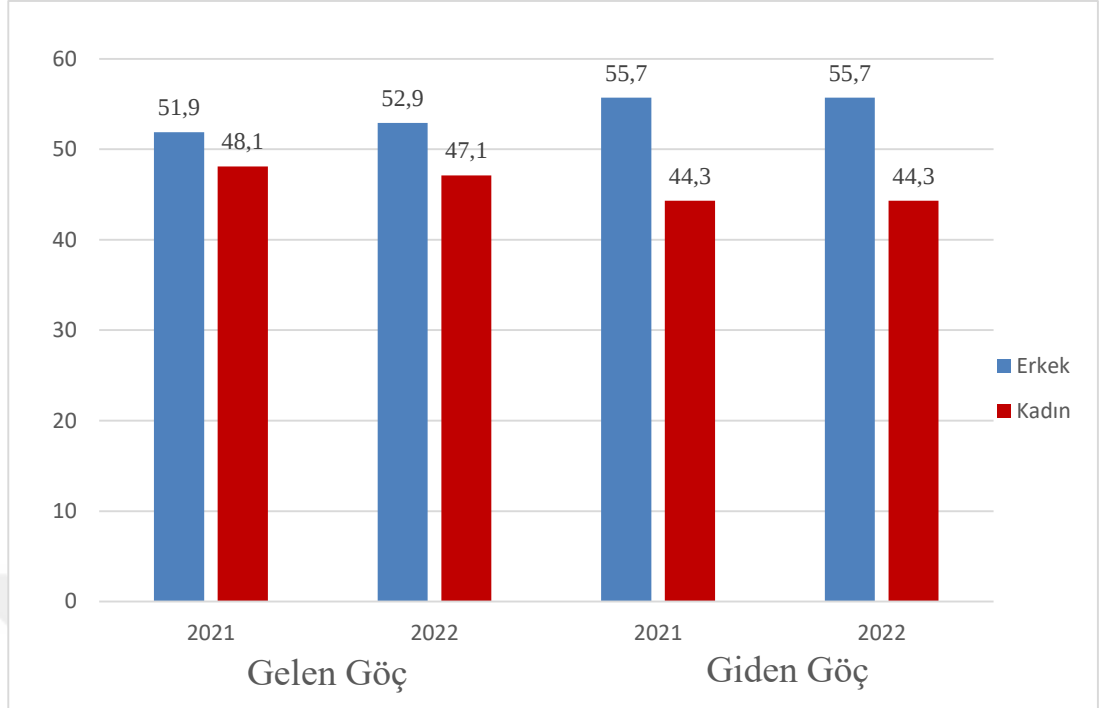
Göçmen ilişkileri, bireyler arasındaki etkileşimleri artırarak göçe olan eğilimi yaygınlaştırmaktadır.

- Göçmenler arasında oluşan ağ ilişkileri, göçe bağlı maliyetleri ve riskleri azaltarak ücret farklılıklarının etkisini minimize etmektedir.
- Göçmen ilişkilerinin kurumsal bir düzeye evrilmesi, sosyoekonomik açıdan her göçmene kucak açan ve daha çok gönderen ülke topluluğunu temsil eden bir durumu ifade etmektedir.
- Göç edilen ülkede ağ ilişkilerinin gelişmesiyle birlikte kontrolü zor bir durum ortaya çıkmakta ve bu durum, göç politikalarının etkileyemediği göç örüntülerini sürdürmeye devam etmektedir.
- Göçmen aile birleştirme politikaları, göçmen ağlarını daha fazla güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Tüm bu göç kuramlarının temel amacı göçlerin altındaki nedenleri araştırmak ve göçmenlerin, ülkelerin ya da bölgelerin birbirleriyle olan ilişkilerini incelemektir. Çalışma kapsamında yurtdışında çalışan Y ve Z kuşağı göçmenlerin göç etme zamanlarıyla bağlantılarını araştırmak için TÜİK (2023) tarafından hazırlanan uluslararası göç istatistik verilerine bu bölümde yer vermek çalışma literatürünün sürekliliği açısından uyumlu olacaktır.

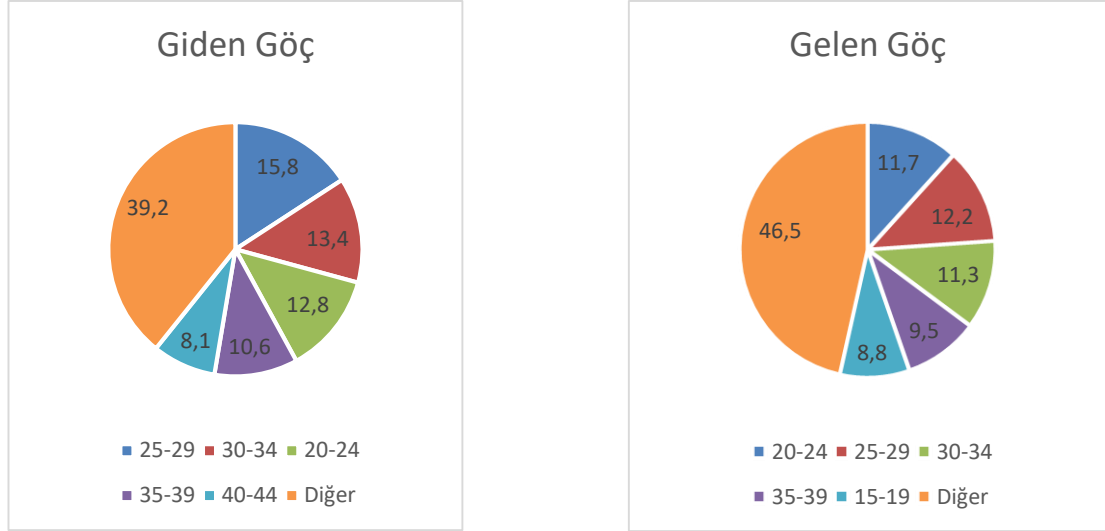
2.7. ULUSLARARASI GÖÇ İSTATİSTİKLERİ

24 Temmuz 2023 tarihinde yayınlanan 49457 sayılı TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre 2021-2022 yılları incelendiğinde Türkiye'den yurt dışına toplam 466 bin 914 kişi göç etmiştir (TÜİK, 2023).

Şekil 2.6. Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göçün Cinsiyete Göre Dağılımı, 2021-2022 (TÜİK, 2023. Uluslararası Göç İstatistikleri, 2022.)

2022 yılında Türkiye'den yurt dışına göç eden kişi sayısı bir önceki yıla göre %62,3 oranında artarak 466 bin 914'e ulaşmıştır. Göç eden nüfusun %55,7'sini erkekler, %44,3'ünü ise kadınlar oluşturmuştur (TÜİK, 2023). Gelen göç oranına bakıldığında kadınlarda %1 oranında bir düşüş varken erkeklerde yaklaşık %1 oranında artış görülmektedir. Ancak giden nüfus incelendiğinde ve geçen iki yıl üzerinden bakıldığında cinsiyetlere göre durum aynı görülmektedir.

Şekil 2.7. Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göçün En Fazla Olduğu Yaş Grupları, 2022 (TÜİK, 2023. Uluslararası Göç İstatistikleri, 2022)

2022 yılında Türkiye'ye göç eden yaş gruplarına yönelik yapılan incelemede, en yüksek göç oranının %12,2 ile 25-29 yaş grubunda olduğu belirlenmiştir. Bu yaş grubunu sırasıyla %11,7 ile 20-24 yaş grubu ve %11,3 ile 30-34 yaş grubu takip etmektedir. Türkiye'den göç eden nüfusun yaş gruplarına odaklandığımızda, en fazla göç edenlerin oranının %15,8 ile yine 25-29 yaş grubunda olduğu gözlemlenmiştir. Bu yaş grubunu sırasıyla %13,4 ile 30-34 ve %12,8 ile 20-24 yaş grupları izlemektedir (TÜİK, 2023). Her ne kadar elimizdeki güncel veriler bunlar olsa da göç konusunda gelen göç ve giden göçlerin yaş grupları, nitelikleri, göç sebepleri derinlemesine araştırılmalıdır. Bu çalışma özellikle genç göç oranlarının anlaşılması hususunda literatüre katkı sağlamak umudundadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİMLİK: TEMEL KAVRAMLAR VE YAKLAŞIMLAR

3.1. KAVRAM OLARAK KİMLİK

Kimlik kavramı, günümüzde pek çok disiplini etkileyen ve geniş çaplı tartışmaları beraberinde getiren önemli bir sosyal bilim terimidir. Bu terim, sosyoloji, sosyal psikoloji, felsefe, edebiyat, siyasal bilimler, antropoloji gibi farklı disiplinlerde derinlemesine incelenerek çeşitli açılardan ele alınmaktadır. Kimlik, bireyin kendisini tanımlama, anlama ve toplumsal bağlamda konumlandırma sürecini içeren çok katmanlı bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır (Dalbay, 2018). Kimlik kavramının bu çeşitli disiplinlere sağladığı katkılar, insan deneyimini anlamak ve açıklamak için geniş bir yelpaze sunarak, multidisipliner bir bakış açısının gerekliliğini vurgular. Dolayısıyla, kimlik kavramı, farklı disiplinlerin kesişim noktalarında zengin ve derinlemesine bir anlayışın temelini oluşturarak önemli bir konumda bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre, kimlik kavramı, insanın toplumsal varlık olarak sahip olduğu belirtiler, nitelikler ve özelliklerin bütünü olarak tanımlanır. Bu tanım, kişinin kimliğini ortaya koyan belgeleri ifade eder, bir nesneyi tanımlamak için kullanılan özellikler, mesela tanıtma kartları, barkodlar veya benzeri tanımlayıcı unsurlar olarak adlandırılabilen ve kişinin hüviyetini yansıtmaktadır ('kimlik', TDK, 2023b). Bu bakış açısıyla kimlik, bireyin toplumsal bağlamda nasıl bir varlık olduğunu gösteren bir belirleme aracıdır. TDK'nin tanımı, kimliğin sadece kişinin kendisini ifade edişiyle sınırlı olmayıp, aynı zamanda toplum içindeki rolünü, özelliklerini ve belirleyici unsurlarını içermektedir.

Bir toplum içinde bireyler, kendilerini tanıtmaya sürecinde kimlikleri doğrultusunda yaşam tercihleri belirleyerek hayatlarına yön verirler. Bu bağlamda, bireyler arasındaki farklılıklar genellikle kimlikleri üzerinden ortaya çıkar. "Ben kimim?", "Bana ait özellikler nelerdir?", "Beni ben yapan karakterim nedir?", "Kendimi insanlara nasıl tanıtmalıyım?" ve "Hangi sosyal çevre kategorisinde yer almalıyım?" gibi bir dizi soru, bireylerin kendi kimliklerini tanımlama ve şekillendirme sürecini başlatmaktadır. Bireyler, bu sorular etrafında dönerek, kendi değerleri, inançları, tutkuları ve deneyimleri üzerinden kimliklerini oluşturmaya çalışırlar. Kimlik, sadece bireyin kişisel özelliklerini belirleme anlamına gelmez, aynı zamanda sosyal çevre içindeki konumunu, ilişkilerini ve

toplumsal rolünü de içermektedir (Baloğlu, 2016). Bu nedenle, bireyler kendilerini çeşitli parametrelerle tanımlama fırsatına sahiptir; adları, soyadları, doğdukları yer, inançları, konuştukları dil ve etnik kökenleri gibi çeşitli öğeler aracılığıyla kendilerini ifade etmektedir.

Kimlik, bireylerin hem kültürel bağlamda hem de yaşadıkları çevredeki sosyal konumu ve statülerini temsil eden yönlü bir olgudur. Bu kapsamlı anlam, bireylerin yaşam biçimini yansıtan inançlar, tutumlar ve değer yargıları gibi unsurları içermektedir. Kimlik, sadece bireyin benzersiz özelliklerini değil, aynı zamanda toplumsal bağlamda var olan rolünü, aidiyetini ve ilişkilerini de kapsamaktadır (Yıldız, 2007). Bireyler, kendilerini herhangi bir öge veya unsurla tanımlama ihtiyacı hissederler, çünkü toplum içinde yaşamaktadırlar. Kimliksel bir tanımlama, sadece bireyin ne olduğunu ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda ne olmadığını da belirtmektedir. Bu, bireyin kendini ifade etme sürecinde önemli rol oynar; çünkü birey, kimlik üzerinden sadece açıkça ifade edilenleri değil, aynı zamanda bu ifadenin ötesindeki anlamları da belirler. Sosyal bilimlerde sıkça kullanılan "kimlik" kavramı, genel anlamda "bir bütünün parçası olmak" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, bireyin sadece kendi özelliklerini değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve sosyal bağlamlar içinde nasıl konumlandığını da içermektedir (Terzi, 2020). Kimlik, bireyin dış görünüşünden daha fazlasını ifade etmektedir. Bu, bireyin sahip olduğu özelliklerin ötesinde, aynı zamanda onun duygusal bağları, kültürel arka planı ve toplumsal rolünü içermektedir. Kimlik, bireyin kendini tanımlama ve başkalarıyla etkileşimde bulunma şeklini belirlemektedir. Böylece, sayılarla, renklerle, mesleklerle, hobilerle ve cinsiyetle ifade edilen bu unsurlar, bireyin kimliğini çeşitli boyutlarda zenginleştirmektedir (akt. Çağırkan, 2016a).

Kimlik, bir özelliği veya niteliği belirtme anlamına gelmektedir. Özellik gösteren kimlikler, öncelikle farklılıkları ortaya koymakta önemli rol oynamaktadır. Kimliğe yüklenen işlev, temelde bir kategorize etme sürecidir ve bu süreç, çeşitlilikleri belirtmektedir. Kimlik, kişinin bütün özelliklerini içerir; bu, bireyin kendi benlik tasavvuru kadar toplumda algılanışıyla da ilgilidir. Kimlik kavramı, bireyin benzersizliğini ve aidiyetini yansıtarak, kişisel algılarla toplumsal algıları birleştirmektedir. Bu bağlamda, kimlik, bireyin içsel dünyası ile dış dünya arasındaki etkileşimi anlamak için önemli bir anahtar olarak görülebilmektedir (Aşkın, 2010).

Kimlik (identity) kavramı, Latince kökenli "idem" kelimesinden türemiş olup aynılık ve süreklilik anlamını içermektedir. Türkçe' de ise "kim" sorusundan türetilen bu kavram, bir bireyin mensubiyetini ifade etmektedir. Bu bağlamda kimlik; bir kişinin duygu, bilinç, süreç ve temsil gibi "ben kimim" sorusuna verdiği cevabı yansıtarak onun benzersizliğini belirlemektedir. Kimlik, insana özgü bir kavram olup temelde iki bileşen içermektedir. Birincisi "tanı (n)ma", ikincisi ise "aidiyet"tir. Kendini ifade etme ve toplumda belirli bir nitelikle tanınmak, insanın özgürlüğünü ve temel ihtiyaçlarından birini yansıtır. Bu iki bileşen, bireyin kimliğini şekillendiren temel unsurları oluşturmaktadır (akt. Yıldız, 2010).

Kimlik terimi, bir yanda "ego" (ben) ve aynı zamanda kolektif "aidiyet duygusu" ile yakından ilişkilendirilerek, içerdiği süreklilik özelliği sayesinde kaosa karşı düzen ve istikrarı simgelemektedir. Öte yandan, dinamik bir biçimde toplumsal değişim olguları ve süreçleri ile bağlantılıdır. Kısacası, insan topluluklarının en belirgin özellikleri olan düzen, süreklilik ve değişim olguları içinde kimlik meselesi, kendine özgü bir konumda bulunmaktadır. Kimlik, bu çift yönlü karakteristiğiyle, bireyin kendi benliğini sürdürme çabasını ve toplum içindeki rolünü anlamlandırma sürecini yansıtmaktadır (Aslan, 2018). Bu durumda, bireylerin duyguları ve düşünceleri gibi bir dizi özellikleri, onları diğer insanlardan farklı ve öne çıkan bireyler haline getirmektedir. Bu özellikler, bireylerin benzersizliğini vurgulamakta ve onları değiştirilmez ve karıştırılmaz kılmaktadır (Baloğlu, 2016). Genel olarak, kimlik tanımı zordur; geniş bir kapsama sahiptir, bağlamı yoğun ve değişkendir, aynı zamanda muğlak bir yapıya sahiptir.

Şekil 3.1. Farklı Disiplinlerde Kimlik (Sönmez, 2020)

3.2. İLGİLİ KAVRAMLAR

Kimlik kavramı açıklanırken bazen günlük dilde farkında olmadan yerine kullanılan bazen de zihinde çağrışım yapan benzer veya yakın kavramlar söz konusudur. Kişilik, benlik ve özne bu bağlamda gözetilmesi gereken öncül kavramlardır. Aşağıda, kimlik kavramıyla özdeşleşmiş bu terimlere dikkat çekilmektedir.

3.2.1. Özne

Özne konusunda, toplumsal yapıdan bağımsızlığı savunan ve öznenin toplumsal inşası üzerinden açıklanması arasında iki yaklaşım görülmektedir. Felsefe tarihinde birçok değişiklikte günümüze kadar gelen "özne", Yunancadaki dayanak, temel anlamına gelen hypokaimenonun Latince muadili subjectum'dan türemiştir. Osmanlıcada fail, zat, nefis anlamlarına karşılık gelirken, İngilizcede subject, Fransızcada sujet, Almancada ise subjekt ifadelerine denk gelir. Mantık biliminde özne; bir nitelik, özellik, karakteristik, yüklem ya da bağıntı hakkında doğrulama veya reddetme ifadesinin yapıldığı, onaylandığı veya inkâr edildiği kavramdır (Cevizci, 1999: 668). Ayrıca Cevizci'ye (1999: 668) göre önermelerde özne-yüklem ilişkisi, yüklem bir niteliği veya özelliğin taşıyıcısı olarak işlev gördüğü yapıları ifade etmektedir.

Sönmez'e (2020: 17) göre Aristoteles özneyi, ana özelliklerin, durumların ve eylemlerin deposu veya kaynağı şeklinde tanımlamıştır. 17. yüzyıldan itibaren epistemolojik bağlamda kullanılan bu terim, "bilinç ve irade ile donatılmış, yetkin ve bilgili birey veya toplumsal birim" şeklinde görülmektedir. Metafizik bağlamında, antik ve orta çağ felsefesinde, zihinden bağımsız var olan ve mevcudiyeti olan şey olarak ifade edilmiştir. Felsefede, nesne ile özne arasındaki ilişki neticesinde bilgi ortaya çıkar. Özne bilen, dışında kalan ise bilinen olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple özne, en uygun olanı bulabilmek adına farklı rolleri, kültürleri ve ideolojileri denemek zorundadır. Bu durum, özনে çatışmaları beraberinde getirmektedir. Öznenin kimlik oluşumu sırasındaki yaşadığı çatışmalar, çözülmediği takdirde bireyde "kimlik krizi" veya "kimlik karışıklığı" gibi değişimlere neden olabilmektedir (Aydoğdu, 2004: 120).

Özne konusunda felsefede çığır açtığı düşünülen Descartes'ın bu çığırına özne felsefesi veya bilinç felsefesi adı verilmektedir. Descartes, geliştirdiği Kartezyen Şüphe yöntemi sayesinde her şeyden şüphe edildiğinde, şüphe edilmeyecek tek şeyin düşünen benin varlığı olduğu sonucuna varmıştır. Descartes'ın burada yaptığı, düşünen beni bir töz olarak, kendi varlığını kendi kendine olumlayabilen bir özne olarak ortaya koymaktır (Sümbül, 2021). Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra, özne kavramı daha çok toplumsal dinamiklerin ve iktidarın bir ürünü olarak, merkezilikten ziyade yaratılan bir olgu olarak yeniden değerlendirilmiştir. Sosyolojik kuramlara göre ise insanın toplumsal bir varlık olması, kimliğin ortaya çıkmasında, nasıl oluştuğunda ve şekillendiğinde, öznenin iç dinamikleri yanında sosyal hayatın da önemli belirleyici rol oynadığı düşünülmektedir (Aydoğdu, 2004).

Şahin'e (2019) göre Foucault'nun ele aldığı özne ise, toplumdan bağımsız olarak görülmeyen, yapı ve söylemlerin temel taşıyıcısı olarak tanımlanan, özneye dayatılanları ve onu inşa eden dinamiklerin analizinde faili dışarıda bırakmayan bakışa sahiptir. Bu özne, geleneksel toplumdan modern topluma geçiş sürecinde şekillenmiştir. Bedeni, kimliği, düşünceleri ve algılayışlarıyla baştan sona inşa edilmiş bir varlıktır. Foucault (2005), kimlik ve özneliğin ardında iktidarın etkili olduğunu belirtirken, aynı zamanda vicdan ve irade gücüne sahip olduğuna inandığı faile de vurgu yapmıştır. Foucault'a göre, bu bağlamda iki anlamda özne oluşmaktadır. Birinci özne, denetim ve bağımlılıkla başkalarına tabi olan bir varlık iken; ikinci özne, öz bilgiyle kendi kimliğine bağlanmıştır (Özüölmez, 2019).

3.2.2. Kişilik

Modern sosyolojide, kesin ve değişmez bir kimlik tanımına ulaşmak mümkün değildir. Bununla birlikte, nispeten sabit kimlik özelliklerini yansıtan kişilik kavramı, kısmen de olsa belirli bir kararlılık ve değişmezlik işlevini yerine getirmektedir (Gülsoy, 2017: 83). Kişilik kavramı, psikoloji alanında en yoğun araştırma yapılan konuların başında gelir. Ayrıca, örgütsel davranış ve insan kaynakları yönetimi bağlamında da büyük bir öneme sahiptir, farklı boyutlarıyla detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ancak, uzmanlar arasında bu kavram üzerinde ortak bir tanımın bulunmaması dikkat çeken bir gerçektir. Latince kökenli "persona" kelimesinden türetilen "kişi" kelimesi, tiyatro oyuncularının sahne performanslarında kullandığı "maske" anlamına gelmektedir. İngilizce'de "personality," Fransızca'da "personalite," Almanca'da "personlichkeit" kelimeleri de maske anlamında kullanılmıştır. "Persona" kelimesi aynı zamanda görünüşün veya maskenin arkasındaki şeyi ifade etmek için de kullanılmıştır. Bu bağlamda, kişilik kavramı yalnızca dışa vurulan özellikleri değil, aynı zamanda bu özelliklerin ötesindeki derin, içsel öğeleri de içermektedir. Kişiliğin tanımı, disiplinler arası bir yaklaşım gerektiren karmaşık bir konudur ve farklı uzmanlar arasında çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır (Özsoy ve Yıldız, 2013).

Bireyler arasındaki duygu, düşünce, ilgi, tutum ve davranış farklılıkları, çeşitli kişilik teorileri tarafından açıklanabilmektedir. Bu bağlamda, kişilik; bireyin çevresiyle uyum sağlamak amacıyla sergilediği davranışların yanı sıra duygusal, zihinsel, sosyal ve fiziksel alanlarda ortaya çıkan çeşitli özellikleri içermektedir. Tutumlar, çevresel uyum, duygular, düşünceler, ilgi ve yetenekler, konuşma tarzı gibi unsurlar, bir araya gelerek bireyin bütünsel yapısını oluşturmaktadır. Kişiliği belirleyen etkenler arasında mizaç, sosyal tutum, karakter, fiziksel yapı, ilgi ve yetenekler, değerler, anlatım ve davranış biçimleri bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, kişilik; bireyin değişik durumlarda sergilediği kalıcı ve sabit özelliklerin birleşimi olarak değerlendirilmektedir. Bireyin ayırt edici davranış örüntülerini etkileyen psikolojik niteliklerin kompleks bir birleşimi olan kişilik, derinlikli ve karmaşık bir yapıya sahiptir (Çiçek ve Aslan, 2020). Bu açıdan insanlar, çevreleriyle uyum sürecinde benzer olaylara karşı benzer tepkiler gösterme eğilimindedirler.

Kişilik, bireyin benzersiz, tutarlı ve örgütlü ilişkilerle şekillenen bir yansımasıdır, içsel ve dışsal çevre arasındaki etkileşimin bir ürünüdür. Bu tanımda vurgulanan, bireyin kendine özgü ilişki tarzıyla diğer bireylerden ayrılmasını mümkün kılan belirgin özellikleridir. Birey, içsel dünyasıyla olduğu kadar dış çevresiyle de sürekli bir etkileşim içindedir, bu nedenle sadece içsel duygu ve düşüncelerini değil, aynı zamanda dış dünyadaki insanları, olayları ve nesneleri de algılamaktadır. Bireyin kişiliği, iç ve dış çevre arasındaki bu etkileşimlerin formunu belirlemektedir. Bu ilişkiler, bireyin eşsiz bir kimlik geliştirmesine ve çevresiyle etkileşim kurmasına olanak tanır. Kişilik oluşumunda içsel düşünce süreçleri kadar dış dünyadaki deneyimlerin de büyük bir etkisi vardır (akt. İşbakan, 2011). Genellikle bireyin doğuştan getirdiği özelliklerle birlikte toplum içinde kazandığı nitelikler, bireyin kimliğini oluşturan unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda açıklanan tanımlardan yola çıkarak kişilik, genetik, çevresel, fiziksel ve zihinsel faktörlerle etkileşim içinde olan, bu özelliklerin bir sonucu olarak duygu, düşünce ve davranışlarında belirgin bir ölçüde özgünlük ve tutarlılık sergileyen bir kalıba sahiptir. Bu bağlamda, kişilik özellikleri, bireyin kendine özgü kılan ve sıkça sergilediği davranışlara isim veren bir nitelik taşımaktadır. Ancak, vurgulanması gereken önemli nokta, bireyin kişiliğinin gelişiminde etkili olan çeşitli unsurların varlığıdır. Bu unsurlar, bireyin değerleri, tercihleri, dünya ile başa çıkma tarzı ve çevre tarafından nasıl algılanmak istediği gibi çeşitli faktörleri içermektedir. Bu faktörlerin bir araya gelmesi, kişinin benzersiz bir kimlik ve karakter oluşturmaya katkıda bulunur. Her birey, kendi deneyimleri ve bu faktörlerin etkileşimi yoluyla kendine özgü bir kişilik geliştirir. Bu noktada, bireyin yaşamındaki bu çeşitliliğin, onun benzersizliğini ve kişisel gelişimini şekillendiren temel bir unsur olduğunu vurgulamak önemlidir. (Özsoy ve Yıldız, 2013).

3.2.3. Benlik

İnsanın doğasında yer alan bir özellik, kendi düşünceleri üzerinde yoğunlaşma eğilimidir. Bu süreç, insanın çevresiyle etkileşime girmesini sağlar ve bu etkileşimler sonucunda birey kendi deneyimleri üzerinde düşünerek çeşitli çıkarımlarda bulunmaktadır. Bu sayede, birey kendini daha iyi anlama ve kendi hakkında inançlar geliştirme fırsatına sahip olmaktadır (Seki, 2020). Bireyler, varlıklarını ve kimliklerini ifade ederken çeşitli araçlara başvurarak tanımlamalarda bulunurlar. İsimleri, soy isimleri, içinde bulundukları kültür, karakter özellikleri, bedensel ve ruhsal özellikler, dış

görünümleri gibi çeşitli faktörler, bireyin kendi tanımlamalarını oluşturmaktadır. Bu tanımlamalar, bireyin kendi varlığıyla ilgili bir "benlik" algısı geliştirmesine katkıda bulunmaktadır. Birey, kendi kimliğini ve özünü "benlik" ve "kimlik" kavramları aracılığıyla ifade etmeye çaba göstermektedir. Ancak, bu sürecin özellikle bireyin kendi benlik algısıyla ilgili olduğunda iletişimi zorlaştıracı bir hal alabileceği unutulmamalıdır (Erten, 2020). Bireyin kendisiyle ilgili genel kanaatini ve bakış açısını ifade eden benlik kavramının, hafızadaki oluşumunun diğer kavram yapılarının oluşumuna benzer bir süreç izlediği kabul edilmektedir. Bu kavram yapıları, benlik kavramını hafızada oluştururken sadece çevreden gelen verileri değil, aynı zamanda bireyin hayatında karşılaştığı özel olayların etkileri ve bu deneyimlere ait veriler de dâhil edilmektedir. Günümüzde, benliği meydana getiren izlenimlerin ve boyutların bellekte hiyerarşik bir düzen içerip içermediği tartışma konusu olmaktadır (Aydın, 1996).

Bireyin toplumda kendisini konumlandırması ve kendi özelliklerinin bilincinde olarak ben kimim veya ben nasıl biriyim sorularına verdiği cevaplar benlik kavramını açıklayabilmektedir. Bir bebeğin diğer kişilerin kendisinden farklı bir varlık olduğunu algılamasıyla başlayarak kendi duygu ve davranışlarına göre diğer insanlardan alınan tepkiler ile benlik kavramı oluşmakta ve zaman içinde gelişmeye devam etmektedir. Kişinin toplumda var olabilmesi kendini tanıması ve anlatabilmesinin temel kaynağı olan benlik, kişiyi diğer insanlardan ayıran tüm ruhsal yapıyı kapsamaktadır (Peköz, 2021). Bu bağlamda düşünüldüğünde, benlik kavramı sosyoloji alanında oldukça kritik bir konsept haline gelmiş ve benlik kavramı için bir dizi farklı tanım ortaya konmuştur.

Markus, insanların kendi benlikleriyle ilgili bilişsel genellemeler yaptığını ve bu süreçte benlik şemalarını oluşturduğunu söylemiştir. Benlik şemaları, bireyin yaşadığı olaylar ve çevre ile etkileşim sonucunda şekillenir; bu da kişinin kendini tanımasına olanak tanımaktadır. Ayrıca, bu benlik şemaları, insanların çevrelerine nasıl tepki vereceklerini belirlemektedir. Bireyler, bir dizi farklı benlik şemasına sahip olabilmekte ve bu şemalar farklı ortamlarda değişik biçimlerde ortaya çıkabilmektedir (akt. Seki, 2020: 9). Bu duruma örnek olarak bir öğrencinin akademik ortamda kendini nasıl algıladığı verilebilmektedir. Bu öğrenci, akademik bağlamda kendisini zeki, girişimci ve öğrenmeye meraklı bir birey olarak tanımlarken; arkadaş ilişkileri açısından daha dışa dönük, dostça ve fedakâr bir birey olarak tanımlayabilmektedir. Bu örnekle açıkça anlaşıldığı üzere, sosyal çevre, bireyin benlik yapısını belirli yönlerden etkileyerek,

kişinin o ortama özgü inançlarını vurgulamasına yol açmaktadır. Arkadaş çevresinde kişinin sosyal benliği ön plana çıkarken, okul ortamında ise akademik benliği daha belirgin olabilmektedir (Aydın, 1996: 1).

Benlik konusundaki literatür incelendiğinde, William James'in 1890 yılında kaleme aldığı ve 1950'de tekrar basılan "The Principles of Psychology" eserinin bu alandaki temel çalışmalarından biri olduğu ortaya çıkmaktadır. James (1950), bu eserde, "ruhsal benlik", "sosyal benlik", "maddesel benlik" ve "saf ego" olarak dört farklı benliğin varlığına dikkat çekmiştir. Aynı zamanda, yazar "bilen ben" ve "bilinen ben" olarak benlik türlerini iki ana kategori altında sınıflandırmıştır. Maddesel, ruhsal ve sosyal benlikler, bilen benin temsiliyken; saf ego, bilinen beni temsil etmektedir (akt. Yılmaz, 2016).

Yılmaz'a (2016) göre, Marcus ve Nurius, potansiyel benliklere değinmişlerdir. Bu potansiyel benliklerin, arzuladıklarımıza ve arzulamadıklarımıza bağlı olarak şekillendiği, aynı zamanda geçmiş deneyimler ve gelecekteki hedeflerle birleşerek şu anki benliği anlamamıza katkı sağladığı ifade edilmiştir. Gürcan'a (2015) göre, Rogers, bireyin dış dünyayı algılama ve anlamlandırma çabasının bütünü benlik kavramı olarak tanımlamış ve ayrıca ideal benlik kavramına da değinmiştir. Rogers, ideal benliğin, bireyin olmayı arzuladığı benliği temsil eden benliğin bir alt kümesi olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Rogers, ideal benliğin değişken ve esnek bir yapıya sahip olduğunu vurgulamıştır. Küçün ve ark. (2021: 583) ifadesine göre Higgins, Rogers'ın teorisini genişleterek benlik uyumsuzluğu teorisi'ni ortaya koymuştur. Bu davranışsal teori, Rogers'ın ötesinde üç benlik temsiline vurgu yapar. Bunlardan ilki, kişinin kendisine ait olduğunu düşündüğü özellikleri tanımlayan gerçek benliktir. İkincisi, kişinin arzuladığı tüm özellikleri içeren ideal benliktir. Üçüncüsü ise, bireyin üzerine düşen nitelikleri, görevleri ve sorumlulukları yerine getirmek zorunda hissettiği zorunlu benliktir.

Kınağ'a (2017: 90) göre George Herbert Mead, benlik (self) kavramını bireyin içsel dünyası ile dış dünya arasındaki karmaşık ilişkiyi anlamak için kullanır. Özne benlik (I) ve nesne benlik (me) şeklinde ikiye ayıran Mead, ne özne benliğin ne de nesne benliğin birbirinden bağımsız olarak düşünülemeyeceğini ifade etmektedir. Özne benlik, doğrudan deneyimlerle değil, eylem gerçekleştikten sonra ortaya çıkmaktadır. Nesne benlik (me), bireyin dış dünyadan aldığı etkileşimler ve toplumsal normlar doğrultusunda geliştirdiği, içselleştirdiği kimlik ve davranışları yansıtan bir kavramdır. Mead'in benlik anlayışı

sosyal ve oluşan bir benlik olarak nitelendirilmektedir. Benlik, bireyin soyutlanmış bir varlık veya doğuştan gelen bir özelliği değil, tam tersine sürekli bir gelişim ve dönüşüm sürecinin bir parçasıdır. Birey, kendi benliğini sürekli olarak keşfeder, geliştirir ve değiştirirken aynı zamanda çevresini etkiler ve dönüştürür. Bu süreçte, her an ötekinin varlığı ve etkisi kaçınılmaz bir şekilde mevcuttur. Benlik, dinamik bir akışın bir yansıması olarak görülmeli ve sürekli olarak evrilen bir olgu olarak anlaşılmalıdır. Bu sebeple, Mead'in kavramlarını anlayabilmek için vurgu daha çok mekânın değil, zamanın kategorisi içinde yapılmalıdır. Diğer bir ifadeyle benlik, sabit, değişmez ve önceden belirlenmiş bir olgu değil, aksine bir süreç içinde şekillenen ve hem bireysel bir varlık hem de genel yapı içindeki bir unsur olarak anlaşılmalıdır. Özetle, benlik, bireyin kendi görüşlerini, duygularını ve düşüncelerini içeren bir kavramdır, bu da kişinin kendisini nasıl gördüğüyle ilgilidir. Benlik bilinci, bireyin kendini iyi ya da kötü olarak değerlendirebileceği gibi, nesnel bir perspektifte de olabilmektedir. Örneğin, yeteneksiz bir kişi kendisini yetenekli sanabilirken, yetenekli biri de kendisini yeteneksiz hissedebilmektedir (Akçagöz, 2017).

3.3. KİMLİK İNŞASI VE BENLİK SUNUMU

Kişinin kimliği, çok boyutlu ve çeşitli bir kavramdır. Her birey, içsel bir çatışma yaşayarak ve potansiyel olarak çatışan bir dizi kimlikle başa çıkabilmektedir. Cinsiyet, cinsel yönelim, milliyet, çevrecilik, ulusal veya küresel aidiyet gibi birçok faktör, kimlik oluşturan ögeler arasında yer almaktadır. Bu durum, başkalarıyla ortak noktaları ve aynı zamanda diğerlerinden kişiyi ayıran özellikleri anlama ve ifade etme çabasıyla ilgili bir meseledir. Kimlik, bir kişinin ait olduğunu hissettiği gruplarla ilişkilendirilen ve bu gruplara aidiyetini anlamaya çalışan bir süreçtir (akt. Karaduman, 2010). Bu açıdan kimlik, içinde bir dizi soruyu barındıran karmaşık bir kavramdır. Bu soruların merkezinde, bir bireyin kendini nasıl tanımladığı ve diğerlerinden ne gibi özelliklerle ayrıştığını belirleme yeteneği bulunmaktadır. Kimlik, kişinin kendi benliğini anlama ve diğerleri ile ilişkilerinde nasıl konumlandığını keşfetme sürecini içermektedir.

Karaduman'a (2010) göre aitlik, bireyin özsaygısını güçlendirmek için kritik bir ihtiyaçtır. Toplumsal bağlılığa dayanan kolektif kimlikler, birlikte bağlanma ve bütünleşme aracılığıyla sosyal ilişkilerin sürdürülmesine önemli katkılarda bulunur. Kimlik, insanları bir arada tutan sosyal bağları güçlendiren ve ilişkilerin devamlılığını

sağlayan önemli bir özelliktir. Bu çerçevede kimlik ihtiyacı, bireyin diğer insanlardan belirli yönlerde ayrışıp, diğer yönlerde ise benzerlik göstermesini gerektiren bir olgudur. Ancak, her iki durumda da başka birinin ya da ötekinin varlığı kaçınılmazdır. Bu sebeple, kimlik oluşturmak sadece bireyin sahip olduğu niteliklerle sınırlı değil, aynı zamanda bu niteliklere sahip olunmayan yönlerle de bağlantılıdır. Kişinin kimliğini inşa etmesinde, öteki sadece kendi kimliğini değil, aynı zamanda ötekinin kimliğini de oluşturmaktadır. Sonuç olarak kimlik, bir başkasının varlığını içermektedir ve bireyin farklılıkları da diğerlerinin kimlik örüntüleri ile etkileşime girerek anlam kazanır. Bu nedenle, çoğul bir anlam taşıyan kimlik, aslında farklı kimlikleri de içermektedir (Gözübüyük, 2014: 85).

Gürses ve Kılavuz'un (2011: 159) aktardığına göre Erikson, Freud'un psikanaliz kuramına dayanarak psiko-sosyal gelişim dönemleri kuramını ortaya koymuştur. Erikson'un bu kuramı, kuşaklararası gelişim açısından büyük bir öneme sahiptir. İnsan gelişimi, doğumdan ölüme kadar olan evrelerde organizmanın fizyolojik ve psikolojik olarak olgunlaşmasını, sosyal çevrenin etkilediği bir süreç olarak ele almaktadır. Erikson, kişisel kimlik ve sosyal kimlik oluşumunu bağımsız yapılar olarak değil, ego kimliği içinde birleşen unsurlar olarak ele almaktadır. Bu nedenle Erikson'un kimlik gelişimi perspektifinde, bireyin biyolojik gelişiminin yanı sıra kişisel deneyimlerinin, toplum içindeki bütünleşmelerinin de incelenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (Ergün, 2020: 457). Yalçı'ya (2022: 38-39) göre, Erikson'un kimlik formülasyonuna benzer bir yaklaşımı benimseyen Castells, kişisel kimlik yerine kolektif kimliğe odaklanmaktadır. Kimliğin anlam kaynağı olarak algılandığını ve kimliklerin egemen kurumlardan kaynaklanmasına rağmen, bireylerin bu kimlikleri benimsediğinde ve içselleştirdiğinde, kendi anlamlarını bu süreçte kullanarak kimliği inşa edebileceğini ifade etmektedir. Aka'ya (2015: 1090-1091) göre de Castells'in kimlik anlayışı, sadece bir grup içinde değil, aynı zamanda bu grup dışındaki diğer gruplarla olan ilişkileri de belirlemektedir. Castells'in (2004: 14) kimlik inşasının biçimleri şöyledir:

- **Meşrulaştırıcı Kimlik:** Toplumun önde gelen kurumlarının, toplumsal aktörleri kontrol etme ve akılcılaştırma amacıyla oluşturdukları bu kimlik, aynı zamanda Sennett'in (1980) Otorite ve Baskınlık teorisine odaklanmanın yanı sıra çeşitli milliyetçilik teorilerine de uygun bir temel sunar.
- **Direnış Kimliği:** Egemen ve baskın olan düşünce tarafından aşağılanan veya damgalanan pozisyonlarda bulunan aktörlerin geliştirdiği kimliktir; toplumun

kurumlarına karşı farklı ilkeler temelinde direniş ve ayakta kalma siperleri oluşturarak, bu kurumlar tarafından dayatılan değerlendirmelere karşı bir duruş sergiler.

- **Proje Kimliği:** Toplumsal aktörler, kendilerine sunulan kültürel unsurlarla etkileşimde bulunarak konumlarını yeniden tanımlama çabasında bulunmaktadır ve bu çaba genellikle toplumsal yapıyı kökten değiştirme hedefini taşımaktadır. Misal olarak, feminizm, sadece kadınların kimliği ve haklarına yönelik direnişin ötesine geçerek, ataerkil düzenin yanı sıra ataerkil aile yapısına, toplumların tarihsel temellerini oluşturan üretim, üreme, cinsellik ve kişilik yapılarına karşı çıkma amacını taşır olmuştur.

Direnişle ortaya çıkan kimlikler, yeni projeler oluşturabilmekte ve tarih boyunca toplumsal kurumlarda hâkimiyet kazanarak, sahip oldukları üstünlükleri meşrulaştırmak amacıyla, akılcı temellere dayalı kimliklere dönüşebilmektedirler (Aka, 2015: 1091). Castells'in perspektifinden bakıldığında, kimlik sürekli bir evrim geçirmekte ve bu kimlik inşa süreçleri, çeşitli sonuçlar doğurarak toplumu etkileme eğilimindedir.

Dalbay'a (2018: 163) göre Bauman, kimliği belirsizlikten kaçış olarak tanımlamaktadır. Buna göre, bir birey kendisinin nereye ait olduğu konusunda kuşku duyduğunda, kimlik konusunu düşünmeye başlar. Bu durum, bireyin görünen davranış biçimleri ve kalıpları arasında nerede durduğunu, çevresindeki insanların bu duruşu nasıl algılayacağından ve kabul edip etmeyeceğinden emin olamadığı zaman ortaya çıkar. Bu belirsizlikten kaçış arayışına "kimlik" adı verilmektedir. Kimliklerin oluşturulmasındaki temel sorun, kimliklerin nasıl, hangi kaynaklardan, kim tarafından ve neden üretildiği sorularına nasıl yanıt verileceğidir. Bireysel ve toplumsal kimlik oluşumlarına dair sorulara verilen yanıtlar, farklı disiplinlerin perspektifleriyle anlam bulmaktadır. Kimlikler, bireyler için anlam kaynakları olup, bu anlam bireyselleşme sürecinde bu bireyler tarafından oluşturulmaktadır (Gözübüyük, 2014: 91-92).

Goffman (2004) "Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu" eserinde, günlük yaşamı dramaturjik bir perspektifle açıklamaktadır. Goffman, günlük hayatı bir sahne performansına ve sahnedeki bireyi de kendini seyircilere sunan bir oyuncuya benzetmiştir. İnsanlar günlük hayatta bir rol üstlendiklerinde, kendilerini izleyen seyircilerin gördüklerini ciddiye almalarını ve izledikleri karakterin sahipmiş gibi

görüldüğü özelliklere inanmalarını bekler. Benliğin sunumuyla ilgili iki önemli kavram üzerinde durmuştur. Bu iki kavram performans ve vitridir. Goffman'ın dramaturjik yaklaşımının kilit bir unsuru olan dramatik canlandırmada, performansın karşılıklı ilişkide ortak bir anlam kazanmasına büyük bir önem atfedilmektedir.

Goffman (2004: 41) bazı eylemlerin başkaları tarafından anlam kazanabilmesi için, oyuncunun bu eylemleri etkileşim sürecinde ifade etmesi gerektiğini söylemiştir. Bu, profesyonel boksörlerin, cerrahların, kemancıların ve polislerin rollerinin örnek olarak gösterilebileceği bir durumdur. Mesela, bir hakem maç esnasında kendisinden emin bir izlenim bırakmak istiyorsa, verdiği kararı hemen ifade etmeli ve bu kararı anında uygulamalıdır. Bu şekilde seyirciler, hakemin kararlılığına dair bir güvence hissedebilirler. Goffman'a göre, bireylerin çeşitli maskeleri bulunmaktadır. Bu durumda, birey benlik sunumu yaparken, bulunduğu ortama en uygun maskelerden birini seçmekte ve performansını bu çerçevede sergilemektedir. Birey, başkalarından gelen olumlu veya olumsuz geri bildirimlere göre kendini güncellemektedir (Palaz, 2023: 44).

Yılmaz'a (2017: 1) göre Foucault, bireyi modernite ve toplum karşısındaki duruşuyla inceleyen bir düşündürdür. Ona göre, özne ve iktidar birbirine yakından bağlı kavramlardır. İktidar, öznenin oluşumundan sorumlu olup, özne toplumsal ilişkiler içinde şekillenen bir olgudur. Foucault'un bakışına göre; özne, geleneksel toplumlardan modern düzene geçişte oluşturulan yeni bir bireyi temsil etmektedir. Modern insan, bedeni ve kimliğiyle, iktidar tarafından uygulanan tahakkümle inşa edilmiş birer özne olarak görülmektedir. Bireyin yaşadığı dönemin iktidarını oluşturan kurumların söylemleri, iddiaları ve etki düzeyi, özneyi inşa etmektedir. Modern dönemde, ulaşım ve iletişim sektöründeki hızlı gelişmeler, sadece tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi değil, aynı zamanda kırsal bölgelerden şehirlere kitlesel bir göçü de beraberinde getirmiştir. Bu çağdaş değişimler, toplumsal yapıda önemli dönüşümlere neden olmuş ve insanların yaşam tarzlarını kökten etkilemiştir. Sömürgecilik döneminde, çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru uluslararası göç, kaynakların sömürülmesi ve ekonomik ilişkilerin dengesizliği nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, sömürgeci güçlerin hâkimiyeti altındaki bölgelerdeki yerel halk, kaynakların sömürülmesi ve ekonomik baskılar nedeniyle yaşam koşullarının zorluğuyla karşılaşarak, merkez ülkelere göç etme eğiliminde olmuştur. Bürokrasinin ilerlemesi, zorunlu askerlik ve zorunlu eğitim gibi önlemler, devletin toplumsal etkileşimi düzenleme ve gözetleme kapasitesini artırmış, bu

da kültür karşılaşmalarını ve kimlik sorunlarını daha belirgin hale getirmiştir. Bu uygulamalar, bireylerin ve toplulukların yaşam tarzlarına müdahalede bulunarak, toplumsal normları belirleme ve izleme yeteneğini artırmıştır (Özyurt, 2002: 149).

Modernleşme öncesinde, daha çok bütüncül ve toplumcu kimlikler mevcuttu. İnsanlar, bulunduğu konumla uyumlu bir şekilde, "Ben kimim?" sorusunun daha az sorulduğu geleneksel bir yapıda yaşarken modernleşme süreci toplumsal bunalımların ve çalkantıların ortaya çıkmasına neden olarak, kimliklerin çeşitlenmesine ve tartışılmasına olanak sağlamıştır (Kaçar, 2018: 46). Bu süreç, bireylerin geleneksel sınırların ötesine geçmesine ve farklı kültürleri benimsemesine yol açarak, çok kültürlülüğü teşvik etmiştir. Aynı zamanda, kişisel tercihler, cinsiyet kimliği, yaşam tarzı ve dijital kimlik gibi yeni unsurlar da önem kazanmıştır. Bireyler, daha önce belirli normlar ve kalıplarla sınırlı kalmadan kendilerini ifade etme ve tanımlama özgürlüğüne sahip olmuşlardır. Bu bağlamda, modern dönemdeki tüm kimliklerin bir şekilde modernleştiği düşünülmelidir. Bu, geleneksel kimliklerin sadece eski kalıpları korumaya çalışan statik varlıklar olmadığını, aksine modernleşme ve küreselleşme bağlamında kendilerini sürekli olarak yeniden icat ettiklerini gösterir. Böylece, kimliklerin evrimi ve değişimi, modern dünyanın karmaşıklığına ve çeşitliliğine daha iyi uyum sağlamak üzere gerçekleşir (Özyurt, 2002: 149). Sonuç olarak, modern dönemde bireylerin kimlikleri konusunda bir çeşit kırılma yaşandığı ifade edilebilmektedir. Bu kırılma ile, geleneksel toplumlarda bireylerin kimliklerinin doğuştan üye oldukları gruplar veya topluluklar tarafından tanımlandığı ve bu nedenle kimliklerin önceden belirlendiği vurgulanmıştır (Yılmaz, 2017: 63).

Günümüzde küreselleşmeyle birlikte sınırların ortadan kalkması veya niteliğini kaybetmesi, kimliklerin sınırlarını ve önemini değiştirmiştir. Irk, sınıf, toplumsal cinsiyet gibi büyük kimliklerin yerini daha çok parçalanmış, marjinal kimlikler almıştır. Artık kültürlerin sınırları belirsizdir ve kimliklerin değişkenlikleri belirsiz hale gelmiştir. Kimlikler, geleneksel toplumlardaki gibi sadece tek bir kültüre bağlı olmak zorunda değildir. Bir kişi hem Türk hem Alman vatandaşı olabilir hem Türkiye'de hem de Almanya'da oy kullanabilir. Birden çok gruba ilişki kurabilir ve kendine çok farklı kimlikler kazandırabilir (Kaçar, 2018: 68). Artık bireyler, yaşamları boyunca tek bir gruba bağlı olma zorunluluğunda değillerdir; aidiyetler, tekillikten ziyade çokluğa doğru evrilebilmektedir.

Kaçar'a (2018) göre artan göçler, uluslararası ürünlerin yaygınlaşması gibi etkenlerle toplumda çeşitlenmenin arttığı gözlemlenmektedir. Bu çokluk, kimlikler açısından hem zenginleştirici bir özellik taşıırken hem de potansiyel sorunları beraberinde getirebilir. Çeşitlilik ve farklılık vurgusu, tek tipleşen dünyada önemli bir değer olarak öne çıkar; bu nedenle farklılıkların korunması ve saygı görmesi gereklidir. Ancak çoklu kimliklere sahip olmanın beraberinde getirdiği bazı sonuçlar arasında, bireyin kendini bir yerlere ait hissetmemesi, o yerlere ait değerleri sahiplenememesi veya çokkültürlü kimlikler arasında çatışma yaşaması gibi durumlar olabilmektedir.

3.4. KİMLİK TÜRLERİ

Kimliğin inşasıyla ilgili literatür incelendiğinde, bireysel veya öznel kimlik inşası ile kolektif veya sosyal kimlik inşası üzerine farklı değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir (Gözübüyük, 2014: 92). Smith'in önerisinden yola çıkarak, Karaduman (2010: 2888) en temel düzeyde kimliklerin iki boyutta incelenebileceğini ifade etmiştir. Bu iki düzlem, bireysel ve kolektif kimlikler, oldukça karmaşık ve çeşitli bir yapıya sahiptir. Bireysel kimlikler, çok yönlü, dinamik ve sürekli olarak şekillenen özgün kombinasyonlardan oluşur. Bu kimlikler, bireylerin yaşadıkları toplumsal, kültürel ve kişisel bağlamların etkileşimiyle belirlenir ve zaman içinde değişebilmektedir. Durumsal olan bireysel kimlikler aile bağı, sınıf, din, toplumsal cinsiyet, etnik köken, milliyet gibi bir dizi faktörden etkilenmektedir. Ancak, kolektif kimlikler genellikle etnik ve milli bağlara dayanır ve genellikle durumsal olmaktan ziyade kapsayıcı bir nitelik taşır. Bu tür kimlikler, bireylerin aidiyet duygusunu geniş bir topluluk veya kültürel bir grup içinde bulma eğilimindedir ve genellikle daha kalıcı ve köklü bir karakter taşımaktadır. Kolektif düzeyde öne çıkan unsurlar, bireylerin bireysel seçenekleri veya hislerinden ziyade, topluluğun bir bütün olarak nasıl bir araya geldiği, birlikte nasıl var olduğu ve bu birlikteliği nasıl sürdürdüğüdür. Bu kolektif bağ, genellikle topluluk üyelerinin ortak bir paydada buluştuğu ve birbirlerine bağlılık duyduğu bir temel oluşturmaktadır.

3.4.1. Bireysel Kimlik

Her birey, kendine özgü ve eşsiz bir varlıktır. Bu eşsizlik, bireyin iç evresinin özgünlüğünden, kendine has kimlik tanımlayıcı özelliklerden ve dünya ile kurduğu anlam

arayışından kaynaklanmaktadır. Her birey, bu benzersiz öğeleri sayesinde diğerlerinden ayrılarak kendi özgün varlığını oluşturur. Bireysel kimlik bir kez kazanıldıktan sonra pasifleşmez; aksine, bireyin kendi özgün başarılarına dayalı olarak dinamik bir şekilde devam eder. Yeni yaşantılar, değişen durumlar, içsel anlayışlar, toplumsal farklılaşmalar ve yeni perspektifler, kişisel kimliğin sürekli olarak yeniden inşa edilmesine ve dinamik bir varlık olmasına katkı sağlamaktadır (Vatandaş, 2020: 237).

Bireysel kimlik, ulusal, dinsel, kültürel, cinsel ve politik kimlik gibi kolektif kimliklerin bireye dayattığı rollerin yerine getirilme sürecinde oluşmaktadır. Kimlikler, sürekli olarak inşa edilen ve hiçbir zaman tamamlanmayan öznel yapılar olarak varlıklarını sürdürmektedirler (Pamuk, 2013: 53). Birey, bu süreçte yaşadığı toplum ve algıladığı dünya ile ilişkilendirilerek kendini tanımlama fırsatı bulmaktadır. Bireyin kişisel kimlik arayışında öne çıkan unsurlar arasında, eşsiz olma hissini güçlendiren psikolojik özellikler, bedensel yetenekler ve zihinsel kapasiteler gibi özel niteliklerin önemli bir yeri vardır. Bu bağlamda, bireyin kendi benzersizliğini keşfetme sürecinde, içsel dünyasını, fiziksel özelliklerini ve zihinsel yeteneklerini dikkate almak, kişisel kimlik inşasında kritik bir rol oynamaktadır (Özdil, 2017). Bu açıdan bireysel kimlikler, bireyler arasındaki benzerliği vurgulamaktan çok farklılıkları ön plana çıkarma eğilimindedir.

3.4.2. Kolektif Kimlik

Kolektif kimlik, belirli bir bölgede kök salmış grupların veya etnik toplulukların diğer gruplardan farklılık ve özgünlük taleplerini içinde barındırmaktadır. Bu kimlik, genellikle belirgin bir kültürel, tarihsel veya coğrafi bağlamda şekillenir ve topluluğun kendine özgü özelliklerini ve değerlerini vurgulama isteğiyle bağlantılıdır. Bu açıdan kolektif kimlik devam eden bir süreci yansıtmaktadır. Kolektif kimliğin temelinde, geçmişe yönelik bir odak noktası bulunur. Kolektif kimlik, semboller, anılar, sanat eserleri, geleneksel töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlar ve bilgilerle zenginleştirilmiş bir mirası temsil eder. Bu bağlamda, kolektif kimlik, geçmişin derin izlerini taşıyan, kısacası kolektif bellekten türetilen bir kimlik formudur (Tuna, 2015: 233). Elbette, kolektif kimliğin oluşturulmasında kolektif belleğin şekillendirilmesinden bahsedebilmektedir. Sönmez'in (2020: 43-44) Melucci'nin yaklaşımından esinlenerek verdiği tanıma göre, kolektif kimlik; bireylerin ya da karmaşık grupların etkileşim

içerisinde ortaklaşa oluşturdukları ve paylaştıkları bir tanımlamayı temsil etmektedir. Üyeler veya temsilciler, bir durumu paylaşılan bir tanımla oluştururlar. Bu süreçte, farklı amaçlara ve araçlara dair olan çeşitlilik, müzakere süreçleri sayesinde dengeleme yoluna gidilerek uyumlu bir kimlik inşa edilebilmektedir.

Genel anlamda kolektif kimlik, bireyin kendini konumlandırması, tanımlaması ve ilişkilerini ayrılmaz bir parça olarak görmesiyle ilgilidir. Temelde, tüm kimliklerde toplumsal bir yön bulunmaktadır. Birey tekil olmasına rağmen kimliği toplumsal yapı içinde ve diğerleriyle karşılaştığında şekillenir ve anlam kazanır. Başka bir bakış açısıyla, kimlik anlamla ilgili bir konsepttir ve anlam her zaman etkileşimi içermektedir. Uyum sağlama ve direnme, gelenek ile yeniliğin, iletişim ve müzakerenin hepsi, anlam oluşturma sürecinde temel ve ayrılmaz bileşenlerdir (Vatandaş, 2020). Bireysel bakımdan kimlik; kendi benliğini fark etme ve diğerleriyle etkileşime geçme sürecidir. Aynı şekilde, kolektif kimlik çeşitli grupların diğerlerinden ayıran özelliklerini ön plana çıkarma çabasıyla şekillenir. Sosyolojik bir bakış açısıyla ele alındığında, kimlik bireyin bireysel özelliklerinden ziyade, bir topluluğun içindeki kolektif yönüne atıfta bulunmaktadır (Bayri, 2008). Kolektif kimlik incelendiğinde ulusal, etnik, siyasal, dini, cinsiyet ve sosyal kimlikler gibi çeşitli kimlik türleri üzerinde durmak gerekir.

3.4.2.1. Ulusal kimlik

Ulusal kimlik düşüncesi, özellikle Fransız Devrimi ve sonrasında ortaya çıkan birçok modern düşünce gibi şekillenmiştir. Fransız Devrimi'nin yaşandığı dönemde, burjuvazi kendi meşruiyetini kurmaya çalışırken, halk terimini tanımlamak için, herhangi bir coğrafyada önceden belirlenmiş ve tarihsel süreçte bir araya gelmiş toplulukları halk/ulus olarak kabul etmiştir (Şimşek ve Ilgaz, 2007). Ulusal kimlik, kendisini 'ulus' kavramı aracılığıyla ifade eden, kolektif bağlamda oluşmuştur ve bu bağlamdaki düzenli ilişkiler ağı içinde evrim geçirmiştir. Belirli bir coğrafyada bir araya gelmiş ve aynı kimlik altında birleşmiş bir ulusun mevcudiyeti ulusal kimliği oluşturmuştur denebilir (Bayri, 2008).

Ulusal kimlik oluşumu, ulus-devletleşme sürecinin bir ürünü olarak ortaya çıkmış ve modern dönemin bir yansımasıdır. Bu süreçte devletin kimliği ile devleti oluşturan yurttaşların varsayılan kimliği birbiriyle uyumlu hale gelmiştir. Ulus-devlet yapısıyla

birlikte, yani idari birliklerin güçlenmesi, dilin standartlaşması, siyasal katılımın genişlemesi gibi gelişmeler; toprak, hukuk, yurttaşlık ve siyasal kültür üzerinden bir bilinç oluşturulmuştur. Oluşan bu bilinç, dayanışmayı pekiştirmiş ve öteki için kendini feda edebilme seviyesinde bir bağ oluşturmuştur (Akyüz, 2008).

Ulusal kimlik, kapsayıcı bir kimlik kategorisi olarak gördüğü toplumu ve sağladığı meşru yapı ile devleti evrensel bir perspektifle tanımlar, bu durum da uluslararası platformlarda temsil edilmesine olanak sağlar. Demokratik sistemin devamını güvence altına almak için gereken ortak değerler ve idealler, belirli bir ülkedeki sosyo-kültürel birlikteliği oluşturmaktadır. Bu olgu, aynı zamanda bir şemsiye işlevi görmekte olup, yakın ilişkide bulunduğu kültür ve kimliklerin dış etkilerden korunmasına manevi bir kalkan sağlamaktadır. Kültürel uyumla birlikte, kültürel çeşitliliğin de güvence altına alındığı bir durumu ifade etmektedir (akt. Bayri, 2008).

3.4.2.2. Etnik kimlik

Aidiyet duygusu, bireysel ve toplumsal anlamda bir araya getiren, çeşitli kültürel grupları birleştiren güçlü bir hissiyattır. Etnik bağlılık, bir topluluğun bir parçası olmak; içeride destek bulmanın yanı sıra dışarıya karşı da var olabilmenin bir teminatıdır (Erdal, 2008: 5). Toplumsal bağlamda kimliği yapılandıran etnik kimlik, bir grup bireyin benzerlik ve farklılıklara dayalı bir araya gelmesini sağlayan kolektif bilinci ifade eder; bu, kültürel biçimlendirmelerin bir sonucudur (Kaplan, 2019: 5). Marshall'ın (1999: 215) ifadesine göre, etnik bir topluluğun bireyleri yalnızca ırksal özelliklere göre tanımlanabilirken, aynı zamanda din, meslek, dil veya politika gibi diğer kültürel özellikler de ortaklaşa paylaşılabilmektedir. Etnik grupları, toplumsal sınıflardan farklı bir bağlamda değerlendirilmek gerekir; etnik bir grup üyesi olmak, genellikle toplumdaki sosyo-ekonomik tabakalaşmayla kesişen veya kesiştiği düşünülen ortak özellikleri paylaşan bireyleri içermektedir. Etnik kimliğin neden olduğu ortak kültürleşme süreci, ilerleyen zamanlarda belirli bir gruba ait özelliklerin öne çıkartılmasına ve aynı kökenden geldiğine inanılan toplulukların bir araya gelip soyut gruplaşmalar oluşturmaya olanak tanımaktadır (Kaplan, 2019: 6). Bireyler, zaman zaman mevcut etnik kimliklere veya etnik kimlik sınırlarına itiraz edebilmektedir. Bu durum, bu kimliklerin değişmesine veya yeniden inşa edilmesine neden olabilmektedir. Etnik kimliğin sınırları, devlet sınırları gibi kesin ve katı olmadığı için değişime açık bir nitelik taşımaktadır. Etnik kimliklerin

sınırları değiştirilebilmekte, etnik gruplar asimilasyona uğrayabilmekte veya bireylerin eylemleri sonucunda etnik sınırlar belirsizleşip sorunlu bir hale gelebilmektedir (Ay, 2019: 64).

Etnik kimlik oluşumunda, bireylerin karşılaştığı zorlama, mecburiyet ve dışlanma gibi negatif etkiler, ait oldukları etnik grubun geniş kültür içinde olumsuz bir şekilde değerlendirilmesine neden olabilir; bireylerde aşağılanma, dışlanma ve ötekileştirilme duyguları baskın hale gelebilmektedir. Bu duygular, geniş kültür sahibi bireylere karşı bir düşmanlık ve antipati atmosferi yaratma potansiyeline sahiptir. Böylesi bir durumda alt etnik grup üyelerinde saldırganlık, şiddet eğilimleri ve suça yönelme olasılığının yükselme potansiyeli oldukça yüksektir. Ayrıca, göç olgusunun bireyler üzerinde çeşitli etkileri bulunmaktadır (Eroğlu, 2020: 102). Ancak etnik kimlik, herhangi bir sosyal sistem içinde, bireyin üstlenmesi gereken rolün belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Etnik kimlik, diğer statü ve kimliklere göre nispeten daha öne çıkan bir konumda bulunur, çünkü toplumsal bir statü olarak değerlendirilmektedir (Erdal, 2008: 10). Kimlik sahibi olmanın, çeşitli ihtiyaçları karşıladığı genellikle kabul edilmektedir. Ait olma ve farklı olma ihtiyaçları, kimliğin karşıladığı kabul edilen gereksinimler arasında zıt gibi görünebilmektedir. Bu gereksinimler, bireyden bireye veya bireylerin yaşamlarının farklı evrelerine göre farklılık gösterebilmektedir. Ayrıca, bireylerin birden fazla kimliğe sahip olmaları, bu farklı kimliklerin çeşitli ihtiyaçları karşılamasına olanak tanımaktadır (Yayak, 2018: 779).

Şekil 3.2. Etnik Kimliğin Dört Boyutu (Yayak, A. 2018)

Yayak'a göre (2018: 782) Şekil 7'deki dört bakış açısı, etnik kimliğin algılanmasının boyutları olarak değerlendirilebileceği gibi, aynı zamanda karşılıklı davranışlarda kullanılan davranışsal repertuarı da temsil edebilmektedir.

3.4.2.3. Siyasal kimlik

Siyasal kimlik ifadesi genellikle yenilik olarak düşünülse de aslında modernleşme öncesinde, örneğin feodal sistemde, toplumsal kurumlar ve ilişkilerden oluşan bir karşılıklı etkileşim alanına sahipti. Bu alan, bazen bireyi genel düzene uyumlu hale getirmeye zorlayarak, bazen de meşru görülen davranışları bireyin içselleştirmesini teşvik ederek onu bu düzene dâhil etmekteydi. Ancak modernleşme süreciyle birlikte bu etkileşim alanı biçim değiştirip daha kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Okul, mahkeme, medya gibi kurumlar; bireysel ve kolektif kimliğe şekil veren, süreklilik katan toplumsal kurumların yanı sıra geleneksel kültürün bir devamı olan mahalle baskısını da içermesi, siyasal kimlik tartışmalarının çerçevesini genişletmektedir (Mermer, 2018: 26).

Siyasal kimlik kavramı, bireylerin siyasi tercihlerini, siyasal katılımlarını, ideolojilerini ve toplumsal sınıflarını yansıtan bir olgudur. Bu bağlamda, bireyin siyasal düzeyde tanımlanmasına katkıda bulunan faktörleri içermektedir (Kart, 2022: 26). Siyasal alanda çeşitli seçenekleri araştırma ve belirli siyasal amaçlara, değerlere ve inançlara içsel olarak bağlanma düzeyi olarak tanımlanmıştır (Özdemir, 2017). Bireyin siyasal kimliği, siyasal konulara yönelik duygusal bağları, bireysel nitelikleri ve mevcut siyasal toplumsal gerçeklikle sağlam bir bağ içermektedir. Bu nedenle, siyasal kimliği sadece bir siyasi yapıya taraftar olma olarak tanımlamak yetersizdir (Şahin, 2021a: 15). Siyasal kimlik, diğer kimlik formları gibi genellikle "biz" ve "öteki" vurgusu üzerine inşa edilir ve çoğu zaman bir gerilim alanı oluşturur. Bu diyalektik ilişki, siyasal kimliğin ulusal kimlik ve etnik kimlik biçimleri ile siyasete özgü çeşitlenmesine neden olmaktadır (Mermer, 2018: 30).

3.4.2.4. Dini kimlik

Bireylerin kimlik oluşturma süreçlerinde önemli bir rol oynayan unsurlardan biri de din kurumudur. Özellikle kendi topluluğundan veya ülkesinden uzaklaşan bireyler için din, yeni bir ortamda veya ülkede sosyalleşme ve entegrasyon sürecine yardımcı bir araç

olarak ön plana çıkabilmektedir. Din, göçmenlerin kimlik oluşturmada aktif ve etkin bir rol oynayabilir, çünkü aidiyet duygusunu güçlendirebilmektedir (Çiftçi, 2020: 9).

Avrupa kıtasındaki reformasyon sürecinin ardından ortaya çıkan yeni dini mezheplerle birlikte dini kimliklerin çeşitlenmesi ve sekülerleşme, dinin toplum üzerindeki anlamının evrimine yol açmıştır. Bu değişen din algısı, kamusal alandaki rolünün de değişmesiyle birlikte, kolektif kimlikteki geleneksel döneme ait dini bağlılık ve referansların yerini farklı kaynaklara bırakmıştır (Gökmen, 2022: 49). Yüzyıllardan beri var olan din kurumu günümüzde siyasallaşan bir görünüm kazanarak sosyal kimlik oluşturma işlevini sürdürmektedir. Dini kimlik, hayata bakış açısını belirleyen bir düşünce sistemi olarak toplumsal yaşamın çeşitli alanlarında etkilidir (Metin, 2013: 17). Bireyin bütün inançlarını kapsayan dini kimlik, duygusal yönleri ve iradi unsurlara bağlı olarak şekillenen bir merkez oluşturmaktadır. Bu kavram, bireylerin dinî anlayışlarına ve bu anlayışları nasıl adapte ettiklerine bağlı olarak öznel bir şekilde değişkenlik gösterebilmektedir. Ancak din, toplum içinde inananların paylaştığı kutsal değerleri ve idealleri pekiştirerek sıkı bir bütünleşme oluşturur. Toplum kültüründe bu değerlere referansla oluşan bir etos (ahlak) belirir ve din, bu kutsal amaçlara yönelik davranışları teşvik eder. Bu nedenle din, kimliğe kutsallık imgeleri ve değer ekleyerek ona önemli bir tamamlayıcı işlev üstlenmektedir (Çoşkun, 2003: 6-7).

Peek'in dini kimlik gelişim modeline göre dini kimlik gelişimi üç evrede gerçekleşmektedir: ... “verilmiş kimlik olarak din, seçilmiş kimlik olarak din, ilan edilmiş kimlik olarak din.” Bu evreler aşamalı olarak ilerler ve her bir basamak bir öncekinden daha ileridedir. Bu ilerleme ve ilerlemenin süresi bireysel bir süreçtir, kişiden kişiye değişir. Peek bu modeli Müslüman bir örneklem üzerinde geliştirmiştir (Ünsal, 2020: 27-28). Bireylerin statüleri kimliklerinin oluşumunda etkili olabilirken din de burada en önemli faktörler arasında yerini almaktadır. Öte yandan dinin kimlik üzerindeki etkisi öteki bireylerden veya gruplardan ayırt edici bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır (Şan, 2022: 23).

3.4.2.5. Cinsel kimlik

Bireylerin kimliklerini tanımlamada başvurdukları temel unsurlardan biri de cinsiyet kimliğidir. Burada anlatılmak istenen, erkek ve kadınlar arasındaki biyolojik ve

fizyolojik farklılıklar değil; tam tersine, genellikle toplumsal bakımdan eşitsizliğe işaret eden, toplumsal düzeyde oluşturulmuş farklılıklardır. Toplumsal cinsiyet kimliği, bireyin kişisel kimliği yerine genellikle toplumsal kimliğine odaklanan bir kavramdır (Çiftçi, 2020: 8). Dinsel kimliklerin ve cinsel kimliklerin toplumsal yapı içindeki çeşitliliği ve konumlanması, bireylerin ötekilik durumunu ve ötekileştirme/ötekileştirilme deneyiminin niteliğini belirlemektedir (Arslan, 2021: 9-10). Kimliğin doğasındaki akışkan yapı, her geçen gün farklı terimlerle tanışmaya neden olmakta; özellikle cinsel kimlikler çerçevesinde çeşitli cinsel yönelimler ve cinsiyet kimlikleri ortaya çıkmaktadır (Erdoğan, 2020: 143).

3.4.2.6. Sosyal kimlik

Sosyal psikoloji literatüründe, gruplar arası ilişkilerin anlaşılmasına yönelik sosyal kimlik yaklaşımı, bireyleri ve grupları birleştirerek gruplar arası ilişkileri dinamik ve değişken bir süreklilik olarak kavramaktadır. Bu yaklaşım, sosyal kimliğin oluşumunu ve farklı grupların üyelerinin birbirlerini algılama ve ilişkilendirme süreçlerinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır (Göregenli ve Akalın, 2018). Toplumsal yaşamın temel yapısı, ekonomik, dini, etnik köken gibi birçok alana göre kategorize edilmiş sosyal gruplardan oluşmaktadır. Sosyal kimlik kuramı bireyleri, kendi kimliklerini bulundukları sosyal grubun kimliği çerçevesinde tanımlamaktadır. Sosyal kimlik, bir bireyin aidiyet duyduğu sosyal grupların özelliklerine dayanmakta ve bu kimlik, bireyin toplum içindeki rolünü, ilişkilerini ve kendisini algılama biçimini şekillendirmektedir. Bu bağlamda, sosyal kimlik, bireyin toplumsal bağlamda varlık bulma ve anlamlandırma çabalarını yönlendiren önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır (Kart, 2022: 19).

Sosyal kimlik teorisine dayanan ampirik veriler, iç grup ve dış grup kavramlarının farklılıklarını ortaya koymaktadır (Yıldızlı, 2015: 241). Dolayısıyla, günlük yaşantı içinde sıradan insanlar tarafından gerçekleştirilen eylemler sonucunda sosyal kimlikler üretilebilmektedir. Bu sıradan bireyler, kendilerini belirli sosyal kategoriler çerçevesinde düşünmektedir. Bu sayede, bireyler, bu sosyal kategorilerin sunduğu kimliklerin onaylanmasına, çoğalmasına ve sağlamlaşmasına katkıda bulunmuş olmaktadır (Ay, 2019: 63). Kimlik listesi sürekli genişleyebilir; bu sebeple, bağlılıklar da benzer şekilde sürekli olarak genişleyebilme potansiyeline sahiptir. Bu bağlılık çeşitliliği içerisinde, hangi aidiyetin vurgulanacağı, hangi kimlikle özdeşleşeceği ve birey ya da topluluk için

hangi kimliğin önemli bir rol oynayacağı, bir dizi bireysel ve toplumsal faktöre bağlıdır (Vatandaş, 2020: 227-228).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜR

4.1. KÜLTÜR NEDİR?

Kültür, sözlüklerde ve ansiklopedilerde en geniş kapsamlı terimlerden biridir. Kökeni, Latince’deki colere fiiline dayanan bu kelime, işleme, onarma, ekip biçme, iyileştirme, eğitime gibi zengin bir anlam yelpazesine sahiptir. Bu terimi ilk kullananlar arasında kavramı, insanın eğitilmesi ve yetiştirilmesi anlamında ele alan, Romalı iki filozof Cicero ve Horatius bulunmaktadır. Cicero colere yerine "cultura animi" kavramını kullanmıştır. Bu kavram, Türkçede "can" anlamına gelir ve insanın nefsinin terbiye edilmesi anlamında kullanılmıştır (Özlem, 2008: 153). Cicero’dan itibaren kültür terimi genellikle bireysel bir anlamda ele alınmıştır. Ancak, bu yaklaşım 18. yüzyılda değişmeye başlamış ve kültür kavramı giderek daha geniş bir bakışa evrilmiştir. Aydınlanma Çağı’nda, kültür terimi artık yalnızca tekil anlam taşımakla kalmayıp aynı zamanda çoğul bakış açısıyla ele alınmaya başlanmıştır. Kültür, bu yeni bağlamıyla bir milletin veya devletin düşünce ve davranış biçimini belirleyen tüm unsurları içermektedir. Buna ek olarak kültür; felsefi, sanatsal, bilimsel ve mimari faaliyetlerin genel çerçevesini belirleyen bir kavram olarak da kullanılabilir (Dumlupınar, 2023: 7). Türk kültürü, Arap kültürü gibi genelleştirmeler buna örnek olarak gösterilebilir.

Ergur’ a (2018: 5) göre sadece insanlar; bilgi birikimine, kuşaktan kuşağa aktarımına ve dönüştürme gücüne sahip olduğu için kültürü üretebilmektedir. Kültürü şekillendiren bilgi ve eserler, soyut kavramlar aracılığıyla insanlık hafızasına resimle, müzikle, dille, yazıyla iletilmektedir. Kültür, bir topluluğu bir araya getiren temel bir unsurdur. Bunun yanı sıra kültür, toplumsal yaşama tarihi bir derinlik kazandırırken ortak standartları belirleyerek olgular, pratikler ve kavramlar arasında bir neden- sonuç ilişkisi oluşturmaktadır. Anlam ve değerler, sadece belirli bir nedensellik zinciri olduğunda, olgular arasında kolektif temsil biçimine dönüşebilmektedir. Bu nedenle kültür, insanı içinde bulunduğu doğadaki diğer varlıklardan ayrıcalıklı kılan ve doğrudan insan tarafından inşa edilen bir kavram olarak kabul edilebilmektedir (Özden, 2012: 20).

Kültür, toplumun en önemli ögesi olması sebebiyle sosyoloji içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’de sosyoloji bilimi içerisinde kültür üzerine çalışma yapan en önemli isim hiç kuşkusuz Ziya Gökalp’tir. 1914 yılında Türkiye’de sosyoloji kürsüsünü kurmasının yanı sıra ortaya koyduğu çalışmalarda ve düşüncelerinde kültür kavramına ve bu kavramla birlikte medeniyet kavramına da önem vermiştir (İmre, 2022: 7). Gökalp, kültür kavramının yerine “hars” kavramını kullanmıştır; bu kavramı “medeniyet” kavramıyla ele alıp karşılaştırarak değerlendirmiştir. Gökalp’in bu kuramı, Türk milletinin kendi kültürünü koruyarak Batılı medeniyet alanına entegre olabileceğini savunmaktadır. Geçmişte Türk kültürünün korunduğunu ve İslam medeniyeti içinde öncü, savunucu rol üstlendiğini öne sürmektedir. Ancak Gökalp’e göre günümüzde Türk kültürü, Batı medeniyeti içinde yer bulunabilmekte ve korunabilmektedir. Gökalp’e göre, medeniyet temelde teknolojiye dayanır ve tüm insanlığın ortak malıdır. Bu nedenle, Türk milleti, kendi kültürünü sürdürebilme gücüne sahiptir (Bulut, 2015: 89). Hars, yani kültürün bu tanımı, bir topluluğun millet olarak adlandırılabilmesi için gerekli koşulları da açıklamaktadır. Bu koşullar; ortak bir dil, inanç sistemi, hukuki ve ahlaki normlar, entelektüel düşünce yapıları, duysal ve duygusal faaliyetlerin ürünü olan çeşitli eserleri ve sanat eserlerini içermektedir. Bu tanımdan anlaşıldığı üzere, ekonomik bir düzene ve yaşamı kolaylaştıracak teknik bilgilere de gereksinim duyulmaktadır (Özden, 2012: 21).

Türkiye sosyolojisinde Mümtaz Turhan ve Erol Güngör, Gökalp’ten sonra kültür kavramına araştırmalarında yer veren isimlerdendir. Mümtaz Turhan, Ziya Gökalp’in kavramsal çerçevesini benimseyerek İngiliz/Amerikalı sosyologların ve kültür antropologlarının farklı kültürlerde yaptığı zengin gözlem verilerinden elde ettiği prensipleri kullanarak Türkiye’nin geçirdiği değişim sürecini incelemiştir (Özakpınar, 2015: 13). Turhan’ın bakış açısından ilham alan Özkan (2018: 5), kültürü bir toplumun maddi ve manevi varlıklarının bütünü olarak tanımlamaktadır. Toplumdaki bütün bilgiler, ilgi alanları, alışkanlıklar, değer ölçüleri, görüşler ve zihniyet, ayrıca her türlü davranış kültürün kapsamındadır. Bu unsurlar bir araya geldiğinde, o toplumun birçoğunda paylaşılan ve diğer topluluklardan ayırtıran özgün yaşam tarzını ifade eden özel kültürü içermektedir.

Gökalp’in kültür- uygarlık yaklaşımı ile Mümtaz Turhan’ın kültür anlayışı farklıdır. Gökalp, Türk toplumu için sadece uygarlık alanında değişimden bahsetmektedir. Mümtaz Turhan ise kültürün, maddi kültür ve manevi kültür şeklinde ayrılmasına karşılık “kültür

değişimleri” başlığı altında bir genelleme yaparak neredeyse tüm milli değerlerin değişebileceği gibi bir imada bulunmaktadır. Mümtaz Turhan, Gökalp’te olduğu gibi temelde din ve milli değerlerin muhafazasını isterken kuramı ya da metodolojisini ifade ederken farklı biçimlerde anlaşılmalıya zemin hazırlamıştır (Özyer, 1990: 6). Dumlupınar (2023: 8); Yahya Kemal’in kültürü bilgiyle eş değer gördüğünü ve burada bahsettiği kültürün bilgi, terbiye ve medenileşme olduğunu söylemiştir. Dumlupınar’a göre bilgi olmadan bir şeyin yetişmesine inanmanın safderunluk olduğunu söyleyen Yahya Kemal, duyguların anlam kazanabilmesi ve ürün ortaya çıkarabilmesi için bilginin olmazsa olmaz unsur olduğunu vurgulamıştır. Kültür, genel anlamıyla, insanın doğa ötesinde ürettiği, eklediği maddi ve manevi unsurları içermektedir. Bu, giyim tarzından beslenmesine, barınmasından dinsel inançlarına, toplumsal örgütlenmeden hayatındaki ideolojilerine kadar birçok unsuru içerir. Özetle, teknolojiyle ibadet ritüeli veya konuşma diliyle yemek hazırlama gibi görünen unsurlar, aslında aynı gerçekliğin farklı parçalarıdır (Akşar, 2020: 25). Kültür kavramının özelliklerini de açıklamak gereklidir. Kültür araştırmacılarının kültürün özelliklerini belirleme fikirlerinden yola çıkarak, kültürün özelliklerini Şekil 8’deki gibi sıralayabilmek mümkündür.

Şekil 4.1. Kültürün Özellikleri

Kültür kavramını sadece tanım ve özellikleriyle sınırlamak yeterli değildir; bu nedenle kültürün unsurlarını da bu bağlamda incelemek önemlidir.

4.2. KÜLTÜRÜN UNSURLARI

Kültür yapısı, türleri, unsurları açısından dil, din, edebiyat, sanat gibi bir dizi alanda geniş bir yelpazeye sahiptir. Kültürün yelpazesinde popüler kültüre, kültür yabancılaşmasına, ortak kültüre, medeniyete, yazılı ve sözlü kültüre, geleneklere ve göreneklere, eğlence türlerine, yiyeceklere ve içeceklere, giyime-kuşama, hak/batıl inanışlara, maddi ve manevi kültür unsurlarına, mimariye, kilime varana kadar geniş bir çemberi kapsamaktadır (Göçer, 2012: 50). Bu bağlamda dil, inanç ve değerler açısından kültürün ilişkisini incelemek mümkündür.

4.3. KÜLTÜR VE DİL

Göçer'e (2012: 51) göre Heidegger "Dil, insanın evidir." demiştir. Dil; özelde duygu, düşünce, bakış açısı ve yaşam tarzlarının genelde ise bireylerin hayat ifadelerini belirli bir varlık haline getirip gözlemlenebilir kılmasına hizmet eden en etkili araçtır. Önde gelen dilbilimciler, sosyologlar ve antropologlar tarafından kültürün temel ögesi dil olarak kabul edilmektedir. Dil, sadece kişiler arası iletişimi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda düşünme sürecine mantıksal bir temel sunan yapı taşlarından biridir. Bir dildeki kelimeler, soyut düşüncelerin bile hafızalarda somut bir form kazanmasını sağlayabilmektedir. Dil, toplumda kültürel özgünlüğü güçlendiren bir iletişim aracıdır. Dil ve kültür bu bağlamda iç içe geçmiştir. Kelime çeşitliliği, kültürle doğrudan bağlantılıdır, çünkü dil, bir topluluğun kültürel zenginliğini yansıtan araçtır. Var olan kelime dağarcığı, bireylerin ifade biçimlerini birleştirerek oluşturdukları bütünlüğü ve düzgün kullanımla anlam çeşitliliğini içermektedir. Bu sayede toplumsal uzlaşma biçiminin kriterleri belirlenir (Bakıner, Çekin ve Çalışkan, 2020: 165). Her toplum, geçmişten geleceğe taşıdığı ve iletişim pratikleri etrafında gelişen toplumsal belleğe sahiptir. Bu unsurlar, kültür ürünlerini içinde barındırır ve dilin taşıyıcılığıyla bir kuşaktan diğerine aktarır (Zeyrek, 2020: 167).

Toplumun dili, kültürünün temel unsurudur. Gelişmiş bir dil olmadan toplumun yaşamı düşünülemez. Dil, kültürün gelişiminde ve değişiminde en önemli role sahiptir (Lembet, 2012: 54). İnsanın dünyayla etkileşim kurarak dünyayı anlaması ve kendini ifade etmesi, temel nitelik olan dil aracılığıyla gerçekleşir. İnsanın insan olması, kendi benliğini bulması, kimliğini oluşturması ve bilincine varması da dil ile bağlantılıdır.

İnsan, kendi yaşamına şekil veren bir varlıktır, hatta kendi kültürünü oluşturabilen bir potansiyele sahiptir, bunu sağlayan yine dilin kendisidir. Yalnızca gelişmiş dil aracılığıyla gelişmiş kültür oluşmaktadır. Dil hem bireyin kimliğini hem de milletin kimliğini belirleme gücüne sahiptir (Yazoğlu, 2005: 124). Dil, toplumların yakınlaşmasını ve bir sosyal kurum olarak "millet" olmasına etki etmiştir. Bu bağlamda dil, milletin oluşmasında birleştirici ve bütünleştirici rol üstlenmektedir (Lembet, 2012: 55).

4.4. KÜLTÜR VE İNANÇ

İnsan, doğuştan sadece inanma eylemini getirir; ancak çocuk, büyüdüğü kültür ortamına göre o kültürün bir parçası olmaktadır. Davranışlarını, ahlaki yapısını, düşünce akımlarını, inançlarını, icatlarını, sanat eserlerini ve duygularını içinde bulunduğu kültürle uyumlu hale getirmektedir. Bu süreci kolaylıkla gerçekleştirmektedir. Çünkü insan, gördüğü ve duyduğu şeyi uygular ve kendine özgü bir kişilik oluşturur. İnsanlar farklı kişiliklere sahip olduğu gibi, milletler de sahip oldukları kültürel özelliklerle birbirinden ayrılmaktadır. Bu nedenle kültür, bir milletin karakteri olarak kabul edilebilmektedir (Özden, 2010a: 120). İnsanın temel değerleri ile doğal dünya arasında derin bir bağ kurulmuştur. Bu bağ, insanın varoluşundan itibaren var olan ve evrilen ilişkiyi yansıtmaktadır. İnsan, doğal dünyadan ilham alarak, onunla etkileşimde bulunarak, değerlerini şekillendirip geliştirmiştir. Bu karşılıklı etkileşim, insanın yaşam tarzını, kültürünü ve dünya görüşünü belirlemede önemli rol oynamaktadır. Mesela adalet, hürriyet ve insan hakları gibi değerler kültürler arasında ortak temeller oluştururken, bu değerlerin içeriği ve vurguları kültürel çeşitliliğe göre değişiklik gösterir. Bu farklı anlamlandırmalar kültürler arası diyalogu zenginleştirirken, aynı zamanda bu değerlerin evrenselliği ve korunması konusunda ortak çaba gerektirmektedir (Kılıç, 2015: 14).

Kültür ve inanç arasında etkileşim söz konusudur. Bir taraftan din, içinde doğulan kültürün temel unsurlarını etkilerken, diğer taraftan kültürel öğeler dinin yaşanış biçimini belirleyebilir. Örneğin, bulunduğu coğrafyanın iklim şartları veya teknolojik gelişmeler, bir ibadethanenin oluşumunu etkileyebilirken, kabul edilen din gereğince insanların giyim şekli veya ahlak esasları da çeşitlenebilir. Bir başka şekilde dinî giysiler, kültürler arasında ve hatta aynı kültür içinde dahi çeşitlilik gösteren önemli unsurlardır. Bu giysiler, bireylerin dini inançlarına, ritüellerine ve toplumsal normlarına uygun olarak

tasarlanabilmekte ve giyilmektedir. Ancak bu giysilerin anlamı, stil ve kullanımı, farklı dinî gelenekler, coğrafyalar ve tarihler boyunca büyük ölçüde değişiklik göstermiştir. Sonuç olarak, kültür ve din arasındaki ilişki karşılıklı etkileşim içerisindedir. Kültür, dinin etkisiyle zenginleşir ve çeşitlenirken, din de kültürü biçimlendirerek bireylerin yaşam tarzını belirlemektedir. Bu etkileşim hem birey hem de toplum düzeyinde derin ve karmaşık bağı ifade etmektedir (Kılıç, 2015: 14).

4.5. KÜLTÜR VE DEĞER

Kültür, insanın istek ve hayallerinden meydana gelmektedir. İnsanların hayatta sahip oldukları arzular, bireyin doğduğu andan itibaren var olan ve ölümden sonra dahi etkisini sürdürebilen, zamanla şekil değiştirebilen, ancak süregelen değerler, toplumsal normlar ve anlamlarla şekillenebilmektedir. Değerler, normlar ve anlamlar genellikle bir kültüre aittir ve kültür sosyolojisinin önemli araştırma konularından birisidir. Kültür sosyologları; değerlerde, normlarda ve anlamlarda meydana gelen değişimleri inceleyerek toplumsal dinamikleri anlamaya çalışmaktadır. İnsanların eylemleri, düşünce tarzları ve duygusal tepkileri sosyolojik olarak gözlemlenebilmekte ve araştırılabilmektedir. Kültür; içinde yetişen bireyler için yol göstermekte ve bu da onlara nasıl davranmaları gerektiğini öğretmektedir. İnsanlar; kendi davranışlarını anlamlandırma, olayları önceden planlama ve tahmin etme yeteneği ile sosyal ortam ve kültüre sahiptir. İnsan davranışının temelinde bir amaç ve niyet bulunmaktadır. Tüm bu davranışların arkasında, bireyin yaşadığı ailenin ve kültürün etkisi bulunmaktadır (Şahin, 2019: 2-3). Bu sebeple, bireyin değerleri genellikle kültür ortamında öğrenilen ve paylaşılan unsurlardır. Değerlerle kültür arasında sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. Değer yargıları genellikle toplumun normlarından ve kültürel yapısından etkilenir, ancak bireylerin kişisel deneyimleri ve içsel düşünceleri de bu değer yargılarının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu denge, değerlerin karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtarak toplumsal dinamikleri zenginleştirmektedir. Ortak değerler ve kültür, toplumu bir arada tutan yapının oluşmasına katkıda bulunan ve insanları ortak bir amaç etrafında birleştiren unsurlardandır.

Bireyler, değerlerin büyük bir kısmını toplumsal etkileşimler ve sosyal deneyimlerle şekillendirerek aile, okul gibi sosyal kurumlar aracılığıyla benimsemektedir. Değerler, bireyin çocukluktan itibaren maruz kaldığı çevresel

etkileşimlerden, aile dinamiklerinden, eğitim sisteminden ve diğer toplumsal kurumlardan büyük ölçüde etkilenir. Bu temel değerler, nesiller arasında köprü görevi görerek aktarılmakta ve bu sayede bir kültürün sürekliliğini sağlamaktadır. Toplumsal destekle değerler kalıcı hale gelir; bu destek azalırsa değerler kaybolabilmektedir. Toplum, değerlerin sadece kaynağı olmakla kalmaz, aynı zamanda bu değerlerin sürdürülebilirliğini sağlayan destekleyici güçtür. Toplumda bireyler ortak değerleri kucakladığı zaman, topluma aidiyet hissi kazanabilmekte ve bu durum, onun huzurlu, mutlu ve etkin bir üye olarak katılımını pekiştirebilmektedir (Çavdarıcı, 2002: 16). Kültür ve değer aktarımı, topluma ait kültürel özelliklerin ve değer unsurlarının yeni kuşaklara iletilmesi, anlatılması ve benimsetilmesini ifade etmektedir. Kültürün ve değerlerin bir kuşaktan diğerine aktarımı, bir toplumun varlık kodları bakımından hayati öneme sahiptir. Bu süreç, toplumu bir arada tutan yaşamına anlam katan kültürel öğeleri ve sahip olduğu değerleri içermektedir. Kültür ve değer aktarımı, sözlü ve yazılı kültürle birlikte dijital ortamda da devam etmektedir (Aymaz, 2022: 93).

4.6. KÜLTÜR TÜRLERİ

Her toplumun kendi kültürüne özgü bir kimliği vardır, ancak bu kimlik tek ve homojen değildir. Toplum içinde farklı kesimlerin etkileşimi ve üretimiyle çeşitli kültürel yapılar ortaya çıkar. Genellikle egemen olan bir kültür bulunur; bu kültür, toplumdaki güç odaklarının veya belirli bir grup veya sınıfın dayattığı veya öne çıkmasını istediği kültürdür. Diğer yandan, bu egemen kültüre karşı çıkan veya farklı bir kültürel kimlik benimseyen gruplar da mevcuttur (Çeçen, 1996: 14). Sanayi Devrimi öncesinde, kültür genellikle maddi ve manevi olarak iki temel kategoriye ayrılıyordu. Ancak günümüzde, sanayi sonrası toplumlarda veya modernleşen, küreselleşen toplumlarda, kültürün çeşitli yönleri ortaya çıkmıştır. Artık sadece maddi ve manevi boyutlarda sınırlı kalmayıp, alt kültür, karşı/karşıt kültür, yüksek kültür, kitle kültürü, popüler kültür gibi farklı görünüşleri de gözlemlenir (İmre, 2022). Bu çalışma bağlamında her birini tanımlamak yerine analizde kullanılacak olanları detaylı açıklamak uygun olacaktır.

4.6.1. Popüler Kültür – Kitle Kültürü

Kültür alanındaki kapsayıcılık, karşılaşılan olguların bir dizi farklı boyutunu ele alarak çeşitli bakış açısının değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Son dönemde, kültürle ilgili tartışmalarda önemli bir yer tutan "popüler kültür" çalışmaları, gündemde olanın, çoğunluğun çıkarlarına uygun görünenin, halka aitliğin yanı sıra azınlığa düşen, geri plana itilen, başlangıçta dışlanıp sonra içselleştirilen, egemen çıkarlara aykırı gelen, kötülenip değersizleştirilen unsurları farklı bakış açılarıyla ele almaktadır (Tellan, 2016: 79). Bu çeşitlilik, popüler kültür çalışmalarının sadece belirli bir bakış açısına değil, aynı zamanda farklı toplulukların deneyimlerine ve kültürel ifadelerine adil bir şekilde yaklaşma çabasını yansıtabilmektedir. Bu bağlamda popüler kültürdeki çeşitlilik ve karmaşıklık, kültürel analizlerin zenginliğini artırarak, toplumun geniş bir yelpazesini kapsayan anlayışın gelişmesine katkı sağlayabilmektedir.

Popüler kültür, uzun süre entelektüel bir bakış açısıyla "alt kültür" veya "düşük kültür" olarak değerlendirilmiştir. Ancak, 20. yüzyılın ikinci yarısında kültür teorisyenleri ve eleştirmenleri; popüler kültürün toplumsal dinamikleri anlama, eleştirme ve analiz etme konusunda önemli rol oynayabileceğini söylemektedir. Bu dönemde popüler kültür; toplumsal normları sorgulama, politik mesajlar iletimi ve toplumsal değişim için araç olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Toplumsal değişimlerin yanı sıra akademik çevrelerdeki evrimle birlikte, yüksek kültür ile aşağı olarak kabul edilen popüler kültür arasındaki keskin ayrıntı, giderek siyasi bir ayrıntıya dönüşmüştür. Zamanla yüksek kültür ile popüler kültür arasındaki ayrıntı giderek bulanıklaşarak kültürel ürünlerin sınıflandırılmasını, sadece estetik değil, aynı zamanda toplumsal etki ve anlamla sınıflandırılmaya başlanmıştır (Apaydın, 2008: 1).

Popüler kültürün etkisiyle, dinle olan ilişki ve algılamalar zaman içinde önemli değişikliklere uğramıştır. Günümüzde, "din" kavramına daha pragmatik bir yaklaşım benimsenmiş ve din, dini semboller, popüler kültür ürünlerinde yer bulduğunda onlara bir anlam veya fayda atfedilmiştir. Belirli zamanlarda, dini programlar aracılığıyla izleyicileri etkilemeye yönelik çabalar da görülmüştür. Bu bağlamda, dinin popüler kültürdeki varlığı, onun kitlelere ulaşma potansiyeli ve popüler taleplere cevap verme yeteneği üzerinde şekillenmiştir. Bu yaklaşım “prime time dindarlığı” olarak adlandırılmaktadır. Özellikle televizyonun yaygınlaşmasıyla, dinî liderlerin, vaizlerin

veya dini program sunucularının bu medya araçları üzerinden kitlelere ulaşma çabaları; medya vaizliği ya da tele vaizlik gibi ifadelerle adlandırılmıştır. Yalnızca dini amaçlarla kurulan kanallar bile zaman içinde ticari endişeler ve kitle kültürünün etkisiyle, önceden karşı çıktıkları reklam ve program türlerini üretmek zorunda kalmıştır (akt. Çalışkan, 2022: 121). Tanımlaması son derece karmaşık olan popüler kültür, günlük hayatın kültürünü kapsar ve yemeden içmeye, müziğe, giyime spora kadar geniş çeşitliliğe sahiptir. Bununla birlikte popüler kültür; gündelik tüketim kültürü olmanın ötesinde, kitleleri eğlendirme ve onları yönlendirme potansiyeli olan etkileyici bir güce sahiptir. Bu bağlamda, popüler kültür, sürekli bir değişim ve evrim içinde bulunarak popülerliğini sürdürme amacı gütmektedir (Karaduman, 2017: 12).

Oy' a (2020: 4) göre, "Popüler kültür" kelimesinin kökeni, aşağı tabakaları ve basit bir kültürü ifade etmesi açısından oldukça eleştirilen bir konsepttir. Bu terim, birçok sosyolog tarafından Avrupa'da yoksul ve eğitimsiz sınıfı tanımlamak için kullanılan "masse" veya "mass" kelimelerinden türetilen "mass culture" yani "kitle kültürü" kavramı ile özdeşleştirilmiştir. "Kitle kültürü" terimi, endüstrileşmenin etkisi altında her türlü kültürün kitlesel üretim ve tüketimle yaygınlaşmasını ve bundan dolayı da basitleştirilmesini vurgulamak amacıyla kullanılmaktadır. Kitle toplumunun ilk biçimlenmesinden itibaren bu tür topluma eleştiriler getiren birçok düşünür, yeni toplumun kültürünü tanımlamış, kültürü "seçkinler kültürü" ve "kitle kültürü" olarak ikiye ayırmışlardır. Kitle kültürü, aynı zamanda geleneksel kültürün üretimi, yayılması, dağıtımı ve tüketilmesinde, kitle iletişim araçlarının etkinlik kazanması sonucunda geçirdiği değişimi de ifade etmektedir (Eraslan, 1993: 142). Kitle kültürüne yöneltilen eleştiriler genellikle standartlaşma, ticarileşme ve içerik düzeyinin düşüklüğü gibi temel konularda yoğunlaşmaktadır. Bu eleştiriler, kitle kültürünün genel nitelikleri üzerindeki belirgin endişeleri yansıtmaktadır.

4.6.3. Alt Kültür – Karşı Kültür

Bir birey, sosyal varlık olma sürecinde kendi türüne ve iç grubuna sıkıca bağlı hale gelir ve bu iç-grup bağlılığı, dış gruplara karşı potansiyel husumetleri artırabilmektedir. İç-grup hassasiyeti, kendi grubunun kültürünün doğruluğu ve üstünlüğü üzerinde yüksek bir inanca sahip olan topluluk yaşamının karakteristiği olan etnosantrizmi beraberinde getirebilmektedir. Bu ayrıcalıklı inanç, iç gruptan olanlarla dış grupları ayırmak ve

sınırlarını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır (Yıldırım, 2015: 23). Alt kültür, egemen kültür içinde var olan belirli normlara kısmen uyan, ancak kendi benzersiz davranış kalıplarını ve değer sistemini geliştiren grupları ifade eden bir kullanımdır. Bu gruplar; genellikle belirli etnik, dini, cinsel veya sosyal kimlik etrafında bir araya gelip kendi benzersiz sembollerini, ritüellerini ve normlarını oluşturmaktadır. Alt kültür terimi, genellikle belirli bir grup insanın özgün kimliğini ifade etmek için kullanılırken bu tanım geniş kapsama sahiptir. Alt kültürler gençlik hareketlerinden çok daha fazlasını içermektedir. Bu bağlamda popüler müzik, gençlerin toplumsal normlara meydan okuma ve kendi benliklerini kurma çabalarında merkezi rol oynamış; genç alt kültürlerin oluşumunu etkileyen faktör olmuştur. Popüler müziğin alt kültürleri etkileme ve şekillendirme gücü, gençler arasında bir bağ oluşturarak toplumsal değişim ve direnişin yansıması olarak değerlendirilmektedir (Tanrıkulu, 2015: 476).

Alt kültürler genellikle büyük toplumlar içinde varlık göstermektedir. Bu alt kültürlerin varlıklarını sürdürebilmeleri, ait oldukları toplumdaki statüleri, gelişim süreçleri ve onları belirleyen paylaşılan değerler ve ilişkilerin niteliğine bağlıdır. Alt kültürün içinde paylaşılan değerler ve ilişkilerin özelliği, toplum içinde genellikle farklı bir şekilde değerlendirilerek olumsuz bir tepkiyle karşılanabilmektedir. Eğer alt kültür, genel kültürle çatışan değerlere sahipse, bu durumda genellikle karşı kültür olarak algılanabilmektedir. Bilinmeyen ve sapkın olan konusunda duyulan güvensizlik ve korku, baskın toplumun alt kültürü dışlamasına ve reddetmesine yol açabilmektedir (Cantimur, 1996: 12).

4.7. KÜLTÜREL SÜREÇLER

4.7.1. Kültürleme

Bireyin hayatının başlangıcından sonuna kadar olan süreçte, yaşadığı toplumun normları ve beklentilerini öğrenmesi, bu kurallara uyum sağlaması ve zaman içinde çeşitli değişimlere uğraması, bireyin toplumsal sürecini içeren bir olgudur. Bu bağlamda, bireyin toplum içindeki sosyalizasyonunu tanımlayan bu kavram, kişinin toplumsal çevresiyle etkileşim içinde olması, toplumun değerlerini içselleştirmesi ve bu değerlere uygun davranışlar geliştirmesi sürecini ifade etmektedir (Sporisovic, 2018: 29). Kültürleme, hayatın ilk anlarından itibaren başlamaktadır. Bebeklik döneminden itibaren,

çocuğun emzirilmesi, süttten kesilmesi, beslenme alışkanlıkları, temizlik rutinleri; çocuğun ağlamasına, konuşmasına ve hareketlerine yanıt verme biçimleri, her aile içinde otomatik olarak gerçekleşir gibi görünse de aslında bu eylemler doğal değil, kültürel bir üründür. Anne-baba davranışları, kültürel özellikler taşımakta ve çocuk, bu davranışları doğrudan öğrenmekte ve benimsemektedir (Solmaz, 2012: 409). Farklı bir açıdan bakıldığında, kültürlleme; toplumların bireylerine belirli bir kültürü aktarma, benimsetme, toplumun arzuladığı bireyi eğitme ve bu süreçte toplumsal birliği güçlendirme amacı taşımaktadır. Kültürlleme, bireylerin toplumsal normları öğrenip içselleştirdiği, sosyal çevreleri içinde sürekli eğitim aldığı kültürel süreçtir. Ayrıca, toplumun istediği değerleri benimsetmek ve bireyleri bu değerlere göre yönlendirmek, toplum içinde dayanışma ve uyum ortamı oluşturmaya hedeflemektedir (Kızıltaş, 2014: 24).

4.7.2. Kültürel Yayılma (Difüzyon)

Bir toplumun kültürünün, başka bir topluma bir nedenden dolayı geçmesi veya o toplumda yayılması durumuna kültürel yayılma denmektedir. Genellikle bilinçli bir şekilde gerçekleşen bu süreç, yayılmacı politikaların bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Sonuç olarak, bu kültürel yayılma, zamanla kültür emperyalizmine kadar ulaşabilmektedir (Danacı, 2006: 12). Kaya'ya (2020: 4) göre, kültürel yayılma, bir toplum içinde dışarıdan içeriye veya içeriden dışarıya doğru, materyal ve manevi unsurların sürekli bir şekilde yayılmasını ifade etmektedir. Bir kültür, kaynağının dışına doğru yayılarak neredeyse sonsuz sayıda keşfin veya yeniliğin ortaya çıkmasının bir sonucudur. Bu yeniliklerden bazıları binlerce yıl öncesine dayanırken, bazıları daha yakın geçmişe aittir; bazıları geniş bir alana yayılmışken, bazıları sadece kökenlerinde kalmıştır. Günümüz toplumlarında, sanayileşmenin etkileri açısından, kültürün maddi unsurlarının yayılmasının belirgin olduğu ve bu etkilerin teknolojik gelişmelere olan yansımalarının genel olarak gözlemlendiği bir gerçektir. Ancak, bu maddi unsurların aracılığıyla manevi öğelerin de yayıldığı gerçeği göz ardı edilmemelidir. Özellikle kitle kültürü aracılığıyla, ABD ve Avrupa ülkelerinin diğer toplumlara çeşitli sinema filmleri, televizyon dizileri ve müziklerle ulaşarak, yeme-içme alışkanlıkları, giyim tarzları ve bunlarla ilişkilendirilen örf-adet, gelenek-görenek, değer, norm, ahlaki kurallar, aile yapısı gibi hem maddi hem de manevi unsurların yayıldığı gözlemlenmektedir (İmre, 2022: 32).

4.7.3. Kültürleşme

Kültürleşme, kültürleri zenginleştiren bir süreçtir. Bu süreçte, en az iki kültür arasındaki karşılıklı etkileşim, değişime yol açar ve bu etkileşimden doğan yeni sentezler, dinamik bileşenler ortaya çıkmaktadır (Torun, 2015: 3). Berry'in ifadelerinden yola çıkarak, Zafer (2016: 80) kültürleşme sürecinde birbirleriyle ilişki içinde olan bireyleri anlamak için öncelikle bu bireylerin ait olduğu kültürleri anlamının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Kültürleşme sürecinde kritik unsurlar şöyledir: İlk olarak, orijinal kültürler A ve B'nin kültürel değişime maruz kalması; ikinci olarak, kültürel değişime uğrayan A ve B gruplarının varlığı ve son olarak, bu iki kültür ve grup arasındaki ilişki ve etkileşimdir. Bu faktörler, kültürleşme sürecinin hem kültürel hem de bireysel düzeyde şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Etkileşim doğrudan gerçekleştiği gibi, yazılı basın, sanat ve sinema gibi araçlar aracılığıyla da gerçekleşebilmektedir (Torun, 2015: 3). Kültürleşme, farklı yöntemlerle gerçekleştirilebilir. Egemen bir kültür, daha zayıf veya yerel kültürleri etkileyip kendine ait olanı zorla benimsetmeye çalıştığı bir süreç söz konusudur, özellikle sömürgecilik dönemlerinde yaşanmıştır. Günümüzdeki olanaklar, bu süreci hızlandırmış, zorlama yöntemlerin yerine daha çok kendiliğinden kabullenmeyi öne çıkarmıştır. Ancak her iki durumda da kültürel değişim hızlı ve kolay bir süreç olmayabilir (Çetinor, 1988: 13-14).

4.7.4. Kültür Şoku

Kişinin kültürel şemalarının bozuma uğraması ve onların yeniden düzenlenmesi sürecinde normalin üstünde bilişsel efor ve enerji sarf etmesi sonucu yaşanan, kimi zaman psikosomatik belirtiler de gösterebilen ve çoğunlukla kişinin durumundan hoşnutsuz olduğu ancak bazı durumlarda kişinin normalin üzerinde heyecan duyduğu bir öforiye¹¹ de dönüşebilen bu ruh hâli kültür şokudur (Seven, 2023: 25). Kültür şoku, bireyin bir kültürden, değişik bir kültürel ortama geldiğinde karşılaştığı uyum zorluğudur (Polat, 1979: 23). Hajrullahu'ya (2022: 23) göre, kültürel şok, bireyin kendi aşına olduğu kültürün değerlerinden, adetlerinden ve normlarından türetilen şemaların, artık yabancı bir ortamda işlevsel olamadığı noktada meydana gelmektedir. Kültür şoku, temelde farklı kültürler arasındaki ayrılığı vurgulayan bir olgudur. Günümüzde, bireyler, kitle iletişim

¹¹ "Öfori", aşırı mutluluk, coşku veya neşe durumunu ifade eden bir terimdir.

araçları aracılığıyla kendi yaşadıkları kültür dışındaki kültürler hakkında kolayca bilgi edinebilmektedir. Bu durum, geçmiş dönemlere kıyasla, bireylerin gidecekleri kültürlerde karşılaşacakları zorlukları ve sorunları önceden tahmin edebilmelerine olanak tanır, bu nedenle gerekli önlemleri alabilirler. Ancak, kültürler arasındaki etkileşim artmış olsa da bireylerin bu önlemlere rağmen karşılaşabilecekleri sorunların ve zorlukların tamamen ortadan kalkacağı düşüncesine kapılmamak önemlidir (İmre, 2022: 34).

4.7.5. Zorla Kültürlenme

Egemen kültürün, diğer kültürleri kendi kalıplarına zorlamaya ve onları ortadan kaldırmaya çalıştığı bir süreçtir. Bu tür bir dönüşümde, zorla dönüştürülmeye çalışılan kültürün tarihsel ve manevi mirasında tahribat meydana gelmektedir. Özümlemeden farklı olarak bu süreç gönüllülükle veya kendiliğinden olmamaktadır. Zorla kültürleme daha çok eski dönemlerde özellikle savaş dönemlerinde savaşı kazanan devletlerin, kaybeden ülkelere karşı izledikleri sosyal ve kültürel politikalarda kendisini göstermektedir. Günümüz toplumlarında ve toplumlararası ilişkilerde zorla kültürleme durumunun azaldığı bilinmektedir. Zorla kültürleme ile bazı alt kültürler kendi değer ve normlarından istemeyerek de olsa vazgeçip, içerisinde yaşadıkları veya yaşamaya başladıkları toplumun değer ve normlarını benimsemektedirler. Bu zorlama ve baskı sonucunda bir kültürün maddi ve manevi öğeleriyle tamamen yok olduğu söylenebilmektedir (İmre, 2022: 36).

4.7.6. Kültürel Özümseme

Kültürel özümseme, bir kültürün başka bir kültürü kendine benzetmesi ve egemenliği altına alması durumunu, zorla kültürlenmeye karşın gönüllülük veya doğal bir şekilde gelişmesine izin vererek gerçekleşmektedir. Kültürel özümseme yani asimilasyon, normal süreç içerisinde gerçekleşebileceği gibi devlet politikası halinde de gerçekleşebilmektedir. Asimilasyona uğrayan kültürler, bir toplum içerisinde bulunan alt kültürler gibi kendi değerlerine ve normlarına sahip çıkmak yerine, egemen kültürün değerlerini ve normlarını benimseyerek yerlerini korumaktadırlar. Kültürel özümseme daha çok çeşitli ülkelere gelen göçmenler için uygulandığından, devlet politikaları bu noktada devreye girmektedir. Kültürel özümseme gündelik yaşantıda da normal bir süreç

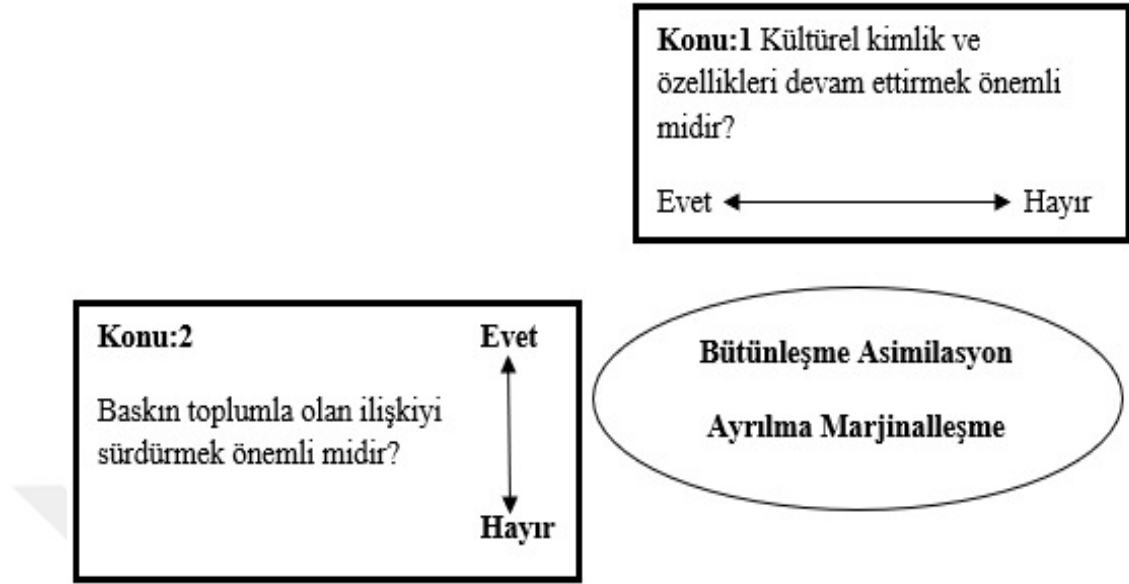
içerisinde kendini göstermektedir. Günümüz toplumlarında kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte, kültürün endüstriyle birleşerek yeni bir form kazanması ve bunu kültürün içerisinde barındırdığı her alanında göstermesi, küresel kültürün ortaya çıkmasına neden olmuştur (İmre, 2022: 36).

4.7.7. Kültürel Değişme veya Kültür Değişmesi

Toplumların kültürel yapıları, ilk bakışta sabit gibi görünse de aslında zaman içinde değişime uğrayarak temelde dinamik bir yapıya sahiptir. Her insan topluluğu, kendisini diğerlerinden ayıran düşünsel ve eylemsel örnekleri zamanla oluşturmakta; bu soyut örnekler de kültürü şekillendirmektedir (Kartal, 2010: 451). Kültür oluşturma, insan-çevre ilişkilerinden etkilenen bir süreçtir. Toplumlar, yaşadıkları çevreyle uyumlu bir şekilde ve çevrenin sunduğu potansiyel imkânları kullanarak kültürlerini geliştirebilmektedir. Ancak, bir toplumun kültürü, zaman içinde bir mekân içinde ortaya çıkan sabit bir yapı değildir. Tam tersine, muhafazakâr karakterine rağmen, hızlı veya yavaş, sürekli bir değişim içindedir (Kaya, 2022: 61). Bütün kültürler, zaman içinde değişmektedir. Günümüzde bu değişim daha hızlı ve kitlesel bir şekilde gerçekleşmektedir. Nüfus artışı, teknolojik ilerlemeler, çevre sorunları gibi etkenlere bağlı olarak kültürdeki davranışlar ve değerler farklılaşmaktadır. Değişim artık yavaş ilerleyen bir süreç değil, hızla evrimleşen bir durumu ifade etmektedir. Kültürdeki değişimlerin en belirgin ve belki de farkında olmadığımız yansımalarından biri, kişinin kendini ifade etme biçimidir. İnsan grupları, grup kimliğini vurgulamak ve içeride kimin olduğunu, dışarıda kimin olduğunu göstermek amacıyla giyim tarzları, saç modelleri ve beden süslemelerinde değişikliklere gitmektedirler (Tekarslan, 2010: 1). Kültürdeki herhangi bir değişiklik, genel olarak kültürde belirgin bir etki yaratabileceği gibi, aynı zamanda çok uzun bir süre sonra fark edilebilecek etkilere de neden olabilmektedir. Kültürdeki bir bölümde meydana gelen değişikliğin, kültürün bütününe nasıl bir etki yaratacağı, o kültürün unsurları arasındaki entegrasyon düzeyine bağlıdır. Entegrasyon derecesi yükseldikçe, bir kültür unsuru değiştikçe diğer unsurların birlikte değişmesi muhtemeldir. Entegrasyon derecesi azaldıkça, kültür unsurlarının bütünden bağımsız olarak değişeceği bir durum ortaya çıkabilmektedir (Kaya, 2022: 62).

4.7.8. Kültürlenme

Bireyler, ait oldukları toplum ve grup içinde sosyalleşirler. Büyük yerleşim alanlarında, farklı sosyal düzeyden insanlara rastlamak mümkündür. Kapalı ve geleneksel bağların güçlü olduğu kırsal bölgelerden gelenler, büyük şehirlerde yeniden sosyalleşme sürecine dâhil olmaktadır. Bireyler, ilk sosyalleşmelerini tamamladıkları kültürden ayrılıp, farklı bir kültürel ortama geçtiklerinde ve daha sonra bu yeni kültürel yapıyı benimsediklerinde, bu süreç kültürlenme olarak adlandırılmaktadır (Kızıлтаş, 2014: 25). Kültürlenmenin örnekleri daha çok yeni yerleşim yerlerinde, sanayileşme hareketlerinin başlamasıyla birlikte yeni iş yerlerinde, gençlerin gerçekleştirdiği hareketlerde, vb. kendini göstermektedir. Kültürlenme kavramı, bu bağlamda genellikle kültürün bir yansıması olan alt kültürler üzerinde yoğunlaşarak ele alınabilmektedir (İmre, 2022: 32). Kültürleşme, genellikle bir toplumun alt kültürleriyle veya farklı topluluklardan gelen bireylerin ve grupların karşılaşması ve etkileşim sürecinin ardından, orijinal kültür ve alt kültürde bulunmayan tamamen yeni bir senteze ulaşmalarını ifade etmektedir (Sporısevic, 2018: 29-30). Kültürlenme, bireyin doğduğu anda itibaren kendi kültürünü öğrenip benimsemesi ve bu kültürün aktif bir "üyesi" haline gelmesidir. Bu sürecin önemli bir yönü, bireyin ait olduğu gruba veya tabakaya özgü dilin öğrenilmesidir (Solmaz, 2012: 409). Bu açıdan Berry'in (1998) bu uyum süreciyle alakalı görüşleri literatürde önemli yer tutmakta ve kültür konusunda uyum, asimilasyon araştırmaları yapıldığında kültürlenme stratejileri karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 4.2. Kültürlenme Stratejileri (Berry, 1998: 14'ten aktaran Şener, 2006: 8)

Şekil 9'daki kültürlenme stratejileri, bireylerin tutumlarına bağlı olarak kültürlenme sürecinde meydana gelmektedir. Birey, bir tarafta kendi kültürüne aitken, diğer tarafta göç ettiği kültürle karşı karşıyadır. Bu aşamada bireyin tutumları, benimseyeceği yaklaşımı belirler. Bireylerin kendi kimliklerini korumayıp, farklı kültürlerle etkileşim arayışına girmeleri durumunda, asimilasyon stratejileri devreye girebilmektedir (Şeker, 2006: 8). Bu durumda, bireyler baskın kültüre tamamen entegre olmaktadır. Tam tersi bir durumda, bireylerin kendi kültürel kimliklerini sürdürme ve koruma amacına yönelik bir tercihi olduğunda, diğer kültürlerle etkileşimden kaçınması sonucunda "ayrılıkçılık" stratejisini benimsemeleri söz konusu olabilmektedir. Bu durumda bireyler, farklı gruplara katılma fikrini reddetmişlerdir. Bireyler kendi kültür ve değerlerini korurken aynı zamanda diğer kültürlerle etkileşimde bulunuyorsa, bu durum "entegrasyon" stratejisi olarak adlandırılabilir. Bu durumda belirli bir ölçüde kültürel çeşitlilik ve bütünlük bir arada bulunmuştur. Son olarak, eğer bireyler kendi kültürel miraslarını koruma çabasında değillerse ve farklı gruplarla fazla etkileşimde bulunmuyorlarsa, marjinalleşme veya sınırda kalma stratejisini benimsenmişlerdir (akt. Zafer, 2016: 82).

Tüm bu kültürel süreçlerin sonucunda, hiçbir kültür, katışıksız kalmamakta; her kültür, az veya çok başka kültürlerin etkisini taşımaktadır. Günümüzde, özellikle kitle

iletişim araçlarının yaygınlığı ve ulaşımın kolaylığı nedeniyle, hiçbir ülkenin kültürü ulusal sınırları içinde kalmamakta; özellikle egemen glerin kültürleri tarafından "zorla kültürleme" veya "asimilasyon" yoluyla kendi özgünlüklerini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır (Polat, 1979: 24). Kültürleşme süreci, asimilasyon, zorla kültürleme veya kültür şoku gibi olumsuz etkileşimlerin yanı sıra, bütünleşme (entegrasyon) şeklinde olumlu bir biçimde de gerekleēebilmektedir (Özkiraz, 2006: 78).

Tüm bu kavramlar, kültürün toplumla olan bağını, yaşam biçimlerini, düşünce, duygu, inanç, davranış ve araçlarla geliştirilen pratikleri, maddi ve manevi unsurları içermektedir. Bu kavramlar aynı zamanda kültürün çerçevesini belirlemenin zorluğuna işaret eder ve kültürle ilgilenen bilimlerin ne kadar karmaşık bir alanla uğraştıklarını göstermektedir. Kültürle ilgili bu kavramlar sadece karmaşıklığını değil aynı zamanda çeşitliliğini, değişkenliğini, yayılma özelliğini ve kendi içinde alt kültürler oluşturabilme potansiyelini de yansıtmaktadır. Kültürü bir değişken olarak ele alan düşünürler, bu özellikleri göz önünde bulundurarak düşünce hayatında kültürü anlamaya çalışmaktadırlar (Avcıoğlu, 2020: 318). Özetle, çeşitli kültürler arasındaki etkileşim sonucunda ortaya çıkan kültürleşme, yalnızca asimilasyon veya dışlama olmadığı gibi, aynı zamanda sadece bütünleşme de değildir. Bu süreçler, farklı kültürler arasında geçmişte ve bugün farklı tarihi ve sosyal koşullara bağlı olarak çeşitli şekillerde yaşanmaktadır (Özkiraz, 2006: 78-79).

BEŞİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

5.1. KONU, AMAÇ, ÖNEM VE KATKI

Bu çalışmanın temel amacı, yurtdışında çalışan Y ve Z kuşağı Türklerin göç süreçlerini ve bu süreçlerin temel dinamiklerini detaylı bir şekilde incelemektir. Bu çalışmayla birlikte, her iki kuşağın göç nedenleri, deneyimleri ve yaşadıkları farklı coğrafyadaki iş hayatları ele alınacaktır. Bu bağlamda, kuşaklar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar belirlenmeye çalışılacaktır. Çalışmanın odak noktalarından biri, Y ve Z kuşağı göçmenlerin istekleri ve ihtiyaçlarının tespitidir. Bu bağlamda, kuşakların yurtdışında yaşama ve çalışma kararlarını etkileyen faktörlerin anlaşılması hedeflenmektedir. Kuşakların bu istek ve ihtiyaçları, göç ettikleri ülkelerde ne ölçüde karşılanmaktadır ve bu karşılanma seviyesinin yeterliliği değerlendirilecektir. Çalışmada, göçmenlerin demografik özelliklerinde yaş, eğitim düzeyi, meslek gibi faktörler ele alınacak ve katılımcıların göç süreçleri üzerinde nasıl bir etki bıraktığını anlamak adına deşme sorularıyla bağlantılar kurulacaktır. Ayrıca, kuşakların kendilerini nasıl tanımladıkları, göç deneyimleri ve çalışma hayatları hakkındaki düşünceleri de detaylı bir şekilde incelenecektir. Bu çalışma, Y ve Z kuşağı Türk göçmenlerin sosyal, kültürel ve iş yaşamındaki deneyimlerini anlamak ve kuşaklar arası farklılıkları belirlemek amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Bu araştırma, Türkiye'den yurtdışına göç eden Y ve Z kuşağı Türk göçmenlerin çalışma deneyimlerini detaylı bir şekilde inceleyerek, bu kuşakların göç süreçleri üzerindeki etkilerini, deneyimlerini ve sosyolojik tezahürlerini anlamayı hedeflemektedir. Temel amaç, bu kuşakların yurtdışında çalışma kararı alırken ve bu süreci yaşarken karşılaştıkları dinamikleri daha derinlemesine anlayarak, göç süreçlerinin kuşaklar arası farklılıklarını belirlemek ve bu konuda kapsamlı bir kavrayış elde etmektir. Bu çalışma, göç sürecinin Y ve Z kuşakları üzerindeki etkilerini belirlemeye odaklanarak, bu etkilerin sosyolojik açıdan nasıl tezahür ettiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Göç nedenleri, adaptasyon süreçleri, iş yaşamındaki deneyimler ve kültürel yayılmalar gibi unsurlar, çalışmanın ana odak noktalarını oluşturmaktadır. Ayrıca, bu araştırma geniş bir perspektif sunarak, Y ve Z kuşağının göç süreçlerini diğer kuşaklarla karşılaştırarak, bu

kuşakların göç kararlarına ve yaşadıkları ülkede çalışma deneyimlerine özgü özellikleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu sayede, Türk göçmenlerin farklı kuşakları arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları daha kapsamlı bir şekilde anlamak mümkün olacaktır.

Bu çalışmanın önemi, yurtdışında çalışan Türkler arasındaki Y ve Z kuşağının sosyolojik dinamiklerini anlamak ve bu dinamiklerin iş, kültür, kimlik ve toplumsal bağlamdaki etkilerini değerlendirmektir. Çalışma, göç sürecini kapsamlı bir perspektiften ele alarak, bu kuşakların deneyimlerine ve sosyal etkileşimlerine daha iyi ışık tutmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın başka önemi ise veriler analiz edilirken Y ve Z kuşağının göçleri sosyolojinin birçok alanıyla açıklanmış, aynı zamanda açıklamalarda göç kuramcılarının fikirlerinden, kültür ve kimlik araştırmacılarından faydalanılacaktır. Konu toplumu birçok açıdan ilgilendirdiği için Aristo, Durkheim, Strauss, Weber, Veblen, Goffman, Bourdieu gibi sosyolojideki önemli isimlerin kuramları ve düşünceleriyle bağlantılı açıklanmaya çalışılmıştır. Bunlar yurt dışında çalışan Y ve Z kuşağı Türklerin göç süreçlerinin sosyolojik bağlamda anlaşılması, bu kuşakların karşılaştığı zorlukların, kazanımların ve değişimlerin daha derinlemesine kavranmasını sağlanmaya çalışılacaktır. Bu, göçmenlerin iş yaşamındaki dinamikleri, kültürel adaptasyon süreçlerini, kimlik oluşumlarını ve toplumsal etkileşimlerini anlamak için önemli bir pencere açmaktadır. Ayrıca, Y ve Z kuşağı Türk göçmenlerin sosyolojik dinamiklerini değerlendirmek, bu kuşakların göç süreçlerini diğer kuşaklarla karşılaştırarak benzerlikleri ve farklılıkları belirlemeyi sağlayacaktır. Bu, göçmenler arasındaki kuşaklar arası dinamikleri anlamak için değerli bir fırsat sunmakta ve bu bilgiler, gelecekteki göç politikalarının ve toplumsal uyum stratejilerinin daha etkili bir şekilde şekillendirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Çalışmanın, alana Y ve Z kuşağının yurtdışındaki çalışma deneyimleri üzerine farklı bir bakış açısı getirmesi ve bu alandaki bilgileri çeşitlendirmesi amaçlanmıştır. Yürütülen araştırmada, Y ve Z kuşağı Türk göçmenlerin yurtdışında çalışma deneyimlerini derinlemesine inceleyerek, bu kuşakların göç süreçlerinin iş yaşamına, kültürel adaptasyona, toplumsal ilişkilere ve kimlik oluşumlarına olan etkilerini ele alınacaktır. Elde edilen bulgular; Y ve Z kuşağı Türk göçmenlerin çalışma ortamlarında değer görmek istedikleri, iş yerlerinde uzun süre çalışmak istemedikleri, iş ve yaşamın dengede tutulmasından memnun oldukları, özel yaşamlarında daha fazla vakit geçirmek istedikleri, konforlu ve teknolojik araçların yaygın kullanıldığı iş ortamlarını istedikleri,

profesyonel olarak değerlendirilmek istedikleri ve işe başlarken yapılan iş planlamasının dışına çıkılmasını istemedikleri şeklindedir. Elde edilen bu bulgular alanda yapılan çalışmalardan farklı olarak; yurtdışında çalışan Y ve Z kuşağı Türklerin karşılaştığı zorlukları, başarıları ve değişimleri anlamaya olanak tanıyarak, literatürdeki boşluğu doldurma niteliğinde olacaktır. Bu bağlamda, araştırma akademik çevrelerde yeni bir perspektif sunması ve bu kuşakların deneyimleriyle ilgili daha geniş bir anlayışın oluşmasına katkıda bulunması beklenmektedir. Ayrıca, elde edilen bulguların iş dünyası, göç politikaları ve toplumsal uyum stratejileri gibi uygulamalı alanlarda kullanılması beklenmektedir. Çalışmanın sunduğu bilgiler, Y ve Z kuşağı Türk göçmenlerle ilgili daha etkili politika oluşturulmasına ve bu kuşakların yurtdışındaki çalışma deneyimlerine daha iyi adapte olmalarını sağlamak için uygulanabilir stratejiler geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Bu bağlamda, "Yurtdışında Çalışan Türklerde Kuşak Farkının Sosyolojik Tezahürü: Y ve Z Kuşağı Üzerine Bir Çalışma" adlı çalışma, Türk göçmenlerin deneyimlerini derinlemesine anlamayı, kuşaklar arası farklılıkları belirlemeyi ve bu bilgilerin sosyolojik açıdan değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu açıdan yurt dışına göç etmiş ve orada çalışan Y ve Z kuşağı katılımcılardan alınan veriler doğrultusunda bulgular tartışılmıştır.

5.2. YÖNTEM VE ARAŞTIRMA

Çalışma, nitel bir araştırma yöntemi kullanarak Y ve Z kuşağına mensup Türk göçmenlerin yaşadıkları deneyimleri anlamayı amaçlamaktadır. Bu iki kuşağın, göç süreçleri ve yurtdışında çalışma deneyimleri üzerindeki etkileri derinlemesine incelenerek, sosyolojik açıdan değerlendirilmektedir. Yapılan derinlemesine görüşmeler, Y ve Z kuşağının göç nedenleri, iş yaşamları, kültürel adaptasyonları ve toplumsal ilişkileri gibi konularda ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmanın veri toplama aracı yarı yapılandırılmış görüşme formu olup veri toplama tekniği ise derinlemesine görüşmelerdir. Bu yöntem, katılımcıların deneyimlerini daha detaylı ve derinlemesine ifade etmelerine olanak tanımış ve elde edilen verilerin daha kapsamlı bir şekilde analiz edilmesine imkân sağlamıştır. Nitel araştırmacı, genellikle verileri eş zamanlı olarak toplamakta, analiz etmekte ve yorumlamaktadır. Bu metodoloji, katılımcıların düşüncelerini, duygularını ve deneyimlerini detaylı bir şekilde paragraflar, kelime

grupları veya cümleler aracılığıyla ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Nitel araştırmalar, bireylerin yaşantılarına, düşünce süreçlerine ve sosyal bağlamdaki anlamlarına daha derin bir bakış açısı sunarak incelenen konular hakkında ayrıntılı, kapsamlı ve içerik dolu bilgi elde etmeyi hedeflemektedir. Araştırmacı, katılımcıların sözlerine odaklanarak onların anlam dünyasını anlamaya çalışmakta ve bu sayede derinlemesine bir kavrayış elde etmektedir (Neuman, 2009: 22; Cresswel, 2017: 13- 14; Gülsoy, 2017).

Nitel araştırmaların temel hedefi, araştırma faaliyetinin sonucu olarak ortaya çıkan gerçekliği derinlemesine anlamak ve bu gerçekliği olduğu gibi tanımlamaktır. Bu nedenle, niteliksel araştırmalar genellikle "ne" ve "nasıl" sorularına odaklanarak, olayları ve olguları anlamak için çaba sarf etmektedir (Kümbetoğlu, 2005: 34). Araştırmanın amacına odaklanıldığında, inceleme, tanımlama ve açıklama adımları araştırma sürecinde sıralı şekildedir. Bu adımlar, araştırmanın derinlemesine anlamını oluşturarak konuyu daha detaylı ele almaya olanak tanımaktadır. Tanımlayıcı araştırmada, araştırmacı iyi belirlenmiş bir konuyla başlar ve bu konuyu tam ve kesin bir şekilde tanımlamak için araştırma yapmaktadır. Bu tür bir çalışmanın sonucu, konunun detaylı bir resmini sunar ve genellikle bu konuda elde edilen bulguların ayrıntılı bir analizini içermektedir. Araştırmacının odak noktası, konuyu en iyi şekilde anlamak ve tanımlamak olduğu için çalışma genellikle derinlemesine ve ayrıntılı veri toplama süreçlerini içermektedir. Bu, konunun çeşitli yönlerini keşfetmek ve açıklığa kavuşturmak için yapılan bir analitik yaklaşıma işaret etmektedir (Neuman, 2009: 52-55). Bu bağlamda, çalışma Türkiye'den göç eden Y ve Z kuşağı bireylerin perspektifinden gelişen teknolojilerin sosyal etkileşim ve eylem biçimleri üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yapılan gözlemler ve katılımcıların anlatımları üzerinden elde edilen bulgular, bu kuşakların teknolojik değişimlere nasıl yanıt verdiklerini, bu bağlamda nasıl bir sosyal etkileşim yaşadıklarını ve eylemlerini nasıl şekillendirdiklerini açığa çıkaracaktır. Bu araştırma, temelde bir tanımlayıcı araştırma olup, öncelikli olarak neden-sonuç ilişkilerini açığa çıkarmaya ve bu ilişkileri destekleyen verileri sistemli bir şekilde belgelemeye yönelik bir odaklanma içerir. Çalışmanın amacı, belirli bir konuyu detaylı bir şekilde inceleyerek, içsel bağlantıları anlamak ve elde edilen bulguları açık ve belirgin bir biçimde sunmaktır.

Toplumsal araştırmanın temel unsurlarından biri, zaman boyutunun özenle ele alınmasıdır. Zamanın farkında olmak, sosyolojik analizleri derinleştirmek ve toplumun dinamiklerini anlamak için kritik bir öneme sahiptir. Araştırmacılar, geçmişten günümüze

uzanan bir zaman çerçevesinde olayları değerlendirerek sosyal değişimleri izleyebilmektedir (Neuman, 2009: 56). Bu, kesitsel araştırmanın önemini vurgular; çünkü araştırmacılar, belirli bir zamanda toplumun belirli bir kesimini inceleyerek o döneme ait benzersiz özellikleri anlamlandırabilmektedir. Kesitsel araştırma, bu noktasal gözlemler aracılığıyla zamanın derinliklerine inmeyi mümkün kılmaktadır. Zamanın bu şekilde ele alınması, sosyolojiyi zenginleştirir ve toplumsal olayların karmaşıklığını anlamak için gerekli bir perspektif sunar. Bu nedenle, sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda zamanın bilinçli bir şekilde ele alınması, geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki bağlantıları anlamak ve toplumun evrimini kapsamlı bir şekilde değerlendirmek için vazgeçilmez bir unsurdur. Kesitsel bir araştırma olan bu çalışmanın verileri 2022 Ekim ayı ile 2023 Temmuz ayları arasında, yaklaşık 8 aylık bir süreçte toplanmıştır.

5.2.1. Araştırma Evreni ve Örneklem

“Yurtdışında Çalışan Türklerde Kuşak Farkının Sosyolojik Tezahürü: Y ve Z Kuşağı” başlıklı bu çalışma, nitel desenle kurgulanmıştır. Bu çalışma, sadece yurtdışında çalışan Türkler arasındaki kuşak farklarını belirlemekle kalmayıp, aynı zamanda bu farkların sosyolojik yansımalarını derinlemesine anlamayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma, sadece yüzeydeki olayları değil, aynı zamanda bu olayların ardındaki derin anlamı ve bağlantıları keşfetme amacını taşır. Bu süreç, araştırmacının konuya hâkim olmasını ve konuyu basit ve anlaşılır bir şekilde ifade etme yeteneğini gerektirir. Nitel araştırmada, araştırmacılar genellikle katılımcıların deneyimlerini ve düşüncelerini derinlemesine anlamaya çalışırken, bu karmaşıklığı basitleştirmeye yönelik kavramsal çerçeveler oluşturmaktadır (Creswell, 2017: 6).

Nitel araştırmalar genellikle belirli bir evreni temsil etmek yerine derinlemesine anlayış sağlamayı amaçlar. Bu nedenle, bu çalışmada evrensel bir genelleme yapmak yerine, katılımcıların deneyimlerini anlamak ve derinlemesine analiz etmek öncelikli hedef olacaktır. Bu yaklaşım, sadece yurtdışında çalışan Türkler arasındaki kuşak farklarını belirlemekle kalmayıp, aynı zamanda bu farkların sosyolojik yansımalarını derinlemesine anlamayı amaçlamaktadır. Araştırma, katılımcıların deneyimlerini, düşünce süreçlerini ve yaşadıkları kuşak farklarını detaylı bir şekilde ele almaya yönelik bir çaba içermektedir. Çalışma, sadece nicel verilere odaklanmak yerine, katılımcıların duygusal tepkilerini, değerlerini ve sosyal etkileşimlerini anlamayı hedeflemektedir. Bu

nitel araştırma, Y ve Z kuşağı arasındaki farklılıkları sadece istatistiksel bir bakış açısıyla değil, aynı zamanda bu kuşakların sosyal bağlamlarında nasıl tezahür ettiğini daha derinlemesine keşfetmeye çalışmaktadır. Bu sayede, araştırma, kuşak farklarının sosyal dokuda nasıl bir rol oynadığını daha kapsamlı bir şekilde anlatma potansiyeline sahiptir.

Geçmiş oldukça köklü olan saha araştırması yöntemi, tarih boyunca önemli bir evrim geçirmiştir. 19. yüzyılın başlarına kadar, insanlar genellikle önceki Avrupalı kâşiflerin ve misyonerlerin yazdıklarını okuyarak farklı kültürler ve topluluklar hakkında bilgi edinmeye çalışmışlardır. Ancak, bu dönemde bilgi birikimi ve eğitim seviyesi daha yüksek seyyahlar ortaya çıktıkça, saha araştırması niteliği taşıyan raporlar artmıştır. Özellikle 19. yüzyılın sonlarına doğru, Avrupa imparatorluklarının genişlemesi ve ticaretin gelişmesiyle birlikte, daha bilgili ve eğitilmiş seyyahlar keşif gezilerine çıkmışlardır. Bu seyyahlar, farklı kültürleri ve toplulukları daha derinlemesine anlamak amacıyla saha araştırması yapmışlardır. Bu dönemde, antropoloji ile birlikte akademik saha araştırması da önem kazanmış ve bu alanda yapılan çalışmalar, bilimsel literatürde kendine sağlam bir yer edinmiştir (Neuman, 2009: 542-543). Saha araştırması yöntemi, zaman içinde evrilmiş ve gelişmiş, ancak kökenleri tarihsel keşiflerin ve kültürler arası etkileşimlerin izini sürmeye dayanmaktadır. Bu yöntem, bilginin kaynağına doğrudan temas etme ve somut gözlemlerle zenginleştirilmiş verilere dayanma prensibini benimseyerek, araştırmacılara derinlemesine ve gerçekçi bir anlayış sunma potansiyeli taşımıştır.

"Yurtdışında Çalışan Türklerde Kuşak Farkının Sosyolojik Tezahürü: Y ve Z Kuşağı Üzerine Çalışma" adlı çalışma da nitel bir araştırma örneğidir. Bu çalışmanın evreni, yurtdışında çalışan Türkleri kapsamaktadır ve özellikle Y ve Z kuşaklarına odaklanmaktadır. Nitel araştırmalarda evren tanımı, genellikle belirli bir konu ya da olaya odaklanan, derinlemesine anlayış sağlamaya yönelik bir grup bireyi içermektedir. Bu evren, genellikle belirli bir konu veya durumda anlamlı olan bireyleri içermektedir. Çalışma niteliksel araştırma yöntemlerini kullanarak derinlemesine bilgi toplamayı amaçlamaktadır. Ancak, nicel araştırmalardaki gibi evreni temsil etme kapasitesine sahip değildir. Nitel araştırmalarda elde edilen bulgular, genellikle spesifik bir bağlam içinde değerlendirilir ve genelleme yapmak yerine belirli gruplar veya durumlar hakkında derinlemesine anlayış sunmayı amaçlamaktadır.

Bu araştırmanın evrenini oluşturan grup, Türkiye'den yurtdışına göç etmiş ve orada çalışan Y ve Z kuşağı bireyleridir. Bu seçimin temel nedeni, özellikle son zamanlarda Z ve Y kuşağı bireylerinin, fırsatları değerlendikleri anda yurtdışına gitme ve orada çalışma arzularını ve niyetlerini açık bir şekilde ifade etmeleridir. Bu genç kuşak bireylerin, kendi kariyerlerini ve kişisel gelişimlerini oluşturmak adına yurtdışında bir hayat kurma isteği, bu araştırmanın evrenini şekillendiren önemli bir faktördür. Z ve Y kuşağı, teknoloji ve internet kullanımında yetenekli, sürekli kendini geliştirmeye açık bireylerdir. Bu kuşakların, sosyal medya ve çeşitli dijital imkânlar aracılığıyla dünya genelindeki fırsatları takip etme ve değerlendirme yetenekleri, bu araştırmanın odak noktasını oluşturmuştur. İnternet ve teknoloji, bu kuşakların göç kararı ve yurtdışında yaşam tercihleri üzerinde etkili rol oynamış, sosyal ağlar ve çeşitli dijital platformlar aracılığıyla bu bireylerin göç süreçlerini etkileyen dinamikleri belirlemiştir. Bu bağlamda, çalışmanın evrenini oluşturan Y ve Z kuşağı bireyleri hem teknoloji hem de sosyal medya aracılığıyla dünya genelindeki fırsatları değerlendiren, kendilerini sürekli geliştiren ve yurtdışına göç ederek yeni bir yaşam kurma arzusu taşıyan genç bireylerdir.

Araştırmanın örnekleme belirlenirken, kartopu örnekleme ve amaca yönelik örnekleme modelleri tercih edilmiştir. Amaca yönelik örnekleme, araştırmanın ana hedefine uygun olarak örneklemin seçilmesine odaklanırken, kartopu örnekleme modeli ise başlangıçta belirlenen birkaç örneklem üyesi üzerinden genişleyerek örnekleme artırma stratejisine odaklanmıştır. (Neuman, 2009: 322-325). Araştırma kapsamında, ilgili katılımcılara odaklanıldığı için örneklem belirleme sürecinde amaca yönelik örnekleme modeli benimsenmiştir. Yani, örneklem oluşturulurken araştırmanın ana hedefine uygun olarak katılımcıları seçme stratejisi benimsenmiştir.

5.2.2. Amaca Yönelik Örnekleme

Açıklayıcı araştırmalarda veya saha araştırmalarında sıkça tercih edilen ve değerli bulunan bir örnekleme yöntemi amaca yönelik örneklemedir. Amaca yönelik örnekleme, araştırmacının özel ve ulaşması zor olan bir nüfus içindeki potansiyel tüm örnek olayları belirlemek amacıyla geniş bir yöntem yelpazesi kullanarak rastlantısal olmayan örnekleme stratejisidir. Araştırmacı, örnekleme sürecinde belirlenen hedeflere odaklanmak için özel seçim süreci uygular ve bu sayede nüfusun özelliklerini daha iyi anlamak ve doğru sonuçlara ulaşmak amacıyla çeşitli stratejiler kullanılmaktadır.

(Neuman, 2009: 322-323). Nitel yöntemde, verilerin analizi genellikle açık uçlu sorulara dayanarak gerçekleştirilmektedir. Araştırmacı, katılımcılara geniş kapsamlı ve detaylı sorular yönelterek, elde edilen verileri daha derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Bu süreç, katılımcıların kendi deneyimlerini, düşüncelerini ve duygularını serbestçe ifade etmelerine olanak tanımaktadır. Açık uçlu sorular, veri analizinde esneklik ve derinlemesine anlama imkânı sağlayarak, araştırmacının katılımcıların bakış açılarına daha yakından odaklanmasına ve derinlemesine içgörüler elde etmesine yardımcı olmaktadır.

Amaca yönelik örnekleme, araştırma sorularının ve problemlerinin etkili bir şekilde ele alınabilmesi için katılımcıların ve çalışma yerlerinin seçilmesine olanak tanımaktadır. Benzer şekilde, araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların ve araştırma yerlerinin sayısal olarak da amaca uygun bir şekilde seçilmesi önemlidir. Bu yöntem, araştırmacıya daha özelleştirilmiş ve odaklanmış bir veri seti elde etme imkânı sağlar, bu da araştırma sorularının derinlemesine incelenmesine ve sorunlara daha etkili çözümler bulunmasına yardımcı olmaktadır (Creswell, 2017: 189).

5.2.3. Kartopu Örnekleme

Kartopu analogisi, başlangıçta küçük bir noktadan başlayarak sürecin ilerlemesiyle büyüyen ve giderek daha fazla karmaşıklık kazanan bir süreçle ilgili bir metafor sunmaktadır. Ayrıca, çok aşamalı bir teknikle işler, bu da bir veya birkaç başlangıç noktasından yola çıkarak örnek olaylar seçmeyi ve bu olaylardan elde edilen verileri kullanarak bağlantılar kurmayı içermektedir. Kartopu analogisinin ilk aşaması, küçük bir başlangıçla temsil edilmektedir. Bu başlangıç, bir fikir, bir olay veya bir durum olabilir. Karlar üzerinde yuvarlanmak, sürecin hareket etmesini ve büyümesini simgelemektedir. İlk adımı atıldıktan sonra, daha fazla adımın atılmasıyla birlikte kartopu giderek büyümektedir. Çok aşamalı bir teknikle ilerlemek, sürecin basamaklı ve planlı bir şekilde geliştiği anlamına gelmektedir. Bu, her aşamada belirli bir hedefe yönelik adımların atıldığı, her adımın öncekine dayandığı ve birbirini takip ettiği bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu aşamalı ilerleme, kartopunun büyümesini ve karmaşıklığını artıran bir faktördür. Örnek olaylar seçmek ve bunlardan veriler elde etmek, sürecin daha fazla büyümesini sağlamaktadır. Bu adım, önceki deneyimlerden ders çıkarmak, başarıları tekrarlamak ve hatalardan öğrenmek için önemlidir. Seçilen örnek olaylar, kartopunun

her dönemine katkıda bulunur ve sürecin daha geniş bir perspektiften ele alınmasına olanak tanımaktadır. Son olarak, örnek olaylar arasında bağlantılar kurmak, kartopunun tüm bileşenlerinin birbirine entegre olduğu ve sürecin bir bütün olarak anlaşıldığı aşamayı temsil etmektedir. Bu bağlantılar, önceki aşamalardan elde edilen verilerin analizi, ortak temaların belirlenmesi ve genel bir anlayışın oluşturulması yoluyla kurulmaktadır (Neuman, 2009: 321-325).

5.3. VERİ TOPLAMA VE ANALİZ SÜRECİ

Bu çalışma, somut gözlemlerden başlayarak giderek daha soyut düşünce ve genellemelere doğru ilerleyen bir yaklaşımı benimsemektedir. Tümevarım yöntemi, spesifik olaylardan yola çıkarak genellemeler yapma sürecini ifade etmektedir. Bu çalışma, bu yöntemi kullanarak toplumsal yapı içinde mikro düzeydeki bir olaydan başlayarak makro düzeydeki genel verilere ulaşma amacını taşımaktadır. Araştırmacı, soyut düşüncelerden elde ettiği genel prensipleri doğrulamak veya desteklemek için yeni somut gözlemler yapmaktadır. Bu gözlemler, araştırmanın güvenilirliğini artırmakta ve elde edilen genellemelerin gerçek dünyadaki somut durumlarla uygunluğunu test etmektedir (Neuman, 2009: 90-93).

5.3.1. Veri Toplama Yöntem ve Araçları

Dijital ortamın kullanımı da yaygınlaşmaya başladıkça çeşitli veri toplama yöntemleri ortaya çıkmaktadır. Günümüz çevrimiçi ve çevrimdışı arasındaki keskin ayrımların giderek bulanıklaştığı dönemdir. Uzam ve mekân kavramları, etnografik açıdan "alan"ı tanımlarken, fiziksel hareketlilikle sınırlı olmaktan çıkarak daha karmaşık bir hal almıştır. Günümüzde, internet, akıllı telefonlar ve diğer mobil cihazlar sadece hareketliliği sağlayan araçlar olmanın ötesine geçmiştir. Kullanıcılar, mobil olmayı, farklı bir yerde bulunmayı veya fiziksel bağlam değişikliği yaşamayı, fiziksel bir yere gitmeye gerek duymadan da gerçekleştirmektedir. Teknolojinin ve dijital iletişimin evrimi, mekânsal sınırların esnek ve dinamik bir hale gelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, veri toplama ve alan notları tutma sürecinin ne zaman tamamlanacağı, araştırmacılar için kritik bir sorundur. Dijital uzayın içinde barındırdığı sayısız veri denizinden çıkış kararı, yine araştırmacının takdirine bağlıdır. Araştırmacılar, elde ettikleri verilerin kapsamlı,

çeşitli ve anlamlı olduğunu düşündüklerinde, veri toplama aşamasını tamamlamış ve alandan çıkmış sayılırlar. Bu noktada, alan notları tutma işlemi ve veri toplama süreci, araştırmacının sahadaki gözlemleri ve etkileşimleriyle doyum noktasına ulaştığında sona erer. Bu an, veri toplama sürecinin bittiği ve araştırmacının sahadan ayrılma kararı aldığı kritik bir dönemdir (Anbarlı, 2020: 104). Bu çalışmada katılımcılar yurt dışında yaşadığı için dijital ortamın ve internetin imkânlarından fazlasıyla yararlanılmış ve katılımcılarla yapılan görüşmeler dijital ortamda sesli ve görüntülü olarak gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formuyla yapılan derinlemesine görüşmeler (in depth interview) aracılığıyla veriler toplanmıştır. Veriler toplanılırken sesli ve görsel materyallerden faydalanılmıştır. Bu bölümün devamında bahsi geçen yöntemler kısaca anlatılacak ve araştırmacılara rehberlik edecektir.

5.3.2. Derinlemesine Görüşme

Derinlemesine görüşme, araştırmacının katılımcılarla birebir etkileşimde bulunarak detaylı bilgi elde etmeyi amaçlayan etkili bir veri toplama tekniğidir. Bu yöntem, açık uçlu soruların özenle seçilmesi, dinleme becerilerinin aktif bir şekilde kullanılması ve verilerin titizlikle kaydedilmesi üzerine odaklanmaktadır. Bu süreç, araştırma konusunu derinlemesine anlamak ve katılımcıların deneyimlerini ayrıntılı bir şekilde incelemek için uygundur. Bu yöntem, araştırmacılara katılımcıların bakış açılarına derinlemesine nüfuz etme ve karmaşık konuları daha iyi anlama fırsatı vermektedir. Görüşme rehber formu, görüşme sırasında unutulabilecek soruların hatırlanmasına yardımcı olan ve görüşmecinin görüşme sürecini kontrol etmesine olanak tanıyan önemli bir araçtır. Bu form, incelenen konunun ilgili boyutlarını kapsayan bir rehber olarak hizmet eder ve bir anketin aksine esnek bir yapıya sahiptir. Yapısı, her bir görüşme için kelimelerin ve soruların sırasının esnek olduğu bir rehber formunu içermektedir. Görüşme rehber formu, görüşmecinin araştırılan konuyla ilgili tüm soruların kapsandığından emin olmasına yardımcı olmaktadır. Ancak, belirli bir sıra oluşturulması zorunlu değildir ve görüşmeci, görüşme ortamına ve görüşülen kişiye bağlı olarak soruların dizilimini ve soruların sorma biçimini ayarlayabilmektedir. Bu, her görüşmeyi kişiselleştirmeye ve katılımcının konfor seviyesine göre uyarlamaya olanak tanımaktadır. Bu rehber form, görüşmeciye esneklik sağlayarak her görüşmenin özgünlüğünü korur ve katılımcılarla daha derinlemesine,

özgün ve doğal bir etkileşim sağlamak amacını taşımaktadır (Kümbetoğlu, 2005: 71-75). Bu araştırmada, tercih ettiğimiz veri toplama yöntemi derinlemesine görüşmelerdir.

5.3.3. Sesli ve Görsel Materyaller

Araştırma süresince toplanan veriler arasında, görsel ve işitsel medyalar önemli bir yer tutmaktadır. Bu medyalar, araştırmacılara çeşitli açılardan zengin ve derinlemesine bilgiler sağlamaktadır. Görsel medyalar, fotoğraflar, resimler, grafikler, haritalar ve diğer görsel öğeleri içermektedir. Araştırmacılar, bu görsel verileri analiz ederek konuyla ilgili daha geniş bir bakış açısı elde etmektedir. İşitsel medyalar ise kaydedilmiş ses dosyalarını, röportajları, toplulukların konuşmalarını ve diğer ses öğelerini içermektedir. Bu ses verileri, katılımcıların duygu durumları, ses tonları ve ifadeleri hakkında bilgiler sağlamaktadır. Bu veriler araştırma nesnesine dönüşmektedir (Kümbetoğlu, 2005: 193-194). Ses kayıt cihazlarının kullanılması, katılımcıların konuşmalarını doğal bir şekilde kaydetme avantajına sahiptir. Ancak, bu süreçte çözülmesi gereken bazı zorluklar da vardır. Örneğin, materyallerin yazıya dökülme işlemi zaman alıcı olabilir ve manuel hatalara duyarlıdır. Ayrıca, cihazların varlığı, bazı katılımcıları gerginleştirebilir ve bu da doğal ve serbest bir konuşma akışını engelleyebilmektedir.

Bu durumda, araştırmacılar ses kayıt cihazlarını kullanırken katılımcılar arasında rahatlık sağlamaya özen göstermelidir. Ayrıca, kayıt cihazlarının kapatılmasından sonra yapılan ek görüşmelerle, katılımcıların daha fazla bilgi paylaşma eğiliminde olup olmadığını değerlendirebilmektedir. Böylece, ses kayıtlarından elde edilen verilerin eksiksiz ve doğru bir şekilde anlaşılması için çeşitli stratejiler kullanılabilir (Neuman, 2009: 579; Kümbetoğlu, 2005: 193-194).

5.3.4. Veri Analiz Süreci

Nitel araştırma yöntemi, araştırmacının elde ettiği verilere dayanarak sonuçlara ulaşmak için ampirik bilgileri titizlikle incelediği bir yaklaşımı benimser. Özellikle kültürel bir alan içinde, toplumsal sorunları veya olayları anlamak için elde edilen veriler detaylı bir şekilde yorumlanır. Nitel araştırmalarda, veri analizi diğer araştırma adımlarıyla eş zamanlı olarak ilerler (Neuman, 2009: 659-678). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulan tez önerisinin kabul edilmesinin ardından, 2022

yılının ikinci yarısında araştırmanın düzenli ve sistematik bir şekilde yürütülmesi için bir iş planı oluşturulmuştur. Oluşturulan bu plan, araştırmanın temel adımlarını belirleyerek başlangıç noktasını oluşturmuştur. İlk adım olarak belirlenen iş planında, literatür taraması sürecine öncelik verilmiştir. Nitel araştırmaların doğasından kaynaklanan esneklik ve sürekli değişen bağlam gereği, literatür taraması araştırmanın tamamlanmasına kadar sürekli olarak devam etmiştir. Bu durum, araştırmacıya güncel bilgilere ulaşma ve tez konusuyla ilgili gelişmeleri takip etme imkânı sağlamıştır. Literatür taraması, araştırmacının konuyla ilgili mevcut bilgi birikimini güçlendirmesine ve benzer çalışmalardan elde edilen önemli bulguları anlamasına yardımcı olmuştur. Aynı zamanda, bu süreç araştırmacının hipotezlerini oluşturmaya ve araştırma sorularını belirlemesine katkı sağlamıştır.

2022 yılının Ekim ayına kadar olan dönemde gerçekleştirilen literatür taraması, oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerle keşif araştırması niteliğinde bir adım atmıştır. Bu aşamada, araştırmacılar belirlenen hedeflere ulaşmak ve konuyla ilgili önemli perspektifleri anlamak amacıyla kapsamlı bir literatür taraması yapmış ve elde edilen bilgiler doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme formunu oluşturmuştur. Asıl alan araştırması, Ekim 2022 ile Temmuz 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu süre zarfında, veri toplama işlemi devam ederken, aynı zamanda analiz ve literatür taraması da sürdürülmüştür. Saha çalışmaları ve derinlemesine görüşmelerle elde edilen verileri anlamlandırmak ve yorumlamak adına literatürde güncellemeler yapılmıştır. Bu çalışmada nitel veri toplama yöntemlerinden derinlemesine görüşme, katılımlı görüşme, görsel medya analizi ve betimsel analiz kullanılmıştır. Nitel veri yöntemi dijital etnografi ile desteklenmiştir. Yirmi dört katılımcıyla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler, aynı zamanda saha notları tutularak zenginleştirilmiştir. Araştırmada derinlemesine görüşmede kullanılmak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcılara yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni hali, meslek, bulunduğu ülke gibi demografik özelliklerini içeren sorular yöneltilmiş ve bu sorular asıl sorularla bağlantılı açıklanmaya çalışılmıştır. Bireylerin yaşları kuşak sınıflandırması açısından önemlidir.

Veri toplama aşamasında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen ses kayıtları, aynı zamanda alınan notlarla desteklenerek detaylı bir analize tabi tutulmuş ve düz konuşma metinlerine dönüştürülmüştür. Çözümlemeler bütünsellik

açısından kullanılmıştır. Ek olarak, sahada tutulan notlar titizlikle düzenlenmiş ve sınıflandırılmıştır. Ses kayıtlarından elde edilen görüşme metinleri ile saha notları, belirlenen ana başlıklar çerçevesinde düzenlenmiş ve teorik ilişkiler kurularak kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler altında toplanan bulgular, kuramsal bir bağlam içerisinde literatürle detaylı bir şekilde analiz edilmiş ve araştırma sonuçları ortaya çıkarılmıştır.

5.3.5. Betimsel Analiz

Betimsel analiz, çeşitli veri toplama yöntemleriyle elde edilen bilgilerin önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz biçimidir. Bu analiz türünde, araştırmacı, katılımcılarla yapılan görüşmelerden veya gözlemlerden çıkan verileri, vurgulanması istenen temel konulara odaklanarak öne çıkaran bir yaklaşım benimsemektedir. Betimsel analizde, araştırmacı, doğrudan alıntılar kullanarak katılımcıların veya gözlemlenen durumların anlatımını güçlendirmektedir. Bu, bulguların daha etkili bir şekilde iletilmesine ve okuyucunun konuya daha derinlemesine hâkim olmasına olanak tanımaktadır. Temel hedef, elde edilen verilerin öz ve yorum içeren bir biçimde okuyucuya sunulmasıdır. Bu analiz türü, elde edilen bulguların özenle özetlenmesini ve yorumlanmasını vurgulamaktadır. Araştırmacının, okuyucuya net ve açık bir şekilde bilgi iletmek için elde ettiği verileri dikkatlice işlemesi, temaları belirlemesi ve bu temalar etrafında bulguları organize etmesi önemlidir. Betimsel analiz, nitel verilerin zenginliğini koruyarak, okuyucuya derinlemesine bir anlayış sunmayı amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

5.4. ARAŞTIRMANIN KISITLARI, UYGULAMADA KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER VE ETİK SORUNLAR

Araştırma süreci genel olarak olumsuz etkilenmemiş olsa da bazı sınırlamalar, zorluklar bulunmaktadır. Bu sorunlar ve sorunlarla başa çıkmak için benimsenen stratejiler şunlardır. Yurt dışında bulunan kişilere ulaşmak mekân farklılıklarından dolayı başta zor olmuştur. Daha sonraları belirli tanıdıklar ve tanıdıkların tanıdıkları aracılığıyla birkaç kişiye ulaşılmıştır. Ulaşılan kişilerin kimileri yaş grubu ne Y ne de Z kuşağına uymadığı için çalışmaya katılmamıştır. Katılımcılara ulaşmak kartopu yöntemiyle

yapıldığı için aracı kişiye ulaşmak onun diğerine ulaşması ve müsait zamanlarını belirlemek zor olmuştur. Katılımcıların bulundukları ülke saatleriyle Türkiye saatleri denk getirilmeye çalışılmış ve sürekli onların değişikliklerine göre zaman ayarlanmıştır.

Araştırmada belirlediğimiz sınırlılıklarda kişilere ulaşmak belli açılardan zor olmuştur. Çalışmada kuşak grubu, cinsiyet eşitliği açısından kadın erkek farklılığı, sadece yurt dışına göç eden değil aynı zamanda orada çalışan olarak sınırlar belirlendiği için istenilen kriterlerde katılımcılara erişmek araçlar için de araştırma için de zor olmuştur. Katılımcılara çalışmanın konusu ne için yapıldığı, etik kurul¹² izni anlatılırken belirsiz olanları ikna etmek için birkaç defa tekrar görüşmeler yapılmıştır. İkna olduktan sonra ise onların çalışma saatleri, randevuları önemli olmuş ve görüşme zamanlarını ayarlayanlar katılımcılar olmuştur. Katılımcıların görüşme esnasında konuyu beğendiklerini paylaşımları ve bu yüzden uzun uzun anlatmak istedikleri konular olduğu için görüşmeler en kısa 25 dakika en uzun 1 saat 40 dakika sürmüştür. Görüşmelerde katılımcılar sabırla dinlenilmiş her soruya cevap bulmaya çalışılmıştır. Katılımcıların her birinden ses kayıt için izin istenmiş ve ses kayıtları bilgisayarda depolanmış ve görüşmeler telefonla WhatsApp üzerinden online gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların Türkçe konuşurken İngilizce, Almanca terimlere yer vermesi görüşme esnasında anlamada zorluk oluşturduğu fark edilince katılımcılar daha dikkatli dinlenilmiştir. Ses kayıtların çözümlenmesi esnasında bu yabancı kelimelerde ne denildiği tam anlaşılmadığında danışman ile birlikte baştan dinlenilmiştir. Çalışmanın en büyük zorluklarından biri katılımcı bulmak olup katılımcıların inancını kazanmak, onların görüşme zamanına isteksizlikleri noktasında görüşme ayarlamadaki güçlülüdür. Araştırma sürecinde etik problem olacak bir sorunla karşılaşılmamıştır. Çalışmada araştırmacı kimliği gizlenmemiştir. Tüm bu zorluklara rağmen, esnek ve çözüm odaklı stratejiler kullanılması araştırmanın başarıyla tamamlanmasını mümkün kılmıştır.

¹² Atatürk Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu Başkanlığından 13.07.2023 tarihinde alınan “Etik Kurul Onay Belgesi” Ekler kısmında yer almaktadır.

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde tez kapsamında hazırlanan derinlemesine görüşme soruları katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda incelenecek ve sözel verilerin çözümlenmesiyle elde edilen bulgular paylaşılacaktır. Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerin analizleri, görüşmeler sırasında yapılan gözlemlerin değerlendirilmesi ve bazı durumlarda literatüre başvurularak erişilen bulgular; tablolar, kategoriler, kodlamalar ve görüşme dökümlerinden doğrudan alınan ifade örnekleriyle sunulacaktır.

6.1. DEMOGRAFİK BİLGİLER

Tablo 6.1. Görüşülen Katılımcı Dağılımı

	Y Kuşağı	Z Kuşağı
Kadın	6	6
Erkek	6	6
Toplam	12	12

- Toplam katılımcının 12 tanesi Y kuşağı 12 tanesi de Z kuşağı olup Y kuşağı kendi içerisinde toplamda 6 kadın ve 6 erkek şeklindedir. Z kuşağı katılımcılarda aynı şekilde kendi içerisinde 6 kadın ve 6 erkek olup toplamda 12 katılımcıdır. Totalde 12 kadın ve 12 erkek olacak şekilde 24 katılımcıya ulaşılmıştır. 16 katılımcıda doygunluğa ulaşılmış olsa da farklı bir cevap alınır mı diye 24 katılımcıyla çalışmayı tamamlama kararı verilmiştir.
- Katılımcıların 2'si doktora yapmaktayken, 12'si yüksek lisans mezunu, 8'i lisans ve 2'si de lise mezunudur. Katılımcıların içerisinde en az iki bölüm lisans okuyan ve iki ayrı bölümde yüksek lisans yapanlarda mevcuttur.
- Katılımcıların 5'i evli (eşleri Türk), 19'u ise bekârdır.

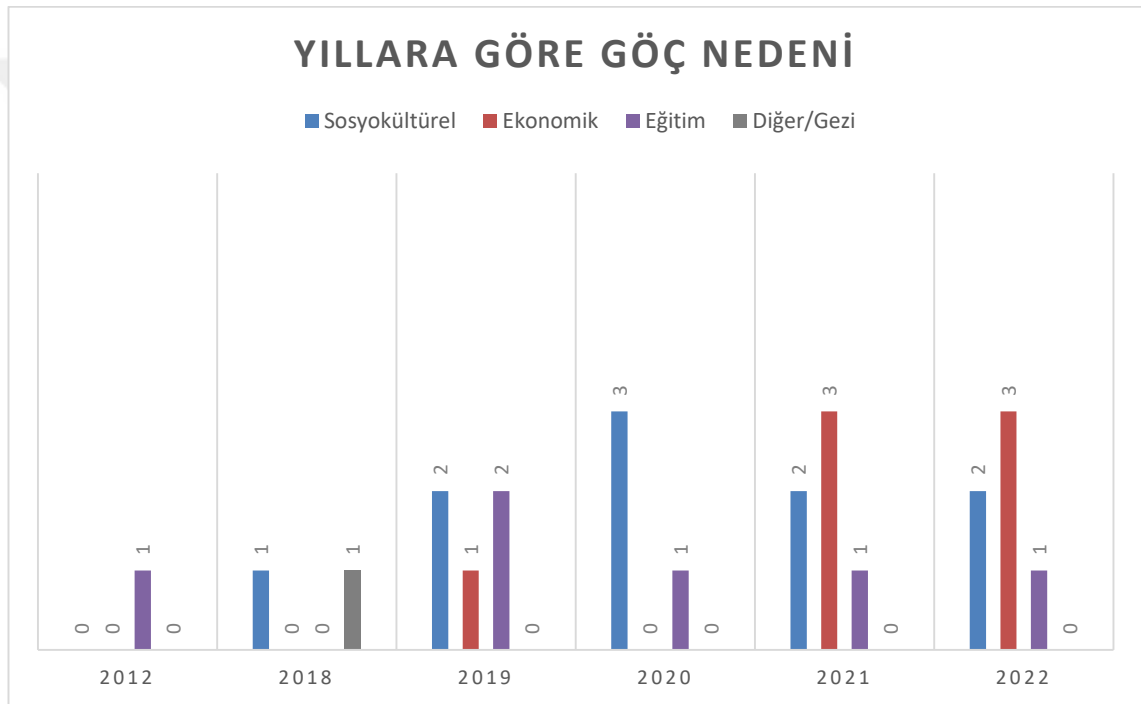
- Yurtdışında yaşayan ve orada çalışan katılımcıların göç ettikleri yerlere baktığımızda 1'i Amerika, 1'i Avusturya, 1'i Danimarka, 1'i İsveç, 1'i Yeni Zelanda, 2'si Hollanda, 3'ü Fransa ve 14'ü Almanya'da yaşamaktadır.
- Z kuşağı katılımcıların en küçüğü 20 en büyüğü 28 yaşındadır. Y Kuşağı katılımcıların en küçüğü 29 en büyüğü ise 43 yaşındadır.
- Genel katılımcı listesi tablosu aşağıda bulunmaktadır.

Tablo 6.2. Katılımcı Listesi

Katılımcılar	Kuşak	Yaş	Cinsiyet	Medeni Hali	Eğitim Durumu	Bulunduğu Ülke	Göç Tarihi	Göç Nedeni
Katılımcı 1	Z Kuşağı	28	Erkek	Bekâr	YL	Hollanda	2018	Sosyokültürel
Katılımcı 2	Y Kuşağı	34	Erkek	Evli	YL	Danimarka	2019	Sosyokültürel
Katılımcı 3	Y Kuşağı	43	Kadın	Bekâr	YL	Almanya	2022	Sosyokültürel
Katılımcı 4	Y Kuşağı	33	Erkek	Bekâr	Doktora	Amerika	2019	Sosyokültürel
Katılımcı 5	Z Kuşağı	25	Erkek	Bekâr	Lise	Fransa	2018	Diğer/Gezi
Katılımcı 6	Z Kuşağı	24	Erkek	Bekâr	Lisans	Fransa	2020	Sosyokültürel
Katılımcı 7	Y Kuşağı	30	Kadın	Bekâr	Lisans	Almanya	2021	Ekonomik
Katılımcı 8	Z Kuşağı	28	Kadın	Bekâr	Lisans	Almanya	2019	Eğitim
Katılımcı 9	Y Kuşağı	40	Erkek	Evli	YL	Almanya	2020	Sosyokültürel
Katılımcı 10	Y Kuşağı	32	Erkek	Evli	YL	Avusturya	2012	Eğitim
Katılımcı 11	Z Kuşağı	20	Kadın	Bekâr	Lisans	Hollanda	2021	Eğitim
Katılımcı 12	Y Kuşağı	34	Kadın	Bekâr	YL	Almanya	2021	Ekonomik
Katılımcı 13	Z Kuşağı	23	Kadın	Bekâr	YL	Almanya	2021	Ekonomik
Katılımcı 14	Z Kuşağı	28	Erkek	Bekâr	Doktora	Almanya	2019	Eğitim
Katılımcı 15	Y Kuşağı	35	Kadın	Evli	Lisans	Almanya	2022	Ekonomik
Katılımcı 16	Y Kuşağı	31	Kadın	Bekâr	Lisans	Almanya	2022	Sosyokültürel
Katılımcı 17	Z Kuşağı	22	Erkek	Bekâr	Lise	Fransa	2019	Ekonomik
Katılımcı 18	Y Kuşağı	29	Erkek	Bekâr	Lisans	Yeni Zelanda	2020	Sosyokültürel
Katılımcı 19	Z Kuşağı	26	Kadın	Bekâr	YL	Almanya	2022	Eğitim
Katılımcı 20	Z Kuşağı	26	Kadın	Bekâr	YL	Almanya	2022	Ekonomik
Katılımcı 21	Z Kuşağı	27	Kadın	Bekâr	YL	Almanya	2022	Ekonomik
Katılımcı 22	Y Kuşağı	29	Erkek	Bekâr	YL	Almanya	2021	Sosyokültürel
Katılımcı 23	Z Kuşağı	26	Erkek	Bekâr	YL	İsveç	2020	Eğitim
Katılımcı 24	Y Kuşağı	37	Kadın	Evli	Lisans	Almanya	2021	Sosyokültürel

Örneklemdaki yurt dışında çalışan Y ve Z kuşağı katılımcılara bakıldığında çoğunluğun göç tercihi sanayi ülkeleri arasında olan Almanya'ya yönelik olmuştur. Bunun devamında da göçlerin daha çok Avrupa ülkelerine dönük olduğu görülmektedir. Tabloya göre 24 katılımcının en düşük eğitim seviyesi lise ve en yüksek eğitim seviyesi doktora'dır. Göç eden lise mezunu bireyler Z kuşağıdır. Bu bireyler liseden sonra üniversite eğitimi almak yerine yurt dışında çalışmayı tercih etmişlerdir. Katılımcıların genel profiline bakıldığında nedenleri açısından gönüllü göç ettikleri görülmüştür.

6.2. GÖÇÜN NEDENİ, ZAMANI VE MEMNUNİYETİ ÜZERİNE

Şekil 6.1. Yıllara Göre Göç Nedeni

Yukarıdaki grafikte katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda göç nedenleri kodlanmış ve göç ettikleri tarihlere göre sınıflandırılmıştır. Kodlamalar yapılırken katılımcıların cevapları göç nedenleri açısından sosyokültürel, ekonomik, eğitim ve diğer (gezi vb.) şeklinde kategorize edilmiş ve göç tarihlerinde katılımcıların son göç etme tarihleri esas alınmıştır. Eğitim için gidenlerin yüksek lisans ve doktora eğitimleri için göçtükleri görüşmelerde görülmekle birlikte bu süreç sonrasında da orada kalma kararı aldıkları anlaşılmaktadır. Yalnızca 2012 yılında Avusturya'ya göç eden katılımcı lisans eğitimi almak için göç ettiğini şu anda ise yüksek lisans yaptığını belirtmiştir. 2018

yılında gezmek amacıyla Fransa'ya giden katılımcı oradaki şartların daha çekici gelmesi dolayısıyla orada yaşama kararı aldığını görüşme esnasında ifade etmiştir. 2018 yılında sosyokültürel nedenlerden dolayı Hollanda'ya göç eden birinci katılımcı göç etme nedenini tek bir sebebe indirgeyemeyeceğini belirtmiştir ve bunun çok nedeni olduğunu kesin olarak ise 2018 yılında Hollanda'ya göç ettiğini söylemiştir. İfadeleri şu şekildedir:

Ya bunun zaten bir veya iki nedeni yoktur. Ben saymaya başlayacağım sonra şunu da unutmuşum derim kesin ama temelde nedenler çok açık. Yani ülkede sürekli hissedilen baskı ortamı, yaşam, yaşadığın hayatın ya da işte bulunduğun düşünce, çevremdekilerin yaşam tarzına sürekli bir baskı oluşturması gibi geliyor. Kendini daha sıkışmış hissetme hissi bence ben ve benim gibi birçok insanı etkiledi yani. Özellikle gitgide farklı alanlarda uygulanan baskılar sanki kabullenememe hissi vardı... Yani ne yaparsam yapayım ben burada gerekli değeri görmediğimi düşündüm ve bu biri yani bunun bin bir farklı tezahürü olacak farklı alanlarda. Örneğin ekonomide var. Özellikle son 10 yıldır ülkenin bulunduğu ekonomik durum hiçbir zaman iyiye gitmedi hani bunu ben kendi alanımda mezun insanlardan, çalışan insanlardan gördüğüm ve Türkiye'deki çalışma ortamı durumu ortada. Türkiye'nin gittiği alım gücü durumu ortada ve insan bir noktada şeyi soruyor yani ben yıllarca çalışıp ya da işte bir yıl boyunca çalışıp bir haftalık tatil yapacak kadar biriktiremiyorsam neden çalışıyorum ki? Yani hani bize layık görülen hayatın aslında benim istediğim hayat olmayışı ve Türkiye'nin bana bunu bunlarda sağlayamayışı benim göç etmemde büyük etkenlerden biriydi... Ben bu ülkeden nefret etmiyorum ama işte 5 10 yıl sonra işler değişir hükümet gider o gider bu gider işler yoluna koyulur daha açık görüşlü daha özgür bir düzen kurulunca belki döneriz tekrar. Ekonomi de düzelir büyük ihtimalle, öyle olur diye diyordum ama bu işte artık hani bu herhalde en son seçimler zamanına geliyor 2017-2018 zamanı artık... Geldiği noktadan sonra dedim ki evet şu an yakın planda dönme ihtimalini pek görmüyorum...(K1E28).

Z kuşağı olan bu katılımcının ifadelerine bakıldığında kendisi için daha iyi imkânları olduğunu düşündüğü Hollanda'da yaşama kararı aldığı görülmüştür. Nedenlerini bir sebeple değil, ancak kesin temel nedenleriyle açıklamıştır. 2019 yılında sosyokültürel nedenler temelli biri Amerika'ya diğeri Danimarka'ya, eğitim temelli iki katılımcı Almanya'ya, ekonomi temelli bir katılımcı Fransa'ya olmak üzere toplamda 5 göç olmuştur. Sosyokültürel temelli göç eden iki katılımcının görüşleri şu şekildedir:

İki temel sebebi var aslında. Birincisi kariyer olanakları, ikincisi de Türkiye'nin maalesef içinde bulunduğu durum diyebilirim. Hani siyasi, ekonomi aslında çok iyiye gittiğini ben göremedim maalesef o yüzden yurtdışının daha iyi olanak olacağını düşündüm. Burada iyi kariyer olanakları ve daha konforlu bir yaşam sunuyor burası(K2E34).

Aslında çok fazla etken vardı. Bunların en başında gelen ülkede kendini güven içinde hissetmiyor olmam, gelecekte bir beklentimin olmaması ve almış olduğum eğitimin, finansal olarak kendi ülkemde karşılığının olmaması beni farklı arayışlara yöneltti. O yüzden araştırmalara ve çalışmalara başladım, arkasından buraya geldim(K4E33).

Yüksek lisans mezunu olan bu iki katılımcı, göç etme nedenlerini tek bir faktörle sınırlamayacaklarını belirtmişlerdir. Ülkedeki ekonomik, siyasi ve eğitim açılarından güvende hissetmeme ve gelecek kaygılarının yoğunlaşmasıyla daha konforlu bir yaşam umuduyla göç kararı aldıklarını dile getirmişlerdir. Aynı katılımcılara göç etme kararı ve memnuniyeti sorulduğunda aldıkları karardan memnun olduklarını söylemişlerdir. Katılımcılardan 2019 yılında eğitim amaçlı göç edenlerin görüşleri şu şekildedir:

Daha iyi bir eğitim almak ve daha iyi bir iş yapmak. Daha iyi bir iş yerinde çalışmak. Şöyle ben mezun olduktan sonra bir süre çalıştım. Kendi alanımda çalışmadım yani sosyolog olarak çalışmadım ama oradaki iş ortamı beni hiç tatmin etmemişti. Böyle de bir imkân olunca daha iyi bir eğitim almak daha iyi bir iş yapmak için göç ettim. Fakat şöyle bir şey var ben burada meslek değiştirdim. IT kursu yaptım ve IT kursuna devam ettim. Şu anda IT uzmanı olarak çalışıyorum. (K8K28).

Bilimsel imkânsızlıklar diyebilirim maalesef. Şöyle okuduğum bölüm gereği Türkiye'deki imkânlar artık çok sınırlı olmaya başlamıştı. Ve bölümüm gereği çok fazla altyapıya, cihaza, kimyasala ihtiyaç duyuyoruz. Baktım ki Türkiye'de insanlar çaresizlikten bilim yapamayacak hale gelmiş durumda en iyi üniversiteler de dâhil ve çok şaşırıyordum bunun karşısında. Sonrasında da hocalarımın yönlendirmesiyle de özellikle Almanya'da, Amerika'da, Avrupa'da çok çok daha ileri seviyede çalışmalar yapılıyor diye. Ya hakikaten öyleymiş baktım ve öyle olduğunu gördüm ve burada yurtdışında ilk olarak kariyerime Avrupa'da devam etme kararı verdim. Böyle oldu ve şu anda da evet bu doğru kararım diyebiliyorum. Çünkü burada Almanya'da gün içerisinde anlık hadi yapalım diyebildiğiniz bir deneyi mesela Türkiye'de ben Boğaziçi Üniversitesi'nde yüksek lisans yaptım orada dahi böyle bir iki ay üzerine düşünüp, paramız yetecek mi diye bir tartışıyorduk ve yapmıyorduk. Yani imkân kısıtlılığı olmasından dolayı diyebilirim (K14E28).

Biri yüksek lisans diğeri doktora eğitimi almak için Almanya'ya göç etmiş ve göç ettikleri ülkenin çalışma ve eğitim olanaklarının daha iyi olduğu fikriyle orada çalışma kararı almışlar. Mevcut durumlarından memnuniyetlerini ve göç kararlarından pişman olmadıklarını görüşmeler içerisinde ifade etmişlerdir. 2019 yılında göç edenler arasında ekonomik sebeplerden kaynaklı göç eden katılımcının ifadesi de şu şekildedir:

Ekonomi, demokrasinin tam olmayışı falan. Gelecek kaygısının olmadığı daha iyi bir hayat. Askerden sonra ülkeye baktım berbat halde dedim durulmaz. Ben askere gitmeden önce euro beş liraydı askerden sonra baktım on lira mı ne bitmişti yani. Durulacak gibi değildi (K17E22).

2019 yılında ekonomik nedenlerden Fransa'ya göç eden katılımcının gelecek kaygısının olmadığı bir hayat isteği olduğu verdiği cevaptan anlaşılmıştır. 2018 yılında başlayan ekonomik krizin katılımcının görüşlerinde etkili olması muhtemeldir. Genel olarak ekonomik krizlerin büyüme oranlarında, istihdamda, döviz kurunda ve enflasyonda bazı temel ekonomik yansımaları görülebilmektedir.

2018 yılı başından itibaren gelişmiş ülke merkez bankalarının politika değişikliklerinin gelişmekte olan ülkelere dönük olumsuz etkileri sonucu, 2018 yılı Ağustos ayında Türkiye'nin finansal piyasalarında büyük ölçekli bir dalgalanma yaşanmıştır. Küresel piyasalarda yükselen risk algısı, gelişmekte olan ülkelere sermaye çıkışı eğilimi, petrol fiyatlarındaki yükseliş ve ABD'nin Türkiye'ye yönelik uyguladığı yaptırım açıklamaları, yerel piyasalarda olumsuz gelişmeleri destekleyen dışsal faktörler olarak öne çıkmıştır (Sezal, 2020: 26). Bu gelişmede, döviz kuru değer kaybının gözlenmesi, enerji fiyatlarında artış, yükselen finansman maliyetleri ve fiyatlandırma davranışlarındaki bozulma ile beklentilerdeki kötüleşme etkili olmuştur. Üretim maliyetlerindeki artış ve fiyatlandırma davranışlarındaki bozulma, üretici fiyat enflasyonunu beklentilerin önemli ölçüde üzerine çıkarmıştır (Yıllık Ekonomik Rapor, 2018: 41). Türk lirasının Amerikan doları karşısında değer kaybetmesi ve faiz oranlarındaki artış Türk şirketlerinin dış borcunun artmasına neden olmuştur. Ekonomide yaşanan bu dalgalanmaların toplum üzerinde yansımalarının olması ve bu durumların kaygıyı yaratması dolayısıyla katılımcının verdiği bu cevabın temelinde bunun olması muhtemeldir. 2020 yılında göç eden katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında sosyokültürel temelli biri Fransa'ya, biri Almanya'ya, diğeri Yeni Zelanda'ya göç eden üç katılımcının görüşleri şu şekildedir:

Özgür bir düşünce ortamının olmayışı ve müziğimi icra edememe gibi sebeplerden dolayı. Demokratik bir yer değil, bir şey söylemeye, paylaşmaya korkuyorsun ve alım gücü olmadığı için bunlardan dolayı karar verdim. Burada daha güzel bir hayat yaşamak ve burada daha da çok istediğin aktiviteler varsa onların yerine getirmek, başka insanları ve başka kültürü tanımak, başka yerler görmek(K6E24).

Türkiye'nin geleceğinin olumsuzla doğru gitmesi bir de buradaki maddi imkânlar diyeyim. Ya biraz daha rahat yaşama isteği diyebilirim(K9E40).

Üniversite son sınıfta hocamız Türkiye'ye dönünce ne yapacaksın, planların ne diye sormuştu. Yedek subay olacağım demiştim. Türkiye'ye geldim yedek subay oldum. Sonra sorgulamaya başladım her şeyi. İnsanların her gün işe gidip gelirken bitkin hallerini izledim. Askerlik için de farklı şeyler düşünüyordum öyle olmadığını da fark ettim. Bütün düşüncelerim değişti. Askeriyede kesinlikle kalmamalıyım dedim. Arayışlara başladım. Daha sonra farklı bir şirkette Rusça tercüman olarak işe başladım. Korona olduktan sonra evden çalışmaya başladım. Emeliğimin karşılığını almamak beni yormaya başlamıştı. Yurt dışı hayali de çok baskın olmaya başlayınca Yeni Zelanda'ya başvurumu yaptım. Ses çıkmadı bir süre Avustralya'ya başvurduğum ret yedim. Sonra Yeni Zelanda vizesi aldım ve de geldim. Kendimi geliştirmek, farklı yerler, farklı insanlar tanımak diyebiliriz(K18E29).

Göç etme sebeplerinin temelini güzel ve rahat hayat yaşama isteğiyle açıklayan bu katılımcılar pandemi döneminde göç etmişlerdir. Yukarıda bahsettiğimiz 2018 yılındaki ekonomik kriz ve devamında Dünya'nın Aralık 2019 yılı sonrası Dünya Sağlık Örgütü'nün de kabul ettiği Covid-19 pandemisi sadece Türkiye özelinde değil Dünya genelinde zorlayıcı yaşam şartlarını beraberinde getirmiştir. Pandemi süreci başta sağlık olmak üzere ekonomik, politik, sosyal birçok alanda olumsuzluklara yol açmıştır. Bu olumsuz yaşam şartları içerisinde farklılık arayışları ve daha iyi yaşam arzusunun oluşması da bu durumlara paralel olarak muhtemeldir. 2020 yılında başta yüksek lisans eğitimi için İsveç'e göç eden K23E26, eğitim sonrası kendi şirketini kurmuş ve işinden memnun olduğunu söylemiştir.

2021 yılında yurtdışına göç eden katılımcılara bakıldığında sosyokültürel nedenli 2 kişi, ekonomik nedenli 3 kişi ve eğitim dolayısıyla 1 kişi yurt dışına göç etmiştir. Sosyokültürel nedenli göç eden katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

Türkiye'nin ekonomik durumu, sosyal yaşantısı, alım gücü ve eğitim kalitesi diyebilirim. Daha iyi bir hayata sahip olmak. Sosyal, ekonomik açıdan alım gücünün yüksek olduğu bir ülkede yaşamak(K22E29).

Ülkenin gidişatı ve Türkiye'deki çalışma koşulları. Burada daha iyi imkânların olması. Yurtdışında çalışma deneyimi de edinmek istiyordum. Yani yeni fırsatlar ve yeni deneyimlerde diyebilirim ve hani sosyal hakların daha geniş olması diyebilirim(K24K37).

İkisi de Almanya'ya göç eden bu katılımcılar tek bir neden değil ekonomik durumu, alım gücü, eğitim kalitesi, çalışma koşulları dolayısıyla daha iyi bir yaşam arayışıyla yurt dışına gittiklerini belirtmişlerdir. 2021 yılında ekonomik temelli yurtdışına göç eden katılımcıların tercih ettikleri ülke Almanya olmuştur. Görüşleri ise şu şekildedir:

Ekonomik durum. Daha iyi bir hayat, refah durumunun daha iyi olması(K7K30).

Yine iki tane. Farklı çünkü birbirinden 2010'daki gelişim daha böyle maceraya yönelikti. Yani keşfetmek istiyordum, yurtdışını. Yeni mezundum. Türkiye'de de sıkıntı çekmiyordum açıkçası tamamen macera, keşif amaçlı. Geçen sene gelişim daha çok ülkenin ekonomik durumu ve koşulları nedeniyle(K12K34).

Ekonomik kaygı, gelecek kaygısı, toplumsal baskı ve kendimi buraya daha çok ait hissettim düşünce ve bakış açısı olarak(K13K23).

Almanya'ya göç eden bu katılımcıların görüşlerinde temelde ekonomik etkenler olduğunu ve refah durumunun yükselmesini istemeleri bulunmaktadır. Ve buna bağlı olarak gelişen ekonomi temelli gelecek kaygısından kurtulmak istemeleri bu davranışa

yöneltmiştir. İlk tercihlerinin Almanya olması gözden kaçmamıştır. Türklerin yoğun olduğu, hemşeri birliklerinin yoğun olduğu ülke ve Dünya’da ABD ve Japonya’dan sonra gelen en gelişmiş sanayi ülkesi olması da ekonomik kaygılardan kurtulabilecek yer fikrini oluşturması da muhtemeldir. 2021 yılında eğitim amaçlı Hollanda’ya göç eden katılımcının Avrupa Birliği vatandaşlığı olduğu için lisans eğitimini yurt dışında alma fikrini kolaylıkla hayata geçirmiş ve göç etme nedenini şu şekilde açıklamıştır:

Benim göç amacım şöyle oldu. Zaten Amerikan lisesinden mezunum ve o dönemde de keza sınıf arkadaşlarım keza öğretmenlerim tarafından da daha çok yurtdışı üniversitelerine, uluslararası üniversitelere gidilmesinin teşviki yapılıyordu. Ben zaten uluslararası değişim programındaydım. Yurtdışında bir üniversite okuma tasarımı vardı kafamda böyle olunca yurtdışına başvurdum okullardan kabul aldım. Avrupa Birliği vatandaşı da olduğum için Avrupa’da bir ülke tercih ettim o şekilde yani. Liseden sonra göçtüm aslında. Tamamen ülkedeki eğitim kaynaklarının yetersizliğinden göçtüm ben ve okumak istediğim bölümün Türkiye’de iş imkânları sunamayacağından kaynaklı olan bir göç süreci oldu benim için(K11K20).

Türkiye’de aldığı eğitimin iş bulma noktasında istediği bölüm açısından fayda sunamayacağı fikri ve elinde bulunan imkânları açısından göç etme eylemini gerçekleştirmiş ve aldığı karardan memnun olduğunu belirtmiştir.

2022 yılında sosyokültürel nedenler açısından 2 kişi, ekonomik temelli 3 kişi ve eğitim nedeniyle 1 kişi toplamda 6 katılımcı yurtdışına göç etmiştir. 2022 yılında göç eden katılımcıların tercihi Almanya olmuştur. Sosyokültürel nedenli göç edenlerin görüşleri şu şekildedir:

Ben ülkenin gidişatından endişe duydum. Sıradan, basit bir vatandaş olarak ülkenin gidişatından endişe duydum. Bunu detaylandırırsam çok fazla göçmen geldi. 40 yıldır ülkede bir şeylerin düzelmesini bekliyorum 43 yaşındayım. Bitmek bilmeyen ekonomik kriz, bitmek bilmeyen siyasi huzursuzluk, hep beklenen bir deprem hep bir doğal afet, hep zor durumda kalan insanları görmek Bunlar beni çok etkiledi. Anne olduktan sonra daha hassaslaştım. En son 15 Temmuz’u İstanbul’da yaşadım, hamileydim. Biraz da hamilelik psikolojisiyle midir bilmiyorum İstanbul’u terk ettim, bir daha dönmek istemedim çocuğumu İstanbul’da büyütmek istemediğim için yurt dışına göç ettim. Çocuğumun geleceği için göç ettim. Mesleğimden dolayı İstanbul’da yaşamak zorundaydım. Çocuğumu İstanbul’da büyütmek için bir başka ülkeye gitmek istedim(K3K43).

Türkiye’de git gide daha mutsuz olmam. Sağlıkçıya karşı saygısızlığın artması. Bunu önleyecek hiçbir şeyin yapılmaması. Yapılabilir olduğu halde. Ters motivasyon oldu benimki hani. Yani mutsuzluk, baskıya maruz kalma ve ekonominin git gide kötüye gitmesi olabilir(K16K31).

Biri moda tasarımcısı, diğeri doktor olan bu iki katılımcının ülkede mutsuz hissetmesi, ekonominin dalgalı olması göç etmelerinde etkili olmuştur. K3K43, son

yıllarda sıkça konuşulan ülkeye gelen göçmenlerden rahatsızlığını ve çocuğunun geleceğinden kaygı duyuyor olması nedeniyle göç ettiğini söylemiştir. K16K31 ise sağlıkçılara uygulanan saygısız tutumlardan rahatsızlığını dile getirmiş, bunun mutsuz hissettirdiğini, önlem alınmadığını ve bu sebeplerden dolayı göç ettiğini belirtmiştir. Katılımcı görüşme esnasında yıllarca aldığı tıp eğitiminden pişman olduğunu ifade etmiştir. 2022 yılında ekonomik nedenlerden dolayı yurtdışına göç eden katılımcıların görüşleri de şu şekildedir:

Bir çocuğumun olması, çocuğumuzun geleceği. Türkiye’de ekonomik belirsizlik ve dengesizlik diyebiliriz. Hep böyle yurtdışında hayalimiz de vardı. Çocuğumuzla daha medeni ve sosyal bir mutlu bir hayat sürmek(K15K35).

Türkiye’deki ekonomik durum, öngörülemezlik ve siyasi karışıklık diyebilirim. Yeni bir hayat kurmak ve daha iyi bir yaşam standardına ulaşmak diyebilirim(K20K26).

En önemli etken ekonomik şartlardan kaynaklı göç ettim(K21K27).

Bu üç katılımcının Almanya’ya göç etmelerinde Türkiye’de yaşanan ekonomik durum, belirsizlik ve ekonomideki dengesizlikle açıkladıkları yukarıdaki ifadelerinden anlaşılmıştır. Bu sayede daha iyi yaşam şartlarını bulduklarına inanmaktadırlar.

En büyük motivasyonum eğitimdi(K19K26).

2022 yılında göç etmesini tek bir nedenle açıklayan K19K26 en büyük motivasyonunun eğitim olduğunu ve göç ettiği için memnun olduğunu görüşme esnasında paylaşmıştır.

Katılımcılara şu anda mutlu musunuz? Diye sorulduğunda bazı katılımcıların cevapları aşağıdaki gibidir:

Yani çocuğumdan ayrı olduğum için çok mutlu olamıyorum tabii ki ama genel olarak burayla, göç etmekle ilgili bir mutsuzluğum yok sadece çocuğumdan ayrı olduğum için eksikim(K3K43).

Mutluyum ya, güzel hayaller için umutluyum, mutluyum(K6E24).

Evet, şu anki durumda mutluyum fakat burada çocukluk arkadaşım yok. Çocukluk arkadaşlarımı özliyorum ya da Türkiye’de farklı bir ilde olmakla başka bir ülkede olmak aynı değil. Bir hafta sonu tatilinde ailemi ziyarete gideyim gibi de olmuyor. Yani vaktin olsa bile en az 2- 3 hafta olmalı ki ben Türkiye’ye gidebileyim yani(K8K28).

Ya mutluyum. Çünkü birey bazında Türkiye’de yapabileceklerimin çok daha fazlasını yapabildiğim için mutluyum(K14E28).

Ya tam mutluyum diyemem. Maddi anlamda oturmayan şeyler var henüz hayatımda. Bu ister istemez psikolojik olarak etkiliyor. Onun harici gayet iyim(K16K31).

Mutluyum ama gurbetteyim sonuçta özlem vesaire oluyor(K17E22).

Mutluyum daha huzurluyum. Stresli değilim. Türkiye'deki o stresli ortam burada yok(K21K27).

Katılımcılara mutlu olup olmadıkları sorulduğunda büyük çoğunluğunun mutlu ve içinde bulundukları durumdan memnun oldukları görülmektedir ancak 3 katılımcının mutlu olduğu ama içerisinde bulunduğu durumdan özlem, hasret vb. sebeplerle memnun olmadığı anlaşılrken tek bir katılımcının finansal durumunu dengede tutamamasından kaynaklanan psikolojik sebeplere dayandığı mutsuzluğu söz konusudur. Mutlu olan katılımcıların mutluluklarını dayandığı temel ise stresten uzak olma, geleceğe olumlu bakabilme, finansal rahatlama ve iyi çalışma koşullarıdır.

6.2.1. Göçün Nedeni, Zamanı ve Memnuniyeti Bölüm Değerlendirmesi

Katılımcılara yurt dışına göç ettiğiniz tarihi öğrenebilir miyiz? Göç etme kararı vermenizde en önemli etkenler nelerdi? Mutlu musunuz? Diye sorduğumuzda aldığımız cevaplar yukarıdaki gibi verilmiştir. Göç olgusu nedenlerine ve amaçlarına göre gruplara ayırarak değerlendirmek mümkündür. Bu değerlendirmeler sonucunda da yasal ya da kaçak yollarla yapılan göçler ayrımında farklı değerlendirme grubu oluşmaktadır. Bununla beraber sınırdan sınıra yapılan göçleri anlamak için bu çalışmanın göç başlığında yer verildiği gibi pek çok kuramsal yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Literatürde yer verdiğimiz göç kuramlarında Ravenstein'ın göç ve mesafe konusunda uzun mesafelere giden göçmenlerin tercih yönün büyük ticaret yerleri ya da endüstri merkezleri fikri, 14 katılımcının Almanya'yı tercih etmesinin ve çoğunluğun Avrupa'yı tercih etmesinin nedeni açıklar niteliktedir. Ayrıca çalışma şartları ve beraberinde gelen maddi kolaylıklar, avantajların yanı sıra, Avrupa uluslararası göçün yoğun olduğu, nüfus yoğunluğu açısından etnik köken farklılığının çok olması nedeniyle katılımcıların dış göç açısından ilk tercihlerini oluşturmada önemli bir etkiye sahiptir.

Yine Ravenstein'dan hareketle itme- çekme kuramı geliştiren Lee'nin göç sürecinin başlamasında itici ve çekici faktörleri bu çalışma açısından önemlidir. Kurama göre yaşanan mekânın itici ve çekici unsurları bulmaktadır ve endüstri ülkeleri göçmen işçilere cazip gelmiştir. Lee yaşanan yerle ilgili faktörlerin göçün nedenlerini arasında

olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan alınan veriler incelendiğinde yurtdışına göç etme isteklerinin temelinde Türkiye’deki çalışma koşulları, gençlerin iş ve ekonomik kaygıları, eğitimi yeterli bulmamaları, sosyal-siyasal faktörler göç etme fikri oluşturmuştur. Gitmeyi düşündükleri yerlerin önceden araştırmaları yapılmış ve göç ettikleri yerlerin refah düzeyinin yüksek olması, çalışma saatlerinin ve iş planlamasının çekici gelmesi, seçeneklerinin bol olması katılımcılar için önemli unsurlar olmuştur. Göç esnasında, öncesinde veya sonrasında yaşanan göç edilen yerin şartları, barınma, denklik, dil, maddiyat gibi engellere uygun şartları sağlamak için dil eğitimi, denklik, vize başvurusu gibi yollara başvurmışlardır. Katılımcılardan alınan veriler açısından göçler mesafesine göre dış göç, oluşum süreçlerine göre gönüllü, süresine göre sürekli, yasal dayanağına göre düzenli göç olarak gerçekleştirilmiştir.

Genel olarak yurtdışına göç eden katılımcılara bakıldığında 2021 ve 2022 yılında ekonomik, sosyokültürel nedenli göçlerin daha çok arttığı gözlemlenmiştir. Tüm katılımcıların göç etme sebeplerindeki temel düşünceleri daha iyi imkânların olması daha refah bir yaşam arzusu olduğu görülmüştür. Daha iyi bir yaşam ve ekonomik olarak rahatlama isteğiyle katılımcılar oluşum süreçlerine göre gönüllü göç etmişlerdir. Literatürde yer verilen TÜİK verilerinden alınmış olan Uluslararası göç istatistiklerine baktığımızda da 2021- 2022 yıllarında yurtdışına göçlerde %55,7 erkek ve %44,3 oranında kadınlar göç etmişlerdir ve en fazla 25-29 yaş grubunda olan genç nüfusun göç ettiği bilgisi görüşmeye katılan katılımcıların yaş oranlarını destekler niteliktedir.

Tüm katılımcılar göç ettikleri ülkede mevcut bir işte çalışmakta olup geçiminizi sağlayabiliyor musunuz? Diye sorduğumuzda evet cevabını vermişlerdir. İş yaşamı, çalışma koşulları ve memnuniyetiyle ilgili bulgular aşağıdaki gibidir.

6.3. İŞ YAŞAMI

Burada katılımcıların göç etmeden önceki çalışma hayatı ve göç ettikten sonraki çalışma hayatına ilişkin sorulara verdikleri cevaplar derlenecektir. Katılımcılara göç etmeden önce Türkiye’de bir işte çalışıyor muydunuz? Diye sorduğumuzda 20 katılımcı yurtdışına göç etmeden önce de çalıştığını söylemiş, çalışmayanlarda o dönemde öğrenci olduğu için burs veya aileden destek aldıkları için çalışmadığını belirtmiştir. Göç etmeden önce çalışan katılımcıların o dönemki iş ve yaşam standartlarını, çalışma şartlarını

değerlendirmeleri istenmiş ve maaşının ve işinin iyi olduğunu söyleyenlerle maaşının ve işinin iyi olmadığını ifade edenler diye iki grupta toplanmıştır. Maaşının ve işinin iyi olduğunu söyleyen bazı katılımcıların değerlendirmeleri şu şekildedir:

Yani genele göre tabii iyi bir işim iyi bir maaşım vardı. Ama aldığım maaş hak ettiğim bir maaş asla değildi. Yani çok daha fazlasını almam gerekiyorken çok daha ucuz işçi gibi kullanıldığının farkındaydım. E o parayla çok zor geçiniyordum İstanbul'un göbeğinde. Çünkü belli standartlarda yaşamamız gerekiyordu. Belli markalar giymeniz her gün ayrı ve güzel kıyafetlerle işe gelmeniz bekleniyor. Benim maaşım giyime, kiraya, yemeğe, içmeye gidiyordu. Yani bana kalan hiçbir şey yoktu. 13 yıl çalıştım kenarda hiçbir kurulum olmadı. Felaket yani(K3K43).

Ben Türkiye'deyken 2 yıl kadar çalıştım ve yarı kurumsal bir yerde tam zamanlı çalıştım. Aslında çalışma şartlarım yarı kurumsal bir yere göre çok çok iyiydi. Hafta sonların tatildi yalnız yaşıyordum ama aldığım maaşta o zamana göre iyi olmasına rağmen tek başına geçinebiliyordum. Çok az param kalıyordu. Öyle ama burada full time çalışmıyorum. Yine bile aynı standartlarda hatta bir tık üstünde ve şöyle bir avantajı var. Sanırım Türkiye'de böyle çalışma standardı yok. Burada saatlik işler yapabiliyorsunuz. Bu çok basit işler olabilir. Bir tez yazım merkezinde çalışabilirsiniz ve saatlik ücret alıyorsunuz. Diyelim ki arabanızın yenileceksiniz. Ben IT uzmanı olarak çalışıyorum ve arabamı yenileyeceğim bu saatlik işlerden yapıp yenileyebilirim. Hani burada bir şeye ulaşmak çok basit. Bunun için az efor sarf ediyorsunuz. Türkiye'deyken belki de en benim mantığıma oturtamadım şey benim tüm günümü verip ama bir şeye sahip olmak istediğimde sahip olamamak yani(K8K28).

Yani bizim çalıştığımız işler daha çok banka sektöründe çalışıyorduk biz Türkiye ortalamasına göre daha iyi sayılabilir belki de. Ama baktığımız zaman alım gücü burada daha fazla. O keskin makaslar yok burada Türkiye'de bir terfi aldığınızda acayip maaş artışları olabiliyor. Burada üstünüzle altınızla o tarz makaslar yok. Zaten buranın olayı o zaten. Türkiye'deki gibi makas farkı yok yani. Orada da geçinirdik ama burada bazı şeyler daha rahat oluyor. Ben Türkiye'ye her gittiğimde bir şeyler daha fazla değişiyor tabii(K24K37).

İlk yıl daha rahattı ama son dört yıl giderek çok hoş olmayan bir hal almaya başlamıştı. Pandemiden sonra da baya bir bunaldık. Çok çok iyi değildi. Beş buçuk yılın sonunda insan bu işi yaptığına bu kadar pişman edilir mi dedim. Buraya geldiğim için hiç pişman değilim ama doktor olduğum için çok defa pişman oldum. Hatta şu an deseler ki bana kalıcı olarak çalışmak için başka bir işi seçebilirsin ama diplomanı yırtman şartıyla yırtarım. Bunu üzülerek söylüyorum(K16K31).

Türkiye'den göç etmeden önceki dönemlerinde çalışan katılımcıların iş ve yaşam standartlarını değerlendiren katılımcılar ortalamanın üstü maaş aldıklarını ancak bununda barınma, yeme içme gibi giderleri karşılayabildiğini, günü kurtarmak için çalıştıklarını ve o maaşı elde edebilmek için günün çoğunu harcadıklarını belirtmişlerdir. İş ve çalışma

şartları açısından göç ettikleri ülkede günün daha az vakti çalışmayla geçmesine rağmen en düşük asgari ücretle çalıştıklarını ve zamanlarını verimli kullanabildiklerini belirtmişlerdir. Bu da göç edilen yerin çekiciliğini arttırmıştır. Katılımcıların diğer bir ifade ettikleri şey iş olanaklarının çokluğu ve maaşlar arasında makas farkının çok olmaması çalışma şartları açısından önemli bir detaydır. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda yurtdışında çalıştıkları yerlerdeki maaşları bakımından işçi- usta arasında ya da müdür- personel arasında uçurumlar olmadığı çıkarımı söz konusudur. Bu da çalışma dengesini ve çalışma ortamını rahatlatmakta işçinin işe daha motivasyonlu olmasını sağlamaktadır. Özellikle Y ve Z kuşağı açısından işe uyum sağlayamama, iş beğenmeme gibi fikirlerinin kırılması için Türkiye’de çalışma ortamlarının bu doğrultuda dönüşümü işçinin işe bağlılığını sağlayacak etkenlerden olacaktır. Maaşının ve işinin iyi olmadığını ifade eden bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

Türkiye’de çoğu iş kurumu özellikle başlangıç maaşları açısından dünya standartlarının altında yani. İstanbul gibi bir şehirde kendi başına yaşamak istiyorsan, kirayı karşılamak istiyorsan, haftada bir iki defa dışarıda bir şeyler yemek içmek istiyorsan bu çoğu şirketin başlangıç maaşıyla sağlayamayacağı bir hayat tarzı oluyor. O yüzden Türkiye’de çalışırken kira konusunda, özel harcamalar konusunda falan çalışırken de ailemden destek alıyordum. Bu Türkiye’deki çoğu insan için böyle, arkadaşlarımdan yüzde doksanı böyle yani. Yani eksikim yoktu ama kendi başıma karşılamıyordum. Şu an eksikim yok, kendi başıma karşılayabiliyorum ve de arttırabiliyorum öyle diyeyim yani(K1E28).

Maaşım azdı mesela. Yani zorlanıyordum hakikaten. Hep böyle bir hesap kitap durumu ya da tatile çıkacaksam kredi çekerek tatile çıkanlardan oldum mesela ben de. Çalıştığım yerde çok profesyonelce bulmuyordum insanların tavrını vesaire. Bir de tabii daha da fazla çalış ve işte nasıl daha da senin suyunu çıkarırız mantalitesi olduğu için. O da zorluyordu(K12K34).

Türkiye’de son iki yıl Alanya’da oteldeydim ben. Otelde konakladığım için benim kira, fatura derdim yoktu. Otelde yemek yediğim için yemek sorunumda yoktu. Ama aldığım para azdı. 12- 14 saat çalışıyordum. Ev kursam mümkün değildi o parayla geçinmek kiraya çıksam da ayrı sorunlar geçinmek çok zor olurdu(K18E29).

Türkiye’de kazandığım parayla ortalamanın üstünde güvenli bir semtte yaşayacak durumda değildim. Ekonomik giderlerimi finanse etmek zordu tam zamanlı bir işte çalışıyor olmama rağmen(K20K26).

Günde on saat çalışıyordum. Gitme gelme on iki on üç saati buluyordu. Çok stresliydi. İnsanların birbirine saygı duyduğu bir ortam değildi(K21K27).

Türkiye’de çalıştığı süreçte maaşının ve işinin iyi olmadığını söyleyen katılımcılar stresli, zorlayıcı, iş ve yaşam şartlarını dengede yaşayamadıkları hayatları olduğunu ifade etmişlerdir. Bu da onları ekonomi temelli, sosyokültürel temelli dış göçlere

yönlendirmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda genel olarak çalışma ve yaşam standarttı denildiğinde ilk akıllarına gelen alım gücü oldu. Alınan maaşların günlük ihtiyaçları karşılamada yetersizliği, çalışma saatlerinin fazla olması, dinlenmelerin az olması ve ekonomide yaşanan dalgalanmalardan yoruldukları anlaşılmaktadır. Gelir durumu asgari düzeyin üstünde olanlarda stresli yaşam içinde olmaktan ya da insanlar arasında maaşlar arasında makas farkının genişliğinden ürünlere erişimde daha zor olduğunu ve de insanların çok çalışıp yine de basit isteklerini yerine getiremeyişi genel olarak çalışma şartlarından mutsuz olduklarının sonucunu çıkartmıştır. Gallup araştırma şirketinin 2022’de 100 ülkeyi kapsayan Küresel Duygu Raporu’na göre sinir, stres ve üzüntüde Türkiye dünyada ilk üçte yer almaktadır (Gallup, 2023). Rapora göre pandeminin etkileri de dikkate alınarak bu çıkarım yapılmıştır. Pandemi döneminde yoğun çalışan doktor olan K16K31’in çok bunaldığını ve doktor olduğu için pişman olduğunu göç ettiği yerde kalıcı yaşaması için diplomasını yırtması gereken bir durum olsa bunu yapacağını ifade etmesi dikkat çeken görüşlerden olmuştur.

Son yıllarda doktorların iyi hal belgesi başvurularındaki artış, özellikle Almanya'ya göç etme eğilimlerini beraberinde getirmektedir. Haberlerde, doktorların Almanya'ya yönelik göçlerinin temel nedenlerinden birinin çalışma koşulları olduğuna dair bilgilere sıkça rastlanılmaktadır. Elmacıoğlu'na (2021) göre, Almanya'da sunulan çalışma olanakları, çalışma saatleri, nöbet koşulları ve maaşlar, "insani düzeyde" olarak değerlendirilmektedir. Bu faktörler, birçok doktorun Almanya'yı tercih etme kararını etkileyen önemli etmenler olarak öne çıkmaktadır. Artan göç eğilimi, sadece mesleki gelişim fırsatlarına değil, aynı zamanda yaşam kalitesine yönelik beklentilere de atıfta bulunmaktadır.

Tablo 6.3. Katılımcı Yurtdışı Çalışma Memnuniyeti Profili

Katılımcı Yurtdışı Çalışma Memnuniyeti Profili			
Katılımcılar	Mevcut Çalışma Durumu	Uzmanlık Mesleği Mi?	İş yeri problemleri
K1E28	Çalışıyor	Evet	-
K2E34	Çalışıyor	Evet	-
K3K43	Çalışıyor	Evet	Şefimin ırkçı tavırlarından memnun değilim. Bir başka işe geçmeye hazırlanıyorum.

Tablo 6.3. (Devamı)

K4E33	Çalışıyor	Evet	-
K5E25	Çalışıyor	Hayır	Evet, memnunum ama çalıştığım sistemden memnun değilim. Bu da bizden kaynaklanıyor. Göçmenlerden kaynaklanıyor. Normal Fransız şirketlerinde çalışsan çok avantajların var. Biz yabancılar, Türkiye'den veya başka yerden gelenler olsun burayı da kendimize benzetmişiz. Burada bir şeyler yapmışız. Yani bu sistemden memnun değilim. Biz kendimiz sistem getiriyoruz ve onların bize uymasını bekliyoruz.
K6E24	Çalışıyor	Hayır	-
K7K30	Çalışıyor	Hayır	Çok memnunum, keyifle yapıyorum işimi. Daha sonrasında da dilimi daha iyi geliştirdikçe ausbulting denilen bir eğitim sistemi var, o eğitim sistemine girdiğin zaman istediğin bölümle alakalı eğitimi alıp tekrar o bölümle ilgili çalışma imkânım olacak onu düşünüyorum. Hani dilimi sadece B1- B2 yapmam lazım. Şu anda A2 B1 seviyesinde. Tabii bunu yapmak için de biraz zamana ihtiyacım var.
K8K28	Çalışıyor	Hayır	-
K9E40	Çalışıyor	Evet	Yok, Almanca öğrenip o işten çıkıp normal bir şirkete geçmeyi düşünüyorum.
K10E32	Çalışıyor	Evet	-
K11K20	Çalışıyor	Evet	Çok memnunum. Yani benim yurtdışındaki ilk iş deneyimim ve etrafımda çok sıcak olan insanlarla beraber çalışıyorum. Bana çok destek olan, benim gelişmemi isteyen insanlarla çalışıyorum o yüzden mutluyum. Bununla beraber bir Türk bankasında çalışmam o öğle yemeğinde yediğim ezogelin bile beni motive eden bir şey.
K12K34	Çalışıyor	Evet	Yani yerden memnunum ama yaptığım iş epey farklılaştı böyle firma finansal zorluklar yaşadığı için. O yüzden işin tanımından çok memnun değilim.
K13K23	Çalışıyor	Evet	-
K14E28	Çalışıyor	Evet	Yani bilimsel açıdan burada asıl gelme sebebimi düşününce evet memnunum. Ama özellikle Türkiye'den gelenlere karşı yapılan ırkçılıktan kaynaklanan bir rahatsızlığım var.
K15K35	Çalışıyor	Evet	Memnunum ve kendimi geliştirmeye fırsat verecek bir işte çalışıyorum.
K16K31	Çalışıyor	Evet	-
K17E22	Çalışıyor	Evet	Yok.
K18E29	Çalışıyor	Hayır	Yani iş sıkıcı aslında ama memnunum. Çünkü emeğimin karşılığını fazlasıyla aldığım için inanılmaz tatmin ediyor bu duygu.
K19K26	Çalışıyor	Evet	-
K20K26	Çalışıyor	Evet	Yaptığım işten de iş yerimden de çok memnunum.
K21K27	Çalışıyor	Hayır	-
K22E29	Çalışıyor	Hayır	-
K23E26	Çalışıyor	Evet	İklim danışmanlığı alanında kendi şirketimi kurdum. Çalışma koşulları, aldığım ödüller vesaire konusunda gayet memnunum.
K24K37	Çalışıyor	Evet	-

Katılımcıların hepsi yurtdışına göç ettikten sonra yurtdışında çalışma deneyimini yakalamış ve çalışanların 19'u eğitimini aldığı, kendini geliştirdiği alanda işine devam ettiğinin bilgisini paylaşmıştır. 22 katılımcı yaptığı iş ve çalışma ortamından memnuniyetini dile getirirken 2 katılımcı işten memnun ama çalıştığı yerden memnun olmadığını görüşme esnasında dile getirmiştir. Almanya'da yaşayan K3K43 memnun olmama sebebini iş yerinde yabancı uyruklu şefi tarafından ırkçılığa maruz kaldığı için memnun olmadığını ifade ederken yine Almanya'da yaşayan K14E28 çalıştığı yerin bilimsel açıdan çok iyi olduğunu ancak yaşadığı ırkçılıktan dolayı memnun olmadığı konular olduğunu görüşme esnasında ifade etmiştir. Irkçılık konusu görüşme soruları hazırlanırken gözden kaçmamış ve bununla ilgili sorulan soruların cevapları ve değerlendirmesine çalışma içerisinde yer verilecektir. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın verilerine göre yurtdışında yaşayan 6,5 milyonu aşkın Türk vatandaşının 5,5 milyonu Batı Avrupa ülkelerine yerleşmiş bulunmaktadır. Türkiye'ye 3 milyon kadar geri dönüşü olan insanlar düşünüldüğünde yaklaşık 9,5 milyonluk bir kitleyi ilgilendiren, geniş kapsamlı bir göç olgusunun varlığından bahsetmek mümkündür. Bunların yurtdışında yaşamı, çalışma şartları, göç ettikleri yerlerin onlar için cazibesi veya yaşadıkları sorunlar göçün itici ve çekici nedenleri açısından önemli detaylardır. Çalışma şartlarının, gelir durumunun, bireysel vakitlerin fazlalığı ve olanaklarının iyi olması çekici etkenler arasında olurken yaşadıkları ırkçılık gibi dış etkenlerden kaynaklı sorunlar itici nedenler arasında olabilmektedir. Yine de tüm katılımcılar giderlerini karşılayabildiğini, ürünlere erişimin daha kolay olduğunu ifade etmiştir. Bazı katılımcıların mevcut çalışma koşullarını emek- değer açısından değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Bence güzel yani. Çoğu açıdan çok fazla şey öğrenebildiğim bir alan var. Kendimi geliştirebiliyorum. İş ortamı anlamında çalıştığım insanlar gayet saygılı, yaptığım işe değer veriliyor, bir birey olarak görülüyorum. Az önce bile çok üst düzey müdürlerle toplantıdaydım. Hepsi gayet de beni ciddiye alıyordu, söylediklerim üzerine tartışıldı, bir şeyler söylendi vesaire bu tarz şeyler Türkiye'deyken nadir oluyor. Bu tarz şeylerle insan daha iyi hissediyor, üzerinde daha etkili olduğunu görüyorsun(K1E28).

İş yaşam dengesi çok iyi diyebilirim. Yani özel hayata da saygı var, iş hayatına da saygı var. Ücret olanakları iyi, çok uluslu bir şirket genel anlamda çok iyi diyebilirim(K2E34).

Anlayışlılar, insaniler, ya bir dersim olduğunda tabii ki git yap, yorgun olduğumda uyu bir saat diyebiliyorlar. Evet ya güzel bir deneyim benim için(K1K20).

İyi yani. Gayet insani şartlar altında çalışıyorlar. Nöbetten sonra direkt evlerine gidip dinleniyorlar. Türkiye’de bu yeni yeni çoğu hastaneye geldi. Birkaç servisi gözlemladim hiçbirinde bunalacak bir yoğunluk görmedim. Hani diyelim doktor dörtte çıkamamış ve beşte çıkmıştır. Onu zaten yazıyor. Daha sonra ya bir saat erken çıkıyor ya da o bir saatleri toplayıp bir gün izin yapabiliyor(K16K31).

Çok rahat. Bir kere ulaşımı çok kolay bir yerde. Kocaman bir ofis, çok modern. Her şey yeni. Buzdolabından her şeye varana var. Bilgisayarım orada. Zaten yedi kişi çalışıyoruz. Geliş gidiş saatleri çok rahat. Yani dokuz beş çalışıyorum ama insanlar onda falan geliyor. Bazen geç bazen erken çıkıyoruz. Güzel yani(K13K23).

Bir birey olarak desteklendiğim çok güzel bir ortamım var çok memnunum açıkçası. Daha rahat, destekleyici bir çalışma ortamım var(K19K26).

Katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında çalıştıkları iş yerlerinin tutum ve ortamını önemsedikleri görülmektedir. Yapılan işe ve fikirlerine saygı duyulmasından hoşnut olduklarını ifade etmektedirler. Böylelikle bireysel olarak değerli hissettiklerini, çalışma ve özel hayat dengesini sağlayabildikleri için mutlu olduklarını ve bu sayede işe karşı daha verimli olduklarını belirtmişlerdir.

Bazı katılımcıların mevcut çalışma koşullarını zaman, maaş ve iş tanımı açısından değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Türkiye'deki memur statüsündeyim. Sabah 8 akşam 5 Öğle aram var, çok rahatım(K5E25).

Birkaç yer denedim ben onlara göre iyi şartlarda çalışıyorum. Gece vardiyasında çalışıyorum sadece burada öyle. Gece vardiyası olduğu için de %30 ekstra bonus veriyorlar. Maaşım da iyi oluyor. Öyle çok molası yok, 8 saatlik çalışmada yarım saat molası oluyor. Çok disiplinli daha kontrollü, en azından asgari ücretin üstünde alıyorsun. Amazon dil desteği veriyor geri ödemesiz. Kendini geliştirmen için bir şeyler de yapıyorlar yani(K7K30).

Kısmi zamanlı çalışıyorum. Yani bazen 3 saat bazen 4 saat çalışıyorum. Bazen tek bazen bir ekiple çalışıyorum ve iş tanımım neyse sadece onu yapıyorum. Türkiye'deki en büyük problemlerden biri bu. İş tanımının çok daha fazlasını yapıyorsunuz. En büyük fark bu (K8K28).

Buranın çalışma koşulları çok çok daha iyi, iş kontratınızda ne yazıyorsa diyelim ki sabah sekiz akşam beş yazıyorsa beşi bir gece tutamaz sizi kimse. Çünkü bu baya yasak. Hani dava açma hakkınız var bana mobbing yapıyor diye. Bir de çok fazla hak var mesela babalık izni, annelik izni, işte küçük çocuk sayısı kadar destekler, tatiller falan. Normal iş yaşamında tüm şartlar daha iyi Türkiye’ye göre(K14E28).

Türkiye’den çok çok iyi durumda. Kimse sizden mesaiye kalmanızı ve nefes almadan çalışmanızı beklemiyor bu çok önemli ve kritik bir şeydi bizim için. Türkiye’den ayrılmamızın da en önemli gerekçelerinden biriymiş aslında gelince anladık(K15K35).

Katılımcılardan alınan verilere bakıldığında iş tanımının önemi, çalışma saatlerine dikkat edilmesi ve olası ek mesai durumunda ücretlerini alabiliyor olmalarından mutlu oldukları anlaşılmaktadır. K5E25 inşaat sektöründe çalışmasına rağmen çalışma saatinin belirli olmasından memnun. Böylelikle kendine zaman kaldığını söylemekte ve bunu Türkiye'deki memur statüsüyle değerlendirmektedir. İş yaşamı açısından şartların Türkiye'den daha iyi olduğu belirtilmiştir. 24 katılımcıdan mevcut çalışma koşullarını olumsuz açıdan değerlendiren katılımcıların görüşleri de şu şekildedir:

Beğenmiyorum ya Türklerin olduğu için. Türkleri beğenmemek değil de Türk kafa yapısının, insana, işçilere, emekçilere karşı bir saygısı yok. Ama burada Yahudilerin, Hristiyanların öyle değil yani. Çalışma saatleri az haftada 2 gün izinleri var, her şeyi var yani(K6E24).

Ben Türklerin yanında çalışıyorum. Geç saatlere kadar çalıştırıyorlar(K17E22).

Çalışma koşulları iyi değil. Çünkü burada hangi kurum açıklıyor bilmiyorum da mesela her meslek ne kadar maaş alıyor bellidir hangi eyalette olduğunuza bağlı olarak. Mesela bir mühendis mesela benim arkadaşım, çocuk diyor ki benim alacağım maaş belli 2650 Euro ile 2800 Euro falan böyle. O dediği şekilde iş teklifi aldı. Benim de belli mesela ben de bakıyorum, ben yarısının daha altında bir fiyata çalışıyorum. Ve üstelik burada gazeteciler şöyle çalışıyor, yıpranma payları var. Ayda 20 gününden fazla çalışmıyorlar. Yani şöyle söyleyeyim. 20 gün çalıştıkları bile yok kâğıt üzerinde bile o kadar sınır koymuşlar. Genelde ayda 8 gün 12 gün çalışıyorlar. Ben 6 gün çalışıyorum. Türkiye'de pazarlığımı yapmışım 5 saat çalışır 2 gün izin kullanırım diye kabul ettirmiştim. Onlar da herkese ödediğimiz maaşı ödemeyiz demişlerdi. Kabul etmişim. Çünkü ben zamana çok kıymet veriyorum. Burada onu kabul ettiremedim yani(K9E40).

Yani uykusuz kalmam gerekebiliyor. Çünkü çıkış zamanım tamamen müşteriye bağlı olduğu için bazen yorucu olabiliyor. O da devede kulak yani(K22E29).

Mevcut iş yaşamını olumsuz açıdan değerlendiren katılımcıların görüşlerine bakıldığında çalışma saatleri konusunda memnun olmadıkları anlaşılmaktadır. Bunu ifade eden katılımcıların ikisi Türk işverenlerin altında çalıştıklarını belirtmişlerdir. K9E40 zaman ve maaş konusunda istediği düzeyde olmadığını yakında daha iyi koşulları olan bir işe geçmek istediğini görüşmeler esnasında belirtmiştir.

Katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında genel olarak Y ve Z kuşağının çalışma şartlarını değerlendirmeleri açısından söyledikleri başat öge değer görmek üzerine kuruludur. Çalışma ortamı içerisinde fikirlerine saygı duyulması, dinleniyor olmaları onlar için iş yerini çekici kılan faktörlerden biri görülmektedir. Diğer önemli bir husus ise çalışma saatlerini nasıl planlamışlarsa onun ötesine geçilmeyişi, bireyin kendine ait zamanına değer verilmesi önemli ayrıntı olarak görülmektedir. Yapılan işin ağırlığına

göre haklar veriliyor olması da işi çekici kılan etkenlerden görülmekte örneğin K7K30 özel sektör olsa dahi çalıştığı iş vardiyalı ve gece vardiyası olduğu için maaşına %30 bonus verildiğini söylemektedir. Türkiye’de ise polis, sağlıkçı, infaz koruma memurları gibi kamu personelleri gece vardiyasında çalışmasına rağmen ek mesai ücreti veya herhangi bir bonus ücret almamaktadır. Katılımcıların çalışma şartlarıyla ilgili bakış açıları dikkatten kaçmamakta yaptıkları işte değer görmek hoşlarına gitmekte, daha kısa sürede çalışmalarına rağmen daha iyi gelir elde ettiklerini, yarı zamanlı çalıştıklarında dahi Türkiye asgari ücret bandında ücret almaları işlerine bağlılıklarını, motivasyonlarını arttırmaktadır.

Katılımcıların önemsedikleri diğer esas zaman konusu, daha az çalışma saatlerinin olması birey olarak tüm günlerini sadece işe vermedikleri için cazip gelmekte ve gerek iş ortamında gerekse işten sonraki zamanlarında kendini geliştirebilecekleri alanların daha çok olduğunu düşündürmüştür. Doğum izinlerinde anne – baba izni gibi izinlerin çok olması, bebeğin gelişimi ve ebeveynlerin birbirlerine desteği açısından önemli görülmekte, resmi izinlerin olması, çalışma saatlerinin esnek olması da iş açısından önemini korumaktadır. Bu sayede daha rahat tatil ve dinlenme ihtiyacını giderebildiklerini ifade etmişlerdir. K15K35’in *“Türkiye’den çok çok iyi durumda. Kimse sizden mesaiye kalmanızı ve nefes almadan çalışmanızı beklemiyor bu çok önemli ve kritik bir şeydi bizim için. Türkiye’den ayrılmamızın da en önemli gerekçelerinden biriymiş aslında gelince anladık.”* ifadesi Türkiye’deki çalışma koşullarının, özellikle özel sektör açısından çalışma koşullarının zorluğundan bahsetmiş ve göç etmesinin en önemli gerekçelerinden biri olduğunu gittikten sonra anladığını belirtmiştir. Ocak 2023 itibarıyla, Türkiye’de özel sektörde istihdam edilen kişi sayısı TÜİK verilerine göre 14 milyon 625 bin 242 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2023). Türkiye’de özel sektör çalışma şartları daha zor olarak görülmekte ve bu durumlar devlete sırtını yaslayınca rahatlayacağı mantığını doğurmuştur. Çok yaygın ifadelerle atanınca rahatlarsın, kamu personeli olunca rahatlarsın bakış açısı toplumda yaygın görülmektedir. Özel sektörün çalışma şartları, maaş durumlarının asgari veya altına işçi çalıştırması durumları da bilindik özel sektör sorunlarındandır. Özel sektörle ilgili resmiyette verilen çalışma saatlerinin dışında ek mesai veya çalışma saatleri dışında iş verme durumları gibi yönetici kaynaklı çarpık planlamaları, personeli yıldırmaları olabilmektedir. Dolayısıyla göç eden katılımcıların

işlerin çekiciliğini belirtirken çalışma saatlerini, bireysel zamanlarını önemsemeleri şaşırtıcı gelmemektedir.

Katılımcılardan ikisi de Fransa’da yaşayan biri inşaat sektöründe, diğeri lokantada çalışan kişiler Türk işverenlerin yanında çalıştıkların belirtmişler ve çalışma şartlarıyla ilgili görüşleri gözden kaçmamıştır. K6E24’ün “*Beğenmiyorum ya Türklerin olduğu için. Türkleri beğenmemek değil de Türk kafa yapısının, insana, işçilere, emekçilere karşı bir saygısı yok. Ama burada Yahudilerin, Hristiyanların öyle değil yani. Çalışma saatleri az haftada 2 gün izinleri var, her şeyi var yani*” ifadesi ve K17E22’nin “*Ben Türklerin yanında çalışıyorum. Geç saatlere kadar çalıştırıyorlar.*” İfadesine bakıldığında göç ettikleri yerde de Türklerin çalışma stiline devam ettiğini K6E24’ün Türk çalışma sisteminden rahatsızlığını dile getirmiştir. Kendi düzenine yabancılaştığı, memnun olmadığı anlaşılmıştır.

6.3.1. Göç Öncesi ve Sonrası Çalışma Şartları

Katılımcıların göç etmeden önceki çalışma şartları ve göç ettikten sonraki çalışma şartlarının karşılaştırması aşağıda detaylandırılacaktır. Çalışma şartlarını zaman faktörü açısından değerlendiren bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

Türkiye’de çalışma saatleri kırk saat. Hatta bazı şirketlerde kırk beş saat oluyor. Burada otuz yedi buçuk saat. Bu şu demek oluyor genelde özel hayatımıza da çok daha fazla zaman ayırabiliyorsunuz. Bu da insanların iş ve yaşamı çok daha rahat bir şekilde ayırmasını sağlıyor. İzinler çok daha fazla burada. Bu insanın özel hayatını destekleyen bir konu, doğum izinleri, yıllık izinler ya erkeklerin de doğum izinleri var mesela eşlerine daha fazla destek olmalarını sağlıyor o dönemde. Bunlar kaliteyi arttıran şeyler(K2E34).

Saati geldiğinde tam vakitte herkes işi bırakıyor. Bir dakika dahi durmuyorsunuz. Türkiye’de olsa öyle değil, bir saat daha duralım, onu da yapalım bunu da yapalım burada öyle bir şey yok. Türkiye’de müdür falan ayağına çay, kahve ister veya kendisi oturup sigara içerken şunu yap bunu getir der. Buradaki şef ve müdürler kendileri de taşın altına elini koyar, kendileri de yapar. Böyle olunca daha fazla motive oluyor insan bu şekilde. Türkiye’de işçiyi ezmek çok fazla. Burada öyle değil hangi iş olursa olsun öyle değil(K18E29).

Türkiye’de Alman bankasında çalışıyordum. 8 saat çalışıyordum ve iş yükü o kadar ağırdı ki eve gidince üzerimi değiştirip uyumaya takatim kalıyordu sadece. Serviste bile uyuyakalıyordum dönüşü. Burada öyle değil çok rahat işlerim bitince dışarıdan işlerimi bile yapabiliyorum. Yaptığım iş dikkatle yapılması gereken bir şey ama konsantre olabileceğim iş ortamı var. İş şartları da çok iyi. Gerçekten esnek ve Türkiye’dekinden çok daha iyi. Türkiye’de Alman şirketlerinde çalıştım maaşları iyiydi ama totalde orada gerçekten kölelik sistemi hâkimdi buraya oranla. Alman

şirketlerinin Türkiye’de olmasının en büyük sebebi zaten ucuz iş gücünün Türkiye’de olmasıydı(K20K26).

Türkiye’de çalıştığım firma daha büyük bir firmaydı. Daha büyük projeler yapıyorduk. Kariyer anlamında bir tık daha kısıtlı. Yönetim anlamında daha iyi. Türkiye’de yedi yirmi dört çalışıyordum burada yedi yirmi dört çalışmıyorum. O anlamda daha rahat(K24K37).

Göç öncesi ve göç sonrasındaki çalışma şartlarını zaman faktörü açısından değerlendiren katılımcıların işte geçirilen süre ve bununla beraber gelişen yorgunluklar, kişisel yaşamına zaman ayırma durumları açısından göç ettikten sonra daha rahatladıklarını ve bu durumun onlar için önemli olduğunu belirtmişlerdir. Çalışma saatlerindeki disiplin anlayışı da işi çekici kılmıştır. Örneğin K18E29’un “Saati geldiğinde tam vakitte herkes işi bırakıyor. Bir dakika dahi durmuyorsunuz. Türkiye’de olsa öyle değil, bir saat daha duralım, onu da yapalım bunu da yapalım burada öyle bir şey yok...” ifadesine bakıldığında belirlenen çalışma saatinin fazlasını işçiden istememeleri katılımcıyı memnun etmiştir. Türkiye’de ek mesailerin ve çalışma süresi dışına çıkmaların olduğunu ve bundan rahatsız olduğunu ifade etmiştir. Çalışma şartlarını iş planlaması açısından değerlendiren bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

Ben burada iş tanımım ne ise yapmam gereken neyse onu yapıyorum bu şekilde daha mutlu oluyorum daha profesyonel oluyor. Türkiye’de bu daha farklı oluyor. İş tanımı var ama onun dışında farklı sorumluluklar da veriliyor. Daha fazla ve çalışan olarak çok hakkınız ve de çalışma hakkınız olarak çok da bir hakkınız olmadığı için çok da fazla sesinizi çıkarmıyorsunuz(K8K28).

Ya buradaki yine daha sağlıklı, kesinlikle daha sağlıklı değerlendiririm şartları. Hem çalışma saatleri bakımından ve senden beklenen bakımından. Bir de burada daha sınırlar var. Yani ne bileyim müdürüm gelip sana şey diyemiyor işte o gün niye öyle yapmadın ya da böyle yapmadın? Hani birtakım sınırlar var, o anlamda da bura daha sağlıklı(K12K34).

Ya çok pozitif yönde bir fark var tabii ki. Türkiye’de de buraya gelmeden önce bir klinikte çalışıyordum. Basitçe sekreterlik yapıyordum. Her şeyi yapıyordum staj yapmama rağmen ama burada her şeyi soruyorum sanki okula gelmişim gibi. Süpervizöründen sürekli bilgi alıyorum. Bu kesinlikle çok farklı(K13K23).

Türkiye’deki işlerini ve mevcut çalışma şartlarını iş planlaması açısından değerlendiren katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında göç sonrası çalışma şartlarına bakışları pozitif yönlüdür. Mevcut işlerinde başta belirlenen iş planlamasının ötesine geçilmeyişi, yapılan işe dair ekstra taleplerin olmayışı işe karşı daha rahat ve ilgili olmalarını sağlamıştır. Çalışma şartlarını gelir ve giderler açısından değerlendiren bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

Çok da bir fark yok ancak burada alım gücü var. Bir de kazandığın parayı giyime, kuşama o iş için harcamak zorunda değilim. Bu da çok hafifletiyor insanı maddi anlamda(K3K43).

Şöyle düşünün ben burada çalışıyorum ama burada o kadar fazla para harcamıyorum, çıkıp geziyorum falan filan ama burada bir birikim yapabiliyorum. Türkiye’de yılda 60.000 falan ediyor asgari ücret. Burada ben geziyorsam, yiyebiliyorsam, eğlenebiliyorsam bile cebime param kalıyor. Yani sen orada 12 ay boyunca çalış hiçbir şey yemeden 60.000 TL biriktiriyorsun ben onu burada 8 ayda biriktiriyorum öyle söyleyeyim kısacası(K6E24).

Gayet iyi. Kesinlikle kıyas götürmez buranın iş şartları daha iyi. Haftada iki gün çalıştıgımda bile ev kiramı ve giderlerimi bile karşılayabiliyorum(K22E29).

Göç öncesi ve sonrası çalışma şartlarının karşılaştırmasını yapan katılımcıların ifadelerine bakıldığında mevcut durum içinde aldıkları maaş karşısında daha fazla ürün alabilme gücü ve biriktirebilmeleri o işin kendileri için daha çekici geldiğini belirtmişlerdir. Çalışma şartlarını emek ve değer açısından değerlendiren bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

Daha az şiddetle karşılaşma ihtimali var. Alım gücü daha iyi. Özetle daha insani diyebilirim. Ben bir ara Türkiye’de işe nefret ederek gidiyordum ama bir sorumluluğum vardı ve onu yapmak zorundaydım. Zaten bir ara istifayı da yasaklamışlardı. İstifa etmeyi düşünmediğim zamanlarda bile ay ne kadar değersizmişiz biz falan diye düşünmüştüm(K16K31).

Ya burada biraz daha rahat, esnek, daha yaratıcı oluyorsunuz, girişimci oluyorsunuz. Burada biraz daha cesur bir insana dönüşüyorsunuz. Türkiye’de de öylesiniz ama Türkiye’deki başarınızın ödüllendirme tarzıyla buradaki başarınızın ödüllendirme tarzı farklı olduğu için burada biraz daha kendimi rahat hissediyorum(K4E33).

Yani her şeyden önce takımda bir birey olarak kesinlikle daha çok değer gördüğümü hissediyorum. Daha destekleyici bir ortamım var. Türkiye’deyken kimse çalışma arkadaşlarımı tek tek tanıştırmamıştı. Hatta müdürümle bile tanışmamıştım ben. Ona soru sorduğumda bile çok cevap alamıyordum yani. Üst kademeye erişemiyordum çok ama burada öyle değil yani. Burada ekipte yetmiş kişi var ve hepsiyle tanışmam var. Online dahi olsa herkesle görüşme ayarlandı. Ben orada da çok çalışıyordum ama hiç takdir edilmiyordum. Burada yaptığım işlerde takdir edildiğimi gördüm. Ve bu beni çok daha motive ediyor. Burada daha yavaş yavaş işe başlatıyorlar, Türkiye’de olsa hemen işi üstüne bırakıyorlar ve hadi yap oluyor bu beni acayip strese sokmuştu mesela(K19K26).

Burada acayip yüksek bir anlayış var. Eğer hastaysan işe gitmeyebiliyorsun ve bunu direkt amirinle konuşup halledabiliyorsun. Anlayışla karşıyorlar. Haber vermen yeterli. Kadın olduğun için ayda bir özel durumundan kaynaklı gitmeyebiliyorsun yani. Türkiye’de öyle değil, hasta olsan bile işe gidiyorsun. Gitmek zorundasın gibi bir algı vardı(K21K27).

Türkiye’de çalışma koşullarında benim siyasi partiler hakkında ne düşündüğüm önemli. Sosyal yaşamımın nasıl olduğu önemli, doğru düzgün giyinmiyorsan rütbe alamıyorsun. Kesinlikle dış görünüşün önemli özellikle kadınlar için bunlar önemli etkenler. Türkiye’de benim ne düşündüğümün ne giydiğimin ne dediğimin ne yaptığım önemli bu beni daraltıyordu. Ama burada öyle değil(K23E26).

Göç öncesi ve göç sonrası çalışma şartlarını emek ve değer açısından ele alan katılımcıların ifadelerine bakıldığında yaptıkları işte değer görmeleri, fikirlerinin önemsenmesi, desteklenmeleri ve dış görünüşü, siyasi görüşü gibi özelliklerinin yerine işteki performansına odaklanması katılımcıların motivasyonlarını arttırdığını ve streslerini azalttığını düşündürmüştür. Böylesi bir çalışma ortamında daha esnek, yaratıcı ve rahat olduklarını ifade etmişlerdir.

6.3.2. Göç Öncesi ve Sonrası Çalışma Şartları Bölümünün Özeti ve Tartışma

Göçler sosyal tarihin bütün dönemlerinde karşımıza çıkan bir olgu olmuştur. Bu noktada önemli olan, ülkelerin kendi coğrafyalarını daha çekici hale getirip nitelikli ve genç insanları ülkelerine çekip, ilerleme hızlarını ve zenginliklerini arttırabilmelidir. Değer’e (2019: 17) göre bireyin daha elverişli iş koşullarında ve daha yüksek ücretle çalışma arzusunun ekonomik nedenlerden kaynaklanan önemli bir dış göç sebebidir. Türkiye'nin dış göçünü incelediğimizde, sadece belirli bir işgücü göçü değil, aynı zamanda eğitim, seyahat amacıyla başlayan ve sonunda kalıcı yerleşim ve nitelikli göç oluşturan bireylerin olduğu gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda son yıllarda gerçekleşen göçleri değerlendirmek mümkündür. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti tarih boyunca göç veren ve alan, aynı zamanda transit geçişlere ev sahipliği yapan bir ülke olmuştur (Karataş ve Ayyıldız, 2021).

Bu çalışma açısından Y ve Z kuşağı katılımcıların dış göç nedenlerini ve göç ettikleri ülkelerdeki çalışma deneyimlerini incelediğimizde göç ettikleri yerlerin çalışma şartlarında onlara çekici gelen nedenleri katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda sıralamak mümkündür. Temel ihtiyaçların karşılanması, daha rahat koşullarda yaşama ve kazanç elde etme arzusu çalışma ortamlarını oluşturabilmektedir. Dolayısıyla çalışma ekseninde katılımcılara göç etmeden önceki çalışma şartlarını ve göç ettikten sonraki çalışma şartlarını karşılaştırmalarını istenmiş bu doğrultuda Y ve Z kuşağının çalışma şartlarından beklentilerini ve bunun ne kadarını göç ettikleri ülkede karşılayabildiklerini bireysel ifadelerinden çıkarılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların çalışma şartlarını

karşılaştırmaları alınan cevaplara göre dört başlıkta kategorize edilmiştir. Bunlar; Zaman faktörü, iş planlaması, gelir- gider dağılımı ve emek- değer karşılığı açısından alınan cevapların benzerliklerine göre sınıflandırılmıştır.

Çalışma şartlarını karşılaştırırken zaman faktörü açısından göç etmeden önce işte geçirilen zamanın fazla olmasının, bireysel olarak kendilerine zaman kalmayışının rahatsızlığı ve bunun devamında çalıştıkları işten bu açıdan memnun olmadıkları ifadelerinden çıkarılmıştır. Çalışma süresinin hayatın çoğunluğunu kapsamayı yaşamlarını olumsuz etkilemiştir. Bu açıdan göç ettikleri yerde çalışma saatlerinin daha kısa süreli olması, hafta sonu izinlerinin olması katılımcıları memnun etmiştir. Çalışma şartlarını iş planlaması açısından ele alan görüşlere bakıldığında göç etmeden önceki çalışma hayatlarında iş planlamasının sıkıntısını yaşadıkları katılımcıların cevaplarından anlaşılmıştır. Genel olarak yaşadıkları sorunları plansızlıkla ifade etmişlerdir. Daha çok işe başlanan ilk etaptaki iş planının zamanla içeriğinin değişmesi ve işle ilgili sorumlulukların fazlalaşmasından yakınmışlardır. Farklı ülkelere göç eden katılımcıların göç sonrasında mevcut çalışma düzenlerinde iş planlaması ve disiplin olmasından memnun olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılara göre verilen görev neyse bunun sürekliliğinin ve içeriğinin değişmemesi yapılan işi cazip kılmıştır.

Çalışma şartlarını gelir ve giderlerin dağılımı açısından değerlendiren katılımcıların ifadelerine bakıldığında çalıştıkları işte aldıkları ücretin kendilerinde yarattığı doyumunu dikkate almışlardır. Göç etmeden önceki çalışma şartlarını aldıkları ücretlerin yaşam içerisinde giderlerini sağlamakta yeterli olmadığı sonucu çıkarılmıştır. Göç ettikten sonraki mevcut işlerinde gelir ve gider açısından dengeleyebildiği ücretler aldıklarını belirtmişlerdir. Bu da mevcut çalışma koşullarına karşı ilgili olduklarını göstermiştir.

Göç öncesi ve göç sonrası çalışma şartlarını emek- değer açısından ele alan katılımcıların ifadelerine bakıldığında göç etmeden önceki çalışma şartlarını değerlendirdiklerinde verdikleri emeklerin karşılığında bir değer görmek istediklerini ancak bunu yeteri ölçüde almadıkları katılımcıların ifadelerinden anlaşılmıştır. Bununla beraber çalıştıkları işte fikirlerinin önemsenmediğini sadece iş yapan olarak görülmeleri motivasyon kaybının yanında iş stresi oluşturduğunu belirtmişlerdir. Göç sonrası mevcut işlerinde ise dikkate alınmaları, dinleniyor olmalı, kişisel yaşamlarından ziyade işteki

profesyonelliklerinin değerlendirilmesi işe karşı daha ilgili olduklarını ve daha az stres ortamına sahip oldukları fikrini ortaya çıkarmıştır.

Burada sosyolojik olarak Bourdieu'nun sermaye kavramına başvurmak açıklayıcı olacaktır. Ayrıca işletme bilimindeki ücret ile çalışma motivasyonunun artacağına ya da işçinin daha iyi çalışmasının ücretten ziyade çevresel iş koşullarına bağlı olduğunu söyleyen kuramlar üzerinden de ele almak mümkündür. Taylor'un ücret sistemi buna örnek verilebilir. Ücret ve ücretten duyulan tatminin önemine ilişkin araştırmaların temeli klasik yönetim yaklaşımının öncüsü olan Taylor'a dayanmaktadır. Taylor, iş görenlerin tamamen ekonomik kazanç sağlamak amacıyla işlerinde fazladan çaba harcayacağını ileri sürerek, ücretin önemini vurgulamıştır (Kanten, Kanten, Dünder. 2016: 67).

Bilindiği üzere Bourdieu (2014) sermaye kavramını bireylerin sosyal yapıp etmelerine imkân sağlayan kaynaklar olarak kullanmaktadır. Bourdieu'ya göre sermaye en başta biriktirilmiş emektir ve böylelikle bu kavram emek-değer olgusuna dayanmaktadır. Toplumsal eşitsizliklerle mücadelede genellikle ekonomik sorunlara odaklanılırken, kültürel faktörler genellikle ikinci planda bırakılır. Bu yaklaşım, temel olarak Marksist teoriden etkilenmiş bir bakış açısını yansıtır. Ancak Pierre Bourdieu, toplumsal eşitsizlikleri incelediğinde kültürü temel bir faktör olarak ele alarak bu yaklaşımı zenginleştirir. Bourdieu'ya göre, eyleyicilerin toplumda etkili olabilmeleri için belirli özelliklere sahip olmaları gerekmektedir. Güç, toplum içinde kritik bir rol oynar ve eyleyiciler arasındaki güç farklılıkları belirgindir. Bourdieu, bu güç dinamiklerini "sermaye" adını verdiği kavram altında sınıflandırarak açıklamaktadır (Çabar, 2022: 15).

Pierre Bourdieu'nun sermaye kavramını üç ana başlık altında sınıflandırması dikkat çekicidir: ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye. Bu sermaye türleri aslında birbirine oldukça sıkı bir şekilde bağlıdır. Bourdieu'nun vurguladığı gibi, bu sermaye türleri arasındaki yakın ilişki, her birinin diğeriyle iç içe geçmiş bir iş birliği içinde olduğunu göstermektedir. Pratikte, ekonomik, kültürel ve sosyal sermayeler, toplum içinde adeta farklı katmanlara karşılık gelir gibi birbirleriyle etkileşimde bulunmaktadır. Bu, her sermaye türünün toplumsal yapı içinde özgün bir konuma sahip olduğunu ve birbirleriyle ayrılmaz bir bağ içinde olduğunu ifade etmektedir (Yarcı, 2011: 130-131). Gerekteğinde ise her bir sermaye türü bir diğeri dönüşme potansiyelini de taşımaktadır.

Çalışmada görüldüğü üzere kuşak fark etmeksizin, göç edenlerin iş tatmini sadece ekonomik sermaye üzerinden okunamamaktadır. Öyle ki, katılımcılar bulundukları çevresel koşulların, ücretle ilgili olmayan çalışma şartlarının iş tatminleri üzerindeki olumlu etkisinden bahsetmişlerdir. Dış göç nedenlerinin temelinde en önemli faktörlerinden birini ekonomik sorunlar oluştursa da çalışma şartları ve ortamının bireysel olarak Y ve Z kuşağı olan bu katılımcılar için önemi bulunmaktadır. Yine de katılımcılara göç sonrası ekonomik olarak yaşam standartlarının ne yönde geliştiğini sorduğumuzda aldığımız cevapları “Göçün Göçmen Yaşamına Ekonomik Etkisi” başlığı altında incelenecektir.

6.4. GÖÇÜN GÖÇMEN YAŞAMINA EKONOMİK ETKİSİ

Göç öncesi iş yaşam dengeleri, çalışma şartları ve göç sonrası iş yaşam dengeleri, çalışma şartları incelendikten sonra katılımcıların göç etme fikirlerinin bir nedeni olan ekonomide beklentilerini karşılayabilmelerinin tespiti açısından ekonomik olarak yaşam standardınız ne yönde değişti? Diye sorulduğunda bazı katılımcıların ifadeleri şöyledir:

Size şöyle bir örnek vereyim. Türkiye'deyken şahin almak gibi bir hayalim vardı. Burada şu anda Audi Q5'e biniyorum. Burada alım gücü yüksek ve öyle yüksek maaşla çalışan biri değilim. Ben asgari ücretle çalışan biriyim(K5E25).

Ekonomik olarak çok değişti. Yani şöyle markete gidiyorum sadece buna buna ihtiyacım var diyorum alıp çıkabiliyorum ama Türkiye'de öyle değil. Türkiye'de unu sepete attığın zaman işte onun fiyatı ne kadar işte benim cebimde ne kadar var bu buna yeter mi? Yok yok ben bunu almayayım daha sonra alırım deyip bıraktığım zamanlar oldu yani. Bilet alıyorsun, tavuk alıyorsun hani bunların Türkiye'de şu an ne kadar olduğunu biliyorum ailem orada yaşıyor çünkü. Ama burada öyle bir sıkıntın yok yani. Cebinde 10 15 € paran olsun senin baya bir haftalık yiyeceğini alabilirsin(K7K30).

Burada istediğim şeylere daha az eforla daha çabuk ulaşabiliyorum. Yani burada genel olarak temelde en büyük farklardan biri budur. Mesela bir şeylere ulaşma noktasında insanlar arasında çok da bir fark yok. Yani şu an burada kendimi orta sınıf veya onun bir tık altı olarak görebilirim ama alt tabaka ya da üst kesim yani herkes markete gittiğinde aynı alışverişi yapabiliyor. Bu insanların hayatını çok rahatlatan bir şey(K8K28).

Ekonomik olarak sıfırdan bir yere geldik ve bunu çok insani şartlar altında çalışarak yaptım. İş ortamında gerilim yok, çok sakinler asla seni çok çalıştırmıyorlar. Ya belirli bir konuda anlaşıyorsunuz ve senin işten başka bir hayatının olduğuna saygı duyulan bir yerde çalışıyorum. Beni eğer on saat çalıştırıyor olsalardı ve bana aynı maaşı vermiş olsalardı bir kere benim o maaşı harcamaya vaktim olmayacaktı. Ekonomik açıdan değerlendiriyorken ben bunu da göz önünde bulunduruyorum.

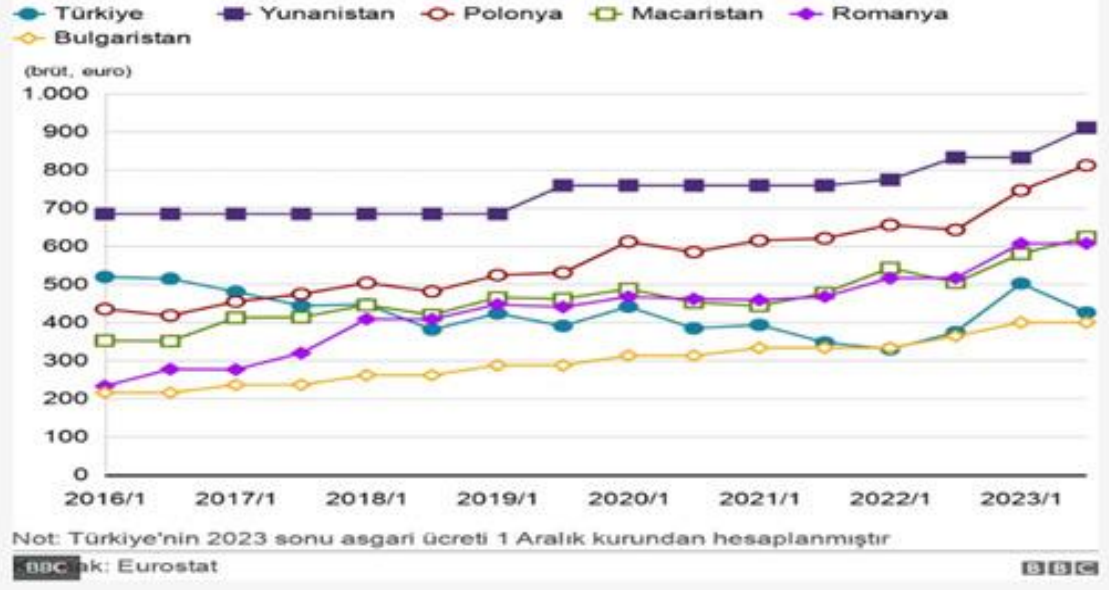
Ekonomik olarak tabii ki gelişıyorsunuz ama bunu insani yaşam şartlarında kazanıyorsunuz bu çok önemli(K11K20).

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında göç sonrası yaşamlarının ekonomik olarak pozitif yönlü bir değışime uğradığı anlaşılmıştır. Yukarıda bazı katılımcılardan alınan ifadeler sıralanmıştır, ancak diğer katılımcıların cevapları da benzer şekildedir. Bazı katılımcıların ifadelerinin alınmasının sebebi hepsinin düşüncelerinin ekonomik değışim konusunda benzer olmasıdır.

Bu bölümde katılımcıların dış göç sonrası ekonomik değışimlerinin üzerinde durulmuştur. Katılımcılar kuşak bakımından genç olmalarının yanında eğitim açısından da çoğu nitelikli bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla bireylerin ekonomik olarak yaşamlarının pozitif yönlü değışmesinin yanında göç alan ülkelerin ekonomisini de nitelik ve iş gücü yani beşerî sermaye açısından pozitif yönlü etkileyebilmektedir. Katılımcılar açısından bakıldığında göç ettikleri ülkelerde beklentilerini karşılayabildikleri görülmüştür. Katılımcılar, göç etmeyle doğrudan ilintili olarak ekonomik anlamda geliştiklerini, değışimlerinin pozitif yönlü olmasını ifade etmekte ve bunu giderlerini karşılayabilmekle, birikim yapabilmekle, ürünlere rahat erişim sağlayabilmekle açıklamaktadırlar.

Bireylerin veya toplumların yer değıştirmesi olarak bilinen göç hareketiyle göçmenler kişisel veya sosyal yaşamlarında değışiklikler yaşayabilmektedir. Göçün bireyler üzerinde sosyal, toplumsal, kültürel ya da ekonomik etkileri de oluşabilmektedir. Bu etki tek yönlü değildir. Gerek göç alan yeri gerekse göç veren yeri olumlu veya olumsuz açılardan etkileyebilmektedir. Türk dış göçlerinin ekonomik temelli nedenlerini oluşturan bir diğer etmen ise asgari ücretin AB üyelerinin gerisinde kalmasıyla açıklanabilir. Erem'in (2023) BBC haber sayfasında paylaştığı Türkiye'de asgari ücretin AB üyelerinin gerisinde kalmasını açıklayan tablo şu şekildedir:

Türkiye'de asgari ücret, düşük gelirli AB üyelerinin gerisinde kaldı

Şekil 6.2. Türkiye’de Asgari Ücret, Düşük Gelirli AB Üyelerinin Gerisinde Kalma Grafiği (Erem, O. 2023. Asgari Ücret Tespit Komisyonu 2024 zammı için toplandı: Türkiye’de asgari ücret diğer Avrupa ülkelerine kıyasla ne durumda? Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cj5ppm0dj60>.)

TÜİK’in 15 Mart 2023 tarihinde yayınlamış olduğu 49359 numaralı rapora göre 2023 yılı Ocak ayında asgari ücretli çalışan sayısı yıllık %7, 8 oranında artmıştır. Sanayi, inşaat ve ticaret-hizmet sektörleri toplamında ücretli çalışan sayısı 2023 Ocak ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %7,8 arttı. Ücretli çalışan sayısı bir önceki yılın aynı ayında 13 milyon 560 bin 968 kişi iken, 2023 yılı Ocak ayında 14 milyon 625 bin 242 kişi oldu. Ücretli çalışanların alt detaylarına bakıldığında; 2023 yılı Ocak ayında ücretli çalışan sayısı yıllık olarak sanayi sektöründe %4,9, inşaat sektöründe %18,1 ve ticaret-hizmet sektöründe %7,9 arttı (TÜİK, 2023).

Türkiye'deki asgari ücret, sadece AB ülkelerinin gerisine düşmekle kalmadı, aynı zamanda Sırbistan ve Karadağ gibi ülkeleri de geride bırakarak endişe verici bir duruma geldi. Eurostat verilerine göre, 1 Aralık 2023 itibarıyla Türkiye, 27 Avrupa ülkesi arasında Arnavutluk'un ardından en düşük asgari ücreti sunan ikinci ülke konumuna düşmüştür. Dahası, sadece sekiz yıl önce Türkiye, Arnavutluk'un asgari ücretinin neredeyse dört katını öderken, bugün bu ülkeler arasındaki fark neredeyse ortadan kalkmıştır. Bu durum, Türkiye'deki asgari ücretin uluslararası düzeydeki rekabetçiliğinin ciddi bir düşüş yaşadığını ve bu konuda acil önlemler alınması gerektiğini göstermektedir.

(Erem, 2023). Sosyal ağların ve erişimin güçlü olduğu günümüz dünyasında yapılan göçleri sadece ekonomik kaygılar olarak değerlendirmenin mümkün olmayacağı açıktır. Toplumsal sistem içerisinde bulunan mekânsal eşitsizlikler veya dengesizlikler göç nedenlerinden sayılabilmektedir. Bu açıdan bireyin göç fikri eyleme geçtiği andan itibaren çeşitli sorunları veya sorumlulukları da beraberinde getirebilmektedir. Yurtdışına göç etme kararı veren katılımcıların göç kararı aldıklarında ve uyguladıklarında karşılaştıkları durumları aşağıda “Göçle Gelen Zorluklar” başlığı altında incelenecektir.

6.5. GÖÇLE GELEN ZORLUKLAR

Göç, bireylerin kırdan kente, komşu ülkelere ya da uzak ülkelere göç etme kararlarıyla geniş bir konuyu kapsamaktadır. Bu noktada konuyu daha net analiz edebilmek açısından iç göç ve dış göç farklı kıstasların temel alındığı en sık sınıflandırma şeklidir. Gerek iç göç gerekse dış göç beraberinde bireyin yeniden bir düzen kurmasını ve ona uyumunu gerektirmektedir. Katılımcıların göç sürecini, göç ettikten sonraki durumlarını ve mevcut durumlarını tanımlayabilmeleri açısından sorular yöneltilmiştir.

Katılımcılara “Göç etme kararı aldığınızda ve uyguladığınızda herhangi bir zorlukla karşılaştınız mı?” şeklinde sorulduğunda bürokratik işlemler açısından zorluk yaşayan bazı katılımcılardan alınan cevaplar şu şekildedir:

Bireysel olarak beni vize alma süreci yormuştu. Çünkü ben uzun süreli vize almıştım. Yüksek lisans için ve şartlar öyle kolay değil, çok da kolay vize vermiyorlar. Özellikle Türkiye vatandaşlarına, ailemden ayrı yaşamayı zaten üniversite döneminde deneyimlemiştim. Çalışırken de yine başka bir şehirde yaşamıştım. O noktada herhangi bir zorluk olmadı dediğim gibi vize almada zorluk yaşamıştım(K8K28).

Düşünüyorum. Yani çok fazla zorlukla karşılaşmadım açıkçası. Sadece işte Almanya'nın nasıl diyeyim, vize sürecinin ya da oturma izin sürecinin bürokrasisi boldur malum. Yani diğer ülkelerden biraz daha şey detaylı böyle hani onu beklemek vesaire sürüyor biraz. Onun dışında bir sıkıntıyla da şöyle karşılaştım. Burada da şu an ekonomi biz geldikten sonra hafif sarsıldı ve bir sürü insan işten çıkarıldı(K12K34).

Çok, Almanya'nın bürokrasisi çok korkunç. Belge işleri biraz yıldırıyor. Onun dışında tabii ki maddi sıkıntılarım, kaygılarım oldu o yüzden okurken çalışmak zorunda kaldım...(K13K23).

Oldu baya yani oturma, vize alırken zorluk yaşadım(K10E32).

Bazı katılımcılardan alınan verilere bakıldığında göç etme kararı aldıklarında ve uyguladıklarında bürokratik açıdan zorlanmalar yaşadıkları görülmektedir. Dış göçün

kontrollü ve yasal bir şekilde gerçekleşmesi için ülkeler gerekli prosedürler uygulamaktadır. Katılımcılarda yurtdışına göç ederken vize alma, bekleme süreleri açısından belli engellerle karşılaşmışlardır. Göç sürecinde barınma konusunda zorluk yaşayan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

...Hollanda'da özellikle Amsterdam gibi büyük şehirlerde ev bulmak hep zordur yani tek yaşadığın zorluk oydu işte ilk başta ev bulmakta bayağı zorlandım. Orada tanıdığım birkaç insan vardı onların evinde kaldım bir süre sonra ev buldum ama onlar içinde işte vize işlemleri vesaire kolaydı(K1E28).

Tabii ki göç etmek başlı başına bir zorluk ve gerçekten çetrefilli bir süreç. O yüzden motivasyonun yüksek olması ve dirayetli olmak çok önemliymiş. Her şey baby step'lerle başlıyor işte... Vizeye nasıl başvuracağız vize belgelerini nasıl alacağız ya da nasıl dolduracağımızdan başlıyor ve yeni bir ülkede gelmeden görmeden bir ülkede bir ev bulmaya çalışmak, o evi tutmak, o eve parayı nasıl göndereceğine kadar başlı başına komplikeydi. Geldikten sonra da adaptasyon biraz zaman aldı... Zorlandığımız şeyler oldu... O şartlarda bile burası her koşulda Türkiye'den daha iyi(K15K35).

Bir yerden başka bir yere göç edilme durumunda karşılaşılabilecek ilk zorluklardan biri göçmenin barınma durumudur. Katılımcıların bu ifadelerine bakıldığında yurtdışına göç sürecinde farklı bir ülkede barınma konusunda zorlandıkları anlaşılmıştır. Dış göç olduğu için barınmanın yanında farklı bir dille karşılaşıldığı için çeşitli zorluklar yaşanabilmektedir. Buradan hareketle göç etme kararı verdiğinde ve uyguladığında dil konusunda zorlanan bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

Dil zorluğu. En önemli zorluktaki benim için(K21K27).

Geldikten sonra dil konusunda çok ciddi sıkıntılarım oldu. Barınma da sorun oldu. Paylaşımlı bir evde kalıyorum. O süreçte bulmak vesaire de zor oldu. Benim daha çok yaşadığım sorun dil konusunda oldu. Özellikle ilk zamanlar çok zorlanmıştım(K19K26).

E tabii... Dil bilmemenin getirmiş olduğu zorluklar vardı. Almanya çok İngilizce'ye açık bir ülke değil sadece Almanca istiyor. Bir de yaşadığım bölge doğu Almanya, burası sadece Almanca istiyor. Irkçılığın olduğu bir bölge ama 6-7 ay içinde adapte oldum öyle söyleyebilirim(K7K30).

Katılımcıların söylemine bakıldığında dilde de zorlandığı anlaşılmaktadır. K19K26 barınma sorunu da yaşamış ancak özellikle sorun yaşadığı kısım dil olmuş. Dil sorununu çözmek için eğitimler yoluyla çözmeye çalışmışlar. K7K30 yaşadığı bölgede ırkçılığın olduğunu da belirtmiş buna rağmen 6-7 ay aralığında adapte olmuştur. Göç kararı aldıklarında ve uyguladıklarında finansal zorluklar yaşayan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

Maddiyat, O da Türk ekonomisinin düşük olması maalesef. Paramızın değeri yok, pasaportumuzun değeri yok. Tayland'a gittim mesela güvenlik bana bir sürü soru sordu pasaportumu görünce ama Fransız gelip direkt gösterip geçti yani. Kimse bir şey sormadı(K18E29).

Ekonomik olarak zorlayan şeyler oldu. Pandemi patladıktan sonra ben yurt dışına gitmek istiyordum. Burs kazanmıştım o burs pandemi dolayısıyla okulların kapanmasından kaynaklı iptal oldu. Çalışmak durumunda kaldım. Çok stresli dönemlerden geçtim(K20K26).

Evet, finansal(K16K31).

Göç kararı aldığında ve uyguladığında finansal zorluk yaşayan katılımcılarının görüşlerine bakıldığında Türk para biriminin dolar, Euro karşısındaki değeri açısından bireysel zorluklar yaşamışlardır. Göç ettikleri tarihler açısından pandemi dönemlerine denk gelmesi durumundan o dönem yaşanan ekonomik krizlerden dolayı katılımcıların göç süreçlerini etkilemiş olması muhtemeldir. Göç kararı aldığında ve uyguladığında adaptasyon zorluğu yaşayan bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

Tabii ki çok özel bir döneme denk geldi o yüzden bu yurtdışından kaynaklı denemez ama tam geldiğim zaman korona oldu. Küçük bir şehirdeydim ilk başta burada korona olduğu zaman çok ciddi bir yalnızlık oldu, koronadan kaynaklıydı ama onun haricinde genel olarak da tabii sosyal açıdan zorlayıcı olabiliyor. Arkadaş edinmek Türkiye'den daha zor buralarda. Böyle bir zorluk oldu. Ama onun dışında alıştım(K2E34).

O süreçte aslında yurt dışına çıkış kararını bir ay içerisinde verdim... Amerika'ya geldiğinizde farklı bir kültür farklı bir dil farklı bir anlayış, çok çeşitli insanların olmasının yaratmış olduğu bazı uyum problemlerinden dolayı tabii ki herkes gibi ben de problem yaşadım. Bu problemin süresi ortalama bir buçuk yıl kadar sürüyor. Buraya adapte olmak buranın bir parçası olarak hissetmek benim için bu kadar sürdü(K4E33).

Birkaç kez karşılaştım. Bence bu nereye göç edeceğinizle alakalı. Öncelikle zaten aileden, yakın çevrenizden ayrılmanızın bir şeyi var. İlk başta o tramvayı yaşıyorsunuz zaten hani ben nasıl her şeyi geride bırakıp dilini bilmediğim bir yere gidiyor. Her şey farklı. Sonra anladım ki buraya yeni gelen herkes bunu yaşıyormuş. Gelirken zorluklar yaşadım, geldikten sonra da ayrı zorluklar yaşadım(K14E28).

Yani eğitim sistemi baya bir farklı. Eğitim şekline adapte olmada zorlandım diyebilirim. Ama sonra halloldu(K23E26).

Yani bu böyle altın tepside sunulmuyor tabii ki karşılaştım. Beş ay sisteme uyum sağlama, ev bulma, bürokrasiye uyum sağlamak, bunları anlamak zaman aldı. Çünkü çalışma sistemleri de farklı biraz daha düzene girmesi birkaç ayımı aldı. Sonrasında düzene girdi(K24K37).

Göç kararı alma ve uygulama dönemlerinde adaptasyon sorunu yaşadığını belirten bu katılımcılar farklı bir ülkeye göç ettikten sonra başta oranın kültürüne, bürokratik

işleyişine, diline, aileden ve sosyal çevreden ayrılmaları sonrası yeniden çevre edinmekte uyum sağlamakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. K14E28 o yaşadığı geçiş sürecini travma olarak değerlendirmektedir. K23E26 bu süreçte en çok eğitim farklılıklarına adapte olmakta zorlanmış. Ancak tüm katılımcılar göç sonrası bu süreci yönetebildiklerini şu an daha iyi olduklarını belirtmişlerdir. Göç sonrası bireysel yaşanabilecek en büyük sorunlardan birisi göç edilen yere uyum sağlayabilmektir. İçinde yaşadığı toplum kültürü, yaşayış biçimini, mevcut dilini ve de sosyal çevresini bırakıp farklı bir yere göç etmesi göçmen açısından hem sosyal hem psikolojik açıdan zorlayıcı bir süreçtir. Bu açıdan göç edilen yerde kabul edilememe veya kabullenememe gibi problemler oluşabilmektedir. Ancak göç oluşabilecek tüm durumların sorumluluklarını alma eylemi sonucunda gerçekleşen bir eylemdir. Yine de insan bulunduğu yere uyum sağlamayı öğrenebilen bir canlıdır. Katılımcılarda adaptasyon güçlüğü yaşadıklarını belirtmiş ve devamında bu güçlüklerle baş edebildiklerini ifade etmişlerdir.

6.5.1. Göçle Gelen Zorluklar Bölümünün Özeti ve Tartışma

Göçle gelen zorluklar başlığı altında katılımcılara sorulan göç etme kararı aldığınızda ve uyguladığınızda herhangi bir zorlukla karşılaştınız mı? Sorusu sorulduğunda katılımcılardan alınan cevaplar yaşanan zorluklara göre “Bürokratik işlemler, Barınma sorunu, Dil problemi, Finansal zorluklar ve Adaptasyon problemi” şeklinde sınıflandırılmıştır. Bürokratik işlemlerde zorlanan katılımcılar genel olarak vize alma ve bekleme süreçlerinin yıpratıcılığı ve psikolojik stresin üzerinde durmuşlardır. Göç kararı aldıklarında ve uyguladıklarında en çok bu noktada sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Dış göçlerde düzenli göç yapılırken karşılaşılan başlıca sorunlardan biri vize alma ve sonuçlarını bekleme dönemi olarak ifade edilebilir. Göç kararı aldıklarında ve uyguladıklarında en çok barınma sorunu yaşayan katılımcılar ise göç etmeden önce görmeden, bilmeden, online olarak görüşmelerle vesaire kalacakları yeri bulmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Dış göç yapılırken karşılaşılabilecek diğer sorunlardan biri ise barınma yeri ayarlamaktır. Eğer bir iş yeri, şirket veya birileri aracılığıyla yapılan her şeyin önceden hazırlandığı bir göç değilse elbette barınma sorunlarıyla karşılaşılması olacaktır. Barınma sorunu yaşayan katılımcılarda bu sorunda zorlandıklarını bunu aştıktan sonra daha kolay yol aldıklarını belirtmişlerdir.

Dil sorunu yaşadıklarını belirten katılımcılar ise hem göç etme esnasında hem de göç sonrasında bu sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yine dış göçün getireceği diğer problemlerden biri dil konusudur. Farklı bir dile sahip olan bir ülkeye göç edildiğinde o ülkenin dilinin bilinmemesi dâhilinde bu sorunların ortaya çıkması olasıdır. Katılımcılarda en çok bu açıdan zorlandıklarını ifade etmiş ve daha sonrasında bu sorunu aştıklarını belirtmişlerdir. Göç kararı aldıklarında ve uyguladıklarında finansal açıdan zorlandıklarını ifade eden katılımcılar göç için yeterli parayı temin etmekte zorlandıklarını belirtmişlerdir. Dış göçler yapılırken özellikle düzenli göçlerde göç alan ülkelerin belli koşulları olmaktadır. Örneğin kişisel banka hesaplarında belirttikleri miktarda ücretleri bulundurma şartı koyulabilmektedir. Göç uygulanırken bu açıdan zorluk yaşamaları ve göç ettikten sonra da belli bir zaman bu sorunun devam etmesi muhtemeldir. Göç yeniden bir düzen kurmayı isteyen de bir olgudur. Göçmenin düzenini oluştururken de maddi harcamalar yapmak durumundadır. Katılımcılar finansal zorlanmaları aştıktan sonra uyum sağlayabildiklerini ifade etmişlerdir. Göç kararı aldıklarında ve uyguladıklarında adaptasyon zorluğu yaşadıklarını ifade eden katılımcılar farklı bir ülkeye göç etmelerinden kaynaklı farklı bir dil, farklı bir kültür, farklı insanlarla karşılaşmaları konusunda zorlandıklarını ve bu yüzden başta uyum sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Kendi konfor alanının dışına çıkan katılımcılar yaşanan bu baştaki durumun normal olduğunu zamanla bu sorunu çözdüklerini belirtmişlerdir. Elbette ki göçler beraberinde entegrasyon sorunlarını oluşturabilmektedir. Bir ülke içerisinde dahi bir bölgeden farklı bir bölgeye gidildiğinde mevcut alanın değişmesi durumunda insanların zorlandıkları görülebilmektedir. Dış göç dediğimiz bir coğrafyadan başka bir coğrafyaya gitme cesareti bünyesinde barındıran bu durum ise beraberinde çeşitli zorlukları oluşturabilmektedir.

Göç kararı aldığı ve uyguladığında çeşitli zorluklar yaşadıklarını belirten bu katılımcıların dışında kalan diğer katılımcılar ise göçün bir sorumluluk bilinciyle gerçekleştiğini dolayısıyla bunları az çok tahmin ettiklerini ve de zorlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Göç zorluklarını katılımcıların ifadeleri doğrultusunda en sık karşılaşılan sorunlara göre başlıklar altında sınıflandırılıp görüşleri incelenmiştir. Lee'nin itme ve çekme kuramında bahsettiği işe karışan engeller basamağı bireylerin göç etme kararı aldıklarında ve uyguladıklarında karşılaştıkları zorluklar için söylenebilmektedir. Yine literatürde yer verilen ve çalışmanın temelini açıklamaya çalıştığımız Schouffer'ın

kesişen fırsatlar kuramında dediği gibi göçmenin göç mesafesi arttıkça hedef ülkeye ulaşmada yaşayacağı sorunlar da o ölçüde artmaktadır. Yine de katılımcılar hedef ülkenin imkânlarını ilk plana alınca bu sorunların üstesinden gelmeyi başarabilmişlerdir ve göç etme kararını uygulayabilmişlerdir.

Göç eden katılımcılara göç ettikleri yerde ilk etapta nelerde zorlandıkları sorulduğunda dil konusunda zorlandığını söyleyen bazı katılımcıların ifadeleri şöyledir:

Dile alışmak zor ama Almanları çok iyi buldum. Çok sıcak ve yardımsever buldum, insanlarla ilgili bir sıkıntı yaşamadım. Sadece göç etmenin kendi zorluğu var. Göç etme fikrinin duygusuz zor sadece. Aileden ayrılmak tabii ki zor. Benim çocuğum hala Türkiye'de ve onu hala yanıma alamadım, bu zor(K3K43).

Yani dil diyebilirim. Onun haricinde pek zorlanmadım açıkçası(K5E25).

Dil, kesinlikle dil yani(K7K30).

En büyük problem dil tabii ki, kendini ifade edememek herhangi bir yere gideceğin zaman işte hastane olur ya da bir kurum olur birisinden yardım istemek zorunda kalmak çok hoş bir durum değil. Ve ben geldiğim zaman korona dönemiymi. Herhangi kuruma yanında birisiyle giremiyordun, tek başına randevu alıyordun 2 kişi olmuyordu. O dönemler benim için çok zor geçmişti. Evde kendim hazırlanıp cümlelerle gidiyordum. En zorlayıcı kısım Almanca olmuştu...(K8K28).

Çok bir şeyde zorlamadım açıkçası. Ama dil diyebiliriz(K12K34).

Geldikten sonra dil konusunda çok ciddi sıkıntılarım oldu... Benim daha çok yaşadığım sorun dil konusunda oldu. Özellikle ilk zamanlar çok zorlanmıştım(K19K26).

Dış göç eden ve yurt dışında çalışan y ve z kuşağı katılımcılara göç ettikten sonra karşılaştıkları zorlukların neler olduğu sorulunca dil konusunda zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Kültürün unsurlarından olan dil, günlük yaşamda iletişimin sağlanabilirliği açısından önemli bir ögedir. Kültür ve dil arasında apaçık bir etkileşim söz konusudur. Göçmenlerin dış göçü gerçekleştirdiklerinde çalışma alanlarından sosyal alanlarına varana kadar her alanda göç edilen yerdeki dili bilmesi ve anlaşma sağlaması gerekmektedir. Göçmenlerin dilde günlük hayatta konuşabilir seviyede donanımlı olmamaları göç ettikleri yerlerde bu açıdan zorlanmalarını ortaya çıkarmıştır. Uluslararası göçlerde dil sıkıntılarının yaşanması başlıca göç sorunlarından olmaktadır. Dış göç eden bu katılımcıların ana dilleri dışında yeni bir dille karşılaşmaları ve göç ettikleri ülkede yaşamlarını sağlıklı devam ettirebilmeleri açısından ülke dilini öğrenme çabasına girmeleri kültürlenme süreçlerinden bir örnektir. Literatürde yer verilen Berry' in

kültürlenme stratejilerinde olduğu gibi baskın toplumda ilişkiyi sürdürmek isteyen göçmen mevcut kültürün unsurlarından etkilenmektedir. Burada bahsedilen önemli manevi unsur dildir. Göç sonrası ilk etapta barınma sorunu yaşayan bazı katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekildedir:

Barınma. Yer bulmakta çok zorlanmıştım. Ev bulmak çok zordu açıkçası. İlk bir hafta otelde kalmıştım(K21K27).

En çok zorlandığım barınmada oldu. Getto' da kaldım, güvenlik sorunum vardı, geceleri uyuyamıyorduk sürekli sıkıntılıydı(K20K26).

İlk başlarda ev bulmakta çok zorlandım ben. Çünkü burada ev bulmak gerçekten çok zor gerçekten hani Türkiye'deki gibi değil yani. En azından benim dönemimde. Ama sonra işte önceden tanıdığım arkadaşlarımın desteğiyle vesaire toparlandım. O süreç kolay değil ve herkeste de bu süreçler oluyor tabii. Onun dışında sosyal hayat veya diğer şeyler olsun çok zorlanmadım... (K24K37).

Buraya geldiğimde hiç dilini falan bilmiyordum, kimseyi tanııyordum, sıfırdan bir hayat kurdum. İnternette tanımadığım bir insanın odasını tuttum mesela. Mecbur sokakta kalmamak için de bir oda tutuyorsun ama nasıl biri bilmiyorsun. Bunlar var yani(K17E22).

Genel olarak aslında her şey çok zor oldu diyebilirim ama en başta ev bulmakta zorlandım... (K13K23).

Farklı bir ülkeye göç sonrası barınma sorunu yaşanması mümkündür. Katılımcılar sıfırdan bir düzen oluşturdıklarını dolayısıyla güvenli barınma sağlayana kadar çeşitli zorluklardan geçtiklerini ifade etmişlerdir. Göç sonrası adaptasyon konusunda zorlandığını ifade eden bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

Sosyal çevre oluşturmakta zorlandım. Yani bir arkadaş grubu elde etmekte zorlandım. Kurallara ve yasalara belki çok zorlandığımı söyleyemeyeceğim benzer zaten o yüzden en temel kısım zorlandığım aslında sosyal kısım oldu. Diğer tarafta çok da sıkıntı yaşamadım, iş hayatımda da(K2E34).

Öncelikle buranın insan yapısı yani burada yaşayan insanların oluşturmuş olduğu bir kültür var. Bu kültüre adapte olmak benim için çok zordu. Yemek kültürü benim için biraz problemdi arkasından farklı bir kültürün içerisinde olduğum için arkadaş edinmede de biraz problem yaşadım. Finansal olarak problemler yaşadım çok ciddi problemlerdi tabii bunlar. Sadece bunlardı(K4E33).

Farklı bir ülke, farklı bir insan, farklı yol, farklı evler o yüzden başla bir noktada geride kalıyor. O güzel sohbetleri, yaşantıları özölüyorsun ama dediğim gibi her şeyin bir mücadelesi vardır(K6E24).

Yani bence göç etmek bir kere arkadaşlarınızı bırakmak, yaşadığınız yeri bırakmak ve ben ailemle de göç etmedim tek başına göç ettim. Dili farklı, kültürü bambaşka arkada kimse yok, bir sıkıntı yaşısan yapayalnızsın, bir şey olsa kimseyi arayamıyorsun. En azından Türkiye'de başka bir şehre taşınırsan Türklerin

sıcaklığını hissetme mevsusunu çok yaşadım ben. Bankada çalıştığımda bir Türk yemeğinin çıkması bile bambaşka bir olaydı benim için. Göç ettikten sonra adaptasyon süreci çok zor. İstenmediğinizi hissediyorsunuz. Sıfırdan hayata başlamak gibi bir şey göç. Ya eğitim sistemi de çok farklı benim alışmam aylarımı aldı. Gündelik işleyişte farklı olduğu için yaşama adaptasyon sağlamakta zor oluyor (K11K20).

Duygusal olarak sürekli birçok mutlu olma ve çok üzgün olma arasında gidip geldik. Çizgimiz sabit olmadan duygu değişimleri yaşadık açıkçası. Zorlandığımız çok nokta oldu ama bir yandan da bizi, ailemizi birbirimize daha da bir kenetlendirecek hale getirdi(K15K35).

İnsanlar bildikleri bir ortamdan hiç bilmedikleri bir ortama geçtikleri anda mevcut yeri anlamaya ve oraya uyumlu olma eğilimi gösterir. Göç ettikten sonra adaptasyon zorluğu yaşayan katılımcılara bakıldığında en çok uyum, sosyal çevre, kültürel farklılıklar, duygusal zorlanmalar y ve z kuşağı katılımcılara sıfırdan başlama hissiyatını vermiştir. Ailelerinden, yakın çevrelerinden ayrı olmak katılımcıların göç ettikleri yere uyum sağlamasını, alışmasını zorlaştıran etkenlerden olmuştur. Göç sonrası bürokratik, idari işlerde zorlandığını ifade eden bazı katılımcıların görüşleri de şöyledir:

Devlet dairesinde bir işim var çözmiyorlar çünkü bürokrasisi çok ağır. Türkiye’de gidip konuşarak hemen çözebileceğiniz bir şeyi burada asla çözemiyorsunuz. Kültürel farklılıklar var bizim çok daha duygusal olmamız gibi. Almanlar daha bireysel, duygularından daha uzak. Dil bilmemekten kaynaklanan anlaşmazlıklar oluyor çünkü herkes İngilizce bilmiyor. Dil ve uyum diyebiliriz daha çok(K14E28).

Almanya belge konularında çok hassas bir ülke. Sürekli posta kutusu kullanılıyor. Bizde böyle bir şey yok. Posta kutumu dikkate almam gerektiğini bilmiyordum. Konaklama konusunda da hani evlerin zor bulunduğunu duymuştum ama konaklama konusunun bu kadar zor bulunduğunu buraya geldikten sonra anladım. Biraz kuralcılar, bu zorlamadı ama çok alışık olduğum şeyler de değişti(K22E29).

Göç sonrası en çok belge işlemlerini yaparken zorlandıklarını ifade eden katılımcılar Türkiye’de e-devlet uygulamasının çok verimli olduğunu, e- devletten kolaylıkla alınabilecek bir belgenin göç ettikleri yerlerde birkaç ayda almalarının işlemlerini yavaşlattığını bu açıdan Türkiye’deki sisteme alıştıkları için uyum sağlamada zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bu şekilde olan kurallara alışmakta güçlük çektiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların göç sonrası öncelikli zorluklarının yanında finansal zorlanmalar yaşadıklarını belirtmeleri gözden kaçmamış bunun için katılımcıların verdikleri cevaplar ekonomik zorlanmalar açısından da ele alınmıştır. İlk etapta ekonomik olarak zorlanan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

İlk etapta ekonomik krizlerin olduğu döneme denk geldim. Bu beni finansal olarak baya bir zorladı. Zordu ama üstesinden geldim(K23E26).

Dil ve ekonomik zorluklar(K10E32).

Göç gerek zaman gerek fedakârlık gerek zorluklar gerek maddi koşullar açısından çok fonksiyonlu bir konudur. Katılımcıların ekonomik açıdan zorlanmaları para birimlerinin birbirinden farklı değere sahip olması veya bütçe yetersizliği gibi açılardan finansal olarak zorlanmalarını sağlamıştır. Bunların dışında kalan katılımcılar ilk göç deneyimleri olmadıkları için zorlukların üstesinden bireysel yapıları, deneyimleri, göze aldıkları gereğince kolaylıkla geldiklerini dolayısıyla göç sonrası zorlanmadıkları ifade etmişlerdir.

Katılımcılara göç ettikten sonra ilk etapta nelerde zorlandıkları sorulduğunda alınan cevaplar içerikleri açısından göçle gelen zorluklar başlığı altındaki bulgularla doğru orantılı olacak şekilde “bürokratik işlemler zorluğu, barınma zorluğu, dil zorluğu, finansal zorluk ve adaptasyon zorluğu” olarak beş kategoride sınıflandırılmıştır.

Şekil 6.3. Dış Göç Sonrası Zorluklar

Dil zorluğu yaşayan katılımcılar göç ettikleri bölgelerde iş ve sosyal ortamlarında yeterli dil bilgisine sahip olmadıkları için çeşitli zorluklar yaşamışlardır. Zamanla eğitim ve pratiklerle bu sorunun üstesinden gelmişlerdir. Bireylerin göç öncesi gidecekleri yere dil sorununu hallettikten sonra giderlerse dil açısından daha kolay uyum sağlayabileceğini göstermiştir. Barınma açısından zorluk yaşayan katılımcılar göç sonrası güvenli bir ortam bulana kadar veya kendilerine göre yer bulana kadar zorlandıklarını göstermiştir.

Uluslararası göç gerçekleştirilirken Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nin ikinci basamağı olan güvenlik basamağında yer alan barınma durumunu dikkate almaları gerekmektedir. Planlı gerçekleştirilen göç öncesi barınma yerlerini önceden ayarlamak göç sonrası bu tip sıkıntıları minimuma indirebilir.

Finansal zorluklar yaşayan katılımcılar bütçe planlamalarının dışında gelişen kriz gibi durumlar dolayısıyla finansal zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Uluslararası göç planlamalarında para birimi farklılıkları ve değeri açısından sağlam bir hesaplama ve olasılıkları hesaplarının içine katmalıdır. Bu şekilde göç sonrası oluşabilecek bu tip zorlukları daha aza indirebilirler. Adaptasyon zorluğu özellikle dış göçler açısından en önemli konulardan biridir. Çünkü bünyesinde psikolojik, sosyal, kültürler gibi tüm durumları bulundurur. Katılımcılarda ifade ederken tüm bunların hepsini dile getirmişlerdir. Bu konu için önceden bir planlamadan bahsetmek mümkün değildir. Yeni bir kültür, yeni bir dil, yeni bir çevre ve iş ortamı birey açısından deneyim isteyen bir durumdur. Deneyimle kendini keşfedebilir ve katılımcılarda denediklerinde zorlandıklarını zaten ifade etmişlerdir.

Bürokratik işlemler açısından zorlanan katılımcılar belge temin etme açısından uzayan bekleyişlerden ve kurallarından bu anlamda zorluklarını ifade etmişlerdir. Türkiye açısından bürokratik işlemlerin daha hızlı ilerlemesi, bir telefon üzerinden bile hızlı erişilebilir olması bahsedilen durumlarda avantaj sağlamaktadır. Katılımcıların görüşlerinden anlaşıldığı üzere E- devlet, e- nabız gibi devlet eliyle yürütülen bu sistemlerimizin ne kadar kullanışlı ve verimli olduğunu anlaşılmaktadır. Böylesi bir ortama alışan insanların göç ettikleri yerlerde belge işlemlerine daha geç ulaşıyor olması bireylerin zorlanmalarını sağlayabilmektedir.

Dış göç sonrası bahsedilen zorlukların gerçekleşmesi muhtemeldir, kimi zorlukları en aza indirmek için önceden bir planlama yapılabilirken adaptasyon gibi zorlukların önceden planlaması mümkün değildir. Zorlanan katılımcıların yanında hiç zorluk çekmeyen katılımcılarda mevcuttur. Zorluk yaşayan katılımcılara bu zorluklar hala devam ediyor mu? Diye sorulduğunda hepsi zorlukların üstesinden geldiğini belirtmiştir. Yaşadıkları zorluklara rağmen katılımcıların aldıkları kararlar ilgili düşünceleri göç ve pişmanlık başlığı altında incelenecektir.

6.6. GÖÇ VE PİŞMANLIK

Göç başlı başına sorumluluk gerektirir. Bu açıdan çeşitli zorluklar yaşadıklarını ifade eden katılımcılara kararları hakkında düşünmelerini sağlayıp aldığınız karardan pişman mısınız? Sorusu sorulmuştur. Devamında da katılımcılara yaşadığınız tüm zorluklara rağmen tekrar olsa yine de göç eder miydiniz? Şeklinde deşme sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar aşağıdaki Katılımcı Pişmanlık ve Kararlılık Tablosunda paylaşılmıştır.

Tablo 6.4. Katılımcı Pişmanlık ve Kararlılık Tablosu

Katılımcı Pişmanlık ve Kararlılık Tablosu		
Katılımcılar	Pişmanlık Durumu	Zorluklara Rağmen Tekrar Göç
K1E28	Değilim ya.	Kesinlikle evet.
K2E34	Değilim, çok memnunum.	Evet ya.
K3K43	Hayır, hiç pişman değilim.	Kesinlikle, doğru karar verdiğimi biliyorum.
K4E33	Hayır, asla.	Evet kesinlikle. Hatta bunu Türkiye'de hiçbir üniversite eğitimi olmadan yapmış olsaydım. Yirmili yaşlarda gelmiş olsaydım bu benim için çok daha farklı bir sonuç ortaya çıkarabilirdi.
K5E25	Yok, değilim.	Onu bilmiyorum yani bunları bile bile gelir miydim bilmiyorum. Çünkü ilk geldiğimde iş bulmak, ev bulmak vesaire olsun bunlar gerçekten çok sıkıntı...
K6E24	Yok, pişman değilim.	Evet.
K7K30	Yok değilim. Sebebi de şu hayatta bazı beklentiler vardır hani benim hayattaki beklentim ise geleceğimi güzel bir şekilde inşa etmek istiyorum. Yarın öbür gün çocuğum olursa ona güzel bir hayat sunmak istiyorum ve bu Türkiye'de olabilecek bir durumda değil...	Ederdim keşke daha önce yapsaymışım diyorum.
K8K28	Hiç pişman değilim.	Kesinlikle evet. Özellikle şu son iki, iki buçuk yıldaki değişimlerden sonra evet.
K9E40	Yok, değilim.	Evet, ederdim.
K10E32	2018 senesine kadar evet ama şimdi pişman değilim.	Yani şöyle göç ederdim lisans eğitimimi tamamlar sonra yüksek lisans eğitimime buraya göç ederdim.

Tablo 6.4. (Devamı)

K11K20	Değilim (Güldü). Ve her gelişimde de iyi ki gitmişim diyorum. Tabii ki Türkiye’den daha güzel bir ülke yok bunu çok net bir şekilde söyleyebilirim, Türk insanından daha iyi bir insan yok ama biz oraya bir amaçla gidiyoruz ekonomik olarak çok zengin olmadığınız sürece Türkiye’de şu an sizin bir hayat kurmanız mümkün değil. Göç ettiğim ülkede bana bu şans tanımıyor. Eğitimden sonra iş bulamazsam kaygısı yok. Sosyal devlet olduğu için sana teşvik veriyor bununla beraber ben şu an hem okuyorum hem çalışıyorum...	Evet ya.
K12K34	Ay yok, değilim.	Ederdim, evet.
K13K23	Yok ya çok mutluyum...	Kesinlikle.
K14E28	Bu zor bir soru. Keşke ülkemde bunu yapabiliyor olsaydım. Benim alanımda Almanya olmasaydı Amerika’da olsaydı ben yine en iyi bilim yapan yere gitmek isterdim...	Ederdim, tabii ki. Yani Türkiye’de siyasi sistem ya da yaşam çok çok iyi dahi olsa bile dediğim gibi çalıştığım konudaki en iyiler neredeyse oraya giderdim.
K15K35	Değilim, şu an için değilim.	Ederdim.
K16K31	Yok, değilim.	Ederdim.
K17E22	Pişman değilim, hatta çok memnunum. Türkiye’deki durum ortada. Gençler gelecek kaygısı yaşıyor burada öyle değil.	Yine göç ederdim.
K18E29	Asla değilim.	Tabii ki, şüphesiz.
K19K26	Şu an değilim.	Ederdim, Almanya ilk tercihim olur muydu bilmiyorum.
K20K26	Ben aldığım karardan pişman değilim aksine çok mutluyum. Şu an geldiğimiz durum itibariyle gerçekten çok doğru bir adım yaptığımı düşünüyorum. Evet, zorlukları var ama ben bunların hepsini göze almıştım...	Tekrar olsa yine göç ederdim, daha çok zorluklarla karşılaşsam bile. Benim Türkiye’de iyi bir hayatım yoktu. Hem ekonomik hem de imkânlar olarak. Ben Türkiye’de potansiyelimi kullanamadığımı düşünüyorum.
K21K27	Hayır değilim.	Yine ederdim.
K22E29	Kesinlikle değilim.	Kesinlikle, çok uzun süre uğraştım bunun için.
K23E26	Yok, hiç değilim.	Net bir şekilde kesinlikle ederdim.
K24K37	Yok, değilim.	Ederdim. Şu an günümüze gene baktığımda keşke etmeseydim şu fırsatlar karşısında gibi diyebileceğim bir şey yok.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında katılımcılara aldığınız karardan pişman mısınız sorusu sorulduğunda tüm katılımcılar aldığı göç kararından pişman olmadıklarını ve memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Devamında da katılımcılara yaşadığınız tüm zorluklara rağmen tekrar olsa yine de göç eder miydiniz? Şeklinde kararlılıklarını anlamak için sorulduğunda yalnızca K5E25 dışında tüm katılımcılar tekrar olsa göç ederdim şeklinde cevaplandırmıştır. K5E25 ‘de bilmiyorum şeklinde cevap vermiştir.

6.7. KUŞAĞIN ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE GÖÇMEN KİMLİĞİ

Bu çalışmada kuşak özellikleri çalışma aidiyeti, alım gücü, kendini ifade etme temelinde değerlendirilmiştir. Kuşak özellikleri ve entegrasyonu açısından bütünlükleri, benlik sunumları incelenmiştir. Bununla beraber katılımcıların etnik kimliklerini nasıl değerlendirdikleri farklı bir ülkede kendilerine bakışları nasıl yorumladıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Etnik kimlik aidiyetlikleri sorgulanmıştır. Bulundukları ülkelerde yerlilerin Türk olmalarına bakışlarıyla ilgili görüşlerini iki başlık altında incelemek mümkündür. Etnik kimlikleri açısından ırkçılığa uğradığını düşünenler ve ırkçılığa uğramadığını düşünenler şeklinde iki grup açısından değerlendirebilmektedir. Etnik kimlikleri açısından ırkçılığa uğradıklarını düşünen bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

...İrkçılığa uğruyorum. O da benim şefim tarafından. Ama şefim de bir göçmen bir Vietnamlı. Yani tek ırkçılığa uğradığım kişi bir Asyalı, bir göçmen ama Almanlar tarafından asla herhangi bir negatif bir şeyle karşılaşmadım. Genel olarak insanlar çok iyiler(K3K43).

Ya şöyle göç ettiğim bölge Türkleri çok sevmiyor. Mesela sokakta gezerken Türkçe konuştuğum zaman kolumdan tutup sen burada Türkçe konuşamazsın diyen çok fazla insanla karşılaştım(K7K30).

Türk ırkçılığının çok yaygın olduğu bir ülkede yaşıyorum. Trende mesela Türkiyeli olduğumu söylesem garip oluyor. Türkiye’den geldiğini söylediğinde seninle konuşmayı kesecek insanlarla yaşarken bir yandan da okuyup çalışmaya, hayatını kurmaya çalışıyorsun(K11K20).

Katılımcıların bazıları ırkçılığa uğradığını, göç ettiği yerde etnik kimliği açısından fark edildiğinde zorluklarla karşılaştığını ifade etmişlerdir. Ancak ırkçılık konusu ülkeden ülkeye, aynı ülke içerisinde bile bölgeden bölgeye değişebilmektedir. K3K43’ün ifadesine bakıldığında çalıştığı iş yerinde yaşadığı ırkçılığın temel kaynağı da yerli ırkın dışında farklı bir ülkeden gelen Vietnamlı tarafından olması şunu göstermiştir:

Aynı coğrafyada bir araya gelen farklı etnik kimliklere sahip gruplar, yerli halk dışında, birbirlerine yönelik çeşitli duygusal tepkiler sergileyebilirler. Tarihsel olarak uzun süren göçler, dünyanın birçok ülkesini etnik bir mozaik haline getirmiştir. Bazı ülkeler, yüzyıllardır aynı coğrafyada bir arada yaşayan etnik gruplardan oluşan siyasal topluluklardır. Diğer ülkeler ise ırksal, ulusal, dil ve din kökenleri farklı olan bireyler için 'yeni vatandaşlık' ve/veya sürekli yaşama hakkını tanımışlardır. Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, bazı ülkelerde uzun bir süredir varlığını sürdüren bu farklı etnik gruplar, zaman içinde toplumun ayrılmaz birer parçası haline gelmişlerdir. Kuşaktan kuşağa geçen bir geçmişe sahip olan bu gruplar, yerel toplulukların dokusunu oluşturan önemli unsurlar haline gelmişlerdir (Erginsoy, 2022). Bu açıdan literatürde yer verilen Eroğlu'nun ifadesinde olduğu gibi farklı etnik kimliklerin bir arada olması toplumları bir arada yaşatabildiği gibi etnik kimliklerin birbirlerini kabul edememe, dışlama, alt grupları oluşturma durumlarını da oluşturabilmektedir. Etnik kimlikleri açısından ırkçılığa uğramadıklarını düşünen bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

Benim bulunmuş olduğum şehirde çok insan çeşitli olduğu için burada insanlar sizi etnik kimliğinize göre değerlendirmiyor ya da bir yargıya ulaşmıyor. Zaten kimse sizin etnik kökeninizi de sormuyor. Sadece kim olduğunuzla nasıl biri olduğunuzla ilgileniyor bundan dolayı herhangi bir problem yaşamadım ancak bu Türk olduğunuz ya da Alman, Fransız olduğunuz için değil. Burada bunların pek bir geçerliliği, önemi yok. Sadece kim olduğunuzla alakalı, dolayısıyla ben herhangi bir sorun yaşamadım(K4E33).

Fransa'da Paris'te 10. bölgede yaşıyorum. 10. bölgede hiçbir zorluk çekmedim çünkü herkes Türk'tü. Ben Türklerin olduğu bir mahallede yaşıyorum. Bu konuda zorluk çekmedim. Hatta ilk başta bana dezavantajları oldu. Çünkü hiç yabancıların içine giremedim hep Türklerin içine girdim. Market Türk, kasap Türk, hepsi Türk(K5E25).

Kursa gittiğim için hocalarda dâhil herkes yabancı, staj yaptığım yerde de doktorların yüzde seksen beşi dışardan gelenler. O yüzden şimdiye kadar herhangi bir ırkçılığa maruz kalmadım. Hani niye buraya geldik gibi dolaylı yoldan bir şey hissetmedim çünkü olduğum yerler hep multikültürel(K16K31).

Açıkçası ben hiçbir ırkçılıkla karşılaşmadım. Dış görünüşüm de zaten Almanca biraz benzediği için çoğu insan bu konudan ırkçılıkla karşılaşmadığımı düşünüyorlar(K21K27).

Etnik kimlik açısından göç ettikleri yerlerde sorun yaşamadıklarını ifade eden bazı katılımcıların ifadelerine bakıldığında uluslararası kültürler ve kimlikler kapsamında çok çeşitli, kozmopolit bölgelerde yaşamış olmalarının avantajı olarak kendi kimliklerini yaşatabildikleri sonucu çıkarılmıştır. Göç edenler arasında Türklerin çoğunluklu olduğu

bölgeye gitmesi açısından sorun yaşamadığını belirten K525'in bu ortamın ona ilk başta dezavantaj oluşturduğunu söylemesi gözden kaçmamıştır. Farklı bir ülkede bir bölgede Türklerin çok ve bir arada olmasından, hemşeri birliklerinden pek memnun olmadığı görülmektedir. Kendi ulusal ve etnik kimliğine yabancılaşmaya başladığı anlaşılmıştır. Yine K21K27'nin Irkçılıkla karşılaşmamasının dış görünüşün Almanya benzemesinden kaynaklı olduğunu ve bu durumdan memnun olduğu da ifadelerinden çıkarılmıştır. Bu noktada bazı Z kuşağı katılımcıların etnik kimlik aidiyeti açısından kimliklerini pek önemsemedikleri fark edilmiştir. Etnik kimliği açısından değil de karşılaştığı problemlerin dini kimliği üzerinden olduğunu açıklayan K20K26 şöyle bir ifadeye bulunmuştur:

“Türk olduğumla ilgilendiklerini düşünmüyorum bununla genelde ilgilenmiyorlar. Ama başörtümle ilgilendiklerini düşünüyorum ben. İş yerimde görüşmeye gittiğimde ilk şaşırmıştılar. Ön yargılılar. Ben daha çok Türklerin olduğu yerde yaşıyorum. Bulduğum eyalette çok başörtülü olmadığı için hala alışamamışlar. Türk olduğum için bir ırkçılıkla ya da problemle karşılaşmadım.”

Bu durumdan şu sonuç çıkarılabilir: Katılımcının dini kimliğini yansıtan tesettürün, iş yeri ve bulunduğu eyalette şaşırtıcı bir durum olması. Bu durumu göz önüne alarak, bu kişilere karşı ön yargılı davranıldığı belirtilmiştir.

Kişisel olarak benlik sunumlarının farklılaştığı görülmektedir. Kişilerin bireysel tecrübeleri çalışma soruları karşısında ortaya koydukları benliklerini şekillendirmiş olup herhangi bir şekilde kuşaklar arası göçün amacında farklılaşma görülmemiş olması bu çalışmanın önemli bulgularındandır. Katılımcıların genel olarak iş ve çalışma ortamlarından beklentileri, iş ortamları içerisinde fikirlerinin önemseniyor olması, yapılan iş içerisinde başta verilen görev ve sorumlulukların dışına çıkılmaması, dış görünüşlerinden ziyade çalışma performansı ve işe kabiliyetleri açısından değerlendirilmek istedikleri katılımcıların iş ve çalışma ortamlarını değerlendirmelerinden anlaşılmıştır. Y ve Z kuşağının iş yerinde ekip içinde çalışmayı ve çalışma ortamlarının konforlu olmasını önemsedikleri görülmüştür.

Genel olarak göç ettikleri için memnun oldukları, bulundukları durumdan mutlu oldukları kuşak farkı olmadan neredeyse çoğu katılımcının ifadesinde yer almıştır. Aynı şekilde göç sonrasında katılımcıların bulunduğu ülkeye kültürel uyum sağlayıp sağlamadığı sorulduğunda tüm katılımcıların verdiği yanıtlar pozitif yönlü olup herhangi bir sorun yaşamadıkları anlaşılmıştır. Bireysel olarak bazı katılımcıların uyum

sağlayabildiklerini söylerken bireysel özelliklerinden yola çıkarak açıkladıkları görülmüştür. Örneğin; K2E34'ün *“Eğer iyi bir eğitim seviyesinden geliyorsanız çok sıkıntı olmuyor açıkçası. O yüzden adapte olduğumu düşünüyorum”* ifadesi kendisinin yükseköğretim mezunu ve iyi eğitim almasıyla adaptasyon konusunda zorlanmaması bireysel benlik sunumuyla alakalıdır. Benzer şekilde K3K43'ün *“Ben hiç böyle konularda sıkıntı yaşamıyorum. Yani uyum sağlamak derken ne yapılır ki kiliseye gidip dua etmiyorum tabii ki ama Noel pazarına gidip ne güzel şeyler var ne güzel şeyler yeniliyor, içiliyor, güzelmiş deyip gezebiliyorum. Uyum sağlayabiliyorum. Ben türbanlı değilim görünür bir dindarlığın ya da dinimi fark ettiren bir özelliğim yok. O yüzden bir sıkıntım yok.”* Katılımcının kişisel olarak adaptasyon zorluğu yaşamamasının dış görünüş olarak herhangi bir dini temsil eden giysilerinin olmaması veya bir inancı temsil eden ibadet yeri olan kilisede bulunmamasıyla açıkladığı görülmüştür. Bu da kendi benliğini dini kimlik üzerinden açıklamadığını ve katılımcıya göre adaptasyonu açısından kolaylık göstermektedir. K4E33'ün *“Evet, Amerikalı gibi hissediyorum”* ifadesine bakıldığında ise uyum sağlayabilmenin bir yere ait hissetmekten geçtiğini anladığını ve çevresiyle yaşadığı etkileşim sonucunda kendini konumlandırırken “Amerikalı” şeklinde tanımlamasını sağlamıştır. K6E24'ün *“Zaten öyle bir insandım. Çevreye saygılı, sevgili ya da insanlara saygılı, disiplinli bir insandım hani çalışma olsun her şeyde öyleydim.”* ifadesinde ise bireysel özelliklerinden dolayı uyum sağlayabildiği görülmüştür. Kimlik olarak kendini tanımlarken çevreye ve insanlara saygılı, disiplinli ve sevecen yapısının olması uyum konusunda kolaylık sağladığını düşündürmüştür. Kişilerin farklı bir coğrafyaya göç etmeleri durumunda, uyum süreçleri genellikle kuşak özelliklerinden ziyade, bulundukları toplumun özellikleri veya bireylerin kişisel özellikleri doğrultusunda değerlendirdikleri ve bu değerlendirmeleri çeşitli benlik sunumlarıyla ifade ettikleri görülmüştür. Bununla birlikte katılımcılarla görüşme esnasında kuşak fark etmeksizin birçoğunun sorulara cevaplandırmada kendilerini açıklarken dilde yabancılaşma olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin; K1E28'in görüşme esnasında kullandığı bazı terimler “feedback, interaction, scooter” gibi yabancı kökenli kelimelerdir. K4E33'ün “startup, okey, college” gibi ifadeleri ya da K7K30' un “christmas, shop, jobs center, ausbulding” gibi Türkçe olmayan ifadelerin dillerine yerleştiği ve konuşurken Türkçeleri yerine yabancı dille kullanmayı tercih ettikleri fark

edilmiştir. Bu durum bir kültüre, bir topluma ait hissetmede dilin önemini açıkça göstermiştir.

Katılımcılar kültüre uyum sağladıklarını söylemelerinin yanında göç ettikleri ülke ile kendi kültürleri arasında sadece benzerlikler değil, aynı zamanda farklılıkların da bulunduğunu vurgulamışlardır. Aşağıdaki başlıkta katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak toplumun yapı ve işleyişini anlamlandırmak amacıyla kurumlar sosyolojisi perspektifinden bir inceleme yapılacaktır. Bu çerçevede, bireylerin söylemleri üzerinden kurumların rolü, kültürel normlar, değerler ve pratikler arasındaki etkileşimler incelenerek toplumun karmaşıklığı ve dinamikleri üzerindeki etkileri anlaşılabilecektir. Kurumlar sosyolojisi, katılımcıların deneyimlerini ve kurumlar arası ilişkileri analiz ederek, toplumun yapısal ve kültürel özelliklerini anlamada önemli bir araç sunacaktır.

6.8. KURUMLAR SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN GÖÇERİN TAHAYYÜLÜNDE TÜRKİYE

Ne bir kişi ne de bir grup olan kurumlar toplumda kültürel ve yaşam tarzı olarak önemli yere sahiptir. İnsan ilişkilerinin toplumsal sistem içerisinde toplumsal kurumlarla düzenlenmesiyle de toplumsal yapı ortaya çıkar. Yani yapı, sistem özelliğine sahiptir dolayısıyla sistemin herhangi bir bölümündeki değişme diğerini de etkiler. Toplumsal yapının en önemli bileşeni bu açıdan toplumsal kurumlardır. Sosyolojinin tek tek incelemesini yaptığı toplumsal kurumlar vardır. Bunlar; aile, siyaset, ekonomi, eğitim, din, sağlık ve boş zamanları değerlendirme kurumudur. Bu kurumlar kendi içinde ve diğer kurumlarla karşılıklı ilişkileri sonucunda toplumsal sistemleri oluştururlar. Toplumda yaşayan bireylerinde bu toplumsal kurumlarla yakından ilişkisi bulunmaktadır. Toplumsal kurumlar, kültürü oluşturan temel taşlardan biridir. Bu kurumlar, bireylere kültürel normları, değerleri ve davranışları öğretir, böylece bireyler toplumlarının bir parçası olabilirler. Kültür, aynı zamanda toplumun geçmişinden gelen bir birikimdir ve zaman içinde değişebilir. Bireyler, kültürleri aracılığıyla toplumlarına anlam katarken, aynı zamanda kültürlerini de etkileyip şekillendirirler.

Bu açıdan Y ve Z kuşağı katılımcılardan göç etmeden önceki Türkiye'deki toplumsal kurumlarla göç ettikleri coğrafyadaki toplumsal kurumları değerlendirmeleri istenilmiştir. Katılımcılara “Sosyal kurumlar açısından baktığınızda göç ettiğiniz yer ve

Türkiye kıyaslaması yapacak olursanız imkânlar ve kısıtlar kapsamında değerlendirmeniz nasıl olur?” şeklinde sorulduktan sonra peşine “sağlık sistemini nasıl değerlendirirsiniz?” sorulmuştur. Alınan cevaplar kurumlar açısından tek tek değerlendirilecektir. Bu değerlendirmeler, Y ve Z kuşağı katılımcıların göç ettikleri yer ile Türkiye arasındaki toplumsal kurumları nasıl algıladıklarını anlamak için bir temel oluşturabilir. Her bir kurumun imkânları ve kısıtları, bireylerin göç sürecinde karşılaştığı farklı dinamikleri yansıtabilir. Katılımcıların sağlık sistemine yönelik görüşleri “Sağlık” başlığı altında incelenecektir.

6.8.1. Sağlık

Sağlık sisteminin öncelikli amacı sağlık, beklentilerin karşılanması ve adil finansman şeklinde adlandırılabilir. Bu amacın gerçekleşip gerçekleşmediğinin ve sistemin başarısının kontrol edilmesi gerekmektedir. Böylece sağlık sisteminin gelişmesi mümkün olacaktır. Farklı bir topluma, coğrafyaya düzenli göç eden Y ve Z kuşağı bazı katılımcıların sağlık sistemi hakkındaki görüşleri aşağıdaki gibidir;

Sağlık hizmeti Avrupa’da hiç iyi değil. Türkiye’deki doktorlarımız çok iyi, sağlık sistemimiz çok iyiydi. Süreçler, bekleme süresi çok daha fazla ve doktorları da bizimki kadar iyi değil. Sağlık alanında Türkiye kesinlikle önde(K2E34).

Sağlık sistemi maalesef burada çok kötü. Yani Türkiye’de tabii ki çok daha iyi(K3K43).

Sağlık sistemi Amerika’da bence çözülmesi gereken sorunlardan bir tanesi. İyi bir sağlık sistemi almak istiyorsan iyi bir sağlık sigortası ödemek zorundasın ve ödemiş olduğun sağlık sigortası da sadece işte işinizi kapsamıyor. Sağlık sisteminden pek memnun değilim açıkçası. Şu anda durum nedir bilmiyorum ama ben gelirken Türkiye’de daha iyiydi(K4E33).

Erişilebilirlik açısından burası çok kötü. Türkiye daha iyi kesinlikle. Burada hastalansanız aile hekimine gidiyorsunuz o sizi sonra başka bir yere vesaire oluyor. Tabii ki acil durum varsa ona müdahale ediyorlar ama bekleme listesi çok fazla oluyor. Hele ki büyük şehirde yaşıyorsanız bu daha da uzayabiliyor(K19K26).

Çok kötü. Ben geçen sene hasta oldum ve sağlık sigortam olmasına rağmen ne ilaç verildi ne bir şey. Berbat, ölmeniz gerekiyor ki size yardım etsinler. Türkiye’ye kısıyyla rezil(K11K20).

Bazı katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda Türkiye’deki sağlık sisteminden memnun olduklarını ve erişilebilirlik açısından göç ettikleri yerlerin sağlık sistemi açısından daha kötü olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların geneli benzer

cevaplar vermişlerdir. Her ülkenin finansman sağlama yöntemine ve o ülkenin sosyo-ekonomik, politik tercihlerine göre farklı sağlık modelleri olmaktadır. Katılımcıların beğendiklerini söyledikleri Türk sağlık sistemi 2003 yılında başlayan “Sağlıkta Dönüşüm” planıyla yeniden organize olmuş ve Sosyal Güvenlik Reformuyla Genel Sağlık Sigortası modeli yürürlüğe geçmiştir. Bu sistemle Sosyal Güvenlik Kurumu’na kayıtlı kişiler, SGK sözleşmesi olan hastanelerde ücretsiz tıbbi tedavi alabilmektedirler.

Sağlık sisteminde teknolojik gelişmelerden hasta doktor ilişkisine, sağlık sisteminin tasarımından uygulanmasına varana kadar kültürel izler görülebilir. Örneğin Türkiye’nin doğusunda görev yapan bir doktorun bulunduğu yerdeki toplumsal beklentileri, dili dikkate alarak hastayla iletişimi ona göre ayarlayabilmektedir. Ya da geçmiş zamanda eşlerin hastaneye gittiklerinde erkeğin karısını kadın bir doktora göstermek istemesi günümüzde ise doktorun cinsiyetinin önemi olmadan asıl konunun sağlık olması ve o soruna odaklanılması kültürün sağlık sistemi üzerindeki bir görünümüdür. Bir başka görünüm olarak günlük pratiklerden oluşturulan alternatif tıbbın yerine teknolojinin hâkim olduğu ve bilime inancın arttığı görülebilmektedir. Bu örnekler, sağlık sistemine kültürel perspektiften bakmanın, zaman içindeki değişimleri ve farklı toplumsal dinamikleri anlamak için ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Kültür, sağlık hizmetleriyle ilgili kararları, uygulamaları ve hasta-doktor ilişkilerini etkilerken, sağlık sistemi de kültürü anlayarak daha etkili ve uyumlu bir hizmet sunabilir.

Değişim, gelişim, yenilenme, farklılaşma kültürün her alanında olabildiği gibi eğitim alanında da olabilir. Kültür ve eğitim arasındaki ilişki karmaşık ve derinlemesine bir bağlantıyı yansıtır. Bu iki kavram, birbirini etkileyen ve birbirinden şekillenen dinamik ve karşılıklı bir ilişki içindedir. Kültürün nesilden nesillere aktarımında eğitimin rolü büyüktür. Bu anlamda bireylerin bu ikili arasındaki ilişkiyi anlamaları önemlidir. İkili arasındaki bağlantıyı gözlemleyebilmeleri açısından katılımcılara eğitim sistemini nasıl değerlendirirsiniz şeklinde sorulmuş ve alınan cevaplar “Eğitim” başlığı altında toplanmıştır.

6.8.2. Eğitim

Eğitim sistemleri toplumların yetiştirilmek istenilen insan profiline göre şekillenmektedir. Hızla değişen ve gelişen modern dünya sisteminde eğitimde istenilen

vizyon ve nitelik de zamanla değişime uğramaktadır. Uluslararası eğitim platformlarında yer edinmeyi isteyen ülkeler, çağdaş eğitim sistemini sağlamak için kendi kültür, ekonomik ve politik verileriyle eğitim sistemlerini ve eğitim felsefelerini oluştururlar. Ülkelerin eğitim sistemlerindeki başarıları da OECD tarafından düzenlenen uluslararası sınav olan PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)'dır. Bu sayede ülkelerin eğitim başarı durumları karşılaştırılabilmektedir. Bazı katılımcıların eğitim sistemini değerlendirmeleri şu şekildedir:

Eğitim sistemi burada çok daha iyi. Burada sınav yok, üniversite sınavı yok, insanlar istediği okullara gidiyor ama bu biraz da nüfusla alakalı tabii. Yani buranın nüfusu İzmir kadar altı milyonluk bir ülke o yüzden bunu yapmak çok daha kolay. Ama öğrencilerin tercih şansları çok daha fazla ve maalesef bizim ülkemizde okuduğumuz bölüm ve çalıştığımız alan farklı olabiliyor. Gençlerin şansı olmuyor. Burada insanlar hangi bölümde okuduyorsa o bölümde iş buluyor, istediğini yapabiliyor(K2E34).

Bu da oldukça farklı Türkiye'den. Bizde hep söylenen eğitimde eşitlik, eşit eğitim hakkı falan diye ama eşitlik kavramı burada gerçekten var. Zaten çok çok az özel okul var. O da çok üst tabaka insanlar tercih ediyor. Herkesin çocuğu devlet okuluna gidiyor. Anaokulu sistemi çok çok oturmuş. Tabii çalışan sayısı çok fazla olduğu için yaşını doldurmamış çocuklar için bile okullar var. Çok küçük yaştan çocuklar okula başlıyor ve bunlar çok yaygın, her mahallede var. Yani çocukların okullara gitmesine ekstra para veya zaman harcamaya gerek yok. Eğitim sisteminden burada herkes memnun. Dil eğitiminden de memnunar. Okullarda İngilizce öğretiyorlar ve ekstra çocukların seçtiği ikinci bir yabancı dil öğretiliyor. Zaten herkes okullardan sonra İngilizce konuşabiliyor. Belli ki başarılılar(K8K28).

Eğitim sistemi şöyle benim doktora yapan yüksek lisans yapan Türkiye'den gelen çok arkadaşım oldu burada. Onlarla da konuşuyoruz. Muazzam fark olduğunu söylüyorlar. Yani buradaki kalite çok yüksekti. Onu yakalamaya çalışıyor çoğu insan. Hani Boğaziçi' den, İTÜ' den, Yıldız Teknik'ten gelen tipler bunlar. Onlar bile çok zorlandıklarını söylüyorlar(K9E40).

Eğitim sistemi Türkiye'ye göre çok çok iyi. Kurumların saygınlığı var. Kurumda çalışanların, öğrencilerin belirli bir disiplini var ve herkes doğru kaynaklarla ve ileride geleceğe yatırım yapacak müfredatlarla eğitim yapıyorlar. Bir de tabii ki profesör kalitesi. Herkes çok çalışıp çabalayarak geldiği için şu an oturdukları pozisyonlarda. İşlerini çok ciddiye alıyorlar. Bu yüzden iyi bir eğitim veriyorlar size(K11K20).

Katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında Türk eğitim sisteminden memnun olmadıkları ve göç ettikleri yerlerin eğitim kalitesini daha çok beğendikleri anlaşılmıştır. Katılımcıların geneli Türk eğitim sisteminin Avrupa ülkelerine göre geride olduğunu ve geliştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Türkiye PISA araştırmasına 2003'ten beri katılmaktadır. 2018 yılında açıklanan PISA araştırmasına toplamda 79 ülke ve 2022'de yaklaşık 85 ülke katılmıştır.

Bu sonuçlara bakıldığında Türkiye’de ortaöğretim mezunu dahi olmayan genç yetişkin nüfus azalırken, yükseköğretim mezunlarının oranı önemli ölçüde artmıştır. 2015 yılında 25-34 yaş aralığındaki yetişkinlerin %28’i yükseköğretim mezunuyken, bu oran 2022 yılında %41’e yükselmiş ve %47 olan OECD ülkeleri ortalamasına yaklaşmıştır. Ancak Türkiye’de yükseköğretim mezunlarının çoğunluğunu ön lisans ve lisans mezunları oluşturmakta, yüksek lisans ve doktora mezunu genç yetişkinlerin oranı OECD ülkeleri ortalamasına kıyasla çok geride kalmaktadır. Bu nedenle, Türkiye’de nitelikli işgücünün artırılması adına mesleki uzmanlık açısından çok önemli olan lisansüstü eğitime katılımın desteklenmesi ve bu süreçlerin iş dünyasının ihtiyaçlarıyla uyumlu hale gelmesi gerekmektedir (TEDMEM, 2023, 13). 18-24 yaş grubu gençlerin OECD verilerine göre eğitim ve İstihdam Durumu (%) tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 6.8. Gençlerin (18-24 Yaş) Eğitim ve İstihdam Durumu (%)

Gençlerin (18-24 Yaş) Eğitim ve İstihdam Durumu (%)		
	<i>Türkiye</i>	OECD Ortalaması
Eğitimde	32,9	54,2
İstihdamda	10,5	18,2
İşsiz	2,7	2,5
İş gücüne dâhil olmayan*	19,7	34,0
Eğitimde değil	67,1	45,8
İstihdamda	33,6	31,2
Ne eğitimde ne istihdamda	33,5	14,7
İşsiz	9,4	5,2
İş gücüne dâhil olmayan*	24,1	9,5

*Çalışmayan ve aktif olarak iş aramayan bireyleri ifade etmektedir.

Kaynak: Akt. TEDMEM, (2023). Bir Bakışta Eğitim 2023: Türkiye Üzerine Değerlendirme ve Öneriler. s. 8. Erişim adresi: [kCGG0xg8T0MwPf7kdfbK.pdf](https://kcg0xg8T0MwPf7kdfbK.pdf).

Yukarıdaki tabloda eğitimden iş yaşamına geçişe bakıldığında Türkiye’de 18- 24 yaş aralığındaki gençlerin %67, 1 oranı eğitimde değildir. Bu oranın %33, 6’sı istihdamdayken %33,5’i yani 18-24 yaş aralığındaki her üç gençten biri ne eğitimde ne istihdamdadır. Ne eğitimde ne istihdamda ifadesi eğitimde olmayan, çalışmayan (iş arayışı olup olmamasına bakılmaksızın) bireyler için kullanılmıştır. Ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin oranına bakıldığında Türkiye OECD ülkeleri arasında en yüksek orana sahiptir. Yine OECD 2023 verilerini inceleyen TEDMEM’ in Bir Bakışta Eğitim raporuna göre Türkiye, 25-64 yaş aralığındaki nüfus içinde hem ortaöğretim mezunları hem de yükseköğretim mezunları için en düşük istihdam oranına sahip OECD

ülkesidir (TEDMEM, 2023: 10). Bu oranlar incelendiğinde eğitim düzeyi arttıkça istihdam edilen bireylerin oranlarının da arttığı görülmektedir. Türkiye’de eğitimde zorunluluk ilkesi bulunmakta olup “Temel Eğitim Projesi”, “Intel Gelecek için Eğitim” ve “FATİH Projesi” gibi projeler MEB tarafından teknolojinin öğretim sürecinde etkin olmasına yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Bunların temel hedefi eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak ve eğitimde teknolojiyi iyileştirmek amacıyla oluşturulmuştur (Özerbaş ve Safi, 2022).

Kültür, eğitim sistemlerini etkileyen temel bir faktördür ve bu etkileşim, toplumun gelecekteki liderlerini ve vatandaşlarını şekillendirmede önemli bir rol oynar. Değişen kültürel dinamiklere uyum sağlamak için eğitim sistemlerinin esnek ve yenilikçi olması, toplumların gelişen ihtiyaçlarına daha etkili bir şekilde yanıt vermesini sağlar. Bu açıdan eğitim sistemleri, bir toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına yanıt vermek üzere tasarlanabilir. Bu sistemler, genç nesilleri yetiştirerek, belirli bir vizyon ve nitelik düzeyine sahip bireylerin oluşturulmasına katkıda bulunabilir.

6.8.3. Aile

Katılımcılara aile kurumunu nasıl değerlendirirsiniz? Diye sorulduğunda alınan cevaplar “Aile” başlığı altında incelenecektir. Aile, birey ve toplum arasında bir köprü işlevi görerek, diğer kurumlarla kıyaslandığında benzersiz bir evrensel kurumdur. Toplumlar arasında ekonomik düzen, yönetim, dinsel tutum, gelenek-görenek gibi birçok alanda farklılıklar sergilerken, ailenin temel yapı taşları olan bir kadın, bir erkek ve çocuk(lar) konusunda ortak bir noktada birleşmektedirler. Bu temel unsurlar, aile kurumlarını diğer toplumsal kurumlardan ayıran bir ortaklığı temsil eder. Buna ek olarak, aile kurumları, toplumdan topluma farklılık gösteren çeşitli yönleriyle tanımlanır. Bu çeşitlilik, aile yapısı ve biçimi ile ilgili olarak, yerel kültürlerden ve sınıfsal ayrılıklardan kaynaklanmaktadır (Güler ve Ulutak, 1992: 51). Y ve Z kuşağı katılımcıların önemli sosyal kurumlardan biri olan aile kurumu hakkındaki gözlemleri ve değerlendirmeleri çalışma açısından önem taşımaktadır. Bazı katılımcıların ifadeleri şöyledir:

Güzel bir soru. Burada mesela boşanma oranları çok yüksek. Türkiye’de o boşanma kararı o kadar kolay değil. Burada internetten bile boşanabiliyor insanlar. İnsanlar iki tuşla boşanabiliyor. Burada aile kurumuna verilen önem Türkiye gibi değil. Aile kavramı burada çok iyi değil. Mesela iki çocuk üç çocuk yapıyorlar sonra aile kuruyorlar. Aile kurmak önemli ama boşanma oranı da yüksek çünkü bireysellik

aşırı fazla Türkiye'ye göre. Türkiye'de ev hanımı da çok fazla o yüzden evliliğini yıkmak o kadar da kolay değil ama burada öyle değil. İnsanların maddi kaygısı olmadığı için çok rahat bir şekilde evliliği sonlandırabiliyorlar. Aile kavramı burada çok saygın değil. Türkiye'de çok daha koruma var kavramı. Burada evlenmeyen, evli olmadan yaşayan çift çok fazla ama bize göre de o tür şeyler çok rahat olacak şeyler değil(K2E34).

Benim bulunduğum yer biraz daha eşcinselliğin çok fazla olduğu bir yer. Ancak eş cinsellikte de tabii ki aile kavramı var. Sadıklar, farklı bir aile yaşantısı ama bir aile kavramı var(K4E33).

Çok fazla tanıdığım Alman aile yok şu anda. Tanıdıklarım da genelde 2-3 ebeveynli aileler. Yani parçalanmış aileler. Çocuk açısından bakarsak tabii ki daha rahat yetişiyor çocuklar. Çocuklar küçüklükten itibaren özgüvenli yetiştiriyorlar. En çok gözlemlediğim şeylerden biri buydu sosyolog olarak. Çocukluktan itibaren tek başlarına bisiklete biniyorlar işte anneleri babaları önden giderken o tek başına arkasından onu takip ediyor ve bu böyle arabaların olduğu yerde falan kullanıyorlar. Ben ilk başta gördüğümde tedirgin olmuştum ama onlar çok özgüvenli büyütüyorlar. Hani çok fazla toplu taşımada ağlayan çocuk da görmüyorum. Belki de hani çocuk ağlar ya bir şeyleri yaptırmak için burada herhalde onun önüne geçmişler. Bir yerde eşlerin kendi hayatına var. Her şey bir arada yapılmıyor. Hafta sonları toplu geçilmiyor. Her zaman aile ziyaretlerini de karı koca birlikte yapmıyor(K8K28).

Bu çok güzel bir soru. Burada insanlar çok bireysel. Burada annesine babasına bile ismiyle hitap ediyor çocuklar. Biz de vardır ya büyüğe saygı, eli öpülür vesaire burada o kesinlikle yok. Burada dışarıdan birine de oğlum, kızım, amca yerine bay-bayan, herr- frau şeklinde çok çok saygı çerçevesinde çok sınırlar belli(K14E28).

Bazı katılımcılardan alınan cevaplara bakıldığında aile kurumu hakkında ortak buluşabildikleri nokta bireyselliğin göç ettikleri yerde daha hâkim olduğu üzerinedir. Ancak, Türk toplum yapısındaki aile kavramının daha geniş ve güçlü olduğunu, göç ettikleri coğrafyalarda bu aile yapılarını benimsedikleri için kendi aile yaşamlarıyla karşılaştırabildikleri belirtiliyor. Modern yaşamda Türk toplumunda çekirdek aile yapısının yaygınlaşmasına rağmen, aile kavramı ve kurumu hala önemli bir değere sahiptir. Katılımcıların ifadelerine dayanarak, göç ettikleri ülkelerde aile kurumunun bireyselliği desteklediği, çocuk anlayışının, evlilik anlaşmasına bakış açısının Türk toplumundan önemli ölçüde farklılaştığı görülmektedir. Bu farklılıklar, aile kavramının kültürel bağlamdan şekillendiği ve Türk toplumunun geleneksel izleri taşıyan kültürel yapısının aile kurumu üzerinde etkili olduğunu yansıtmaktadır.

Türk toplumunda aile kavramı, kültürel değerler, gelenekler ve toplumsal normlarla sıkı bir ilişki içindedir. Türk aile kurumunu şekillendirirken geleneksel izler, geniş aile yapılarını oluştururken göç ettikleri ülkelerdeki kültürel ve toplumsal farklılıklar, aile

yaşantısında bireyselliğin izlerini ortaya çıkarmıştır. Göç eden bireyler, kendi kültürel geçmişlerinden gelen bu geniş aile yapısını, dayanışmayı ve bağlılığı önemli bir değer olarak görmektedirler. Bu durum, aile kavramının sadece biyolojik bir birim olmanın ötesinde, aynı zamanda duygusal, kültürel ve sosyal bir bağlamı ifade ettiği düşüncesini yansıtmaktadır. Sonuç olarak, göç ettikleri yerlerdeki aile kurumunun Türk toplumundan farklılaştığını belirten katılımcıların gözlemleri, kültürün aile kavramı üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Aile, kültürel bağlam içinde şekillenen ve çeşitli toplumsal dinamiklere bağlı olarak evrilen bir kurum olarak değerlendirilmektedir.

Diğer bir sosyal kurum olan kültürle şekillenebilen, dönüştürebilen yapıya sahip olan din kurumuna ilişkin katılımcıların değerlendirmelerini anlamak ve çeşitli perspektifleri inceleyebilmek için “Din kurumunu açısından değerlendirmeniz nasıl olur?” şeklinde sorulmuş olup alınan cevaplar “Din” başlığı altında incelenecektir.

6.8.4. Din

Toplumların temel sosyal kurumlarından biri de din olup, bu olgu, tüm toplumlarda geniş bir yaygınlık ve köklü bir davranış modeline sahiptir. Ancak din, her toplumda farklı bir şekilde ortaya çıkar. Zaman içinde derinleşmiş olan din, bu nedenle geniş bir çeşitliliğe sahiptir. Bu çeşitlilik içinde her din, kendine özgü bir hakikat iddiasını barındırır. Din, sadece kendini tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda dünyayı, inananlar ve inanmayanlar gibi bireyleri kategorilere ayırarak anlamlandırır (Aktay, 2019: 6). Dolayısıyla toplumda kurumsal olgular gibi din kurumunun ağırlığı veya diğer kurumlara karşı belirleyiciliği olabilmektedir. Bazı katılımcıların din kurumu hakkında değerlendirmeleri şu şekildedir:

Baktığımız zaman insanlar çok daha rahat. Dini inanç yüksekliği çok daha düşük. Belli bir kesim inancına hala sahip ama genel anlamda düşük. Din Türkiye’de daha güçlü burada kesinlikle yok onu söyleyebilirim. İnsanların dine verdiği önem düşük. Bura Hristiyan bir ülke ama kendi içinde de inanan az insan var(K2E34).

İnsanlar burada ne kadar dindar olursa olsunlar bu hiç önemli değil, size kendi inançlarını dayatma cüretini kendilerinde bulmuyorlar. Her şeyi kendi içlerinde yaşıyorlar. Türkiye’de bunun aksi var(K4E33).

Aslında bizden çok farklı değil. Yeni nesil daha dinden uzak yani. Düzenli bir şekilde kiliseye yeni nesilden giden çok yok. Daha çok yaşlılar dini kurumlara gidip ibadetlerini yapıyorlar. Gençler çok bağlı değil(K8K28).

Ben biraz gözlem yaptım. Kiliselere falan baktım. Kiliseleri çok zaten devlet destek vermiyor burada. Dolayısıyla kendi yağlarında kavrulmak zorundalar. Öyle olunca da şöyle yapmışlar. Birkaç kilisede gördüm bunu. Etkinliğe kiralanıyor. İşte kilisede tiyatro yapıyorlar konser veriliyor mesela. Bildiğin içki falan içiliyor yani. Değişik bir şey nasıl oluyor dedim. Dediler ki kiliseler devlet yardımı alamadığı için bu gibi organizasyonlardan varlığını sürdürüyor. Böyle olunca da hani şeyi görüyorsun. Yani insanların dinden uzaklaştığını görüyorsun(K9E40).

Katılımcıların ifadeleri, dinin Türkiye'de daha güçlü bir inanç sistemine sahip olduğunu, ancak göç ettikleri yerlerde din çeşitliliğinin daha fazla olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, çeşitli dinlerin bir arada bulunmasının, bireylere istedikleri dini daha rahat pratik etme imkânı sağladığı belirtilmektedir. Ancak, yaşın küçülmesiyle birlikte dinlere olan ilgi ve bağlılığın her iki yerde de zayıfladığı ifade edilmiştir. Göç ederken katılımcıların, belgelerde kilise bağlılığına dair sorularla karşılaştıkları ve kiliseye bağlı olanlardan vergi alındığına dair ifadeler, dinin bireylerin sosyal ve hukuki statüsüyle nasıl ilişkilendirildiğini göstermektedir. Bu durum, göçmenlerin dinî kimliklerinin, yerel yönetim ve hukuki düzenlemelerle etkileşim içinde olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, katılımcıların kiliselerin sadece ibadet alanları olmanın ötesinde, çeşitli sosyal aktivitelerin ve eğlencelerin merkezi olarak kullanıldığına dair ifadeleri, kilisenin toplum içinde sosyal bir rol üstlendiğini göstermektedir. Kiliselerin düzenlediği etkinliklerden elde edilen gelirlerin kilise tarafından nasıl kullanıldığına dair paylaşılan bilgiler, kilisenin sosyal yardım ve toplum hizmetleri konusundaki rolüne vurgu yapmaktadır. Bu ifadeler, dinin sadece bireyin inanç sistemini değil, aynı zamanda sosyal, hukuki ve kültürel bağlam içinde nasıl işlediğini anlamamıza yardımcı olur. Din, bireyin kimliği ve toplum içindeki rolüyle sıkı bir şekilde bağlantılıdır ve göç süreci bu bağlamda önemli bir etken olabilir.

Bu noktalar, dinin göçmenlerin kültürel kimliklerini, toplumsal normlarla etkileşimlerini ve topluma entegrasyon süreçlerini nasıl etkilediğini göstermektedir. Din, kültürle iç içe geçmiş bir şekilde yaşanır ve bu etkileşim, bireylerin hem eski kültürel bağlarına hem de yeni yaşadıkları toplumun dinamiklerine uyum sağlamalarını gerektirebilir. Katılımcıların ifadeleri, dinin kültürle sıkı bir şekilde bağlantılı olduğunu ve bu bağlamda göç eden bireylerin dinî inançlarını, kültürleri ve toplumsal normları bir arada şekillendirdiğini göstermektedir.

Kültürün tüm kurumlarla bağlantısı güçlü olduğu gibi ekonomiyle arasındaki ilişkide güçlüdür. Bu ilişki bir toplumun değerleri, normları, gelenekleri ve sosyal pratikleri ile ekonomik sistem arasında karmaşık bir etkileşimi ifade eder. Kültür, ekonomik faaliyetleri şekillendirirken, aynı zamanda ekonomik faktörler de kültürel dinamiklere etki edebilir. Bu ilişki, bir toplumun tüketim alışkanlıkları, iş ahlakı, çalışma kültürü, ticaret normları ve ekonomik katkı biçimleri gibi unsurları içerebilir. Bu açıdan katılımcılara yöneltilen "Ekonomi sistemine yönelik değerlendirmeniz nasıldır?" sorusu, bireylerin ekonomik sistem hakkındaki görüşlerini anlamak ve analiz etmek amacıyla yapılmış bir araştırma adımıdır. Bu soru, katılımcıların ekonomiye yönelik tutumlarını, değerlendirmelerini ve beklentilerini ifade etmelerini sağlayarak, onların ekonomiyle ilgili düşünce dünyalarına derinlemesine bir bakış sunar. Katılımcıların ekonomi kurumuna ilişkin değerlendirmeleri de "Ekonomi" başlığı altında incelenecektir.

6.8.5. Ekonomi

Toplumsal ilişkiler, kültür ve ekonomi arasında kaçınılmaz bir ilişki vardır. Böylesi bir ilişki de sosyolojiyle ekonomi arasında kesişen alana denk düşer. Toplum yaşam içerisinde gelişen ekonomik her olay bu anlamda ekonomi sosyolojisinin inceleme kapsamını oluşturur. Ekonomi kurumu da diğer temel kurumlar gibi toplum ve kültür için son derece önemlidir. Ekonomi kurumunun ortaya çıkışı ve işleyişi toplumdan topluma çeşitlilik gösterebilmektedir. Bu noktada bazı katılımcıların ekonomi kurumu hakkındaki ifadeleri şöyledir:

Çok iyi, eşit ve adil bir dağılım var. Türkiye'deki gibi uçurum yok. İş yerinde yükseldikçe kademeli olarak artıyor. Çok ciddi bir uçurum şeklinde artmıyor ücretler. Türkiye'de mesela müdürün, direktörün on katı alma şansı olabilir ama burada öyle değil bir uçurum yok. Çok daha adil ilerleyen bir sistem var. Devletinde ihtiyaç sahiplerine yardım yaptığını biliyorum. O yüzden genel anlamda ekonomik sistem daha iyi işliyor diyebilirim(K2E34).

Ya özellikle ben geldiğinden sonra son iki sene pandemi ve işte Ukrayna ve Rusya arasındaki muhabbet çıkınca hani hem Türkiye'de hem Dünya'da bir karmaşa oldu. Burada Almanya'nın gerçekten güçlü bir ülke olduğunu hissettim. Biz o karmaşayı çok hissetmedik. Yani ben nasıl yaşıyorsam işte bu savaş öncesi, enflasyon öncesi inanın aynı yaşıyorum. Hiçbir şeyden kısmadım. Çok yardım da yaptılar şimdi inkâr etmeyelim yani ben bile iki kez doğal gaz yardımı falan aldım. Ki ben buranın vatandaşı değilim ama çok yardım aldım. Yani öğrencilere, ailelere çok yardım yaptılar(K9E40).

Avrupa'daki tabii ki daha rasyonel kararlarla daha fazla insanların beline yük bindirmemek adına ekonomik kararlar alırken Türkiye'de o ekonomik kararlar alınırken bunlar dikkate alınmadığı için vatandaşların üzerindeki yük daha fazla. Yaşadığım ülkede devlet daha fazla yükleniyor ekonomik sorumluluğu. Tabii ki burada da ekonomik sorunlar yaşıyoruz ve enflasyonda ekstra bir artış var ama buna yönelik, bunu azaltmaya yönelik adımlar atıldığını da görebiliyoruz. Türkiye'de umutla bakamıyorum ama burada en azından enflasyonun azalacağına dair bir gösterge var. İşsizlik açısından bakarsam da Hollanda' da ki işsizlik tamamen insanların keyfiyetten çok yüksek standartlarda çalışmak istemesinden, irrasyonel olan bir hayal olan kendi çalışma kapasitelerinin, eğitimlerinin üstünde bir hayalle iş bulamadıkları için çalışmamalarından kaynaklı bir işsizlik var şu anda yani Türkiye'de ise gerçekten ülkenin yetiştirdikleri çok kaliteli bilim adamları, mühendisler, doktorlar hak ettikleri yere gelemiyorlar. Bu yüzden işsizler ve istihdam yok. Benim göç etmemdeki en büyük etken o. Türkiye'de ne kadar geliştirirseniz geliştirin kendinizi istihdam olmadığı için işsizsiniz(K11K20).

Ekonomi kurumu hakkında genel görüşler göç edilen coğrafyaların ekonomik kurumlarının daha sağlıklı işlediği Türkiye'de ekonomik kurumlarının işleyişinden memnun olmadıkları ve günlük yaşamlarında bunların olumsuz yansımalarını çokça gördükleri yönündedir. Bu tür ifadelerin kültürel bağlam içinde de değerlendirilmesi önemlidir. Göç edilen coğrafyada daha sağlıklı işleyen ekonomik kurumlar, o toplumun kültürel normları ve değerleriyle de uyumlu olabilir. Aynı zamanda, Türkiye'deki ekonomik memnuniyetsizlik ifadeleri, bireylerin kendi kültürel bağlamından kaynaklanan beklentilerle şekillenmiş olabilir. Bu tür görüşler, ekonomi kurumlarının sadece finansal bir yapı olmanın ötesinde, bireylerin günlük yaşamları, kültürel bağlam ve toplumsal dinamiklerle derin bir etkileşim içinde olduğunu gösterir. Bu açıklamalar, ekonomik değerlendirmelerin kültür, coğrafya ve bireysel deneyimlerle nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olur.

Katılımcıların, kültürün önemli bileşenlerinden olan devlet kurumuna dair görüşlerini ve devletin rolüne yönelik değerlendirmelerini ortaya koymak açısından "Devlet sizin için nedir? Ne olmalıdır?" şeklinde soru yöneltilmiştir. Alınan cevaplar "Devlet" başlığı altında incelenerek, katılımcıların devlet hakkındaki düşünceleri anlaşılmasına çalışılacaktır. Bu tür bir inceleme, devletin toplumsal konumunu, işlevini ve nasıl algılandığını anlamak için önemli olabilir.

6.8.6. Devlet

İnsan topluluklarının var olduğu her yerde, kontrol ve düzeni sağlama ihtiyacını karşılamak üzere belirli mekanizmalara duyulan gereklilik kaçınılmazdır.

Gözler' in (2018: 155) belirttiği üzere, devletin temel unsurları millet, ülke ve egemenliktir. Bu unsurlar, bir topluluğun sahip olduğu ortak kültür ve kimlik (millet), belirli bir coğrafi alanda varlık gösteren toprak (ülke) ve bu topluluğun üzerinde egemenlik kurduğu iktidar (egemenlik) olarak özetlenebilir. Bu temel unsurlar, devletin varlığını sürdürebilmesi için kritik öneme sahiptir. Kendine ait devleti olmayan milletler için devletsiz millet ifadesi kullanılmaktadır. Bu açıdan Türkiye Cumhuriyeti devletinden farklı bir coğrafyaya göç eden insanların devleti değerlendirme biçimi önemsenmiştir ve bazı katılımcılardan alınan ifadeler aşağıdaki gibi paylaşılmıştır.

Güzel bir soru. Bizim insanımız hükümeti devleti karıştırıyor birbirine. Burada en büyük fark o. Burada insanlar devletin önemli olduğunun bilincinde hükümetinde gelip geçici olduğunun farkında. O yüzden hükümetin insanlara en iyisini en güzeli vermesinin zorunda olduğunun bilincindeler ve ona göre seçimlerini yapıyorlar. Bizde ise maalesef hükümet devletin üstüne koyuluyor. Hâlbuki tam tersi olması lazım. O yüzden devlet benim için ülkenin insanının refah seviyesini düşünen ve sosyoekonomik durumunu yükselten, eğitimi ve sağlık imkânlarını garantileyen bir kurum olmalı. Hükümette bunu sağlayacak insanlar(K2E34).

Devlet insana güven vermelidir, can güvenliği vermelidir. Dalgalarda sörf etmek dediğim bir iyi bir kötü gibi değil de standart bir hayat ortamı sağlamalıdır. Türkiye'de bu hiçbir zaman mümkün olmadı. Almanya'da bu var(K3K43).

Devlet bütün insanların görüşlerine saygılı ve bütün insanlara karşı tutumlu, özgürlüğünü anlatabilen, bütün kültürleri bir arada yaşatabilen, bütün inançları yaşatabilen bir devlet olmalıdır(K6E24).

Çok derin bir soru bu. Benim birey olarak haklarımı ve bunu n başında da özgürlük geliyor. Haklarımı gözetken ve çok güvendiğim bir kurum olmalı. Tarafsız olmalı(K8K28).

İyi bir soru bu. Bir kere huzurumu ve güvenliğimi sağlayacak, ayırtmamalı çünkü benim hayat anlayışında bana iyi davranana ama yanımdaki insana, komşuma veya arkadaşşıma kötü davranan biri iyi olamaz benim için. Toplumun her kısmını kapsayan onların menfaatleri için çalışan ve kişisel çıkarları olabildiğince göz ardı eden buna yönelik uygulamaları ve rekreasyonları olan bir devlet benim için devlettir. Bununla beraber yaşam standartlarımı sabit tutmaya ve geliştirmeye yönelik olan bir kurum benim için(K11K20).

Genel olarak katılımcıların devlet tanımlaması sosyal devlet anlayışı çerçevesinde aktarılmıştır. Sosyal devletin literatürde belirlenmiş amaçları şunlardır: "Bireylere asgari bir gelir düzeyini garanti etmek", "Belirli ihtiyaçların karşılanmasında minimum standartları sağlamak", "Tüm vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirmek", "Yoksullukla mücadele", "Adil gelir dağılımına ulaşmak", "Sosyal adaleti sağlamak" veya "Sosyal koruma" ve "Sosyal güvenlik sunmak." Ancak, sosyal devletin temel amacı,

bireylerin kanunlar karşısındaki eşitliğini koruyarak, temel bireysel hak ve özgürlükleri, sosyal ve ekonomik hak ve özgürlüklerle güçlendirerek işlevsel hale getirmektir (akt. Yay, 2014: 148). Katılımcıların devleti tanımlamalarında sosyal devlet anlayışına vurgu yapmaları, devletin sadece siyasi ve hukuki bir otorite olmanın ötesinde, bireylerin sosyal ve ekonomik refahına odaklanan bir rol üstlendiğini gösterir.

Kültür ile devletin ilişkilendirilebileceği yer siyaset sosyolojisinde veya uluslararası ilişkilerde gözlemlenebilir. Ancak, çalışmanın odak noktasını korumak ve derinlemesine bir anlayış sunmak adına sosyal devlet anlayışı ile "devlet baba" algısı üzerinden açıklama yapmak önemli bir strateji olabilir. Sosyolojinin kurucu isimlerinden Weber (2006) Meslek Olarak Siyaset kitabında çağdaş devleti açıklarken devletin otoriter yapısına ve yasal gücünün varlığına vurgu yapmaktadır. "Devlet baba" algısı, devletin hem koruyucu bir bakış açısıyla hem de otoriter bir güç olarak algılanmasını ifade eder. Bu algı, toplumun devlete yönelik duygusal ve kültürel bir bağlamını temsil edebilmekte ve toplumsal kimlik oluşumunu etkileyebilmektedir. Bu da kültürel etmenlerin devletin işlevi ve toplumsal rolü üzerindeki etkisini ortaya koymaya yönelik bir çerçeve sunabilir.

Sosyoloji açısından, toplumların kültürel yapısıyla yakından ilişkili olan bir diğer önemli sosyal kurum da boş zamanları değerlendirme kurumudur. Boş zamanı değerlendirme şekilleri, bir toplumun değerleri, normları, öncelikleri ve sosyal ilişkilerini yansıtarak kültürel kimliğin bir parçasını oluşturabilir. Bu kurum, bireylerin sosyal etkileşimleri, eğlence tercihleri, sanatsal aktiviteleri, spor faaliyetleri ve diğer boş zaman etkinlikleri gibi unsurları içerir. Kültür ve boş zaman arasındaki ilişkiyi değerlendirmeleri amacıyla katılımcılara "Boş zamanları değerlendirme noktasında görüşleriniz nelerdir?" şeklinde soru yöneltilmiş ve elde edilen yanıtlar, "Boş Zamanları Değerlendirme" başlığı altında kültürle derinlemesine bağlantılı bir şekilde incelenmiştir.

6.8.7. Boş Zamanları Değerlendirme

"Boş zaman" terimi, tipik olarak bir şey yapılmayan, içeriği olmayan bir zaman dilimini çağrıştırır. Ancak, bu kavram değerlendirilmesi gereken ve içeriği zengin bir zaman dilimini ifade eder. "Boş zaman" ifadesi dilimize öyle çevrilmiş olabilir, ancak daha doğru bir ifade olarak "özgür zamanlar" kullanmak da mümkündür (Tezcan, 2008: 166). Toplumun boş zamanlarındaki faaliyetlerini incelemek ve anlamlandırmak

amacıyla olan sosyal kurum sosyolojinin alt disiplini olan boş zamanları değerlendirme kurumudur. Bu açıdan katılımcıların göç ettikleri ülke ve Türkiye karşılaştırması yaparak boş zamanları değerlendirmesi istenmiştir. Bazı katılımcıların boş zamanları değerlendirme açısından görüşleri şu şekildedir:

Türkiye’de boş zamanlarınızı değerlendirmek için çok para harcamak zorundasınız. AVM’ye gitmek, alışverişe gitmek, bir spor kulübünde bulunmak çok pahalı işler. Almanya’da insanlar AVM’ye gitmek, para harcamak zorunda hissetmiyor. Her yerde bir park var, doğaya gitmek, doğada vakit geçirmek yani para harcamadan eğlenme eğilimleri daha çok. Bu yüzden hobiler için para harcamak zorunda kalmıyorsunuz(K3K43).

Almanya’ da çok çeşitli hobiler var. Mesela, at sahibi olan insanlar var ve kadınlar bunun çoğu. Koşuyorlar, bisiklet inanılmaz yaygın zaten. Geleneksel oyunları var mesela toplarla, çubuklarla oyunlar onlar için buluşuyorlar. Bir de şöyle bir kültür gelişmiş kimse kimseyi tanımıyor. Şey diyorlar buna aktivite arkadaşlığı. Ben birkaç kere buna katıldım. Diyorlar ki işte şu saatte şu parkta masa tenisi oynayacağız uygun olanlar gelsin ben birkaç kez gittim işte. 10- 12 kişi oluyorlar ama daha önce hiç kimseyi tanımıyorsun. Oyununu oynuyorsun ondan sonra insanlar arasında bir sıcaklık geliştirse oyundan sonra da oturup bir iki saat muhabbet edebiliyorsun ama ondan sonra birbirini aramak, sormak ya da telefonunu alma şu bu yok. Böyle aktiviteler çok fazla yapılıyor. Ve çok sık geziyorlar. Cuma öğleden sonra burada çalışma olmadığı için hafta sonu sürekli geziyorlar ya da gezmeseler de bu tip aktiviteler yapıyorlar. Hafta içi de burada çok erken başlıyor hayat o da beni çok şaşırtmıştı işe gitmeden önce yürüyüş, koşu yapıyor insanlar(K9E40).

Çok güzel bir soru. Türkiye’de insanlarda bıkkınlık var o yüzden insanların hobi anlayışı çok zor geliyor. O yüzden mesela her hafta sonu sinemaya giden genel olarak hayatlarına müziği, sanatı, sporu entegre eden çok fazla arkadaşım yok benim. Çalışan ve kendi ekonomik özgürlüğüne sahip olanlarda da bu tip bir niyette görmüyorum. Örneğin ben burada Türk bankasında çalışıyorum ve Türkiye’de de Garanti Bankası’nda çalışan tanıdıklarım var. Hollanda’dakiler işten çıktıktan sonra yürüyüşe, gezmeye, yüzmeye, spora ya da bir etkinliğe giderken Türkiye’dekiler işten çıktıktan sonra eve gideyim, dışarda harcamayayım, yemeyeyim, çok para gitmesin dışarda gezip ne yapacağım gibi bir kafadalar. Yani kendi isteklerini ve önceliklerini ekonomik sorumluluklarının arkasında tutan bir anlayış var boş zamanlarını değerlendirme açısından. O yüzden boş zamanlarını hobilerinden ziyade daha küçük anlık eğlencelerle geçirmeye çalışıyorlar. Hâlbuki Hollanda’da insanların düzenli olarak yaptıkları, takip ettikleri hobiler ya da sosyal buluşma ortamı oluyor(K11K20).

Katılımcıların geneli boş zamanları değerlendirme açısından benzer görüşlerde bulunmuş ve onlara göre göç ettikleri yerlerde boş zaman farkındalığının ve çalışma zamanlarından arta kalan vakitlerinin daha çok olduğunu bu yüzden o zamanları daha verimli geçirebildiklerini ifade etmişlerdir. Genel olarak göç ettikleri ülkelerde insanların boş zamanlara önem verdiğini daha çok bu zamanları bireysel, sporsal aktivitelerle dolu dolu geçirdiklerini Türkiye’de çalışma saatlerinden geriye çok zaman kalmadığını, kalan

zamanın da ancak dinlenmeyle geçirildiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu ifadeleri akıllara gösterişçi tüketim kavramı olan Amerikalı iktisatçı, sosyolog Thorstein Veblen'i getirmiştir. Veblen Aylak Sınıfının Teorisi (2017) kitabında boş zamanları olan aylak sınıfı incelemiştir. Konforlu ve lüks hayatları olan kişileri aylak sınıf olarak görmüştür. Bu aylak sınıf soylu ve asil olduğu için lüks yiyecekleri, içecekleri, giyecekleri, hayatları tüketme hakkına sahip üst sınıftır.

Veblen tarafından "aylak sınıf" olarak tanımlanan grup, genellikle prestij ve statü sahibi zenginlerden oluşan, kapitalist veya burjuva sınıfı olarak kabul edilmektedir. Ancak, Veblen'in döneminde bu gruba yönelik tanımı, onları "hiç çalışmaya ihtiyacı olmayanlar" olarak yansıtmaktadır. Çünkü bu özel grup, kendi emeğiyle değil, çalışanların yarattığı fazla değerle geçinen bir sınıf olarak görülmektedir (Güleç, 2015: 72). Toplumların boş zamanlarının çokluğu aylaklık açısından okunabilmektedir. Bu bağlamda, toplumun boş zamanlarını nasıl değerlendirdiği, sosyal ilişkilerin gelişimi, kültürel alışkanlıkların şekillenmesi ve kişisel gelişim üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Boş zamanları değerlendirme kurumu, toplumun kolektif davranışlarını ve kültürel yapılarını anlamak için önemli bir araştırma alanıdır. Bu kurumun detaylı bir şekilde incelenmesi, toplumun sosyal dokusunu ve kültürel kimliğini anlamak için sağlam bir temel sağlayabilir.

6.8.8. Kurumlar Sosyolojisi Açısından Göçerin Tahayyülünde Türkiye Bölümünün Özeti ve Tartışma

Bu bölümde paylaşılan bulgulara bakıldığında toplumlar için sosyal kurumların önemi kaçınılmazdır. Y ve Z kuşağı katılımcıların sosyal kurumları değerlendirmeleri incelendiğinde fikirleri açısından birbirinden farklılık pek görülmemektedir. Katılımcıların ifadelerinden hareketle genel olarak sağlık kurumu açısından Türkiye sağlık sistemine alışkın ve memnun oldukları görülmüştür. Eğitim açısından göç ettikleri Avrupa ülkelerinin daha nitelikli, erişilebilir ve amaca uygun olduğu anlaşılmıştır. Aile kurumunun Türkiye'de bağlılık oranının ve birlikte yaşamların fazla olduğunu ancak Avrupa ülkelerinde daha bireysel ve çok çeşitli aile yapılarının olduğu çıkarılmıştır. Ekonomi sisteminin Avrupa açısından daha iyi yönetildiğinin, Türkiye ekonomi kurumunun beğenilmediği anlaşılmıştır. Din kurumunun genel olarak genç kuşaklarda daha zayıfladığının, Türkiye'de inancın fazlalığının daha çok olduğu Avrupa'da din

çeşitliliğinin daha çok olduğu söylenilmiştir. Devlet anlayışı açısından sosyal devlet tanımına uygun ifadeler olduğu görülmüştür. Boş zamanları değerlendirme kurumu daha çok çalışma ve günlük sorumluluklarla bağlantılı açıkladıkları, göç ettikleri yerlerde spora ve çeşitli eğlenceli aktivitelere zamanın ayrıldığını, bisiklet sürmenin günlük pratik haline geldiğini ve Türkiye’de boş zamanların daha farklı olduğunu ve daha az boş vakit olmasıyla uyuma, dinlenme gibi davranışlarla gerçekleştiğinin sonuçları çıkarılmıştır. Katılımcıların bu karşılaştırmalarının devamında memleket özlemleri ve geri dönüş hakkındaki fikirleri merak edilmiş bu konu “Geri Dönüş Üzerine Söylemler” ana başlığı altında incelenmiştir.

6.9. GERİ DÖNÜŞ ÜZERİNE SÖYLEMLER

Bu bölümde, katılımcılara yöneltilen sorular aracılığıyla memleket özlemleri ve geri dönüş ihtimalleri üzerine elde edilen yanıtlar, konu kapsamına göre özenle sınıflandırılmıştır. Elde edilen bu sınıflandırma, katılımcıların duygusal ve düşünsel bağlamdaki memleket özlemlerini, geri dönüş ihtimallerini daha detaylı bir şekilde analiz etmeyi sağlamıştır. Gerçekleştirilen bu ayrıntılı inceleme, katılımcıların bu konudaki çeşitli bakış açılarını ve deneyimlerini daha geniş bir perspektiften değerlendirmemize imkân tanımaktadır.

6.9.1. Türkiye Özlemi

Katılımcılara “Türkiye’yi özlüyor musunuz?” diye sorulduğunda cevap evet olarak alınmış olup “En çok neyi özlüyorsunuz?” şeklinde deşme sorusu sorulduğunda bazı katılımcılardan alınan cevaplar şu şekildedir:

Sosyal çevremi, havasını ve ev yemeklerini özlüyorum(K2E34).

Sevdiklerimi, ailemi, arkadaşlarımı ve yiyecekleri özlüyorum(K3K43).

Ailemi, yemekleri, Türk restoran kültürünü mesela(K7K30).

En çok o sıcaklığı özlüyorum buradaki o mekanik insanların karakterlerini işlediği için(K8K28).

Ben doğudan geliyorum, yemeklerini çok özlüyorum(K10E32).

Yemeklerini, insanlarla kurabileceğin o iletişimi. Bir yere gittiğinizde garsonla bile nasılsın, iyi misin? Diye muhabbet edebilmek benim özlediğim bir şey. Çok küçük

gibi görünüyor ama aslında insani, duygusal tarafımızı besliyor. İnsanların güler yüzlü olması daha fazla insan tanıyor olmam ya bilmiyorum insanlığı özliyorum. Buradaki o güneşli havayı özliyorum. Sonuçta büyüdüğünüz ülke, özliyorsunuz(K11K20).

Ailemi özliyorum babamın bir sağlık sorunu var aklım hep orada mesela. Buraya önceden gelenler için kullanılan bir söz var Türkiye’de Almancı, Almanya’da yabancı yani ne oralı olabiliyorsunuz ne de buralı biz neyiz diye bir kimlik arayışı durumu. Bu New waylerde bu kadar yok ama sonuçta büyüdüğüm yer orası özlediğim niye buradayım diye sorduğum zamanlar oluyor(K14E28).

Katılımcıların özlemlerinin temel kaynağı, genellikle aile bağları, sevdikleri ve özgün yerel yemeklerle derinlemesine bir bağ kurmalarına dayanmaktadır. Bu bağlamda, öne çıkan bir gözlem ise bazı katılımcıların bulundukları yerlerde kendi topraklarının içsel samimiyet ve sıcaklık atmosferini bulamadıklarıdır. Bu durum, özellikle bazı katılımcıların ifadelerinde vurgulanan sıcaklık ve samimiyet arayışının, farklı coğrafyalarda yaşamakla birlikte özlemlerini taşıdıkları topraklara duydukları özlemleri derinleştirdiğini göstermektedir. Bu duygusal bağlamanın, katılımcıların Türkiye’ye geri dönme düşüncesini nasıl etkilediğini anlamak amacıyla, katılımcılara "Türkiye’ye geri dönmeyi düşünür müsünüz?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar, genel olarak iki ana başlık altında ele alınmıştır: birinci kısımda, katılımcılar Türkiye’ye geri dönmeyi hiç düşünmeyeceklerini ifade ederken; ikinci kısımda ise geri dönmeyi düşünmelerinin ekonomik rahatlık şartlarına bağlı olduğunu belirten cevaplar yer almaktadır.

6.9.2. Asla Dönmeyecekler

Katılımcılara “Türkiye’ye geri dönmeyi düşünür müsünüz?” şeklinde sorulduğunda bazı katılımcıların ifadesi şu şekildedir:

Şu an düşünmüyorum açıkçası yani burada kalmak kariyerime, ekonomik durumuma katkı sağlıyor. Türkiye’nin de güzellikleri tabii var(K2E34).

Yok, yok. Allah korusun(K6E24).

Geri dönmeyi düşünmüyorum (K20K26).

Hayır ya istemiyorum(K18E29).

Yok, düşünmem ya. Hatta gidebilirim buradan da Akdeniz iklimi olan İspanya, Portekiz falan oralara giderim diye düşünüyorum yani(K9E40).

Şu an düşünmüyorum(K8K28).

Düşünmüyorum ya(K7K30).

Katılımcıların çoğunluğu, şu an itibarıyla geri dönmeyi düşünmediklerini açıkça ifade etmişlerdir. Geri dönme isteksizliğini anlamak adına, "Hangi koşullar olursa düşünürsünüz?" şeklindeki bir deşme sorusu yöneltilmiştir. Bu durumun anlaşılması üzerine, katılımcılara yöneltilen bu soru ile geri dönme düşüncesinin belirli şartlara bağlı olarak nasıl şekillenebileceğini anlamak amaçlanmıştır. Bu bağlamda, katılımcıların özellikle ekonomik ve siyasi şartlarda bir iyileşme yaşamaları durumunda geri dönmeyi düşünmeye başlayacakları koşullar ele alınmıştır. "Ekonomik Rahata Erme Şartı" başlığı altında incelenecek cevaplar, katılımcıların geri dönme düşüncelerini etkileyen faktörleri daha geniş bir perspektiften anlamaya katkı sağlayacaktır. Bu değerlendirme, katılımcıların geri dönme eğilimlerini etkileyen faktörleri derinlemesine anlama ve değerlendirme fırsatı sunacaktır.

6.9.3. Ekonomik Rahata Erme Şartı

Yaşadığı toplumda sosyal ve ekonomik açıdan iyi şartlara sahip olmayı hemen hemen herkes ister. Bu noktada, yaşam kalitesini sosyal ve finansal açıdan artırmak isteyen katılımcıların görüşleri şöyledir:

Ekonomik anlamda kaygım kalmadığı vakit Türkiye’de ekonomik anlamda zorlanmayacağımı bildiğim noktada gelmeyi düşünürüm. Strese sahip olmamam lazım daha doğrusu paraya ihtiyacım kalmasa, çalışma ihtiyacım kalmasa gelebilirim. Çünkü bizim ülkemizin havası, yemeği, insanı çok güzel aslında sadece maalesef son yıllarda iyi yönetilmediğimizi düşünüyorum yoksa potansiyelimiz çok daha yüksek aslında. Ekonomik koşulların düzeltilmesi lazım öncelikle. Doların düşmesi lazım insanlar dolar kullanmıyor diyor ama bu iş öyle olmuyor işte. Her şey dolara endeksli, her şey dövize endeksli. O yüzden Iphone’lar kırk milyar başka bir sebebi yok. Ekonomik anlamda ülkenin düzlüğe çıkması lazım, siyasi anlamda da huzurun, barışın sağlanması lazım. İnsanların sürekli bu siyasi kavganın olduğu ortamdaki uzaklaşması lazım. Siyasi açıdan daha refah, mutlu, huzurlu, ülke olursa eskisi gibi işte o zaman ilerde düşünebilirim. Şu an için düşünmüyorum(K2E34).

Yani siyaset en büyük nedenlerimden. Üniversitede on yıl emek vermiş biri olarak başkalarının çok rahat kadroya geldiklerini görmek insanı üzüyor biraz. Sonra boşta çalıştığımı düşündüm. Yani ben gerçekten çalıştığımı karşılığını alabileceğim bir Türkiye istiyorum. Ya bunun A partisi B partisiyle de pek değişeceğini sanmıyorum çünkü bizim zihniyet konusunda sıkıntılarımız var. Yani biz torpillerimizle övünüyoruz vesaire insanların kafa yapısının değişmesi lazım. Gerçekten bunlar değişirse gelirim ya da benim ekonomik durumum bunlardan bağımsız şekilde iyileşirse gelmek isterim. Şu anda şartlar uygun değil öyle söyleyeyim(K22E29).

Eğer Türkiye'deki bu politik düzen değişirse ve daha iyi bir politik düzen olursa, ekonomik refah sağlanırsa belki. Ya ben iki bin onlardan önceki zamanı çok özliyorum. Eğer ona yakın bir düzen olursa buradaki hayatımı bırakıp yeniden dönerim. Ya da buraya bağlı bir şekilde işlerimi ayarlar yine bir şekilde dönerim ama Türkiye'deki bu durum için pek ümitli olduğumu söyleyemem. Ama bunlar olmazsa dönmem(K20K26).

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında genellikle yaşamlarında daha iyi bir sosyal çevre, daha fazla finansal güvenlik, eğitim imkânlarına erişim, sağlık hizmetlerine ulaşım gibi unsurları ön planda tuttıkları sonucu çıkarılmıştır. Sosyal olarak, bu bireyler genellikle etkileşimde bulunabilecekleri pozitif, destekleyici bir topluluk ararlar. Arkadaşlık, dayanışma ve toplumsal ilişkiler, yaşam kalitelerini artırmak isteyen katılımcılar için önemli unsurlardır. Ekonomik açıdan ise, iş olanakları, yatırım seçenekleri, gelir artışı gibi faktörler, bu bireylerin finansal güvenliklerini ve refahlarını yükseltme çabalarında belirleyici olabilir. Bu bağlamda, katılımcıların görüşleri üzerinden toplumsal ve ekonomik iyileşme süreçlerini daha kapsamlı bir bakış açısıyla değerlendirmek mümkündür.

6.9.4. Geri Dönüş Üzerine Söylemler Bölümünün Özeti ve Tartışma

Bu bölümde katılımcıların memleket özlemleri ve geri dönüş ihtimalleri üzerine elde edilen söylemleri analiz edilmiştir. İlk olarak, Türkiye özlemi üzerine yapılan sorulara verilen cevaplar incelenmiştir. Katılımcıların genel olarak aile bağları, sevdikleri ve özgün yerel yemeklerle bağ kurdukları görülmüştür. Bu bağlamda, özellikle bazı katılımcıların bulundukları yerlerde samimiyet ve sıcaklık atmosferini bulamadıkları ve bu durumun özlemlerini derinleştirdikleri belirtilmiştir. Bu detaylar, katılımcıların memleket özlemlerini çeşitli kişisel bağlantılar üzerinden şekillendirdiğini ve bu özlemlerin duygusal zenginlik içerdiğini göstermektedir.

Geri dönme düşüncesi ele alındığında, katılımcıların çoğunluğunun şu an itibarıyla Türkiye'ye geri dönmeyi düşünmedikleri görülmektedir. Ancak, bu düşüncüyü etkileyen faktörleri anlamak adına katılımcılara "Hangi koşullar olursa düşünürsünüz?" sorusu sorulmuştur. Ekonomik rahatlama ve çalışma şartlarının iyileşmesi durumunda geri dönmeyi düşünen bazı katılımcılar, Türkiye'deki ekonomik koşulların düzeltilmesini geri dönme düşüncesi için kritik bir faktör olarak görmektedir. Doların düşmesi, enflasyonun kontrol altına alınması ve ekonomik istikrarın sağlanması gibi unsurlar, katılımcıların

memleketlerine geri dönme düşüncesini olumlu yönde etkileyebilecek faktörler arasındadır. Aynı şekilde katılımcılar, siyasi istikrarın sağlanmasının geri dönme düşüncelerini etkileyen önemli bir faktör olduğunu belirtmiştir. Onlara göre, politik gerginliklerin azaltılması, adil ve istikrarlı bir yönetim gibi unsurlar, geri dönme kararları üzerinde etkili olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Türkiye’den yurt dışına göç etmiş ve orada çalışan Y ve Z kuşağı deneyimlerini ve kuşaklar arası farklılıklarını sosyolojik açıdan analiz etmek için yapılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden hareketle katılımcıların göç etmelerindeki sebepler sosyokültürel, ekonomik, eğitim ve diğer (gezi vb.) şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların göç ettiği ülkeler; Almanya, Hollanda, Danimarka, Fransa, Amerika, İsveç ve Yeni Zelanda’dır. 14 katılımcının tercih etmesiyle en çok tercih edilen ülke Almanya’dır. Göçlerin yönünün ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan gelişmiş ülkelere doğru olduğu görülmüştür. Toplam katılımcıların 12 tanesi Y kuşağı ve 12 tanesi de Z kuşağıdır. Y kuşağı katılımcılar 6 kadın 6 erkek ve Z kuşağı katılımcılar da 6 kadın 6 erkek toplamda ise 24 katılımcıyla görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın örneklemindeki diğer önemli unsur katılımcıların 12 tanesi yüksek lisans mezunu, 2’si doktora ve 8’i lisans mezunu olmasıdır. En düşük eğitim seviyesi lisedir. Z kuşağı katılımcıların en küçüğü 20 en büyüğü 28 yaşındadır. Y Kuşağı katılımcıların en küçüğü 29 en büyüğü ise 43 yaşındadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu göç ettikleri için mutlu ve yaşadıkları yerden memnundur. Mutsuz olanların gerekçesi ise aile özlemidir. Mutlu olanların motivasyon kaynakları stresten uzak olma, geleceğe olumlu bakabilme, finansal rahatlama ve iyi, konforlu çalışma koşulları olduğu edinilen bilgiler arasındadır.

Alanda yapılan çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada; katılımcıların kuşak fark etmeksizin göç öncesinde, göç kararını vermek üzere çalışma şartlarını değerlendirirken, işin niteliğine ve maaşına baktıkları görülmüştür. Türkiye’deki durumla karşılaştırdıklarında, onları göçe yönlendirdiğini sıraladıkları gerekçeler ise şöyledir:

1. **Yoğun Çalışma Saatleri:** Katılımcılar, iş yerlerindeki yoğun çalışma saatlerinden şikâyetçi olmuşlardır. Uzun saatler boyunca çalışmak, iş ve özel yaşam dengesini zorlaştırmıştır.
2. **Stresli İş Ortamları:** Çalışma ortamlarındaki stres, katılımcıların işlerinden keyif almalarını engellemiştir. Stres faktörleri, iş performansını ve genel iş memnuniyetini olumsuz etkilemiştir.
3. **Hafta Sonu Çalışma Zorunluluğu:** Özellikle özel sektörlerde hafta sonları çalışma zorunluluğu, katılımcıların iş ve özel yaşam dengesini bozmuş ve memnuniyetsizlik yaratmıştır.

4. **Verilen Sorumluluklar ve Ekstralar:** İşe başlarken verilen sorumlulukların yanı sıra ilerleyen zamanlarda ortaya çıkan ekstra görevler, katılımcıların rahatsızlık duymasına neden olmuştur.
5. **Alım Gücünün Düşük Olması:** Katılımcılar, aldıkları ücretin genellikle bireysel masrafları karşılamaktan öteye gitmediğini belirtmişlerdir. Alım gücünün düşük olması, yaşam standartlarını etkilemiştir.
6. **Ürünlere Erişim Zorlukları:** Yüksek fiyatlar ve erişim zorlukları, katılımcıların yaşam kalitesini düşürmüş ve genel memnuniyetlerini etkilemiştir.
7. **Zamanın İşe Harcanması:** Katılımcılar, günlerinin büyük bir kısmını iş yerinde geçirmelerinden dolayı özel yaşamlarına yeterince zaman ayıramamışlardır.
8. **Dış Görünüş ve Giyim Baskısı:** İş yerindeki dış görünüş ve giyim normları, katılımcıların memnuniyetsizlik yaşamalarına neden olmuştur. Pahalı ürünler kullanma baskısı, ekonomik zorluklara yol açmıştır.
9. **Ev Kiraları ve Yüksek Fiyatlar:** Yüksek ev kira fiyatları ve genel yaşam maliyetinin yüksek olması, katılımcıların ekonomik sıkıntı yaşamalarına neden olmuştur.

Tüm bu çıkarımlar Türkiye'deki yaşamlarındaki memnuniyetsizliğini anlatırken aynı zamanda değişmesi veya üzerinde durulması gereken noktaları da açığa çıkarmıştır. Çalışmanın bulgularına dayanarak, Y ve Z kuşaklarıyla bağlantılı olarak göç öncesi ve sonrası iş deneyimlerini değerlendiren katılımcıların bazı özel eğilimleri ortaya çıkmaktadır. Y ve Z kuşaklarının iş ve yaşam dengesini sağlama konusundaki beklentileri, çalışma koşullarıyla olan etkileşimleri ve memnuniyet düzeyleri üzerinde belirleyici olabilmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu maaş ve işten memnun değil, ancak maaş ve işin niteliği konularında olumlu değerlendirmeler yapan katılımcılarda bulunmaktadır. Katılımcıların tümü çalışma saatleri, stres, hafta sonu çalışma zorunluluğu gibi faktörler nedeniyle işten keyif alamadıklarını ifade etmişlerdir. Y ve Z kuşakları, iş ve yaşam dengesini kurma konusundaki beklentileri yüksek olan kuşaklardır ve bu dengeyi sağlayamadıklarında işe bağlılıkları azalmaktadır. Ayrıca, bu kuşakların iş değerleri, iş beklentileri ve iş birliği tercihleri, çalışma ortamındaki sosyal dinamikleri etkileyebilir. Örneğin, dış görünüşe önem verme, pahalı ürünler kullanma gibi faktörlerin

iş yerindeki algıları etkilediği belirtilmiştir. Bu durum, özellikle Z kuşağının sosyal medya üzerinden kurduğu görüntü odaklı iletişim tarzını iş hayatına taşımasından kaynaklanabilir. Y ve Z kuşaklarıyla bağlantılı olarak iş deneyimleri incelendiğinde, bu kuşakların iş ve yaşam dengesine verdiği önem, çalışma koşulları ve sosyal dinamiklere yönelik beklentileri göz önüne alındığında, iş dünyasında bu kuşaklara uygun esnek politikaların ve destek mekanizmalarının uygulanmasının önemli olduğu sonucuna varılabilir.

Göç sonrasında tüm katılımcılar iş hayatına katılmış ve büyük bir kısmı yaptıkları işten memnun durumdadır. Memnuniyetlerini etkileyen temel faktörlerden biri, katılımcıların eğitim aldıkları ve uzman oldukları alanlarda çalışmalarıdır. İşte uzmanlık alanlarında faaliyet göstermek, bireylerin işlerinden daha fazla keyif almalarına ve kendilerini tatmin etmelerine katkı sağlamaktadır. Memnun olmayan katılımcıların bir kısmı, ırkçı tavırlarla karşılaşma ve dil sorunları gibi zorluklarla karşılaştıklarını belirtmiştir. Ancak genel olarak, tüm katılımcıları memnun eden temel unsurlar arasında iş ortamlarının teknik açıdan donanımlı ve konforlu olması, profesyonel başarıların giyim tarzından önce değerlendirilmesi, fikirlerin önemsenmesi, resmi çalışma ortamları, maaşların adil ve eşit olması ve değer gördüklerini hissetmeleri bulunmaktadır. Bu olumlu faktörler, bireylerin çalışma ortamlarına uyum sağlamalarını kolaylaştırmış ve iş yerine bağlılıklarını artırmıştır. İşte bu unsurlar, katılımcıların işlerinden daha fazla keyif almalarına, motivasyonlarını yüksek tutmalarına ve dolayısıyla iş yaşamlarını olumlu bir şekilde etkilemelerine yardımcı olmaktadır.

Y ve Z kuşağı katılımcıların çalışma koşullarını karşılaştırmak üzere elde edilen yanıtlar, zaman faktörü, iş planlaması, gelir-gider dağılımı ve emek-değer ilişkisi olmak üzere dört ana başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu kategorilere yönelik benzer yanıtlar temelinde değerlendirilen görüşler, katılımcıların göç ettikleri yerde mevcut iş yerlerinin avantajlarına dair pozitif, göç öncesi yaşam ve çalışma deneyimlerine ilişkin ise negatif eğilimli olduğunu göstermektedir. Tüm katılımcılar, göç sonrasında ekonomik açıdan olumlu değişiklikler yaşadıklarını vurgulamıştır. Market alışverişinden teknolojik araçlara, araç sahibi olmaktan istedikleri ürünlere kadar birçok konuda rahatlıkla tercihlerini gerçekleştirebildiklerini ifade etmişlerdir. Kısa süreli işler dahi olsa bu ihtiyaçları karşılayabilmenin kolay olduğunu belirten katılımcılar, alım gücü ve işteki beklentilerinin karşılanmasıyla birlikte memnuniyet düzeylerinin arttığını ifade

etmişlerdir. Bu değerlendirme, göç sonrası ekonomik şartlardaki olumlu değişikliklerin katılımcıların yaşam standartlarını yükselttiğini ve iş memnuniyetlerini artırdığını ortaya koymaktadır. Bu durum, göç eden Y ve Z kuşağı bireylerin yeni çalışma ortamlarında ekonomik olarak daha sağlam temellere sahip olduklarını ve bu durumun genel memnuniyetlerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

Göç sonrası çalışma koşullarının değerlendirilmesinde Y ve Z kuşağı bireylerinin eğitilmiş, teknolojiye hâkim ve esnek çalışma düzenlerine alışkın olmaları etkili olabilir. Bu kuşaklar, iş yaşamında çeşitliliğe ve kişisel gelişime önem verirken, aynı zamanda iş-yaşam dengesine odaklanma eğilimindedir. Göç sonrasında ekonomik avantajlar ve çalışma koşullarındaki olumlu değişiklikler, özellikle bu kuşakları olumlu bir şekilde etkileyebilir. Bu nedenle, Y ve Z kuşaklarıyla bağlantılı olarak göç sonrası çalışma koşullarının değerlendirilmesi, bu kuşakların özellikleri ve beklentilerini dikkate almayı gerektirir. Esneklik, teknolojik altyapı, kişisel ve profesyonel gelişim fırsatları gibi unsurların göç sonrası çalışma deneyimleri üzerinde önemli rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Y ve Z kuşağından gelen katılımcılar, göç etme kararı alırken genellikle aileleri tarafından desteklenmiş ve yanlarında taşınan aile üyeleri olmamıştır. Ancak, göç kararı alma ve uygulama süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar göç öncesi ve sonrasında çeşitli boyutlarda ortaya çıkmıştır. Bu zorluklar arasında bürokratik işlemlerin karmaşıklığı, barınma sorunları, dil engelleri, mali zorluklar ve adaptasyon sürecinde yaşanan zorluklar öne çıkmaktadır. Göç öncesi bürokratik işlemlerin zorluğu, katılımcıların yeni bir ülkede yaşamaya başlama sürecinde karşılaştıkları ilk engel olmuştur. Barınma sorunları, yeni bir yerde uygun konut bulma çabalarını ve bu konuda yaşanan sıkıntıları ifade etmektedir. Dil zorlukları, iletişimde zorluk yaşamalarına neden olurken, mali zorluklar da yeni bir ülkede finansal dengeyi sağlama çabalarını içermiştir. Adaptasyon sürecindeki zorluklar, yeni kültür ve çevreye alışma konusundaki çabalardan kaynaklanmıştır. Bütün bu zorluklara rağmen, katılımcılar göç ettikleri için pişmanlık duymamışlardır. Yaşadıkları güçlükler, onların kişisel ve profesyonel gelişimlerine katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Sadece bir katılımcı, göç etme kararı alırken tekrar aynı kararı verip vermeme konusunda belirsizlik yaşamıştır. Bu durum, genel olarak katılımcıların göç ettikleri yerlerde ve işlerde ne kadar mutlu olduklarını yansıtmaktadır.

Bu çalışmada, göçmen kimliğinin kuşak özellikleri, etnik kimlik algılamaları, uyum süreçleri, kurumsal etkileşimler ve dil yabancılaşması üzerindeki etkileri de incelemiştir. Bulgular, göçmen katılımcıların deneyimlerini anlamak ve göç ettikleri topluma nasıl uyum sağladıklarını değerlendirmek adına kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Kuşak özellikleri, çalışma aidiyeti, alım gücü ve kendini ifade etme temelinde değerlendirilmiş ve Y ve Z kuşakları arasında benzer temel değerlerin hâkim olduğu görülmüştür. Göçmen katılımcılar, etnik kimliklerine bağlı olarak iş yaşamında ırkçılıkla karşılaşma deneyimlerini paylaşmışlardır. Türk olmanın, göç ettikleri ülkelerde farklı algılandığına dair çelişkili görüşler ortaya çıkmıştır. Göçmenler, topluma uyum sağlamada kişisel özelliklerini, eğitim seviyelerini ve çevrelerini kullanmışlardır. Dini, etnik kimliklerinin öne çıkması durumunda ırkçılıkla karşılaşma deneyimleri ön plana çıkmıştır. Göçmenlerin kurumsal deneyimleri, toplumsal yapıyı anlamlandırmada ve etkileşimlerini belirlemede kritik rol oynamıştır. İş yerlerindeki kurumsal politikalar, göçmenlerin günlük yaşamlarını nasıl şekillendirdiklerini etkilemiştir. Dil yabancılaşması, göçmenlerin kimliklerini ifade etme şeklini etkilemiştir. Terim kullanımındaki değişiklikler ve dildeki evrimler, göçmenlerin toplumsal etkileşimlerinde farklılıklara yol açmıştır. Aynı zamanda bu araştırma, göçmen kimliğinin karmaşıklığını ve çeşitliliğini anlamak adına çok yönlü bir perspektif sunmaktadır. Kuşaklar arası farklılıklar, etnik kimlik algılamaları, kurumsal etkileşimler ve dil yabancılaşması, göçmenlerin yaşadığı zorlukları ve uyum süreçlerini anlamak için önemli unsurlardır.

Geri Dönüş Üzerine Söylemler başlığı altında incelenen bulgular, kültür ve kuşak faktörlerinin göçmen deneyimini ve memleket özlemleri üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, kültür ve kuşakla bağlantılı olarak çıkarımlar yapmak mümkündür. Araştırma, farklı yaş grubundan olan Y ve Z kuşağı katılımcılar arasında benzer değerlendirmelerin olduğunu göstermektedir. Göç edilen ülkelerdeki kültürel farklılıklar, bireylerin sağlık, eğitim, aile yapısı, din ve ekonomi gibi sosyal kurumları değerlendirmelerinde belirleyici olmuştur. Bu farklılıkların etkisiyle, bireyler göç ettikleri yerdeki kültürel normlara uyum sağlamış veya uyum sağlama sürecinde belirli zorluklar yaşamışlardır. Uyum sürecinde, göçmenlerin kültürel değerleri koruma çabaları ve aynı zamanda yeni kültürel unsurları benimsemeye yönelik çabaları gözlemlenmiştir.

Y ve Z kuşağı katılımcılar, Türkiye'deki sağlık sistemine alışkın olduklarını ve genel olarak memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, kültürel bağlantıların sağlık altyapısı değerlendirmelerinde belirleyici olduğunu göstermektedir. Göç ettikleri Avrupa ülkelerinin eğitim sistemini daha nitelikli, erişilebilir ve amaca uygun bulan katılımcılar, kültürel bir çerçevede eğitim anlayışındaki farklılıkları vurgulamışlardır. Bu durum, kuşakların eğitim beklentileri ve değerleri arasındaki farklılıkları ortaya koymaktadır. Aile kurumu açısından, Türkiye'de güçlü bağlılık ve birlikte yaşama kültürüne vurgu yapılmış; ancak Avrupa ülkelerinde daha bireysel ve çeşitli aile yapılarının bulunduğu belirtilmiştir. Bu durum, kültürel normlardaki farklılıkları ve kuşaklar arasındaki değer ayrılıklarını göstermektedir. Ekonomi sistemi değerlendirmelerinde, Avrupa'nın daha iyi yönetildiği ve Türkiye ekonomisinin beğenilmediği belirtilmiştir. Bu görüş, kültürel olarak ekonomik sistemlere yönelik algı farklılıklarını göstermektedir. Genel olarak, din kurumunun genç kuşaklarda zayıfladığı ve Türkiye'de inancın daha fazla olduğu; Avrupa'da ise din çeşitliliğinin daha yoğun olduğu vurgulanmıştır. Bu durum, kuşaklar arasındaki dini değerlerdeki değişimi yansıtmaktadır. Devlet anlayışı değerlendirmelerinde, sosyal devlet tanımına uygun ifadelerin olduğu belirtilmiştir. Bu durum, kültür ve kuşakların devletle ilişki kurma biçimlerinde benzerlik gösterdiğini göstermektedir. Boş zaman aktiviteleri konusunda, göç ettikleri yerlerde spora ve eğlenceli aktivitelere daha fazla zaman ayıran katılımcılar, Türkiye'de boş zamanların farklı geçtiğini ve daha az olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum, kuşakların ve kültürlerin boş zaman değerlendirme alışkanlıklarındaki farklılıkları yansıtmaktadır. Aynı zamanda katılımcıların memleketlerine, ailelerine, sevdiklerine, yemeklere ve sıcak hislere duydukları özlem, kültürel bağlılıkları ve köklerine olan derin bağları göstermektedir. Ancak özlemlerine rağmen katılımcıların çoğu dönmek istemediğini belirtmiştir.

Bu çalışmanın sonuçları, yurtdışında çalışan Türkler arasındaki Y ve Z kuşaklarındaki kuşak farklarının sosyolojik boyutlarını anlama amacına ulaşmak adına önemli bir katkı sağlamıştır. Araştırma, çeşitli sosyolojik kavramları bir araya getirerek, kuşaklar arasındaki farklılıkların göç, kimlik, kültür ve iş yaşamı gibi temel konularda nasıl tezahür ettiğini anlamaya yönelik bir çaba içermiştir. Kuşaklar arasındaki bu farklılıkların, göç, kimlik, kültür ve iş yaşamı gibi temel sosyolojik konularda nasıl tezahür ettiğini inceleyerek, literatürdeki boşlukları doldurmayı hedeflemiştir. Öncelikle,

kuşaklar arasındaki farklılıkları ele alırken, bu farklılıkların göç olgusu üzerindeki etkilerini irdelemek, çalışmanın temel odak noktalarından biridir. Göç, bireylerin yaşamında radikal değişikliklere neden olabilir ve bu değişikliklerin kuşaklar arasında nasıl şekillendiğini anlamak, sosyal bilimlere önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

Kimlik ve kültür, çalışmanın diğer önemli konusunu oluşturmaktadır. Kuşaklar arasındaki farklı kimlik yapıları ve kültürel bağlantılar, yurtdışında çalışan Türklerin sosyal adaptasyon süreçlerini etkilemektedir. Bu noktada, çalışma, kuşaklar arasındaki bu kimlik ve kültürel farklılıkların iş yaşamındaki etkilerini anlamak adına detaylı bir analiz sunmaktadır. İş yaşamı, literatürde sıkça ele alınan bir diğer önemli boyuttur. Çalışma, Y ve Z kuşaklarının iş değerleri, iş beklentileri, iş birliği tercihleri ve iş ortamındaki adaptasyon süreçlerini inceleyerek, kuruluşlara bu kuşakları daha etkili şekilde anlama ve yönetme becerisi kazandırmayı hedeflemektedir. Sonuçlar, bu alanlardaki temel dinamikleri ortaya koyarak, yurtdışında çalışan Türkler arasındaki kuşak farklarını sosyolojik bir bakışla ele almıştır. Elde edilen bulgular, kurumsal uygulamalara ve yönetim stratejilerine daha duyarlı, kültürler arası anlayışa dayalı çözümler geliştirmek için önemli bir başlangıç noktası sağlamaktadır. Gelecekteki araştırmaların, belirli sektörlerde veya coğrafi bölgelerde daha derinlemesine analizler içermesi, bu alandaki bilgi birikimini genişletmeye yönelik yol haritası oluşturmaktadır. "Yurtdışında Çalışan Türklerde Kuşak Farkının Sosyolojik Tezahürü: Y ve Z Kuşağı Üzerine Bir Çalışma" başlıklı bu çalışmanın literatüre sunduğu katkıları şu şekilde özetlenebilmektedir:

1. **Kuşak Farklarının Derinlemesine Anlaşılması:** Çalışma, yurtdışında çalışan Türkler arasındaki Y ve Z kuşaklarındaki farklılıkları daha detaylı bir şekilde ele alarak, bu kuşakların sosyolojik dinamiklerini anlama çabasında bir adım atmaktadır. Bu, literatürde daha kapsamlı bir kuşak analizi sağlamaya yönelik önemli bir katkı sağlamak amacındadır.
2. **Göç ve Kuşak Farklarının İlişkilendirilmesi:** Göç kavramları ve kuramları ile kuşak farkları arasındaki ilişkiyi açıklamak, çalışmanın önemli bir yönüdür. Yurtdışına göçün, bireylerin kuşakları üzerindeki sosyolojik etkilerini anlamak, literatürdeki boşlukları doldurabilir ve göç araştırmalarına yeni bir perspektif sunması beklenmektedir.
3. **Kimlik ve Kültür Bağlamında Kuşak Analizi:** Çalışma, kuşak farklarını anlamak için kimlik, kültür ve sosyolojik temel kavramları bir araya getirerek

daha kapsamlı analiz sunmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, yurtdışında çalışan Türklerin kimlik ve kültürel süreçleri üzerindeki kuşak farklarını aydınlatma potansiyeline sahiptir.

4. **Yönetim ve İş Ortamında Uygulamalara Katkı:** Çalışma, iş dünyasında ve yönetim pratiğinde kuşak farklarını anlama ve yönetme konusunda sağlam bir temel oluşturabilir. Bu, kuruluşların yurtdışında çalışan Türk personeliyle daha etkili iletişim ve iş birliği kurmalarına yardımcı olabilir.
5. **Literatürdeki Eksiklikleri Giderme Hedefi:** Yurtdışında çalışan Türkler arasındaki kuşak farklarını ele alan bu çalışma, mevcut literatürdeki eksiklikleri giderecek ve bu alanda yeni araştırma yönü açacaktır. Özellikle Y ve Z kuşakları üzerindeki göçle ilgili sosyolojik analizlere odaklanarak, bu alandaki bilgi birikimini artırabilir.

Araştırmanın sonuçları, yurtdışında çalışan Türklerin kuşak farklarına bağlı olarak göç süreçlerinin ve uyum deneyimlerinin karmaşıklığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, yönetim pratikleri, iş dünyası politikaları ve toplumsal entegrasyon stratejileri oluşturulurken kuşak farklılıklarının dikkate alınması önemlidir. Bu çalışma, gelecekteki göç araştırmalarına ve kültürel adaptasyonun sosyolojik yönlerine odaklanan daha geniş kapsamlı çalışmalara yol açabilecek bir temel oluşturmuştur. Öneriler arasında, kuruluşların göçmen çalışanlarına yönelik daha etkili destek ve yönlendirme politikaları geliştirmeleri, kültürel çeşitliliği teşvik etmeleri ve yönetim anlayışlarını kuşak farklılıklarını dikkate alacak şekilde güncellemeleri bulunmaktadır. Bu tez çalışması, yurtdışında çalışan Türklerin göç süreçlerini ve kuşaklar arasındaki farklılıkları sosyolojik bir çerçeve içinde detaylı bir şekilde ele alarak, literatüre önemli bir katkı sağlamıştır. Araştırma sonuçları, bu alandaki bilgi birikimini artırarak, kültürel anlamda zengin ve çeşitli toplumlara yönelik daha iyi anlayışlar geliştirilmesine katkıda bulunabilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2018). *Göç Sosyolojisi*, Sayı 3, Nobel Yayınları, 2. Basım, Ankara.
- Aka, A. (2015). Ötekileşimlerle Birlikte Yaşayabilme Olanakları Üzerine: Çanakkale İli Örneği, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (4), 1089-1101.
- Akçagöz, H. (2017). *Çalışan Kadınların, Benlik Kavramı ile Depresyon Durumunun İncelenmesi Benlik Kavramı ve İdeal Benlik Kavramı Arasındaki Fark ile Depresyon Durumunun Değişkenler Açısından Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akçakanat, T., Mücevher, M., & Demirgil, Z. (2017). *İşkolikliğın Kuşaklara Göre Karşılaştırılması: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademisyenleri Üzerine Bir Araştırma*, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 3.
- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). *Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul*. Göç Araştırmaları Dergisi. Cilt: 1, Sayı: 2, Temmuz-Aralık 2015, 58-83.
- Akıncı, D. M. (2020). *Düzensiz Göç Hareketleri İçerisinde Yer Alan Orta Yaş ve Üstü Kadın Göçmenlerin Rol ve Kimlik Kayıpları: Silivri Geri Gönderme Merkezi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akşar, A. (2020). *Kültür Kavramı*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Erişim adresi: <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/ahmet.aksar/133971/K%C3%BClt%C3%BCr.pdf>.
- Aktay, Y. (2019). *Din ve Toplum*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2991. Erişim adresi: <https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/SOS314U/ebook/SOS314U-13V4S1-8-0-1-SV1-ebook.pdf>.
- Akten, M. (2016). *Y ve Z Kuşaklarının Turizm Algıları ve Konaklama İşletmelerinden Beklentileri*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyüz, H. (2008). *Türkiye’de Kimlik Siyaseti Sorunu ve Ulusal Kimlik (1980 Sonrası Döneme Sosyo- Politik Bir Bakış)*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi.

- Altuntuğ, N. (2012). *Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi Cilt 4, Sayı 1, 2012.
- Anbarlı, Z. (2020). Dijital Etnografi: Dijital Uzamı Anlamak İçin Bir Yöntem. *Global Media Journal TR Edition*, 10 (20). Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/341823071_Dijital_Etnografi_Dijital_Uzami_Anlamak_Icin_Bir_Yontem.
- Anık, H. (2019). *Göç Olgusunun Sosyal ve Dinsel Yaşama Etkisi: Konya Ereğli Örneği*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Apaydın, G. E. (2008). *Popüler Kültür ve İktidar Sorunu*, Dergipark. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/217408>.
- Arslan, A. (2021). *Ötekiliğin Dinsel Kimlik ve Cinsel Kimlik Çerçevesindeki İzduşümleri*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, A. Staub, S. (2015). *Kuşak Teorisi ve İçgirişimcilik Üzerine Bir Araştırma*. KAÜ İİBF Dergisi, 6(11), 1-24. Erişim adresi: file:///C:/Users/hp/Downloads/Kuak-giriimci.pdf.
- Aslan, A. (2018). *Çokkültürlülük ve Entegrasyon Tartışmaları Bağlamında Üçüncü Kuşağın Kimlik Algısı ve Din: Köln Örneği*, Doktora Tezi, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Aşkın, M. (2010). *Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler*, Dergipark, Cilt 10, Sayı 2, 213 – 220.
- Avcıoğlu, G. Ş. (2020). *Türk Sosyolojisinde Kültür ve Medeniyet Anlayışları*, SUTAD, Nisan 2020; (48): 313-326.
- Ay, C. (2019). *Etnik Kimliklerin Sosyal İnşası ile Şiddet Arasındaki İlişki: Ruanda ve Burundi Vakalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, B. (1996). *Benlik Kavramı ve Ben Şemaları*, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi Sayı: 8 Sayfa: 41- 47.
- Aydın, G., & Başol, O. (2014). X ve Y Kuşağı: Çalışmanın Anlamında Bir Değişme Var Mı? *Electronic Journal of Vocational Colleges-December*, Aralık 2014, 1-15.

- Aydoğdu, H. (2004). *Modern Kimlikte Öznenin Ölümü*, Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 10.
- Ayhün, S. (2013). *Kuşaklar Arasındaki Farklılıklar ve Örgütsel Yansımaları*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, Haziran 2013.
- Aymaz, U. (2022). *Sözlü Kültürün Elektronik Ortamdaki Dönüşümü: Kültür ve Değer Aktarımı Bağlamında Hazır Mesaj Örnekleri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bakıner-Çekin, A., & Çalışkan, H. (2020). *Language and culture. Language Teaching and Educational Research (LATER)*, 3(1), 163-175. <https://doi.org/10.35207/later.724966>.
- Bakırtaş, T., & Kandemir, O. (2010). *Gelişmekte Olan Ülkeler ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği*, Eylül 2010 Cilt, 18 No: 3, Kastamonu Eğitim Dergisi 961-974.
- Balcı, O., & Diğerleri (2013). *Y Kuşağının Kariyer Algısı, Kariyer Değişimi ve Liderlik Tarzı Beklentilerinin Araştırılması*, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Cilt, 2, Sayı, 2.
- Baloğlu, Z. (2016). *İşletmelerde Kurumsal Kimlik Yönetimi: Adana İlinde Faaliyet Gösteren Otel İşletmelerindeki Çalışanlar Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barışık, S. (2020). *Bölüm 1 Göç Kavramı, Tanımı ve Türleri, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/profile/Salih-Barisik-2/publication/347388175_BOLUM_1_GOC_KAVRAMI_TANIMI_VE_TURLERI/links/5fda6b8b299bf1408816e04e/BOeLUeM-1-GOeC-KAVRAMI-TANIMI-VE-TUeRLERI.pdf*
- Başel, H. (2011). Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri, *Journal of Social Policy Conferences* 0 (2011): 515-542
- Bayhan, V. (2019). *Kuşaklar Sosyolojisi ve Türkiye İçin Yeni Bir Kuşak Analizi*, Sosyoloji Divanı Dergisi, 13. Sayı, Çizgi Kitabevi.

- Bayri, H. (2008). *Türkiye’de Kimlik Siyaseti Sorunu ve Ulusal Kimlik (1980 Sonrası Döneme Sosyo- Politik Bir Bakış)*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Benlisoy, S. (2008). “*Mit ile Gerçeklik Arasında 68’i Hatırlamak*”, Mesele Kitap, 24, Aralık 2008, 30-33.
- BMMYK Kıbrıs Ofisi. (2017). *Mültecileri Korumak*, BMMYK Kıbrıs Ofisi, Aralık 2017. Erişim adresi: https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/05/UNHCR_Brochure_TR.pdf .
- Bourdieu, P. (2014). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, İletişim yayınları, 7. Baskı, İstanbul.
- Boztilki, M. (2023). “*Neden Gitmek İstiyorlar? Z Kuşağı Kadınların Göç Etme İstekleri Hakkında Bir Araştırma*”, Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 55, Denizli, 157-172.
- Bulut, Y. (2015). *Sosyal ve Siyasal Arasına Sıkışmış Bir Düşünür: Ziya Gökalp ve Hars-Medeniyet Kuramı*, Sosyoloji Konferansları, No: 52 (2015-2) / 79-110.
- Büyükuslu, F. (2017). *Z Kuşağının İş Yaşamından Beklentileri Konusunda Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Cansız, A. (2006). “*Son Yıllarda Beyin Göçünün Türk Yüksek Öğretimi Üzerindeki Etkileri*”, Erişim Adresi: www.emo.org.tr/ekler/0353558f3ae8b91_ek.pdf Erişim Tarihi: 14.04.2023.
- Cantimur, M. (1996). *Hacı Hüsrev Bölgesinde İlkokulda Okuyan Öğrencilerin Aile Yapılarının Eğitime Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Castells. M. (2004). *Kimliğin Gücü* (çev.; Ebru Kılıç), İstanbul Bilgi Yayınları, İstanbul.
- Cengiz, F. B. (2019). *Türkiye’de ‘Düzenli’ Göçün Yönetimi ve Göçmenlerin Değişen Düzenleşme Pratikleri*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, 3. Basım, 668.

- Comte, A. (1967). *Pozitif Felsefe Dersleri*, Ü. Meriç (Çev.), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2/19-20, 213-258.
- Creswell, J.W. (2017). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*, (Çev. Edt: Selçuk Beşir Demir), Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Çabar, S. (2022). *Pierre Bourdieu'nün "Alan, Sermaye ve Habitus" Kavramları Ekseninde Covid-19 Sürecinin Eğitimdeki Fırsat Eşitliğine Etkisi: Denizli İli Örneği*, Denizli Pamukkale Üniversitesi.
- Çağırkan, B. (2016a). *Göç, Hibrit Kimlik ve Aidiyet: Yeni Toplumlar, Yeni Kimlikler*, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi Cilt: 5, Sayı: 8, 2016 Sayfa: 2613-2623.
- Çağırkan, B. (2020). *Ahıska Türklerinin Sürgünü, Zorunlu Göç Süreçleri ve Türkiye'ye Dönüşleri: Ahlat Örneği*, Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çağlak, E. (2017). *Göç Olgusunun Sosyo-Ekonomik Boyutları: Sivas İli Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi.
- Çağlayan, S. (2006). *Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE) Güz 2006 Sayı 17.
- Çavdarıcı, M. (2002). *Türkiye'de Sosyal Değerlerin Aşınması ve Kültür Sömürgeciliği*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çaycı, B. ve Ayşegül Elif Karagülle (2014). X Kuşağından Z kuşağına Değişen Mahremiyet Algısı. *International Trends and Issues in Communication & Media Conference*, 190-196.
- Çeçen, A. (1996). *Kültür ve Politika*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Çelik, C. (2006). *Gökalp'in Bir Değişim Dinamiği Olarak Kültür- Medeniyet Teorisi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 21 Yıl: 2006/2 (43-63 s.)
- Çelik, O. (2022). *Avrupa'ya Yönelen Göçün Refah Arayışı ve Genişletilmiş Çekim Modeli Kapsamında Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi.

- Çetinkaya, F. Oral, B. (2017). *Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları*, Türkiye Klinikleri J Public Health-Special Topics 2017;3(1):1-8
- Çetinkaya, K.B. (2021). *X, Y, Z Kuşağı Peki ya Ötesi*, Tübitak- Bilim ve Teknik Dergisi
Erişim Adresi: <https://bilimteknik.tubitak.gov.tr/makale/x-y-z-kusagi-peki-ya-otesi>
- Çetinor, G. (1988). *Basın Cumhuriyet Dönemi Türk Toplumun Kültürel Yapısına Etkileri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiçek, İ. & Aslan, A. E. (2020). *Kişilik ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Kuramsal Bir Çerçeve*, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt 10, Sayı 1.
- Çiftçi, A. (2020). *Din ve Kimlik*, Atatürk Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi, Erişim adresi: <https://adm.ataaof.edu.tr/pdf.aspx?du=uf3tv8ZTvnVuYWj24hqcRQ==>.
- Çoşkun, A. (2003). *Din ve Kimlik*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 24 (2003/1), 5-23
- Dalbay, R. S. (2018). *“Kimlik” ve “Toplumsal Kimlik” Kavramı*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2018/2, Sayı:31, 161-176.
- Danacı, A. (2006). *Kültür*, Fırat Üniversitesi Ders Notları, Erişim adresi: <https://acikerisim.firat.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11508/16108/186223.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Demir, K. (2018). *Hangi Kuşak Hangi Teknolojiyi Kullanıyor*, Sektörüm Dergisi. Erişim adresi: <https://www.sektorumdergisi.com/hangi-kusak-hangi-teknolojiyi-kullaniyor/>.
- Dindar, T. (2022). *İş Bulmak Amacıyla İç Göç Yapan Bireylerin Farklı Sermaye Biçimlerine Sahip Kişiler Tarafından Algılanış Biçimleri ve Davranış Şekilleri: Çanakkale Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Dumlupınar, M. (2023). *Ziya Gökalp'te Kültür Felsefesinin Temellendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durkheim, E. (2013). *Toplumbilimin Yöntem Kuralları*, Ö. Ozankaya (Çev.), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). *Göç ve İnsan. Birey ve Toplum Dergisi*, Bahar 2015. Cilt 5, Sayı 9. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/307113>.

- Elmacıoğlu, L. (2021). *"Hekimler göçü"nün gözde ülkesi Almanya. Türkiye'den gidenler neden burayı tercih ediyor, hangi koşullarda çalışıyor?_*, Erişim adresi: <https://www.indyturk.com/node/431251/sa%C4%9Flik/hekimler-g%C3%B6%C3%A7%C3%BCn%C3%BCn-g%C3%B6zde-%C3%BClkesi-almanya-t%C3%BCrkiyeden-gidenler-neden-buray%C4%B1-tercih>.
- Elüstü, H. (2021). *Türkiye'den Almanya'ya Beyin Göçüne Sebep Olan Eğitimsel Faktörlere İlişkin Görüşler*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Eraslan, P. (1993). *Kitle Toplumunun Kültürel Yapısı ve Günümüz Açıklama Biçimi Olarak Magazin Söylemi*, Marmara İletişim Dergisi, Sayı 4, Ekim 1993.
- Erdal, P. (2008). *Türk Sinemasında Etnik Kimlikler (1990'lı Yıllardan Günümüze Türk Sinemasında Etnik Kimlikler)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erem, O. (2023). *Asgari Ücret Tespit Komisyonu 2024 zammı için toplandı: Türkiye'de asgari ücret diğer Avrupa ülkelerine kıyasla ne durumda?*, Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cj5ppm0dj60>.
- Erginsoy, G. (2022). *Etnisite*, Tübitak Bilim ve Toplum Başkanlığı Ansiklopedisi, Popüler Bilim Yayınları, Erişim adresi: <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/etnisite#:~:text=Ortak%20%C4%B1rksal%2C%20ulusal%2C%20kabilesel%2C,onlar%C4%B1%20di%C4%9Fer%20insanlardan%20ay%C4%B1rt%20eder>.
- Ergur, A. (2018). *Kültür Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, No 2318. Eskişehir.
- Ergün, N. (2020). *Kimlik Gelişimi: Anlatı Kimliği ve Kuşaklararası Anlatı Kimliği. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, Current Approaches in Psychiatry 2020; 12(4):455-475.
- Eroğlu, M. (2020). *Etnik Kimlik, Savaş ve Göç Olgularının Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Psikolojik Etkileri*, Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi, 4(1), 94-105.

- Erten, A. (2020). *Instagram 'da Fotoğraf Paylaşımı ve Sanal Benlik Olgusunun Sunumu*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Evlek, M. (2019). *Çalışma Hayatında Kuşaklararası Çatışma: Almanya ve Türkiye'de Z Kuşağı Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fansa, M. (2021). *Kimim Ben? Göçmen, Sığınmacı, Mülteci, Yabancı, Vatansız ve Geçici Koruma: Türkiye'deki Suriyeliler*, Antakiyat/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. Cilt 4 Sayı 2, Hatay Mustafa Kemal University Faculty of Theology Journal Sayfa/Page: 289-306. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2064946>.
- Fındık, E. (2013). *Y Kuşağında Mobbing Algısı Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Foucault, M. (2005). *Özne ve İktidar (Çev. I. Ergüden ve O. Akinbay)*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Frank, A. G., & Mandel, E. (1995). *Ekonomik Kriz ve Azgelişmiş Ülkeler*. (Çev. N. Saraçoğlu), Yazın Yayınları, İstanbul.
- Fukuyama, F. (2016). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*. (Çev. Z. Dicleli), Profil Kitap Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.
- Gallup (2023). *Gallup Global Emotions*. Erişim adresi: <https://www.gallup.com/analytics/349280/gallup-global-emotions-report.aspx?thank-you-report-form=1>.
- Gasset, J. O. (2013). *Tarihsel Bunalım ve İnsan Ortega y Gasset'ten Seçme Yazılar*. (N. G. Işık, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gemicibaşı, U. (2023). *Fatih Akin Sinemasında Göç Anlatısı ve Göçmenliğin Sunumu*. Yüksek Lisans Tezi, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Goffman, E. (2004). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Göç. (2023a). *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*, Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 08.04.2023.

- Göçer, A. (2012). *Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine*. Erişim adresi: <https://www.tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2012/11/14.pdf>.
- Gögebakan, İ. (2019). *Göç ve Ahlak: Sinema Örnekleri*, Yüksek Lisans. Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökmen, H. (2022). *Entegrasyon bağlamında kimlik mücadelesi: Avrupa'da Müslüman olmak (Hollanda örneği)*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Görengeli, M., & Akalın, P. (2018). *Etnik Kimlik ve Avrupalı Kimliğinin, Türkiye'nin AB'ye Girmesi Yönündeki Tutumlarla İlişkileri*. Türk Psikoloji Yazıları, 21 (Özel Sayı), 22-34.
- Görmez, B.A. (2021). *Neoliberal Özne Olarak Z Kuşağı*, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23/2 (2021), 509-530.
- Gözler, K. (2018). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, 10. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Gözübüyük, M. (2014), *Kimlik/lerin Seyrine Bir Keşif*, Dergipark. Folklor/edebiyat, cilt:20, sayı:77, 2014/1. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/255625>.
- Güleç, C. (2015). *Thorstein Veblen ve Gösterişçi Tüketim Kavramı*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 38, yıl: 2015/1, 62-82. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/219663>.
- Güler, D., & Ulutak, N. (1992). *Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile*, Kurgu Dergisi. Sayı 11, 51-76. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1501409>.
- Gülsoy, S. (2017). *Dijital Oyuncu Kimliğinin İnşası ve Sunumu*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz, Ş., & Pekçetaş, T. (2018). *Kuşaklar ve Örgütsel Sessizlik / Sessizlik*, İşletme Bilimi Dergisi (JOBS), 2018; 6(1): 89-115
- Gür, G., & Wolff, R. A. (2021). COVID-19 Pandemi Döneminde Z Kuşağı ve Holakrasi Yönetimi, *Social Sciences Research Journal*, 10 (2), 287-295.

- Gürbüz, S. (2015). *Kuşak Farklılıkları: Mit mi, Gerçek mi?*, İş ve İnsan Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 39-57.
- Gürcan, D. (2015). *Benlik Farklılıklarına Rogers'ın Danışan Odaklı Terapisi ile Yaklaşım: Vaka Çalışması*, AYNA Klinik Psikoloji Dergisi, 2(1), 13-26.
- Güreşçi, E. (2016). Ortak ve Farklı Yönleriyle İç ve Dış Göçler. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, *The Journal of International Social Research*, Cilt 9, Sayı 43, Volume 9, Issue 43, Nisan 2016.
- Gürkan, M. (2006). *Sosyolojik Açıdan Göç ve Yasadışı Göç Hareketleri*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürses, İ., & Kılavuz, M. A. (2011). *Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi*, Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 2, 153-166.
- Hajrullahu, V. (2022). *Kültürel Zekâ ve Kültürlerarası Uyumluluk İlişkisi üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü.
- Ilık, S. M. (2017). *Yeni Bir Küresel Problem, Eski Bir Başa Çıkma Mekanizması: Antropojenik İklim Değişikliği Kaynaklı Göç ve Türkiye*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- IOM (Uluslararası Göç Örgütü) (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*, Erişim adresi: [https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf) Erişim Tarihi: 06.04.2023.
- IOM (Uluslararası Göç Örgütü) (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü*, İkinci baskı. Erişim Adresi: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf . Erişim Tarihi: 14.04.2023.
- İmre, E. (2022). *Kore Kültürünün Türk Toplumuna Aktarımına Yönelik Çalışmalar: Ankara Kore Kültür Merkezi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnce, C. (2019). *Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme*, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Cilt 11, Sayı 18.

- İşbakan, Z. H. (2011). *Cana Yönelik ve Mala Yönelik Suç işlemiş Bireylerin Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İyici, D. (2023). *Türkiye’den Beyin Göçü Gerçekleştiren Bireylerin Psikolojik Sağlamlık ve Yaşam Doyumu Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Bursa Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kaçar, F. (2018). *Kimlik, Öteki ve Ötekileştirme Bağlamında Sinema (Fatih Akın’ın Filmlerinde Göç ve Kimlik Olgusu)*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kahraman, Ö. (2015). *1989 Bulgaristan Zorunlu Göçünü Yaşamış Aileler ile Göç Yaşantısı Olmayan Ailelerin Şema Modeli Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kanten, P. Kanten, S., & Dünder, G. (2016). *Ücret Tatmininin ve İşin Özelliklerinin İşe Gömülmüşlük Üzerindeki Etkisinde Mutluluğun Rolü*. Journal Of Business Research Turk. Erişim adresi: file:///C:/Users/HP/Downloads/1374.pdf.
- Kaplan, M. (2019). *Belgesel ve Etnik Kimlik İlişkisi: 2000 Sonrası Türk Etnografik Belgesel Sinemasında Etnik Kimlik Olgusu*. Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karadoğan, A. (2019). *Z Kuşağı ve Öğretmenlik Mesleği*. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5/2, 9-41.
- Karaduman, N. (2017). *Popüler Kültürün Oluşmasında ve Aktarılmasında Sosyal Medyanın Rolü*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, XLIII, 2017/2, 7-27.
- Karaduman, S. (2010). *Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü*, Journal of Yasar University 2010 17(5) 2886-2899.
- Karataş, K., & Ayyıldız, A. A. (2021). *Bugünün Türkiye’sinde Göç Gerçeği: Küresel hareketliliğin neresindeyiz?*. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(2), 473-500.

- Kart, B. (2022). *Siyasal Kimlik Oluşumunda Çevreleme Tekniklerinin Etkisi: Manisa Siyasal Parti İl Teşkilatları Gençlik Kollarının Karşılaştırılması Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kartal, E. (2010). *Dil, Kültür ve Eğitim İlişkisi*. E-Journal of New World Sciences Academy, Cilt 5 Sayı 3.
- Kaya, K. (2020). *Dijital Nesil: K Kuşağı*. Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi Cilt 4, Sayı 6, Yıl 2020.
- Kaya, M. (2018a). *Suriyeli Mülteciler Göç ve Sosyo- Kültürel Uyum: Şanlıurfa Örneği*. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/335382982_SURIYELI_MULTECILE_R_GOC_ve_SOSYO-KULTUREL_UYUM_SANLIURFA_ORNEGI. Erişim Tarihi: 17.04.2023.
- Kaya, M. (2020). *Kültür Coğrafyası*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Erişim adresi: <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/mutlu.kaya/64097/11.pdf>.
- Kaya, Y. (2022). *Toplumsal Değişme- Toplumsal “Oluş” un İzinde*. İksad Yayınevi, Ankara.
- Keleş, H. N. (2011a). *Y Kuşağı Çalışanlarının Motivasyon Profillerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma*. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, İstanbul.
- Keleş, H. N. (2013). *Girişimcilik Eğiliminin Kuşak Farkına Göre İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı 26.
- Kılıç, R. (2015). *Din ve Kültür İlişkisi Üzerine*. Ötüken Yayınları, 1. Basım, İstanbul.
- Kınağ, M. (2017). *George Herbert Mead’ın Sosyal Ahlak Anlayışı*. Dini Araştırmalar, Ocak-Haziran 2017, Cilt 20, Sayı 51, 87–116.
- Kırıncı, İ. (2020). *Polonya’da Yaşayan Türkler Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kızıldaş, Ş. (2014). *Kültürleşmenin Tüketici Etnosentrizmi Üzerine Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi.

- Kimlik. (2023b). *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*, Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 08.04.2023.
- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). *Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri*. KAÜ-İİBF Dergisi, Cilt 3, Sayı 3, Yıl 2012, Kafkas Üniversitesi.
- Koçer, S., & Aysel, A. (2019). *Kuşakların Tüketim Davranışlarındaki Farklılıklar Üzerine Bir İnceleme*, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi.
- Korkmaz, Ö. E. (2020). *Geleneksel Kitle İletişim Araçlarından Dijital Medyaya Geçiş Sürecinde Değişen Seçmen Davranışları: Kuşaklar Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul Aydın Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Köse, O. (2017). *Geçmişten Günümüze Göç*. 739. Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun.
- Kuran, E. (2018). *Telgraftan Tablete Türkiye’nin 5 Kuşağına Bakış*, İstanbul, Destek Yayınları, 9. Baskı.
- Kuşak. (2023). *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*, Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 27. 03.2023.
- Küçün, T. N., & Diğerleri. (2021). *Benlik Uyuşmazlığı Teorisinin Tüketicilerin Online Satın Alma Davranışına Yansımaları*. Azarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi, Cilt 14, Sayı 3, Eylül 2021, 579-604.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lembet, Z. (2012). *Kültür, dil, tüketim ve reklam ilişkisi*. Tüketici Yazıları III. TÜPADEM, TÜKÇEV, 44-65.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. 439. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Mavi, İ. (2022). *İnsan Hakları Bağlamında Göçün Güvenlikleştirilmesi*, MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 2022;2 (26): 252-268.
- Mccrindle, M. (2019). *Gen Z and Gen Alpha Infographic Update*. Erişim adresi: <https://mccrindle.com.au/article/topic/generation-z/gen-z-and-gen-alpha-infographic-update/> .

- McLuhan, M. (2017). *Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu*. (Çev. Güven). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Mermer, A. (2018). *Türk Milliyetçiliğinin Değişimi ve Siyasal Kimlik Olarak İnşası: Adalet ve Kalkınma Partisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Metin, T. (2013). *Etnik ve Dini Kimliklerin Kadınların Siyasete Katılma Biçimi Üzerindeki Etkisi: Hakkâri Kadınlar Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Muğlu, T. (2022). *Erzurum İlinde İkamet Eden Zorunlu Eğitime Tabi Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Eğitim Sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Neuman, W. L. (2009). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. Cilt 1-2. (Çev.: Sedef Özge). İstanbul: Yayınodası.
- Ok, H. (2019). *Kuşakların Çalışma Tutum ve Alışkanlıkları: Denizli İli Örneği*. Pamukkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Okur, M. E., & Öz, Y. (2021). *Y Kuşağı Davranışlarının Kariyer Yönetimi Üzerindeki Etkisi: İstanbul Avrupa Yakasında Golf Sektöründe Bir Araştırma*, İşletme Araştırma Dergisi.
- Orhan, F. Akpınar, E. (2018). *Türkiye’de Mevsimlik Gölere Bir Örnek: Gezici Tarım İşçiliği*. TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu International Geography Symposium on the 30th Anniversary of TUCAUM 3-6 Ekim 2018 /3-6 October 2018, Ankara.
- Oy, B. (2020). *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür Tartışması Çerçevesinde Bilimkurgu Türüne Bir Bakış*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi.
- Öksüz, S. (2019). *Nedenleri ve Sonuçları Bakımından Türkiye’de Düzensiz Göç: 2000-2015 Yılları Arasında Bir Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Önemli, V. B. (2021). *Gönüllü Göçmenlerde Suç Mağduriyeti Korkusu ve Yordayıcı Faktörler: İstanbul’da Yükseköğrenim Düzeyindeki Uluslararası Öğrenciler*

Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü.

Özakpınar, Y. (2015). *“Kültür Değişimleri” ve Batılılaşma Meselesi.* Ötüken Yayınları, İstanbul.

Özcan, Ela. (2017). *Türkiye’de 2000’li Yıllarda İç Göç- İşsizlik Örüntüleri: Ankara (TR51) Alt Bölgesinin, Kırıkkale (TR71) ve Samsun (TR83) Alt Bölgelerinden Aldığı Göçlerin İşsizlik Açısından Değerlendirilmesi,* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdemir, H. (2012). *Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme.* Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 30 Mayıs – Haziran 2012 Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi.

Özdemir, P. (2017). *Genç Yetişkinlerin Siyasal Kimlik Biçimlenmesinin ve Toplumsal Katılımının Siyasal Toplumsallaşma Bağlamında İncelenmesi.* Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özden, Ö. (2010a). *İnanç- Kültür İlişkisi ve Türk Kültürü Açısından Değerlendirilmesi.* Dini Araştırmalar, Cilt 7, Sayı 21. 117-134.

Özden, Ö. (2012). *Bir İnanç ve Kültür Terkipçisi Yahya Kemal,* Ötüken Neşriyat, 2. Baskı, İstanbul, 2012.

Özdil, M. (2017). *Kollektif ve Bireysel Kimlikler Bağlamında Sosyal Bütünleşme.* Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 2017/3, Sayı 28, 383-400.

Özdil, S. (2023). *Uluslararası Göç ve İşgücü Piyasası Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama.* Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özer, S., Eriş, E., & Özmen, Ö. (2013). *Kuşakların Farklılaşan İş Değerine İlişkin Emik Bir Araştırma.* Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 38, Ekim 2013.

Özerbaş, M. A., & Safi, B. N. (2022). *İngiltere, Japonya, Norveç, Finlandiya, Singapur, Rusya ve Türk Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi.* Manas

- Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 11, Sayı 1. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1957062>.
- Özkan, A. (2018). *Mümtaz Turhan*. ResearchGate. Erişim adresi: <file:///C:/Users/HP/Downloads/5-MmtazTurhan-A.Ozkan.pdf>.
- Özkan, R. (2019). *Göç ve Toplumsal Yapıya Etkisi*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, XLVII, 2019/2, 127-145.
- Özkiraz, A. (2006). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden Konya'ya Göç Edenlerin Sosyo-Kültür Temasları Üzerine Bir Pilot Çalışma*. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 1. 71-88. Erişim adresi: <http://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423881577.pdf>.
- Özlem, D. (2008). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. 5. Basım. Doğu-Batı Yayınları, Ankara.
- Özmen, D. (2022). *Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya Yönelik Düzensiz Göç Hareketlerin Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Özsoy, E., & Yıldız, G. (2013). *Kişilik Kavramının Örgütler Açısından Önemi: Bir Literatür Taraması*, İşletme Bilimi Dergisi, Cilt1, Sayı 2.
- Öztürk, M., & Altuntepe, N. (2008). *Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması*. Journal of Yasar University, 3(11), 1587-1625. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179203>.
- Özüölmez, K. P. (2019). *Michel Foucault'un İktidar ve Özne Kavramsallaştırmasına Gözetim Sorunu üzerinden Bakmak: Black Mirror- Arkangel*. Selçuk İletişim, 2019, 12 (2): 630-655. Erişim adresi: 10.18094-josc.596271-769457.pdf.
- Özyer, F. (1990). *Mümtaz Turhan'da Batılılaşma ve Kültür Değişimleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özyurt, C. (2002). *Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Palaz, R. (2023). *Dijitalleşen İletişim Ortamında Kimlik İnşası ve Benlik Sunumu: X, Y, Z Kuşakları Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pamuk, A. (2013). *Bireysel ve Kollektif Kimliklerin İnşasında Tarih Algısının Rolü*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Parlak, T. M. (2021). *Avrupa Birliği Mülteci Hukuku Reformunda Düzensiz Göçmenlerin Statüleri*. Doktora Tezi, İstanbul Özyeğin Üniversitesi.
- Peköz, S. (2021). *Yetişkin Bireylerde Benlik Saygısının Depresyon ve Anksiyete ile İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Pendergast, D., & ark. (2010). *Tourism and Generation Y, ABD: Cabi Publishing*. Erişim adresi: <http://sherekashmir.informaticspublishing.com/795/1/9781845936013.pdf>. "People: The Younger Generation". Time. 5 Kasım 1951. 22.03.2023 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 22.03.2023.
- Polat, Z. (1979). *Türkiye’de Üretim İlişkilerinin Değişmesi ve Sosyo-Kültürel Yapıya Etkileri*. Uzmanlık Tezi, Sosyal Planlama Dairesi, Planlama Şubesi. Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Turkiyede-uretim-iliskilerinin-degismesi-ve-sosyo-kulturel-yapiya-etkileri_Zerrin-Polat.pdf.
- Prensky, M. (2001). *Digital Natives, Digital Immigrants* (MCB University Press, 9(5). 1-6.
- Reeves, T., & Oh, E. (2007). *Generational Differences from: Handbook of Research on Educational Communications and Technology* Routledge (Third Edition).
- Renfro, A. (2012). *December 5. Meet Generation Z. Getting Smart*. Erişim Tarihi: <http://gettingsmart.com/2012/12/meet-generation-z/>.
- Sabırcan, F., & Gedik, C. (2021). *Z Kuşağının Kişisel Veri Güvenliği ve Dijital Okuryazarlığı Üzerine Bir Araştırma*. Kriter Yayınevi, İstanbul.
- Samin, A. (2020). *Avrupa- Merkezilik Bir İdeolojinin Eleştirisi*. (Çev. Sert, M.). Yordam Yayıncılık. İstanbul.
- Sarı, S. (2021). *Z Kuşağının Çevrim İçi Tüketici Davranışları*. Kriter Yayınevi, İstanbul.

- Sarioğlu, E. B. (2021). *Z Kuşağı: Dijital Doğanların Halkla İlişkilerdeki Yansıması*. Nobel Bilimsel Eserler, 2. Basım, Ankara.
- Savar, E. (2019). *Türkiye’de Mülteci ve Sığınmacılara Sağlanan İmkânlar ve Uyum Sorunları: Çankırı Örneği*. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 15, Sayı 4, 2019.
- Seki, T. (2020). *Benlik Saygısı ve İlişkisel Faktörler: Bir Meta –Analiz Çalışması*. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sennett, R. (1980). *Authority*. New York.
- Seven, E. (2023). *Kültür Şokuna Antropolojik Bakış: Bilişsel Antropoloji Perspektifinden Uluslararası Öğrencilerin Kültür Şoku Deneyimleri Üzerine Kültürlerarası Bir Alan Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Solmaz, B. (2012). *Din Sosyolojisi El Kitabı*. Grafiker Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Somuncu, B. (2006). *Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sönmez, M. F. (2020). *Sosyal Kimliklerin İnşasında Sosyal Medyanın Farklı Bölgelerdeki Üniversite Öğrencileri Örneklemeden Karşılaştırmalı Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, 16, İstanbul Üniversitesi.
- Sporisovic, M. (2018). *Kültür Değişimleri Bağlamında Turanköy*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Stillman, D., & Stillman, J. (2017). *İşte Y Kuşağı / Genç Kuşak İş Yerini Nasıl Dönüştürüyor?*, İkü Yayınevi, İstanbul.
- Strauss, W., & Howe, N. (1997). *The fourth turning: What the cycles of history tell us about America's next rendezvous with destiny*. Broadway Books
- Suna, A., & Cereci, S. (2022). *Göç Kuramları Bağlamında Göç Etmezliğin Anatomisi*. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 19, Sayı 49, 195-208.

- Sümbül, (2021). *Özne Felsefesi Bağlamında Edebi Metinlerde Köken ve Anlam Sorunu: Barthes, Derrida ve Lacan*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Şahin, H. (2019). *'Erkek Meslekleri'nde Çalışan Kadınların Kimlik ve Öznellik İnşası: Kadın İtfaiyeci Deneyimleri*. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, H. (2021a). *Siyasal Kimlik Algısının Türk Dış Politikasına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, M. (2019). *Değer Kültür İlişkisi*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Erişim adresi: <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/murat.sahin/64432/De%C4%9Fer%20K%C3%BClt%C3%BCr%20%C4%B0li%C5%9Fkisi.docx>.
- Şalap, K. (2016). *Çalışma Yaşamında Kuşaklar: Kuşakların İş ve Özel Yaşam Dengesine İlişkin Yaklaşımları*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şan, A. (2022). *Çanakkale Romanlarının Dini Kimlik ve İnançları Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Şantaş, G. (2019). *Türkiye'de İç Göçün Dağılımı. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Yıl 19, Sayı 45, Ekim-Aralık 2019 ISSN: 2148-9424.
- Şehitoğlu, B. (2021). *Göçmenlerin Mekân Tasarımında Hafızanın Rolü: Fenomenolojik Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şeker, B. D. (2006). *Kente Göç Etmiş Bir Örneklemede Kültüre Uyum (kültürlenme) Süreçleri*. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, Yıl: 2006.
- Şen, M. (2014). *Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi*. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Çalışma ve Toplum Dergisi. 2014/1
- Şenbir, H. (2004). *Z Son İnsan mı?*, Okuyan Us Yayınları, 1. Baskı. İstanbul.
- Şimşek, U., & Ilgaz, S. (2007). *Küreselleşme ve Ulusal Kimlik*. Dergipark. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32039>.

- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Yıllık Ekonomik Rapor, 2018, Erişim adresi: <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2018/10/YILLIK-EKONOM%C4%B0K-RAPOR-2018-e.pdf>.
- T.C. Resmî Gazete, 11 Nisan 2013, sayı:28615, Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> Erişim Tarihi: 13.04.2023.
- T.C. Resmî Gazete, 17 Mart 2016, sayı:29656, Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-11.htm> Erişim Tarihi: 13.04.2023.
- Tanrıkulu, M. (2015). *Türkiye coğrafyasında genel kültür, alt kültür ve mozaik kültür*. Ankara Üniversitesi. Erişim adresi: http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/semp8_47.pdf.
- Taş, Y., & Kaçar, S. (2019). *X, Y ve Z Kuşağı Çalışanlarının Yönetim Tarzları ve Bir İşletme Örneği*. OPUS. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal of Society Researches, Cilt11, Sayı 18, Yalova Üniversitesi.
- Taşdelen, H. (2023). *Dijital Göçebeler Perspektifinden Türkiye İmaj Algısına Yönelik Nitel Bir Çalışma*. Selçuk İletişim Dergisi. 16 (2). 293-322. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3095982>.
- Taylor, J.C. (2008). “*Whither March the Cohorts: the validity of Generation theory as a Determinant of the Socio Cultural Values of Canadian Forces Personnel*” *Canadian Forces College – Collège Des Forces Canadiennes*, Nssp 10- Pesn 10. Erişim Adresi: <https://www.cfc.forces.gc.ca/259/281/280/taylor.pdf>. Erişim Tarihi: 22.03.2023.
- TEDMEM. (2023). *Bir Bakışta Eğitim 2023 Türkiye Üzerine Değerlendirme ve Öneriler*. Erişim adresi: <https://tedmem.org/storage/writes/November2023/kCGG0xg8T0MwPf7kdFbK.pdf>.
- Tekarslan, E. (2010). *Kültür Değişimleri üzerine*. İstanbul Üniversitesi, Erişim Adresi: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/MAKALE/M8487.pdf>.

- Tellan, D. Tellan, T. (2016). *Türkiye’deki Popüler Kültür Çalışmaları Üzerine Kısa Bir Değerlendirme*. KİLAD. Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi.
- Terzi, H. M. (2020). *İdil- Ural Bölgesinde Yaşayan Tatar Türklerinin Toplumsal Yapısı ile Kültür ve Aidiyet Sorunsalı*. İdil-Ural Araştırmaları Dergisi, 2020; 2 (2): 299-325.
- Tezcan, M. (2008). *Boş Zamanların Değerlendirmesi Sorunun Sosyolojik ve Eğitimsel Yönleri*. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/804610>.
- Tiren, F. (2012). *Cumhuriyet Dönemi’nde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde İskân Politikası Olarak Uygulanan Zorunlu Göç Hareketleri ve 1984 Sonrası Van Kentinde Zorunlu Göç Hareketlerinin Çocuk Suçluğu Üzerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Topbaş, F. (2007). *İç Göçün Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Model Çalışması: 2000 Türkiye Örneği*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Torun, S. (2015). *Antropoloji ve Kültür*. Sağlık Sosyolojisi. Çukurova Üniversitesi. Erişim adresi: https://abs.cu.edu.tr/Dokumanlar/2015/HML215/9607864_saglik_sosyolojisi_2015-4.pdf.
- Toruntay, H. (2011). *Takım Rollerini Çalışması: X ve Y Kuşağı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Tuna, S. (2015). *Kişisel Kimlik ve Kollektif – Milli Kimlik Bağlamında ‘Manasçı-Destancı’ ve ‘Manas Destanı’*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt 8, Sayı: 36.
- TÜİK, (2023). *Uluslararası Göç İstatistikleri*, 2022. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2022-49457> Erişim tarihi: 03.10.2023.
- TÜİK, (2023). *Ücretli Çalışan İstatistikleri*, Ocak 2023. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C3%9Ccretli-%C3%87al%C4%B1%C5%9Fan-%C4%B0statistikleri-Ocak-2023->

49359&dil=1#:~:text=%C3%9Ccretli%20%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fan%20say%C4%B1s%C4%B1%20bir%20%C3%B6nceki,625%20bin%20242%20ki%C5%9Fi%20oldu. Erişim tarihi: 25.09.2023.

TÜİK, (2023). *Ücretli Çalışan İstatistikleri*, Ocak 2023. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C3%9Ccretli-%C3%87al%C4%B1%C5%9Fan-%C4%B0statistikleri-Ocak-2023-49359&dil=1>.

UNHCR. (2016). *Mülteci ve Göçmen?* Erişim adresi: https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf. Erişim tarihi: 13.04.2023

Urk, M. (2010). *Göç Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar ve İnsan Hakları*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uslu Ak, B. (2021). Göç kavramı ve kuramları. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(72), 1749-1758.

Ünsal, R. (2020). *Sanal Kimlik ve Dini Kimliğin Ergenlerin Hayat Memnuniyeti ve Kaygı Düzeylerini Yordayıcılığı*. YL. Tezi. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Vatandaş, S. (2020). *Bireysel ve Toplumsal Gerçeklikten, Sosyal Medyanın Sanallığa: Bireysel ve Kollektif Kimliklerin Anlamsal ve İşlevsel Değişimi*. Dergipark. Erişim Adresi: <http://esjournal.cumhuriyet.edu.tr/tr/download/article-file/1107330>.

Veblen, T. B. (2017). *Aylak Sınıfın Teorisi*. Heretik Yayıncılık. 3. Baskı. Ankara.

Wallerstein, I. (2010). *Avrupa Evrenselciliği- Gücün Retoriği*. (Çev. Kılıç, A. U.). BGST Yayınları, İstanbul.

Weber, M. (2006). *Meslek Olarak Siyaset*, (A. Timuçin, & M. Sert, Çev.) Chiviyazıları Yayınevi.

Yalçın, C. (2004), *Göç Sosyolojisi*, Ankara, Anı Yayıncılık.

- Yalçın, G., & Kara, F. (2016). *Kırsal Göç ve Tarımsal Üretime Etkileri*. Dergipark. Cilt: 20. Sayı: 2. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/harranziraat/issue/24443/259106>.
- Yalçı, A. (2022). *Ben Bir Başkasıdır: Kişilerarasında Kimlik İnşası*. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 21 (2022), 36-59.
- Yarcı, S. (2011). *Pierre Bourdieu'da Sosyal Sermaye Kavramı*. Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, 2011. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/17791>.
- Yay, S. (2014). *Tarihsel Süreçte Türkiye'de Sosyal Devlet. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt 3, Sayı 9. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/59664>.
- Yayak, A. (2018). *Etnik Kimlik Algısının Dört Boyutu*. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi. Cilt: 7, Sayı: 2.
- Yaylagül, L. (2006). *Kitle iletişim Kuramları*. Dipnot Yayınları, 1. Baskı/ Ankara.
- Yazoğlu, R. (2005). *Dil- Kültür İlişkisi*. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Yıl 2, Sayı 5.
- Yener, C. (2017). *Yazılı Kültür'ün Yeni Medya Bağlamında Kuşaklarası Kullanımı Üzerine Bir İnceleme*. Doktora Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, K. (2015). *Çingene Alt- Kültüründe Sosyalleşme Sürecinin Suç Olgusuna Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, M. (2010). *İbn Haldun'un Tarihselci Devlet Kuramı*. FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2010 Güz, sayı 10, 25-55. ISSN 1306-9535, www.flsfdergisi.com.
- Yıldızlı, M. E. (2015). *Etnik Kimlik: Etnisiteye Bütüncül Bir Evrimsel Bakış*. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/320559823_ETNIK_KIMLIK_ETNISITEYE_BUTUNCUL_BIR_EVRIMSEL_BAKIS.

- Yılmaz, E. (2017). *Postmodern Kimlik Kalıplarının Popüler Türk Sinemasındaki Yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, H. (2016). *Bir Derleme: Benlik Kavramına İlişkin Bazı Yaklaşımlar ve Tanımlamalar*, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 48.
- Zafer, A. B. (2016). *Göç Çalışmaları İçin Bir Anahtar Olarak “Kültürleşme” Kavramı*, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 19, Sayı: 30, 2016/1.
- Zeyrek, S. (2020). *Dil-Kültür İlişkisi Doğrultusunda Yabancı Dil Öğretimi*. Dergipark, Cilt 3, Sayı 2.
- Zeytinli, M. (2012). *Zorunlu Göçler ve Türkiye’de Dersim 1938 Örneği*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zhanadilova, A. (2018). *Farklı Kuramlar Çerçevesinde Uluslararası Göç Sorunu*. Muhakeme Dergisi/Journal, 1 (2) (2018) 116-122
- Ziya, O. (2012). *Mülteci- Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri*. TBB Dergisi, 2012 (99).

EKLER

EK-1. Görüşme Formu

ARAŞTIRMA KONUSU:

Yurtdışında Çalışan Türklerde Kuşak Farkının Sosyolojik Tezahürü: Y ve Z Kuşağı Üzerine Bir Çalışma

Merhabalar, ben Atatürk Üniversitesi Genel Sosyoloji ve Metodoloji alanında yüksek lisans yapmaktayım. Sizinle göç deneyimleriniz hakkında görüşmek istemiştım. Görüşmeyi yapmaktaki amacım göç deneyimlerinizi bilimsel açıdan araştırıp, incelemektir. Yapacağımız görüşme bilimsel etik gereğince üçüncü bir şahısla paylaşılmayacak ve sadece rapor yazımı için, bilimsel amaçla kullanılacaktır. Katılımınız için teşekkür ederim.

İZİNLER:

-Ses kaydı alabilir miyiz?

EVET () HAYIR ()

GÖRÜŞME SORULARI

1. Kendinizi tanıtır mısınız?

Yaş: Cinsiyet:

Eğitim durumu:

Meslek:

Medeni hali:

Bulunduğu ülke:

GÖÇ HİKÂYESİ

2. Göç ettiğiniz tarihi öğrenebilir miyim?

3. Göç etme kararı vermenizde en önemli etkenler nelerdi?

- Göç amacınız nedir?
- Ailenizin bu duruma tepkisi ne oldu?
- Gittikten sonra ailenizden veya yakın çevrenizden yanınıza taşınanlar oldu mu?
- Olduysa onların şu anki durumu nasıl?

4. Göç etme kararı aldığınızda ve uyguladığınızda herhangi bir zorlukla karşılaştınız mı?

- Bu zorluklar sizi nasıl etkiledi?
- Gittiğiniz yerde ilk etapta nelerde zorlandınız?
- Bu zorluklar hala devam ediyor mu?
- Göç ettiğiniz yerde Türk olmanıza yerlilerin bakışları nasıl?
- Bulduğunuz yerde Türkçe konuşabiliyor musunuz?
- Yemek konusunda farklılıklarda zorlandığınız oldu mu?

5. Aldığınız karardan pişman mısınız?

- Göç etmeden önceki yaşamınızı özleyor musunuz?
- Mutlu musunuz?
- Yaşadığınız tüm zorluklara rağmen tekrar olsa yine de göç eder miydiniz?

6. Yaşadığınız ülkede sizi mutlu eden şeyler var mı?

- Bunlar nelerdir?
- Yaşadığınız ülkede sizi mutsuz eden şeyler varsa bunlar nelerdir?

7. Göç ettiğiniz ülke kültürüne uyum sağlayabildiniz mi?

- Göç ettiğiniz ülke kültürü ve kendi kültürünüz arasında nasıl farklılıklar- benzerlikler görebiliyorsunuz?
- Garipsediğiniz bir durum oldu mu?

8. Göç etmeden önceki yaşamınızla şimdiki yaşamınız arasında ne gibi farklılıklar görebiliyorsunuz?

- Hayatınızda neler değişti?
- (Evliyse) Eşiniz nereli?
- Türkiye’de yaşamış olsaydınız evlilik hayatınız nasıl olurdu?
- Geçiminizi sağlayabiliyor musunuz?
- Yabancı bir eşle evli olmanın farklılıkları oluyor mu?
- Kültürel anlamda zorlandığınız örnekleriniz var mı? Varsa nelerdir?
- Yabancı bir eşle evli olmanın güzellikleri var mı? Varsa nelerdir?

9. Göç etmeden önce bir işte çalışıyor muydunuz?

- O dönem ki iş ve yaşam şartlarını nasıl değerlendirirsiniz?

10. Şu anda mevcut bir işte çalışıyor musunuz?

- Eğitiminiz ve kendinizi geliştirdiğiniz bir alanda mı çalışıyorsunuz?
- Peki, çalıştığınız yerden ve işinizden memnun musunuz?
- Mevcut işinizin çalışma koşullarını nasıl değerlendirirsiniz?
- Türkiye’deki iş şartlarınızla şimdiyi kıyasladığınızda iş ve çalışma şartlarınızdan farkını nasıl değerlendirirsiniz?
- Ekonomik olarak yaşam standardınız ne yönde değişti?

11. Sosyal kurumlar açısından baktığınızda göç ettiğiniz yer ve Türkiye kıyaslaması yapacak olursanız imkânlar ve kısıtlar kapsamında değerlendirmeniz nasıl olur?

- Sağlık sistemini nasıl değerlendirirsiniz?
- Eğitim sistemini nasıl değerlendirirsiniz?
- Aile kurumunu nasıl değerlendirirsiniz?
- Din kurumu açısından değerlendirmeniz nasıl olur?
- Ekonomi sistemine yönelik değerlendirmeniz nasıldır?
- Devlet sizin için nedir? Ne olmalıdır?
- Boş zamanları değerlendirme noktasında görüşleriniz nelerdir?
-

12. Türkiye’yi özlüyor musunuz?

- Türkiye’de en çok neyi özlüyorsunuz?

13. Türkiye’ye geri dönmeyi düşünür müsünüz?

- Hangi koşullar olursa düşünürsünüz?

14. Son olarak araştırmamız kapsamında eklemek istediğiniz bir durum var mıdır?

EK-2. Etik Kurul Onay Belgesi

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı: E.88656144-000-2300216702

ETİK KURUL ONAY BELGESİ

KARAR BİLGİLERİ	Oturum Sayısı: 13 Karar No: 188	Toplantı Tarihi: 13.07.2023	
	Aşağıda bilgileri verilen proje ile ilgili çalışmanın, etik ilkeler açısından değerlendirilmesi isteği ile ilgili husus görüşüldü. Yapılan görüşmelerden sonra; söz konusu projeye alakalı yapılacak çalışma için, araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak konuyla ilgili çalışmanın gerçekleştirilmesinde <i>bilim etiği yönünden sakınca bulunmadığına</i>, Etik Kurulu oy birliği ile karar vermiştir.		
PROJE - TEZ BİLGİLERİ	Proje- Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sait GÜLSOY Proje- Tez Yürütücüsü: Yüksek Lisans Öğrencisi Kader UÇAR Proje -Tez Konusu: "YURTDIŞINDA ÇALIŞAN TÜRKLERDE KUŞAK FARKININ SOSYOLOJİK TEZAHÜRÜ: Y VE Z KUŞAKLARI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA"		
	SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER ETİK KURULU		
	Unvanı/Adı Soyadı	Görevi	İmza
	Prof. Dr. Vedat KAYA	Etik Kurul Başkanı.	<i>(e-imza)</i>
	Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN	Etik Kurul Üyesi	<i>(İZİNLİ)</i>
	Prof. Dr. Gökalg Nuri SELÇUK	Etik Kurul Üyesi	<i>(e-imza)</i>
	Prof. Dr. Ufuk ŞİMŞEK	Etik Kurul Üyesi	<i>(e-imza)</i>
	Prof. Dr. Musa BİLGİZ	Etik Kurul Üyesi	<i>(e-imza)</i>
	Prof. Dr. Adem YILMAZ	Etik Kurul Üyesi	<i>(e-imza)</i>
	Prof. Dr. Muhammet Dursun KAYA	Etik Kurul Üyesi	<i>(e-imza)</i>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Kader UÇAR
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Ön Lisans Öğrenimi	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Yabancı Dil	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Çalıştığı Kurumlar	
E-Posta Adresi	
Tarih	23.02.2024